

A. Základné údaje o území

A.1. NÁZOV PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA

Pamiatková zóna Piešťany

A.2. OBEC, KATASTRÁLNE ÚZEMIE, KRAJ

Mesto Piešťany, katastrálne územie Piešťany, kraj Trnavský

A.3. ORGÁN, KTORÝ PAMIATKOVÉ ÚZEMIE SCHVÁLIL:

Vyhlásenie: **Vyhláška č. OkÚ 20/1991 Okresného úradu v Trnave o vyhlásení územia mesta Piešťany za Pamiatkovú zónu**

Dátum vyhlásenia: **1.2.1991**

Zmena: **Všeobecne záväzná vyhláška Krajského úradu v Trnave č. 1/1997 o vyhlásení nových hraníc pamiatkovej zóny v Piešťanoch**

Dátum zmeny: **3.4.1997**

B. Údaje o zadaní a spracovaní výskumu a zásad

Zásady pamiatkovej starostlivosti pre Pamiatkovú zónu Piešťany, ktorých súčasťou bolo spracovanie historického vývoja mesta a urbanistický výskum na centrum mesta (1.pásma ochrany) boli vypracované Národným pamiatkovým a krajinárskym centrom, Slovenským pamiatkovým ústavom, Krajským strediskom Trnava, v decembri 1996. Tieto boli čiastočne zapracované do Územného plánu Piešťany. Zo znenia § 29 zákona č. 49/2002 Z.z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov vyplýva, že „Zásady ochrany pamiatkovej rezervácie alebo pamiatkovej zóny obsahujú požiadavky na primerané funkčné využitie územia, na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie, objektovej skladby, výškového a priestorového usporiadania objektov, prvkov interiéru a uličného parteru, charakteristických pohľadov, siluety a panorámy, archeologických nálezísk, prípadne ďalších kultúrnych a prírodných hodnôt pamiatkového územia.“ V súlade so zákonom a nutnosťou aktualizácie doposiaľ platných zásad bola požiadavka na vypracovanie urbanisticko-architektonického výskumu a zásad pamiatkovej ochrany Pamiatkovej zóny Piešťany (ďalej len „Zásady“) zaradená do Plánu hlavných úloh Pamiatkového úradu SR pre Krajský pamiatkový úrad Trnava. Zásady boli spracovávané od roku 2014, v októbri roku 2015 boli zaslané na Odborno-metodickú komisiu Pamiatkového úradu SR, kde boli prerokované a schválené s pripomienkami. Dokument bol taktiež zaslaný na prerokovanie na Mesto Piešťany, ktoré zaslalo vyjadrenie k materiálu dňa 18.12.2015. Po vyhodnotení a prerokovaní pripomienok Pamiatkového úradu SR a Mesta Piešťany Krajský pamiatkový úrad Trnava prepracoval niektoré časti materiálu.

C. Údaje o územnoplánovacej dokumentácii, podkladoch, prameňoch a použitej literatúre

C.1. PREHĽAD ÚZEMNOPLÁNOVACÍCH DOKUMENTÁCIÍ A ŠTÚDIÍ

Územný plán centrálnej mestskej zóny (ÚPN CMZ) Piešťany, máj 2008

C.2. MAPOVÉ PODKLADY

Hanrichova mapa okolia Piešťan, 1745

Frauenfeldov plán, 1824

I.Vojenské mapovanie (1782- 1784)

II.Vojenské mapovanie (1838)

III.Vojenské mapovanie (1882)

Katastrálna mapa Piešťan (1900, reambulovaná modrou farbou v roku 1906)

Schematický plán mesta (uverejnený v publikácii MUDr. Kučera, Vratislav: Prirozeně horké sírné, rádiosopečné bahenní lázně Píšťany, Cestopisný, životní a lékarský rádce s četnými vyobrazeními a dvěma mapami. Vydavatelství v Reznické ulici č. 14, Praha 1909)

Mapa mesta, 1911

Mapa centra mesta (uverejnené v MUDr. Edvard Cmunt: Uhrovy cestovní průvodce- Lázně Píšťany, Příručka turistická i lékařská. Nakladatel Josef Uher, Praha 1924)

Situačný plán mesta (20.- 30. roky 20. storočia)

katastrálna mapa z roku 2013

C.3. STARŠIE PRIESKUMY, VÝSKUMY ÚZEMIA A ODBORNÉ MATERIÁLY

Štátny ústav pamiatkovej starostlivosti Bratislava, Ing.arch. Hriadelová: Piešťany, Návrh na vyhlásenie pamiatkovej zóny, 01/1991

Národné pamiatkové a krajinárske centrum, Slovenský pamiatkový ústav Bratislava, Krajské stredisko Trnava, Ing. Tomášková, Ing.arch. Žuffová, Ing.arch. Kvetanová: Zásady pamiatkovej starostlivosti pre pamiatkovú zónu Piešťany, 12/1996

C.4. ARCHÍVNE MATERIÁLY

ŠABA- pobočka Trnava, ONV Trnava II- Zápisnice rady ONV 1963, inv. č. 43, ex Zápisnica z 18. Mimoriadnej schôdze rady ONV v Trnave zo dňa 5. 7. 1963: prílohy (bez čísla poradia)- k uzneseniu č. 164

ŠABA- pobočka Trnava, ONV Trnava II- Zápisnice rady ONV 1963, inv. č. 52, ex Zápisnica z 34. Mimoriadnej schôdze rady ONV v Trnave zo dňa 27. 12. 1963: Prílohy B 3- k uzneseniu č. 358

Okresný úrad Piešťany, Vyhláška č. OKÚ 20/1991: Pamiatková zóna Piešťany

Všeobecne záväzná vyhláška Krajského úradu v Trnave č. 1/1997 o vyhlásení nových hraníc pamiatkovej zóny v Piešťanoch

Archív fotografií Balneologického múzea Piešťany

Archív filmov SFÚ

Pistyner Journal (1916), P6

Piešťany (1928), P7

Lázně Piešťany na Považí (1935), L1

C.5. LITERATÚRA A ĎALŠIE PRAMENE

- Bača, Róbert, Hovorka, Ján: Historické názvy ulíc mesta Piešťany, Balneologický spravodajca Bakošová, Zora: Červenokamenská línia Pálffyovcov a Piešťany, Balneologický spravodajca, 1995
- Bakošová, Zora: Hospodársky a sociálny vývoj Piešťan v 16.-18.storočí, Balneologický spravodajca, 1990
- Benátska charta, Ochrana a obnova pamiatok a pamiatkových sídel. In: DVOŘÁKOVÁ, V., HUSOVSKÁ, L.: Ochrana kultúrneho dedičstva v medzinárodných dokumentoch ICOMOS, 1. diel – Charty a odporúčania. Bratislava, KONTAKT PLUS, s.r.o. 2002
- Cmunt, E.: Uhrovy cestovní průvodce- Lázně Píšťany, Příručka turistická i lékařská. Nakladatel Josef Uher, Praha 1924
- Gažová, Daniela a kol.: Mestský park v Piešťanoch, Podmienky základnej ochrany pamiatky. Logomotion, Piešťany 2010
- Hanzlík, Ján: Kúpele Piešťany na počiatku 19.storočia, Balneologický spravodajca, 1989
- Jankó, Anastázia- Porubská Bronislava: Vojenské mapovanie na Slovensku 1769- 1883. Pamiatkový úrad Slovenskej republiky, Bratislava 2010
- Jurisa, Eugen- Ondrejkovič, Ivan: Piešťany. Osveta, Martin 1983
- Klčo, Marián: Okres Piešťany, Stručná história a erby miest a obcí. Balneologické múzeum v Piešťanoch, Piešťany 2005
- Kolektív autorov: Piešťany trochu inak, PMDD Piešťany, 1993
- Kolektív autorov: Rodný môj kraj, Trnavský samosprávny kraj, 2009
- Kolektív autorov: Slovenské kúpele a žriedla, Osveta Martin, 1957
- Kolektív zamestnancov PÚ SR: VADEMECUM vlastníka kultúrnej pamiatky, vlastníka nehnuteľnosti v pamiatkovom území a ochrannom pásme, vlastníka a správcu hnutel'nosti v sakrálnom objekte. PÚ SR 2009
- Kopáčiková, Jarmila: Kúpeľná architektúra v Piešťanoch z rokov 1822-1916, Balneologický spravodajca, 1990
- Krupa, Vladimír: Piešťany v zrkadle historických pohľadníc. Balneologické múzeum Piešťany 2008
- Krupa, Vladimír: Sto rokov golfu v Piešťanoch, Revue Piešťany, Zima 2014/1015
- Kučera, Vratislav: Prirozeně horké sírné, rádiosopečné bahenní lázně Píšťany, Cestopisný, životní a lékarský rádce s četnými vyobrazeními a dvěma mapami. Vydavatelství v Reznické ulici č. 14, Praha 1909
- Kvetanová, G.: Napoleonské kúpele v Piešťanoch, konfrontácia poznatkov pamiatkového výskumu s doterajšou literatúrou, In: Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 4, Trnava 2001
- Kvetanová, G.: Obnova hotela Thermia Palace a balneoterapie Irma v Piešťanoch, In: Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 11, Trnava 2008
- Marschall, M.F.: Liečivé pramene Piešťan (1838). Balneologické múzeum Piešťany, 2002
- Mrňa, Ľubomír: Stavebné pamiatky Piešťany, Obraz kúpeľného mesta. Bibliotheca Pescana IV. Balneologické múzeum Piešťany 2005
- Mušinský, Ladislav- Urminský, Alexander: Piešťany v zrkadle poštovej histórie (1. časť). SFA, Košice 2013
- PETZET, M.: princípy ochrany kultúrneho dedičstva. In: DVOŘÁKOVÁ, V., HUSOVSKÁ, L.: Ochrana kultúrneho dedičstva v medzinárodných dokumentoch ICOMOS, 2. diel – Deklarácie. Bratislava, KONTAKT PLUS, s.r.o. 2004
- Scherer, F.E.: Horúce pramene a kúpele Piešťan (1837). Balneologické múzeum Piešťany, 2000
- Spolok architektov Slovenska: Študijná úloha č. 2/90, Solitéry a súbory historickej a súčasnej architektúry na Slovensku
- Šípoš, Ján: Piešťany v premenách vekov. Obzor, Bratislava 1992
- Winter, Ľudovít: Spomienky na Piešťany. Balneologické múzeum Piešťany 2001
- Žudel, Juraj : Stolice na Slovensku. Obzor, Bratislava 1984

Časopisy, internet:

- Mrňa, Ľubomír: Osudy piešťanských staviteľov a ich stavieb. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 13. 9. 2008
- Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: F. Weinwurm a F. Vécsei. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 12. 2. 2009
- Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Jaroslav Vitek. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 14. 8. 2009
- Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Pavol Sumer. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 20. 8. 2009

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Miloslav Tengler. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 27. 8. 2009

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Igor Ferjenčík. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 3. 9. 2009

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Štefan Mačai. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 10. 9. 2009

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Anton Cuninka. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 17. 9. 2009

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Viktor Uhliarik. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 24. 9. 2009

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Alexander Plačko. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 1. 10. 2009

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Milan Bodnický. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 8. 10. 2009

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Ján Svetlík. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 15. 10. 2009

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Ján Gaži. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 22. 10. 2009

Mrňa, Ľubomír: Alexander Glaus. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 29. 10. 2009

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Ján Kočí. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 5. 11. 2009

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Milan R. Šavlík. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 12. 11. 2009

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Michal M. Scheer. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 19. 11. 2009

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Milan Baroška. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 26. 11. 2009

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Imrich Spitzer. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 3. 12. 2009

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: František Bednárík. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 10. 12. 2009

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Vincenzo Cicutto. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 17. 12. 2009

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Vladimír Karfík. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 24. 12. 2009

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Alexander Pflügler. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 31. 12. 2009

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Jozef Berta a Alfréd Kováč. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 7. 1. 2010

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Zoltán Bodnár. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 14. 1. 2010

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: J. Činčera a I. Grebenik. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 21. 1. 2010

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: A. Leiterdorf. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 11. 2. 2010

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: H. Böhm a A. Hegedüs. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 20. 2. 2010

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: G. Gerenday. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 25. 2. 2010

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Emil Belluš. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 4. 3. 2010

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Stanislav Bresciani. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 11. 3. 2010

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Artúr Szalatnai- Slatinský. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 18. 3. 2010

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Pavel Weisz. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 25. 3. 2010

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Jindřich Merganc. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 1. 4. 2010

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Ladislav Skřivánek. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 15. 4. 2010

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Rudolf Scheibner. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 22. 4. 2010

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Arnold Bachrach- Alexander Harsányi. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 29. 4. 2010

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Jozef Konrad a Jakub Pelnář. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 6. 5. 2010

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Juraj Švaniga. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 13. 5. 2010

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: F. Wimmer a A. Szöny. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 20. 5. 2010

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Jozef Krátky. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 27. 5. 2010

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Adolf Oberländer. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 3. 6. 2010

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Emanuel Pollak. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 10. 6. 2010

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Ignác Alpár. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 17. 6. 2010

Mrňa, Ľubomír: Piešťanskí stavitelia: Na záver seriálu. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 24. 6. 2010

Kronika mesta Piešťany

D. Historický a urbanisticko-architektonický vývoj územia

(Spracovaný na základe dostupnej literatúry a archívnych materiálov)

D.1. HISTORICKÝ A STAVEBNÝ VÝVOJ

Sídlný vývoj Piešťan bol determinovaný prírodnými danosťami¹. Okolie Piešťan (Banka, Ducové atď.) bolo osídlené už od praveku, čoho dokladom sú mnohé archeologické nálezy. Najstarší nález dokladajúci osídlenie z intravilánu obce Piešťany pochádza z neolitu (5000- 2000 p. n. l., poloha Detvianska ulica a Dolný luh), zo starších období sú dochované len nálezy fauny.² Osada, ktorá bola jadrom osídlenia Piešťan sa začala vyvíjať v polohe dnešných starých Piešťan (Veľké Piešťany, Piešťany) a Detvianskej ulice (obec Lehota) a bola determinovaná hlavne polohou rieky Váh, o ktorej je známe, že po povodniach často zmenila svoje koryto. Ďalšie datované nálezy pochádzajú z doby bronzovej v polohe Lido „v mieste niekdajšieho brodu“ a z doby rímskej (2.- 4. storočie) z doby sťahovania národov (polohy v severnej časti chotára).³ Význam obce možno spájať so Sliezskou cestou a blízkosťou Váhu (ako komunikácie), čím sa stala uzlom na ceste na severské trhy.⁴ Ranostredoveké nálezy boli zistené v južnej polohe od mesta (Horný luh). Ťažisko osídlenia sa formovalo v tomto čase mimo dnešnej pamiatkovej zóny.⁵

12.- 15. storočie

Prvá písomná zmienka o Piešťanoch pochádza z 12. storočia zo Zoborskej listiny (1113), v ktorej sú Piešťany uvádzané v súvislosti s majetkom benediktínskeho kláštora sv. Hypolita na Zobore pri Nitre, resp. s hranicou majetku. Pri zmenách administratívneho členenia v 11. storočí boli dnešné Piešťany pravdepodobne začlenené do pohraničného komitátu Bana⁶, ktorého význam bol hlavne v strategickej polohe pri obrane krajiny. Po jeho zániku v 2. polovici 13. storočia sa členil do Nitrianskeho komitátu, ktorá patrila medzi najstaršie župy na našom území. Vlastníkmi Piešťan boli Kazimírovi synovia, ktorým ich násilne odňal Matúš Čák Trenčiansky. V jeho vlastníctve zostali do jeho smrti, teda do roku 1321 a po jeho smrti pripadli kráľovi Karolovi Róbertovi. V tomto čase sa stali majetkom panstva Tematín, ktoré v roku 1348 kráľ Ľudovít I. daroval magistrovi Mikulášovi Kontovi. Kontovci si panstvo udržali do roku 1521, kedy rod vymrel bez potomkov. V závere 14. storočia, po zmene spoločenskej klímy, sa dostáva do nitrianskej stolice. V rámci nej boli majetkom Hlohoveckého panstva. V tomto ponímaní boli Piešťany mestečkom (oppidum⁷) s dominantnou poľnohospodárskou produkciou a právami trhu menšieho významu. Patrili však k menšiemu počtu stredovekých mestečiek, ktoré si svoje výsady udržali až do novoveku⁸, pričom najviac čerpali zo svojej výhodnej polohy. V 15. storočí ich vývoj spomalili vlastnícke pomery, kedy „Mikuláš Ujlaky dal v roku 1434 polovicu Piešťan do zálohu Michalovi a Ondrejovi, synom Imricha z Očkova. V nasledujúcom roku (1435) im dal do zálohu celé Piešťany, spolu s brodom cez Váh

¹ „Chotár mesta Piešťany sa rozprestiera na aluviálnej nive na pravom brehu Váhu.“, Klčo, Marián: Okres Piešťany, stručná história a erby miest a obcí. Balneologické múzeum v Piešťanoch, Piešťany, 2005, str. 66

² Klčo, Marián: Okres Piešťany, stručná história a erby miest a obcí. Balneologické múzeum v Piešťanoch, Piešťany, 2005, str. 66

³ Tamže, str.66

⁴ „Cestná trasa- tzv. Sliezka cesta ale aj vážska komunikácia, ktoré viedli na severské trhy boli intenzívne používané už v dobe rímskej.“ Tamže, str. 66

⁵ „... v dnešnom intraviláne sa hovorí o sformovanej sídliskovej jednotke už začiatkom 12. storočia. Osídlenie z 12.- 13. storočia sa zistilo na Považskej ulici a na Žilinskej ulici...“, pričom v takejto polohe sa formuje osídlenie aj v obci Lehota (dnes Detvianska ulica), kde sa nachádzajú ruiny „Starého kláštora“ (14. storočie). Tamže, str. 67

⁶ „V roku 1263 sa uvádzajú Piešťany ako majetok hradu Bana. Neskôršie sa stali ich vlastníkmi Kazimírovi synovia Ungrin, Peter, Lampert a Ladislav z Bína. Hrad Bana, do ktorého pôsobnosti patrili Piešťany stratil svoj strategický význam pravdepodobne už za života kráľa Ondreja III.“ tamže, str. 67

⁷ „V donačnej listine pre Alexeja Turzu z roku 1524 sa Piešťany prvýkrát uvádzajú ako mestečko- oppidum.“, tamže, str. 68

⁸ Žudel, Juraj: Stolice na Slovensku. Obzor, Bratislava 1984, str. 85 „Zo stredovekých miest a mestečiek si výsadné postaveniu udržali len ...Piešťany...“

a mýtnou stanicou.“⁹ Keďže nebol dlh splatený, Očkaiovci si nárokovali na Piešťany až do roku 1591. Napriek tomu, že horúce pramene boli už minimálne od 16. storočia významnými a známymi, pre svoju liečivosť mnohokrát opisovanými v ekonomických parametroch nezohrávali žiadny význam. Boli prístupné verejne (buď v dlho pretrvávajúcom spôsobe kúpania sa v jamách vyhĺbených na brehoch, či priamo v koryte rieky) ako „zázračná, všeliečivá voda.“¹⁰ Čiastočne sa chápanie tejto vody ako zázračnej udržiavalo aj neskôr, o čom svedčí aj prítomnosť mnohých votívnych plastík v piešťanskom parku, ktoré sú poďakovaním svätým a Panne Márii za zázračné vyliečenie. Záujem o lepšie poznanie účinkov týchto vôd a ich racionálnejšie využívanie sa objavuje až v 18. storočí.

Etymologický základ názvu Piešťany bol chápaný dvoma spôsobmi. V prvom význame sa predpokladá jeho odvodenie od staroslovanského slova „pešť“ (teda pec)¹¹, ktorým bývali často označované územia s horúcimi žriedlami. Iný názor zasa hľadá význam koreňa slova v súvislosti s prírodnými danosťami- teda odvodením od slova „piesok“, ktorý sa hojne vyskytoval v koryte rieky Váh.

16. storočie

V 16. storočí sa objavujú prvé písomné zmienky o piešťanských kúpeľoch a ich blahodarných účinkoch. Medzi najstaršie písomné zmienky patrí dielo lekára Georga Wernherusa (1501, vydané v Bazileji v roku 1549, *Hypomnematum de admirandis Hungariae aquis- Pamäť o podivuhodných vodách Uhier*), v ktorom opisuje hlavne význam horúceho minerálneho sopečného bahna.¹² Zmienky o Piešťanoch sa objavujú aj v diele Tomáša Jordana z Klausenburgu (okrajové zmienky pri opise moravských liečivých prameňov v diele *De aquis medicatis Moraviae commentariolus*), v spisbe (Piata kniha lekárskeho rád) Johanna Crato von Krafftheim, osobného lekára troch cisárov (Ferdinanda I. Maximiliána II. a Rudolfa II.), ktorý svojmu pacientovi predpísal piešťanské bahno), ako aj u Andreasa Bacciusa (osobný lekár pápeža Sixta V)¹³. Ten navštívil Piešťany v rokoch 1571 a 1588 a následne aj opísal (*O termách a kúpeľoch celého sveta*, 1622). Po prvý raz sa objavuje rozdelenie liečby podľa troch účinkov na liečbu teplou vodou, liečbu nervov talianskou metódou a liečenie bahnom¹⁴, čo je pokrokom nielen pre balneoterapiu, ale aj pre stavebníctvo, ktoré sa muselo s novými metódami vysporiadať.

Ďalšie písomné zmienky zase svedčia o prerušovaní vývoja kúpeľov v dôsledku tureckých výbojov. V diele historika Mikuláša Ištvánfiho- či Istvánffyho (Panonius) *Tridsaťštyri kníh dejín Uhorska* (píše ich do roku 1608- do smrti Mateja Korvína) sú opísané turecké vpády v rokoch 1530¹⁵ a 1599, po ktorých v Piešťanoch zostalo len „desať daňových poplatníkov a dve zemianske kúrie.“¹⁶

⁹ Klčo, Marián: Okres Piešťany, stručná história a erby miest a obcí. Balneologické múzeum v Piešťanoch, Piešťany, 2005, str. 68

¹⁰ Šípoš, Ján: Piešťany v premenách vekov. Obzor, Bratislava 1992, str. 56, takéto chápanie prameňov uvádzal aj Ján (Johan) Justus Torkoš vo svojom diele *Schediasma de thermis Pösthensibus* (1745), v ktorom čerpal údaje aj z diela Georga Wernhera (1501, 1551, *Hypomnematum de admirandis Hungariae aquis*).

¹¹ Ako to prevzal aj MUDr. Cmunt, Edvard: *Uhrový cestovní průvodce: Lázně Píšťany, Příručka turistická a lékařská*. Nakladatel Josef Uher, Praha 1924, str. 7: „Názov Kúpeľov pochádza so staroslovanského slova „pešť“, ktoré dalo vzniknúť novodobému výrazu pec... žriedla sú horúce a čierne ako pec.“

¹² MUDr. Cmunt, Edvard: *Uhrový cestovní průvodce, Lázně Píšťany, Příručka turistická a lékařská*. Nakladatel Josef Uher, Praha 1924, str. 8

¹³ Šípoš, Ján: Piešťany v premenách vekov. Obzor, Bratislava 1992. str. 40

¹⁴ Tamže, str. 40

¹⁵ MUDr. Cmunt, Edvard: *Uhrový cestovní průvodce, Lázně Píšťany, Příručka turistická a lékařská*. Nakladatel Josef Uher, Praha 1924, str. 8 „vyplienili a vypálili celú dedinu“

¹⁶ Šípoš, Ján: Piešťany v premenách vekov. Obzor, Bratislava 1992, str. 42

Tiež sa rozhoreli majetkové spory, ktoré ovplyvnili ďalší rozvoj Piešťan. V tomto čase boli vlastníkami Piešťan Thurzovci. Po smrti Alexeja Thurza sa stala vlastníčkou panstva jeho vdova Magdaléna Sékelyová s dcérami a po nej jej dcéra Alžbeta. Testament však napadli Očkajovci a tak bolo obdobie od roku 1551 a 1591 v znamení riešenia majetkových nárokov, preto nebola potreba investovať do ich rozvoja. V roku 1591 sa Očkajovci vzdali nárokov na dedičstvo, preto Piešťany, spolu s inými majetkami, pripadli Anne Salmovej (dcére Alžbety Sékelyovej). V tomto období bolo „kúpanie prístupné bez poplatkov pre všetkých.“¹⁷

V roku 1596 sa spory o dedičstvo rozhoreli nanovo, preto Alžbeta Salmová spísala testament, v ktorom určila v prípade svojej bezdetnosti za dedičov panstva (a teda aj Piešťan) Thurzovcov, ako sa tomu aj stalo. Kráľovská kancelária tento testament napadla a pozemky ako príslušenstvo hradu Tematín pridela grófovi Weichardovi Salmovi. Zlomový bol potom rok 1599, v ktorom Piešťany po druhý raz vyplienili Turci. Po tomto sa rozhodol Gróf Salma v roku 1602 odstúpiť zdedené pozemky za 40 000 grófovi Stanislavovi Thurzovi (hrad Tematín, Moravany, Piešťany, Banka). V tomto období bolo hlavným zdrojom príjmov poľnohospodárstvo, z ktorého bolo významne zastúpené vinohradníctvo, uvádza sa tu aj prevoz, mýtna stanica a trhy. V obci sú doložené dva kostoly (Kostol sv. Štefana kráľa na Štefánikovej ulici a kostol na Detvianskej ulici), chudobinec (v roku 1551 mu darovala peniaze Magdaléna Szekelyová, manželka Alexeja Turzu).¹⁸

17. storočie

Od roku 1602 boli vlastníkami Piešťan Thurzovci. Začiatok 17. storočia ovplyvnili hlavne stavovské povstania a pozície Thurzovcov v týchto nepokojoch. Trvali zhruba od roku 1604 do roku 1711 a Piešťany v nich mnohokrát boli vyplienené kráľovskými vojskami aj povstalcami. Významným krokom bolo pridanie sa Thurzovcov k Bočkayovmu povstaniu proti Habsburgovcom v roku 1604. V roku 1626 sa stal majiteľom hlohoveckého a tematínskeho panstva Adam Thurzo, o ktorom je známe, že „...dal tu vybudovať veľký murovaný dom, ktorý slúžil ak ubytovací hostinec pre vznešených kúpeľných hostí; spomína ho roku 1642 Adam Trajan.“¹⁹ Tento bol vyhradený len pre vysokú šľachtu a panstvo, ostatní hostia bývali v „jednoduchých hlinených sedliackych chalupách pokrytých šachorom a slamou.“²⁰ Z oslavnej básne Adama Trajana (1642) je tiež známe, že v piešťanských kúpeľoch sa liečil aj vojvoda z Parmy po svojich vojenských ťaženiach.²¹ Môže ísť o budovu, ktorú v rok 1619 spomína aj Újlaky ako Panský dom (situovaný v Mestskom parku pri hotely Slovan- v mieste dnešnej fontány). Ide o dom magnátov- zemepanský dom, avšak môže ísť aj o budovu Riaditeľstva kúpeľov (Winterova 29), okolo ktorej začala vznikať okolo roku 1619 osada Teplice, ktorá neskôr stavebne splynula s Piešťanmi.²² Po smrti Adama Thurza v roku 1635 jeho majetky získala vdova, ktorá sa vydala za Adama Forgáča. Do dedičstva zasiahla uhorská kráľovská komora a majetky v roku 1637 pripadli do správy kráľovskej komory a následne boli Ferdinandom I. odpredané Imrichovi Berčénimu.²³ Až v roku 1656 ich odkúpil od neho Adam Forgáč a vlastníctvo majetkov tak zostalo Forgáčovcom až do začiatku 18. storočia. V urbári z roku 1661 sa „v kúpeľnej osade Teplice uvádza 36 želiarskych usadlostí... a lodné mlyny na Váhu.“²⁴ V roku 1663 boli Piešťany opätovne vyplienené Turkami. Už o rok neskôr ich na svojej ceste

¹⁷ Tamže, str. 41

¹⁸ Klčo, Marián: Okres Piešťany, stručná história a erby miest a obcí. Balneologické múzeum v Piešťanoch, Piešťany, 2005, str. 68

¹⁹ Šípoš, Ján: Piešťany v premenách vekov. Obzor, Bratislava 1992, str. 45

²⁰ Tamže, str. 48

²¹ Tamže, str. 39

²² Tamže, str. 48

²³ Tamže, str. 45

²⁴ Klčo, Marián: Okres Piešťany, stručná história a erby miest a obcí. Balneologické múzeum v Piešťanoch, Piešťany, 2005, str. 69

navštívil Martin Zeiller a v krátkosti opísal ako „... známe svojimi teplými kúpeľmi“, avšak ako kúpele vtedy slúžili len vykopané jamy na brehu Váhu.²⁵ Podľa Dr. E. Scherera „z jeho opisu vyplýva, že sa nachádzal na strane Banky.“²⁶ V roku 1669 kúpele navštívil aj anglický cestovateľ Edward Brown a opísal vo svojom diele *Stručný opis niektorých ciest do rozličných častí Európy* vydanom v Londýne v roku 1671. Podľa jeho názoru brzdil vývoj Piešťan hlavne Váh, ktorý sa nekontrolovane vylieval zo svojho koryta. V tomto čase boli kúpele tiež na strane Banky.²⁷ Do vývoja obce zasiahla v roku 1683 aj katastrofálna povodeň.

Napriek nepriaznivej politickej klíme sa začala väčšia pozornosť venovať skúmaniu minerálnych vôd (ich zloženia) v Piešťanoch a ich účinkov. Dokladmi toho sú diela napr. Karola Reygera (*Lekárske pozorovania*) a Martina Sentivániho (*Neobyčajné a vybrané štúdie z rozličných vied*, 1689). Nová pozornosť mala za následok aj vydanie ochranného listu pre Piešťany (*salva guardia*, 1682), v ktorom cisár Leopold I. Banku a Piešťany zbavil povinnosti ubytovávať vojsko pri jeho prechode.²⁸ Piešťany už boli uznávané práve vďaka liečivým vodám a tieto aj ďalej smerovali ich vývoj.

18. storočie

Nezastupiteľné miesto v dejinách kúpeľov v Piešťanoch má skutočnosť, že 18. storočie definitívne otvorilo cestu vedeckého skúmania kúpeľov a kúpeľníctva. Snaha o vedecké poznanie účinkov piešťanských vôd úzko súvisela so snahou o efektívne využívanie kúpeľov. Prameňmi poznania týchto snáh sú prvé balneologicky zamerané diela.²⁹ K najvýznamnejším dielam v tomto smere patrí dielo Jána Justusa Torkoša *Schediasma de thermis Pösteniensibus* (*Náčrt o piešťanských kúpeľoch*, 1745). Vo svojom diele v mnohom vychádzal z nevydaných správ Karla Raygera o Piešťanoch. Napriek tomu, že v mnohom čerpal z Wernhera, novým bolo chápanie liečivých účinkov minerálnych vôd ako súbor prírodných daností lokality (neveril ľudovej viere v posvätnosť kúpeľov ako zázračných vôd a ani nie v ich všeliečivosť- túto tézu sa snaží nahradiť presnou indikáciou piešťanskej vody a bahna), ktoré je nutné skúmať a na základe toho efektívne využívať. V Piešťanoch sa spomína v roku 1745 šesť kúpeľov. V rámci tohto diela po prvý raz navrhol ako jediná možnosť ako ochrániť pramene pred ich vandrovaním reguláciu vôd Váhu hrádzou. Zamedzila by vandrovaniu prameňov, ako to uvádzal vo svojom stručnom prehľade histórie MUDr. E. Cmunt³⁰ Edward Brown našiel kúpele v roku 1671 na ľavom brehu Váhu v osade Banka, v roku 1709 sa opäť objavujú na území obce piešťanskej, Torkoš dodáva, že v roku 1740 sa kúpalo v Banke a v roku 1743 sa horúce pramene presunuli do koryta Váhu³¹ (Dr. F. E. Scherer v tom čase uvádzal existenciu 3 hlavných kúpeľov s kapacitou 100 ľudí, avšak už v roku 1727 boli

²⁵ Tamže str. 46

²⁶ Dr. E. Scherer: *Horúce pramene a kúpele Piešťan* (1837). Balneologické múzeum, Piešťany 2000, str. 18

²⁷ Tamže, str. 18

²⁸ Šípoš, Ján: *Piešťany v premenách vekov*. Obzor, Bratislava 1992, str. 45

²⁹ Tamže str. 58, Štefan Čiba: *Dissertatio hystorico- physicia de admirandis Hungariae aquis*, teda *Rozprava o uhorských minerálnych vodách*, Ján Krstiteľ Wrablacký- *Directorium thermale seu informatio de recto usu*, teda kniha o zásadách kúpeľnej liečby *Thermarum*, 1725, Johann von Crantz *Gesundbrunnen der osterreichischen Monarchie* (*Liečivé pramene rakúskej monarchie*, 1777).

³⁰ MUDr. Cmunt, Edvard: *Uhrovy cestovní průvodce, Lázně Pišťany, Příručka turistická a lékařská*. Nakladatel Josef Uher, Praha 1924, str. 8

³¹ MUDr. Kučera, Vratislav: *Přirozene horké sírné rádiosopečné bahenní lázne Pišťany*, *Cestovní, životný a lékařský rádce s četnými vyobrazeními a dvěma mapami*. Vydavatelství v Rěznické ulici č. 14, Praha 1909, str. 7: „Tým, že Váh vyhlboval si pozvoľne nové riečište a staré koryto zasypal vysokým nánosom štrku a piesku, pramene sa predrali v r. 1709 na mieste terajšej starej studne, na pravom brehu Váhu pri Piešťanoch, horúce žriedlo vo veľkej mohutnosti vytrysklo... Hlavný tok rieky Váhu prúdil teda na úpätí pohoria a medzi terajším kúpeľným ostrovom a Piešťanmi nachádzalo sa úzke a plytké riečne rameno, ktoré niekedy v horúcich letách i úplne vysychalo... Občania z dediny Banka vzdali sa potom za lacné výkupné všetkých práv na liečivé pramene.“

v troskách)³², no už v roku 1732 sú opäť v Banke. Poloha prameňov horúcej minerálnej vody sa ustálila až v roku 1744, kedy „ zostali pramene piešťanské v okolí miesta starej studne na ostrove kúpeľnom, kde až dodnes vyviera mohutný prameň horúcej vody“³³, avšak „... jednotlivé horúce žriedla vyvierajú uprostred prúdov horúcej vody (Váhu- pozn. autora).“³⁴ V rovnakom roku gróf Erdödy odkúpil od občanov z dediny Banka právo na liečivé žriedla. Tento problém však zostáva ešte v roku 1777 nedoriešený, keďže Johann von Crantz uvádza, že v Piešťanoch sú „... voľné pramene, ktoré nie sú zachytené a ich poloha závisí od úrovne Váhu, voda sa zachytávala len do kúpacích jám.“³⁵ Napriek tomu vývoj smeroval k špecializovaniu kúpeľnej liečby a teda aj tomu prislúchajúcich kúpeľných zariadení. Novým potrebám v drevených a neskôr aj vznikajúcich murovaných kúpeľných zariadeniach slúžili „Zrkadliská“ (spoločné vodné kúpaliská, teda veľké basiny naplnené vodou a „Bahniská“ (spoločné bahenné kúpaliská s prirodzeným ³⁶bahenným domom. Záujem o kúpele mala aj panovníčka Mária Terézia, ktorá sem v roku 1772 vyslala svojho povereníka Henrika Jána z Cranzu, ktorý mal za úlohu sumarizovať údaje o Piešťanoch.

Začiatok 18.storočia sa ešte niesol v atmosfére doznievania stavovských povstaní. V roku 1703 (po vpáde Rákociho vojska na východné Slovensko) „mal cisársky odpor voči nemu organizovať zemepán Hlohovca a Piešťan, gróf Šimon Forgáč“, neskôr sa však pridal na stranu odporcov.³⁷ Ako to uvádza Ján Šípoš „boje povstalcov s cisárskym vojskom sa odohrávali aj blízko Piešťan. Pokiaľ bol ich majiteľ Šimon Forgáč na strane cisára, chránil kúpele jeho ochranný list aspoň pred inváziou cisárskych vojsk. No okolie Piešťan i mestečko samo bojmi veľmi utrpelo“³⁸. Dôsledkom spustošenia a biedy bol roku 1728 mor, ktorý si aj tu vyžiadal mnoho ľudských životov.“³⁹ Je známe, že cisár Jozef I. dal zhabať Šimonovi Forgáčovi majetky a pridelil ich Jánovi Václavovi z Mitrovíc, po ktorom ich zdedil Karol Vratislav z Mitrovíc. Nakoľko obaja zomreli bezdetný, majetky v roku 1720 pripadli cisárovi Karolovi III, ktorý „uzavrel s Jozefom Erdödyom kúpnopredajnú zmluvu, podľa ktorej celé bývalé panstvo hlohovských Forgáčovcov prešlo za 240 000 zlatých do dedičského vlastníctva rodu Erdödyovcov.“⁴⁰ Zaujímavosťou je, že tieto pozemky si v roku 1602 odkúpil gróf Stanislav Thurzo od grófa Salma za 40 000 zlatých. Erdödyovci sa stali vlastníkmi panstva až do roku 1848, kedy bolo zrušené poddanstvo a ako súčasť regálnych práv až do roku 1940, teda do ich poštátnenia.

Z tejto doby sú cennými dokladmi okrem dobových tlačí⁴¹ po prvý raz aj mapové podklady. Prvým je mapa povodia Váhu z roku 1745, zaznamenaného po veľkej povodni v roku 1744, ktorej autorom bol Martin Hanrich. Na tejto mape sú zaznačené Piešťany a obec Teplice ako dva samostatné celky. Teplice tvorí jedna ulica, ktorá je pokračovaním dnešnej Štefánikovej ulice (ide o dnešnú Winterovu ulicu). Zaznačené sú tu malé domy a za nimi záhrady. Kúpele nie sú na mape samostatne značené. Z písomných prameňov je významnejšia zmienka Mateja Bela (1742), ktorý

³² Dr. Scherer, F. E: Horúce pramene a kúpele Piešťan (1837), Balneologické múzeum Piešťany, 2000, str. 18

³³ MUDr. Cmunt, Edvard: Uhrovy cestovní průvodce, Lázně Píšťany, Příručka turistická a lékařská. Nakladatel Josef Uher, Praha 1924, str. 8

³⁴ Dr. Scherer, F. E: Horúce pramene a kúpele Piešťan (1837), Balneologické múzeum Piešťany, 2000, str. 19

³⁵ Šípoš, Ján: Piešťany v premenách vekov. Obzor, Bratislava 1992, str. 59- 60

³⁶ MUDr. Cmunt, Edvard: Uhrovy cestovní průvodce, Lázně Píšťany, Příručka turistická a lékařská. Nakladatel Josef Uher, Praha 1924, str.28

³⁷ Tamže, str. 52

³⁸ Žudel, Juraj: Stolice na Slovensku. Obzor, Bratislava 1984, str. 86: „Vplyvom tureckých nájazdov a stavovských povstaní osídlenie upadlo, čo sa výrazne odrazilo v krajinskom súpise z roku 1720.“

³⁹ Šípoš, Ján: Piešťany v premenách vekov. Obzor, Bratislava 1992, str. 52

⁴⁰ Tamže, str. 53

⁴¹ František Ernest Brückmann: Epistole itinerariae (Cestopisné listy, 1740), Matej Bel: Notitia Hungariae novae historico- geographica (Historické a zemepisné vedomosti o súvekom Uhorsku, zväzok štvrtý o Nitrianskej stolici, 1742)- Piešťanom prenechal celú kapitolu)

opisuje drevenú besiedku pri prameni na Kúpeľnom ostrove a tiež hovorí o záujme zemepánov vytvoriť stále bazény.

Po Jurajovi Erdödy panstvo zdedil Anton Erdödy, ktorý však pre zadlženosť už musel časť majetkov odpredať. Po ňom zdedil majetky Ján Nepomuk Erdödy, ale keďže sa situácia nezmenila, musel tiež časť majetkov odpredať. Avšak je známe, že začal v rokoch 1773 až 1778 s výstavbou prvých kúpeľných budov pri horúcich prameňoch na území dnešného kúpeľného ostrova. Tieto budovy opísal Kartl Gotlieb vo Windish (Geografie des Königreichs Ungarn, 1780) a uviedol, že „... pre majetnejších hostí je už teraz k dispozícii kúpeľ, kde sa môžu kúpať vo vaniach) a následne aj J. M. Korabinský (Zemepisno- historický a hospodársky lexikón Uhorska, 1786), ktorý budovu charakterizuje ako pohodlný kúpeľný dom.⁴² Jozef Gvadáni situáciu v Piešťanoch v roku 1787 opísal takto: „pri prameňoch stáli už dve kúpeľné budovy. Jedna bola obdĺžniková s kabínami na vaňové kúpele a oproti nej bližšie k hlavnému prameňu, druhá štvorhranná na spoločné bazénové kúpanie.“⁴³ Tieto budovy obsahovali bahnisko a drevenými doskami oddelené bazény.⁴⁴

Toto obdobie je zachytené aj na I. vojenskom mapovaní (1782- 84). Mapa zobrazuje samostatne mestečko Piešťany (Pisczan), osadu Teplice (Töblicz) a južne od nej kúpele (Baad), oddelené úzkym ramenom Váhu. Kúpeľnú časť tvoria dve murované budovy pri hlavnom ramene Váhu (dnešnom Obtokovom kanále Váhu), medzi ktorými je zaznačený kamenný kríž. Môžeme ich určiť podľa opisu Jozefa Gvadániho ako budovu vaňových kúpeľov (Napoleonské kúpele I.) a budovu s bazénmi (Napoleonské kúpele III.). Pri budovách na Kúpeľnom ostrove bola kompa, ktorá spájala ostrov s Bankou. Kúpeľný ostrov, ohraničený meandrom Váhu a jeho ramenom pri osade Teplice je na mape podstatne menšieho rozsahu ako dnes. Tvorí ho len časť, kde dnes stoja historické budovy, v severnej časti sú meandre a rôzne ramená rieky Váh. Osada Teplice, zaznačená približne v rozsahu dnešnej Winterovej ulice, sa rozprestiera medzi ramenom Váhu a „miestnou“ komunikáciou, vedúcou z osady Piešťany popri zástavbe v Tepliciach. Mladšia zástavba na tejto ulici vytvorila neskôr Rázusovu a Teplickú ulicu. Na mieste dnešného Mestského parku sú vyznačené plochy polí.

Významnejšie obdobie rozvoja kúpeľov súvisí s ich ďalším vlastníkom- Jozefom Erdödy, ktorý majetky zdedil v roku 1789. Keďže zastával post dedičného župana a štátneho ministra, mal dostatok prostriedkov aj na zveľadenie kúpeľnej osady. Po konsolidácii majetkov začal s novou výstavbou. V prvom rade išlo o rozšírenie už existujúcich budov, ku ktorým v 90. rokoch 18. storočia dostával podľa plánov Michala Tomku Gehbad (panský kúpeľ určený na fyzioterapiu- chodenie) a drevený krytý bazén pre honoráciu. Ako to uvádza Ján Šípoš „tento nový bazénový kúpeľ pristavali pri severnej strane k prameňu najbližšieho bazéna (Bahniska), takže pôdorysne vytvorili všetky spoločné bazénové kúpele útvar v podobe písmena L, ktorého pretiahnuté krídlo s Bahniskom a Panským kúpeľom smerovalo na sever a kratšie krídlo so Spoločným a Židovským kúpeľom na západ.“⁴⁵

19. storočie

Najväčší rozvoj dosiahli piešťanské kúpele v 19. storočí. Významným dokladom rozvoja je aj návšteva kúpeľov Ludvigom van Beethovenom okolo roku 1802. Napriek tomu, že sa liečil v Piešťanoch, ubytovaný bol v Bacchus vile nad Ratnovcami a za liečbou dochádzal. Už v závere 18. storočia sa začal spoločenský život viac sústreďovať do osady Teplice (nazývanej aj Malé Piešťany), ktorá sa z periférie poľnohospodársky orientovaného mestečka stala centrom príslušného

⁴² Tamže, str. 60

⁴³ Tamže, str. 61

⁴⁴ Ide o dnes nevyužívaný prameň Crato a najstaršiu časť dnešných budov Napoleon I. a III. Nachádza sa tu aj mramorová tabuľka s nápisom venovaným Cratovi., tamže str. 61

⁴⁵ Tamže, str. 61

územia. Ján Šípoš uvádza, že: „k Panskému domu, kaviarni a hostincu pribúdalo čoraz viac chalúp, ktoré boli k dispozícii na ubytovanie kúpeľných hostí.“⁴⁶ Rovnako sa rozširovala aj správna organizácia kúpeľov- pribúdajú v nich nové funkcie, ako panský šafár dozerajúci na prevádzku kúpeľov a komisár poverený stoličným úradom v Nitre dozerajúci na verejný poriadok v kúpeľoch. Na ochranu verejného poriadku v kúpeľoch mal k dispozícii niekoľko komitátnych husárov, ako to opisoval MUDr. F. E. Scherer.⁴⁷

Z tohto obdobia sa dochovalo niekoľko mapových a obrazových podkladov. Z nich sú najstaršie štyri kolorované medirytiny vydané v roku 1806 vydavateľstvom Artia z Viedne, ktorých autorom bol profesor na Viedenskej akadémii výtvarných umení Jozef Fischer. Zobrazujú pohľad na dnešnú Winterovu ulicu, na územie Kúpeľného ostrova, na kúpeľné budovy na Kúpeľnom ostrove a na Kaplnku sv. Jána Nepomuckého pri panskom hostinci na začiatku sadu (neskôr Mestského parku).

Stav na začiatku 19. storočia bol opísaný aj Jiřím Procházkom, vládnym radcom, ktorý nariadil skúmanie vody a bahna, (Almanach c. k. rakúskych štátov, 1809), ktorý uvádza, že „... Kúpeľný život sa sústreďuje v osade Teplice, ktorá je vzdialená polhodinu cesty od pomerne usporiadanej obce Piešťany... je však možné ubytovať sa aj v panskom hostinci, ktorý má viacero izieb a niekoľko kabín na vaňové kúpele... Okrem toho panský správca prenajíma šesť host'ovských izieb a niekoľko kabín s jednou kuchyňou v malom, tzv. Panskom dome.“ Hlavný prameň bol v tom čase zachytený do drevenej studne chránenej haťou a breh Váhu chránili vysadené stromy až po vodné mlyny.⁴⁸ Jeho opis je však aj cenným svedectvom o fungovaní kúpeľov: „Spoločné kúpele sú v spomínanej jame poniže hlavného prameňa... Táto jama je zvnútra vystužená drevenou konštrukciou, ktorá priečkami delí kúpele na štyri bazény. Sú to: Bahnový kúpeľ (Bahnisko), Kročajový alebo Panský kúpeľ (Gehbad), Pospolitý (Ľudový) a Židovský kúpeľ (Napoleonské kúpele III.). Všetky tieto bazény sú obohané stenami z dreva, na ktorých sa zdvíha priestranná strecha“⁴⁹, ktorá slúžila na uvoľnenie vodných pár, avšak jej nevýhodou bolo znečisťovanie vody vtáctvom, ktoré ňou voľne vlietalo do objektu. Vo svojom diele tiež spomínal novú murovanú budovu postavenú 20 krokov od hlavného prameňa tvaru podlhovastého štvoruholníka (Napoleonské kúpele I.), ktorá bola krížovou chodbou delená na 4 oddelenia (každé z nich malo 7 kabín).

K oživeniu záujmu o budovanie kúpeľnej osady došlo na začiatku 19. storočia v dôsledku potreby modernizovania a zväčšovania kapacity týchto vyhľadávaných kúpeľov, ale aj v dôsledku zlepšenia finančnej situácie majiteľa panstva Jozefa Erdödyho. Vďaka dobrým kontaktom získal možnosť prenajímať kúpele vojakom a dôstojníkom zraneným počas napoleonských vojen (do roku 1815).⁵⁰ Ďalším výrazným podnetom pre modernizáciu kúpeľov bola aj katastrofálna povodeň v roku 1813⁵¹, ktorá mala ničivé následky nielen na budovách využívaných na kúpeľné účely, ale aj na sedliacke domy, ktoré boli tiež určené na ubytovanie. Ako situáciu opísal E. W. Wallich „voda odplavila drevené budovy spoločných bazénových kúpeľov, murovanú budovu s vaňovými kúpeľmi ťažko poškodila“ (pozn. tieto budovy však boli obnovené). Vo svojich opisoch vyzdvihol stavebný rozvoj Piešťan podnietený Jozefom Erdödyom (zväčšenie panského hostinca a prístavba kaviarne-kasína v susedstve s tanečnou sálou a malým divadlom). Vo svojom opise pokračuje, že „... blízko

⁴⁶ Tamže, str. 61

⁴⁷ MUDr. F. E. Scherer: Horúce pramene a kúpele Piešťan (1837). Balneologické múzeum Piešťany, 2000, str. 42

⁴⁸ Šípoš, Ján: Piešťany v premenách vekov. Obzor, Bratislava 1992, str. 64- 65

⁴⁹ Tamže, str. 65

⁵⁰ Tamže, str. 64 : „S Erdödyho súhlasom posielali vojenské úrady do Piešťan mnoho vojakov a dôstojníkov liečiť sa z ťažkých poranení...“

⁵¹ MUDr. F. E. Scherer: Horúce pramene a kúpele Piešťan (1837). Balneologické múzeum Piešťany, 2000, str. 19: „no už zakrátko nato povstali z trosiek nielen kúpele, ale aj oboje Piešťany.“

hlavného prameňa stojí ešte jeden podobne zariadený menší vaňový kúpeľ, vyhradený pre židov“, ktorý mal 8 kabín. „Panský dom so šiestimi izbami, kuchyňou, komorou, pivnicou, ľadovňou, voziarňou pre koče a mašťami pre kone bol stále ešte najlepším ubytovacím zariadením pre najurodzenejších... V panskom hostinci s jedálňou, tanečnou sálou a kaviarňou k dispozícii 19- 20 izieb.“ Zostatok ubytovacích zariadení tvorili hlinené domy pokryté slamou.⁵² V roku 1813 nechal na mieste bahenných žriediel, na ktorom dovtedy stála najstaršia kúpeľná budova, postaviť kúpeľnú budovu (Napoleonské kúpele č. III).

Rok 1821 bol v stavebnom vývoji kúpeľnej osady zlomovým, pretože Jozef Erdödy v tomto roku začal s modernizáciou kúpeľov, prestavbami a novou výstavbou v kúpeľnej osade. Ako to opisuje J. Šípoš: „v priebehu rokov 1821- 22 „... dal majiteľ... zbúrať staré i židovské vaňové kúpele a na ich mieste dal postaviť murovanú štýlovú klasicistickú budovu s vaňovými kúpeľmi s prvým piešťanským zrkadliskom. Namiesto budovy so spoločnými bazénovými kúpeľmi nechal postaviť rozsiahlejšiu štvorhrannú, ale opäť iba drevenú budovu s bazénovými kúpeľmi.⁵³ Tieto stavby sú zachytené na medirytinách E. Gurka (1822, 1837). Budova Napoleonských kúpeľov č. III obsahovala vaňové kúpele a zrkadlisko, vchod do budovy bol z juhu (opačne ako dnes) a nad ním bol dedikačný nápis.⁵⁴ Pri neskorších prístavbách peristyl i hlavný vchod z juhu odstránili, budovu s vaňovými kúpeľmi spojili do jedného komplexu.“⁵⁵ Predsunutý portál tvoril podjazd pre koče a vozy. Zrkadlisko sa nazývalo Alžbetiným kúpeľom. (pozn. podľa výskumov sú tieto budovy prestavbami starších objektov).

Ďalšie investície si vynútil aj veľký požiar Teplíc, ktorý osadu zasiahol v roku 1822. V tomto období Jozef Erdödy „dal prestavať a rozšíriť panský hostinec, na mieste niekdajšej kaviarne postavil kasíno, oproti Panskému hostincu dal postaviť dom, v ktorom bola lekáreň⁵⁶, za ňou dom pre župného komisára, dom zo židovskou jedálňou a ďalšie“. Významnou zmenou vo výraze obce je skutočnosť, že „sediaci si po požiari postavili nové domy pokryté škridľou“⁵⁷, ktoré tiež vyhovovali protipožiarным opatreniam Márie Terézie, ako aj boli výrazom vzťahovania sa kúpeľnej osady Teplice. Ako to dokladá Alojz Medňanský⁵⁸ posledným investičným zámerom bolo vytvorenie kúpeľného parku, avšak pre smrť Jozefa Erdödyho zostal nedokončeným (stihol však položiť jeho základy a vykúpiť pozemky bývalých záhrad a sadov)⁵⁹. Bližší náhľad do zmien, ktoré sa udiali v 20. rokoch 19. storočia môže podať aj MUDr. František Ernest Scherer, ktorý bol ich priamym účastníkom (okolo roku 1840 aj nájomcom kúpeľov Piešťany) a opísal ich vo svojom diele Horúce pramene a kúpele Piešťan (1837)⁶⁰, ktoré bolo primárne zamerané na balneológiu. Opísal v ňom investičnú činnosť Juraja Erdödyho (rozšírenie Panského hostinca, výstavba či prestavba kaviarne

⁵² E. W. Wallich: O kúpeľoch v Malých Piešťanoch v Nitrianskej stolici Uhorského kráľovstva, 1821 In: Šípoš, Ján: Piešťany v premenách vekov. Obzor, Bratislava 1992, str. 67, 70

⁵³ Tamže, str. 72

⁵⁴ Humanitati P. P. Josephus et Elisabetha conjuges comitatesque Erdödy“, tamže str. 78

⁵⁵ Tamže, str. 78

⁵⁶ Pobočka lekárne farmaceuta P. Dörnera z Hlohovca, MUDr. F. E. Scherer: Horúce pramene a kúpele Piešťan (1837). Balneologické múzeum Piešťany, 2000, str. 21

⁵⁷ Tamže, str. 72, E. W. Wallich tiež uvádza, že po povodni začalo stavenie „solídnych domov so škridlovými strechami na Panskej ulici.“, MUDr. F. E. Scherer: Horúce pramene a kúpele Piešťan (1837). Balneologické múzeum Piešťany, 2000, str. 19, a tamže na str. 21 uvádza, že „vybudoval aj verejné budovy a investoval aj do výstavby domov.“

⁵⁸ Medňanský, Alojz: Malebná cesta dolu Váhom (1826, Piešťany navštívil v roku 1822), In: Šípoš, Ján: Piešťany v premenách vekov. Obzor, Bratislava 1992, str. 73

⁵⁹ MUDr. F. E. Scherer: Horúce pramene a kúpele Piešťan (1837). Balneologické múzeum Piešťany, 2000, str. 19: „...premena okolitých sedliackych záhrad a pustých priestranstiev na príjemný park uspokojila dlho pociťované potreby.“

⁶⁰ MUDr. F. E. Scherer: Horúce pramene a kúpele Piešťan (1837). Balneologické múzeum Piešťany, 2000

na kasíno s malým divadielkom), ale podal aj správu o zastaranosti drevenej budovy pri prameni na Kúpeľnom ostrove.

V období jeho pobytu v Piešťanoch sa už mestečko vyznačuje čulým ruchom viazaným na kúpele. Ako to spomína: „často sú tu postavené jarmočné budy a nachádza sa v nich rozličný galantérny tovar. Trh sa koná každý deň a je dostatočne zásobený potravinami a drevom na kúrenie, na predaj je vždy aj sklený a hrnčiarsky tovar, a to, napriek inému, veľmi uľahčuje zaobstaranie si vlastnej stravy.“⁶¹ Vychádzal zo situácie, kedy v Piešťanoch ešte stále chýbali ubytovacie a stravovacie kapacity a prevažná časť hostí sa ubytovávala v sedliackych domoch, ktoré však boli nezariadené. Hostia si preto museli po príchode do Piešťan zabezpečiť okrem ubytovania aj zapožičanie potrebného nábytku a vyriešiť si svoje stravovanie. Vďaka tomu boli piešťanské trhy veľmi vyhľadávané. Okrem toho spomína aj nedoriešený problém s vandrovaním prameňov v dôsledku výkyvov hladiny Váhu „...škoda, že sú len veľmi málo chránené proti záplavám rieky...“⁶² (od úrovne Váhu závisela poloha horúcich prameňov, ktoré sa niekedy objavovali aj v koryte Váhu). Oceňuje poschodový hostinec, novú kaviareň a park.⁶³

K novej výstavbe patrilo aj vybudovanie kolového mosta na Kúpeľný ostrov pre peších i povozy.⁶⁴ Zeleni kúpeľného ostrova zatiaľ nevenoval pozornosť. V tejto dobe sa tu nachádzali „bujne sa rozrastajúce kroviny.“⁶⁵ Na Kúpeľnom ostrove opísal aj kúpeľné zariadenia. V tej dobe ich tvorili starý a nový kúpeľný dom, hlavný prameň, pitný prameň. Starý kúpeľný dom tvorila „... drevená budova neďaleko prameňa... bielo natretý, s výnimkou strechy vôbec nie nevkusný dom. Vytvára rozsiahly, takmer pravidelný štvoruholník, na každej jeho strane sa nachádzajú stĺpmi zdobené vchody, ktoré sa poväčšine dajú zatvoriť dvojíťmi sklenými dverami.“⁶⁶ Uvádza tiež, že je schátraný a Alžbeta Erdödyová ho preto plánovala zbúrať a na jeho mieste vystavať nový kúpeľný dom. Obsahoval štyri bazénové kúpele, a to Kúpeľ na chodenie⁶⁷, Bahnisko⁶⁸, Obecný kúpeľ⁶⁹ a Židovský kúpeľ⁷⁰. Nový kúpeľný dom sa nachádzal oproti hlavnému vchodu do kúpeľa a pôdorysne vytváral obdĺžnik zo všetkých strán obkolesený radom stĺpov. Nad hlavným portálom nachádzajúci sa za predsunutým vstupom (halou slúžiacou pre príchod vozov) sa nachádzal nápis. Jeho interiér tvorili priestory zrkadliska (najkrajšia kúpeľná časť, ktorá obsahovala moderný spôsob

⁶¹ Tamže, str. 42

⁶² Tamže, str. 17

⁶³ Tamže, str. 43, „To isté platí o kaviarni, park vedľa nej s obrovskými orechmi a pôvabnými partiami topoľov slúži obecnstvu ako tienisté miesto schôdzok v predpoludňajších i popoludňajších hodinách...“

⁶⁴ MUDr. F. E. Scherer: Horúce pramene a kúpele Piešťan (1837). Balneologické múzeum Piešťany, 2000, str. 22: „...kolový most pre peších i povozy na ostrov, krásnený peknými skupinami líp a urastenými topoľmi“, s ľavým brehom (Bankou) bol Kúpeľný ostrov spojený kômpou z dosiek a člnov, tamže str. 22.

⁶⁵ Tamže, str. 22

⁶⁶ Tamže, str. 30

⁶⁷ Tamže, str. 32: „najväčší zo všetkých, má oproti stene so spoločnými vchodovými dverami pomerne širokú galériu, rovnobežnú s hlavnou fasádou budovy. Svetlo dostáva jednak cez okná na oboch koncoch galérie, ak aj cez to, ktoré zaberá celú šírku steny, oddeľujúcu spoločnú predsieň od kúpeľa. Z tejto predsieni vedú dvere doprava do svetlej, ale trochu úzkej dámskej vyzliekárne, čo je zároveň aj obliekaňou, vľavo je podobná pre pánov. V oboch sú kachľové pece, ktoré v prípade potreby zabezpečia náležitú príjemnú teplotu... Drevené schody vedú hlboko do vchodu- na pánskej strane nazvaného slimák; časť dverí sa otvára a dostávame sa do vlastnej svätyně kúpeľa na chodenie... Dno tvoria vedľa seba otesané dosky, bočné steny dosky uložené nad sebou...drevené obloženie...“ str. 30- 31, spomína sa tiež plánovanie vybudovania kamenného bazénu “na ktorý príroda na protiláhlom brehu už dávno štedrou rukou ponúka materiál.“

⁶⁸ Tamže, str. 33, „sa nachádza v tom rohu budovy, ktorého jedna strana, bližšie k prameňu, je obrátená k banke, druhá k okolo tečúcemu Váhu“, chýba mu sprchovacie zariadenie

⁶⁹ Tamže, str. 34, (chudobní mali povolenie používať ho (str. 33), ako aj bahnisko „Stav vody podliehal aj tu rovnakým náhodnostiam ako v oboch predchádzajúcich celkových kúpeľoch, i podobným nevýhodným zmenám.“, str. 34)

⁷⁰ Tamže, str. 34, „vtesnaný medzi obecný kúpeľ a bahnisko. Spoločný výpustný kanál týchto kúpeľov ústi do drevom obloženej jamy, nachádzajúcej sa blízko starého kúpeľného domu...“

ochladzovania vody- jej čerpanie do rezervoára, a ktorá bola vyhradená len pre najvyššiu spoločnosť) a vaňových kúpeľov (obsahovali murované kúpeľné kabínky s vaňami a kabínky oddelené doštenými priečkami⁷¹) a MUDr. Scherer ich opísal takto: „Vnútro budovy pretína krížová chodba, na troch koncoch uzavretá sklenými dverami, na štvrtom oknom. Prvé dvere sa otvárajú pod spomínanou stĺpovou halou, a keď človek vystúpi po niekoľkých schodoch, krátka chodba vedie cez druhé dvere na zadnú stranu budovy, k hale dosť podobne tej prvej, kde sa nachádza nádrž na ochladenie horúcej vody načerpanej z prameňa. Nad ňou čupí zakrpatený Neptún s trojzubcom... Vedľa vidieť dva kabinety (kancelária kúpeľného inšpektora a kúpeľný čeladník)“ (str. 36) „Vpravo vedie kratšia časť dlhej chodby, pretínajúcej priečnu chodbu, do galérie zrkadliska. Uzatvárajú ho dvojité sklené dvere.“ (str. 37)- nachádzajú sa tu dámske obliekarne a vyzliekarne, zrkadlo a teplomer⁷². Hlavný prameň (studňa), ktorý bol zachytený v jednoduchom drevenom zastrešenom zrube. Privádzal vodu do nového kúpeľného domu (cca 50 krokov od neho). Okrem neho sa na ostrove nachádzal aj Pitný prameň, ktorý vyvierať pri starom kúpeľnom dome. Bol prekrytý len plachtami natiahnutými na štyroch žrdiach a jeho interiér tvorili tri neohobľované drevené lavice.⁷³

Blížšie údaje o topografii kúpeľného mesta môže poskytnúť aj plán Piešťan vyhotovený Frauenfeldom a Lichtensternom v roku 1824. Oproti prvému vojenskému mapovaniu je jasne viditeľný posun vo vývoji obce Teplice. Napriek tomu, že ju tvorilo v rokoch 1782- 1784 dnešná Winterova ulica a Sad A. Kmeťa (za Panským hostincom), v roku 1824 je badateľný nárast zástavby v tvare vidlice, z ktorej výbežok južným smerom je totožný s Teplickou ulicou. Na severe je ohraničená korytom potoka a novým parkom (Mestský park), na východe siaha zhruba po dnešnú úroveň zástavby (hotel Magnólia) a na západe končí miestom, na ktorom je dnes vystavaný evanjelický kostol. Jej jadro tvorili dnešné ulice Winterova, Rázusova, Teplická, Nitrianska a Sad A. Kmeťa. Jadro osady tvoria prevažne sedliacke jednopodlažné murované domy (Winterova ulica) slúžiace pre ubytovanie kúpeľných hostí, ktoré mali okrem popisného čísla aj vývesné štíty. Väčšie kúpeľné budovy sú situované pri parku. Medzi najväčšie objekty patrili Panský hostinec (neskôr Riaditeľstvo kúpeľov) a kasíno (neskôr Bezovec), v parku Panský hostinec. Ramenom Váhu je od Teplic oddelený Kúpeľný ostrov, prístupný dreveným mostom pre vozy a menším dreveným mostom pre peších, ktorý alejou stromov vedie cez Kúpeľný park (prípadne lesík) ku kúpeľným budovám na ostrove. Na mape nie je vyznačený celý ostrov, takže nie je možné posúdiť jeho vtedajší rozsah.

Rok 1825 ohraničuje obdobie stagnácie trvajúce až do 50. rokov 19. storočia. V tomto roku zomiera Jozef Erdödy a majetky po ňom dedí jeho manželka Alžbeta. Alžbeta tiež zamýšľala pokračovať v začatej modernizácii kúpeľov, ale zabránili jej v tom ekonomické pomery. Po katastrofálnej neúrode v roku 1830 vypukla už v roku 1831 cholerozá epidémia, ktorá zasiahla aj Piešťany. Alžbeta Erdödyová na istý čas prenajala kúpele MUDr. Schererovi (okolo roku 1840), aby v nich mohol realizovať nové (vtedy ešte nepoznané) spôsoby balneoterapie bez toho, aby sa prípadný neúspech dotkol majetkov rodu. V roku 1840 sa dostalo hlavné rameno Váhu do dnešnej polohy a oddelilo tak Teplice od Kúpeľného ostrova. Z pôvodného hlavného ramena sa stala mŕtva zátoka oddeľujúca Kúpeľný ostrov od Banky. Postavenie mestečka sa zmenilo a v roku 1854 sa z bezvýznamného poľnohospodárskeho mestečka stalo sídlom nového okresu v Hornonitrianskej župe. Okrem toho sa Teplice najprv stavebne a potom aj administratívne spojili s Piešťanmi (1859).

⁷¹ Tamže, str. 41, „Voda do jednotlivých vaní prichádza odkrytými žľabmi buď priamo z prameňa, alebo z ochladzovacej nádrže“

⁷² Tamže, str. 36- 37

⁷³ Tamže, str. 28

II. vojenské mapovanie (1838) zaznamenáva zahusťovanie zástavby hlavne na Nitrianskej a Teplickej ulici a predĺženie mosta cez rameno Váhu, vedúceho ku kúpeľom, zrejme z dôvodu močaristého alebo často zaplavovaného terénu vedľa ramena. Cez hlavný tok Váhu na stranu Banky stále vedie kompa. Mimo zastaveného územia s plochami záhrad a parku juhovýchodne od Panského hostinca sú vyznačené plochy polí t.j. v mieste rozšírenej časti mestského parku a plôch, zastavaných až v medzivojnovom období. Meander Váhu nezmenil od I. vojenského mapovania svoju polohu a stále vymedzuje menší rozsah kúpeľného ostrova, ako je v súčasnosti.

V 50. rokoch 19. storočia sa stal majiteľom Piešťan František Erdödy, ktorý začal s ďalším rozvojom kúpeľov. V roku 1857 dal opilotovať hlavný prameň na Kúpeľnom ostrove pre plánovanú výstavbu novej kúpeľnej budovy (Napoleonské kúpele č. II). MUDr. Dávid Wachtel toto obdobie opisuje v roku 1858. Majiteľ dal prístavbou nového krídla rozšíriť Panský hostinec, vybudoval ochranné hrádze a odviezol bočné rameno Váhu do hlavného riečiska, prekryl a zriadil pitný prameň. Okrem toho vystaval v roku 1858 novú budovu pre vaňové kúpele (Napoleonské kúpele č. II).⁷⁴ Neskôr ich rozšíril dostavbami, aby mohol rozšíriť ich kapacitu o nové kabíny (prestavby trvali do roku 1875). Východne od hlavného prameňa (v miestach bývalého konského kúpeľa) postavili čerpadlo zo zrecieho bazéna na bahno (je tam dodnes).⁷⁵ Zväčšil a prestaval tiež Napoleonské kúpele I. (prestavby trvali do roku 1861). V nich namiesto zrkadliska a vaňových kúpeľov vytvoril prezliekarne a najväčší bazén v Piešťanoch. Vďaka týmto prestavbám sa vytvorilo pri kúpeľných budovách nové nádvorie. V roku 1864 dal vykopať nový prameň (Torkoš) pri Váhu, nakoľko starý prameň (Crato) už nepostačoval pre všetky kúpele. Zo starého prameňa tiež odviezol kamenný vývod pre pitný prameň. Významným činom bolo aj vybudovanie kamenných spevnených hrádzí na Váhu.

Na okraji Teplíc bola tiež vystavaná z výnosov dobročinnnej lotérie a na pozemkoch darovaných Františkom Erdödy v roku 1863 nová jednoposchodová budova Vojenského kúpeľného hotela, ktorá bola významnejšie rozšírená v roku 1909 o nový pavilón. V roku 1865 pokračoval v budovaní parku na pravobrežnej strane Váhu (Mestský park). V parku prestaval Panský hostinec a premenoval ho na Parkhaus. Tiež v parku nechal postaviť menšie drevené objekty- hudobný pavilón Estráda (za panským hostincem), Rondeau (kruhový prístrešok nesený šiestimi drevenými stĺpmi so slamenou strechou za Estrádou) a Arénu (drevená budova pre divadelné predstavenia). V rovnakom roku dal vybudovať drevený most na Kúpeľný ostrov. Požiar v roku 1873 zničil veľa sedliackych domov, ktoré nahradili nové z pálených tehál kryté už škridlami. Od tejto doby do roku 1888 vývoj Piešťan stagnoval kvôli ekonomickej kríze v krajine.

Dokladom vývoja Teplíc je III. vojenské mapovanie vypracované v roku 1882, ktoré zaznamenáva stavebné prepájanie osady Teplice a Starých Piešťan, ktoré už v tomto čase tvorili administratívny celok. Inak zostala hmota pôvodnej zástavby a aj jej rozsah nezmenený. Od roku 1870 v Piešťanoch fungovala stála pošta v tzv. Fürstovom dome (dnes asanovaný objekt), v roku 1915 bola presťahovaná do domu Dr. Višňovského (dnes Teplická ulica č. 54), k objektu patrili aj 2 stajne a prístrešok pre poštový voz). Do roku 1870 neboli Piešťany na žiadnej poštovej trase a doručovanie zásielok malo sezónny charakter, pričom v Piešťanoch bola len poštová zberňa (nárožie Nitrianskej a Teplickej ulice).

⁷⁴ Šípoš, Ján: Piešťany v premenách vekov. Obzor, Bratislava 1992, str. 85: okolo roku 1858 dal podstaviť pri vaňových kúpeľoch „malú drevenú budovu na lokálne vaňové kúpele a 12 kabínami s vaňami.“ (str. 85) a tiež novú kúpeľnú budovu (4 bazénové kúpele- Zrkadlisko II- pôvodne Gehnbad a Bahnická I, II a III a bahnový rezervoár)- bazény z pritesaných kameňov a nad nimi sklená kopula v klenutom strope, steny boli omietané portlandským cementom, zrkadlisko II a Bahnisko I majú postranné galérie, Zrkadlisko II je vydláždené kamennými platňami, Bahnisko I je vydláždené len spolovice- druhú tvorí bahno)

⁷⁵ Tamže, str 86

Ďalším významným medzníkom bol rok 1889, v ktorom bola podpísaná nájomná zmluva na kúpele medzi Alexandrom Winterom a Františkom Erdödom. Winterovci vložili do kúpeľného mestečka nový kapitál a začali s jeho prestavbou. V prvých rokoch svoju pozornosť sústreďovali na renováciu existujúcich objektov a na dobudovanie parku (Mestský park). Medzi novo vznikajúce stavby sa zaradil Robotnícky penzionát, ktorý vznikol v roku 1893 prestavbou maštali na Chmeľnici za obcou (za dnešným evanjelickým kostolom). Neskôr sa nazýval Robotníckou nemocnicou a po jej presťahovaní Pro Labore. V roku 1898 nechal vystavať na Kúpeľnom ostrove honosnú budovu Františkových kúpeľov, ktorá už poskytovala aj ubytovanie. Približne do tohto obdobia spadá aj výstavba väčších domov a vil na mieste jednopodlažnej zástavby na Panskej ulici (Winterova ulica). V parku bola v roku 1894 podľa plánov Ignáca Alpára vybudovaná Kúpeľná dvorana a na mieste Arény vzniklo nové letné divadlo. Pred terasou kúpeľnej dvorany bol vystavaný nový drevený hudobný pavilón. Kasíno bolo prestavané na ubytovacie zariadenie a jeho názov sa zmenil na Františkovu vilu. V roku 1894 si tiež Winterovci objednali reklamné logo kúpeľov (Barlolámača) a dali si ho registrovať ako ochrannú známku kúpeľov v Ženeve a v Haagu). Koncom 19. Storočia boli tiež postavené v teplickej časti nové chrámy- evanjelický kostol (v závere dnešnej Winterovej ulice), židovská synagóga (pri evanjelickom kostole) a katolícka kaplnka (pri moste na Kúpeľný ostrov).

Pre porovnanie slúži katastrálna mapa Piešťan zo záveru 19. storočia (1900, reambulovaná v roku 1906). Na nej sú jasne badateľné zmeny v zmysle parkových úprav na mieste dnešného Mestského parku, utváranie zástavby orientovanej krídlom pozdĺžne do ulice a uzatváranie dvorov novými krídlami. Kúpeľný ostrov v tomto čase tvorili kúpeľné objekty určené na procedúry (dnešné Napoleonské kúpele č. I, II, III), nové ubytovacie zariadenie kúpeľných hostí (Františkove kúpele) a menší objekt hostinca (v mieste dnešného parku pri Thermii). Okolo kúpeľných budov bol taktiež vybudovaný park. S ostatným mestom boli objekty prepojené dreveným mostom a so susediacou obcou Banka kompou.

20. storočie

Prvá polovica 20. storočia bola významne poznamenaná podnikateľskými ambíciami rodiny Winterovcov a ich snahou vybudovať zo známych, ale provinčných kúpeľov medzinárodne známe kúpeľné mesto. V začiatku storočia ide o prestavbu nájomných domov K pštrosovi a K dromedárovi na liečebný dom Zelený strom (1902), ktorý mal slúžiť ako dom rodiny Winterovcov a ako ubytovacie zariadenie. V roku 1903 bolo nutné riešiť zničený most na Kúpeľný ostrov po povodni. Nový most postavila firma Grajesen z Budapešti. V roku 1904 išlo len o menšie úpravy už existujúcich objektov.⁷⁶ Významnou investíciou, ktorá ale nebola v réžii Winterovcov, bola výstavba hotela Grand Hotel Rónai , neskôr Royal (1906) v parku na pozemkoch, kde stála vila Yull rodiny Škublicovcov. Zámerom bolo vytvoriť najexkluzívnejšie ubytovacie zariadenie, ktoré by robilo konkurenciu winterovským ubytovacím zariadeniam. Cenným prameňom pre poznanie tohto obdobia je príručka pre návštevníka Piešťan napísaná MUDr. Vratislavom Kučerom v roku 1909.⁷⁷ Spomína ubytovanie v Zelenom strome (Hotel- Pension Zöld- Fa), Parkovú villu a Hudobný pavilón pri starom parku. Uvádza, že pravá strana Váhu je už spevnená kamennou hrádzou a uličky parku sú vysypané pieskom, ale spomína tiež zriadenie betónových chodníkov a verejného osvetlenia, dokonca sa plánovalo aj zriadenie kanalizácie a vodovodu, ktorý by nahradil studne na

⁷⁶ Tamže, str. 103: „Na všetkých budovách, ktoré obhospodarovalo riaditeľstvo kúpeľov dal urobiť novú fasádu“, nadstavali sa Napoleonské kúpele č. III a upravil Kurhotel.

⁷⁷ MUDr. Kučera, Vratislav: Přirozene horké sírné rádiosopečné bahenní lázne Pišťany, Cestovní, životní a lékařský rádce s četnými vyobrazeními a dvěma mapami. Vydavatelství v Řeznické ulici č. 14, Praha 1909

nádvoriach.⁷⁸ Piešťany sú vyhľadávané kvôli svojej príjemnej teplote, ale aj prostrediu.⁷⁹ Ako to uvádza „rady ulíc a domkov sú takmer ukryté v bujnej zeleni rozsiahlych záhrad.“ Jadro kúpeľného mesta sa sústreďovalo okolo parku, kde boli rozptýlené najvýznamnejšie ubytovacie zariadenia⁸⁰, ktoré okrem príjemného prostredia poskytovali aj dobrú vybavenosť. Za evanjelickým kostolom vedie až do Starých Piešťan cesta lemovaná lipovou alejou. V meste mal počas sezóny pobočku Krajský poštový úrad spojený s úradom telegrafným a medzimestskou telefónnou sieťou neďaleko tržného námestia (Erzébet ut. 25, Alžbetina trieda, ulica- dnes Teplická), na nádvorí Kurhotela sa nachádzala kancelária kúpeľov.

Od roku 1909 viedol kúpele po smrti Alexandra Wintera jeho brat Ľudovít Winter. Jeho prvým činom bolo odkúpenie Rónaiovho hotela, čím zamedzil rozmach najvýznamnejšieho konkurenta. V roku 1910 postavil komplex hotela Thermia Palace a Balneoterapie Irma, pomenovanú po manželke majiteľa Irme Erdödyovej, ktorá sa najviac zaslúžila o predĺženie zmluvy o prenájme kúpeľov. Výstavbou boli poverení Hegedűsh a Böhm (firma z Budapešti).

Neskôr investície smerovali pre ubytovanie nižšieho štandardu. V roku 1912 bol postavený úradnícky dom s pavilónom Alexander určený pre poistencov nemocenskej poisťovne. V roku 1916 bola budova Vojenskej nemocnice na Kúpeľnom ostrove prestavaná na liečebný dom spojený s balneoterapiou Pro Patria (Za vlasť). V investíciách nezaostávali ani ďalší potenciálni hotelieri a tak sa v tomto čase začínal rozvíjať stavebný ruch sústredený do pôvodnej osady Teplice. Zo súkromných investícií začínali miznúť jednopodlažné vidiecke domy a v zástavbe Winterovej, Rázusovej a Beethovenovej ulice ich nahrádzali poschodové luxusnejšie ubytovacie zariadenia. V roku 1912 vznikol na spojnici Winterovej a Rázusovej ulice Hotel Lipa a neďaleko neho na Rázusovej ulici Hotel Metropol. Celkovo obdobie I. svetovej vojny a tesne po nej bolo hlavne v réžii udržiavania kúpeľov v solídnom stave a udržiavania ich efektívnosti. Príkladom utilitárnych riešení v tomto období je rozoberanie oplotenia na nábreží Váhu (hlavne horné časti zničených kužielok) pre potreby armády, nakoľko bol v tej dobe nedostatok železa, ale aj zdevastovanie interiéru dovtedy honosných kúpeľov Františka Jozefa, nakoľko v nich počas I. svetovej vojny ubytovávali vojakov.⁸¹

Winterovci okrem výstavby investovali aj do rozvoja kvality bývania v ich ubytovacích zariadeniach a tak už v roku 1919 bol v ich zariadeniach vodovod, pričom mesto Piešťany sa verejného vodovodu dočkalo až oveľa neskôr. Stúpajúci záujem o kúpele ich prinútil aj zvyšovať kapacity už jestvujúcich ubytovacích a kúpeľných zariadení (v roku 1918 bol ku Vojenskému kúpeľnému hotelu pristavaný Štefánikov dom- pavilón určený pre ubytovanie dôstojníkov s manželkami). V roku 1922 sa zvyšovala nadstavbou kapacita Napoleonských kúpeľov č. III a pristaval sa k nim pitný pavilón). Významným počinom bola aj regulácia Váhu v roku 1925, ktorá trvala do roku 1931. Vďaka regulácii vôd sa uvoľnilo na ľavom brehu Váhu miesto, kde spoločnosť Floreát na podnet Ľudovíta Wintera dala vystavať nové záhradné mesto (štvrť Floreát), ktoré vytvorilo nové ubytovacie kapacity, ale aj kapacity na bývanie. Floreát bol neskôr dostavaný na tomto inundačnom území Váhu, čím sa využilo dovtedy neurbanizované a často krát zaplavované územie. V rámci nej boli na Váhu vytvorené násypové hrádze a tiež sa začala budovať kanalizácia.

⁷⁸ Tamže, str. 11: „Ale ako pred nedávnom boli zriadené pohodlné betónové chodníky a bolo všeobecne zavedené elektrické osvetlenie...“

⁷⁹ Tamže, str. 9: „V Piešťanoch je priemerne teplejšie ako v zemiach českého kráľovstva.“

⁸⁰ Tamže, str. 44: „Takúto elegantnú štvrť tvoria budovy, ktoré sa rozkladajú okolo parku a patria k nim predovšetkým všetky kúpeľné hotely: Kurhotel, Kursalón, Hotel Ronai a hotel Zelený strom (Zöldfa) a potom obe poradia Kráľovskej (Winterova ulica) a Parkovej triedy“(Beethovenova ulica)

⁸¹ MUDr. Cmunt, Edvard: Uhrovy cestovní průvodce, Lázně Píšťay, Příručka turistická a lékařská. Nakladatel Josef Uher, Praha 1924, str. 11 „...zariadenie budovy tak ošumelo, že bol ústav tento vylúčený z prevádzky.“

Na hrádzach vznikol priestor pre vytvorenie novej promenády s lavičkami a oplotením (1925). V roku 1923 sa začína budovať nové centrum mesta vymedzené dnešným námestím SNP, ktoré do seba absorbovalo významné verejné budovy (Obecný úrad, Masarykovu školu- gymnázium), pri ktorých postupne vznikali aj nové vily. V roku 1927 sa začalo s asfaltovaním ulíc a chodníkov v meste Piešťany, čím sa zamedzilo prašnosti⁸². Pre potrebu odkloniť dopravu od Kúpeľného ostrova bol v roku 1932 dobudovaný Krajinský most 500 m od Thermia Palace, krátko nato Kolonádny most (neskôr vyhradený len pre peších), Poštový úrad. V tomto čase sa zase objavuje množstvo súkromných investícií do výstavby obytných a ubytovacích zariadení. Z nich možno spomenúť Vilu Astória postavenú pre Dr. Szögeho v parku (stavebníkom bola firma Berta a Kováč, projekt vytvoril architekt Artúr Slatinský), Vilu Pavla vystavanú pre Dr. Rösnera, Kúpeľný inštitút International pre Dr. Székelyho na Nálepkovej ulici, Sanatórium Dr. Schmidta a Dr. Weisza na Winterovej ulici (dnešná nemocnica, ktorú projektoval Pavel Weisz), Hotel Excelsior (Jalta) a Hotel Eden pre Dr. Neuwirtha. Z verejných budov je významná výstavba na Námestí SNP- 1926- 29 Masarykova škola, 1927 Okresný dom 1930- 36 Obecný dom atď. Z investícií na Kúpeľnom ostrove možno spomenúť výstavbu Kúpaliska Eva (architekti V. Kolátor a F. Wimmer, 1935) a vybudovanie golfových ihrísk, dostihovej dráhy a tenisových kurtov. Do vývoja Piešťan zasiahla II. svetová vojna, ktorá znamenala obdobie stagnácie a strát. Po nej sa ešte Ľudovít Winter pokúšal obnoviť lesk Piešťan (1947 opravoval budovu Zeleného stromu atď.), ale definitívne po nastúpení komunizmu po roku 1948 a následnom znárodnení Winterovských majetkov stráca možnosť do ich života zasiahnuť.

Pohľad na Piešťany začiatkom 20. storočia nám poskytujú príručky a sprievodcovia pre návštevníkov kúpeľov v tejto dobe hodne vydávané. Z nich sú známe napr. príručky MUDr. Vratislava Kučeru z roku 1909 a MUDr. Edvarda Cmunta z roku 1924. MUDr. Cmunt hovorí o. i. o čulom spoločenskom živote v meste. Spomína koncerty usporadúvané v parku pred Kúpeľnou dvoranou, vychádzkach v promenáde alebo po nábřeží (po Kleinovu vilu a k Erdödyovskému zámočku a k Starým Piešťanom). Hovorí aj o vtedajších spôsoboch liečby, ktorá zahŕňala vodoliečbu (dva ústavy), umelé uhličité kúpele, elektrické kúpele, slnečné kúpele, pieskové kúpele a riečne kúpele v rieke Váhu.⁸³ Novinkou bola aj ochladzovacia veža (rezervoir), z ktorej sa rozvádzala voda do všetkých kúpeľných budov. Pre potreby hostí slúžili hotely v správe kúpeľov (Thermia Palace- Hotel a Irmine kúpele, Grandhotel-Royal, Kúpeľný hotel (Kurhotel), Hotel „Zelený strom“), liečebné ústavy pre príslušníkov nemocenských pokladní (Pro Patria, Pro Labore) a súkromné hotely pre menej náročných hostí (Metropol, Herzog). Kancelárie kúpeľov sa nachádzali vo zvláštnej prístavbe na nádvorí kúpeľného hotela (Kurhotela)- vchod mali z kúpeľného sadu.⁸⁴ Avšak kritizuje aj to, že „... zdravotné zariadenia postrádajú dodnes... ústrednú kanalizáciu a vodovod. Je tu však dostatok riadnych studní s dobrou vodou pitnou i úžitkovou... Celý obvod kúpeľný je osvetlený elektricky a v uliciach skoro všade boli založené pohodlné betónové chodníky.“⁸⁵ V roku 1939 prevzala správu kúpeľov Slovenská krajina, teda štátna správa I. slovenského štátu.

⁸² „Ale aj ulice bolo treba vydláždiť. Ing. Liewald, pracovník technického oddelenia Krajinského úradu v Bratislave, trval na tom, že kamenná dlažba nie je ideálne čistá. Piešťanskému veľkému cudzineckému ruchu vyhovuje jedine asfalt. Popri obytných domoch vyrástli široké chodníky. Myslím, že na Slovensku ešte dlho nebolo inej obce, ktorá by bola mala každú ulicu vyasfaltovanú.“ Winter, Ľudovít: Spomienky na Piešťany, Balneologické múzeum, Piešťany 2001, str. 54

⁸³ Tamže str. 33

⁸⁴ Tamže, str. 57 a 64

⁸⁵ Tamže, str. 13

V roku 1945 boli Piešťany povýšené na mesto. Pre 2. polovicu 20. storočia je významným dátumom 9. september 1954, kedy Piešťany boli vyhlásené za kúpeľné mesto a tiež získanie štatútu kúpeľného mesta uznesením vlády č. 135 z 18. januára 1956, ktorým boli určené hranice kúpeľného miesta a kúpeľné územie. Ako je to uvedené v Zápisnici rady ONV z roku 1963⁸⁶ „Kúpeľný štatút mesta určoval vybudovať diaľkové komunikácie mimo vnútorného kúpeľného územia. Táto úloha nebola splnená a preto v súvislosti s navrhovaným budovaním diaľkových komunikácií, ako k zamedzeniu dopravy cez Kúpeľný ostrov od Kolonádového mosta a k potrebám výstavby na Kúpeľnom ostrove, treba urýchlene (v roku 1965- 66) uvažovať s vybudovaním mosta nad obtokovým ramenom Váhu od obcí Banka- Moravany nad Váhom. Výstavbou tohto mosta by sa prakticky vylúčil pomerne čulý dopravný ruch cez Kúpeľný ostrov.“ Nové regulatívy sa dotkli aj zelene v meste. Ako je to uvedené v Zápisnici ONV Trnava⁸⁷ „s rozšírením verejnej zelene a budovaním lesoparkov uvažuje územný plán mesta, ktorý úzko nadväzuje na plán výsadby sadov v rámci špecializovanej výroby ... a zabezpečí sa lepšia starostlivosť o jestvujúce aleje, parky a sady, ktoré boli vybudované v minulých rokoch“, pričom bolo v záujme mesta, aby boli stále viac sprístupňované aj okolité horské terény.

Objavuje a tiež požiadavka do parkov a vo verejnej zelene zakomponovať nové okrasné fontány (napr. fontána v hlavnej aleji mestského parku- vtedajších Gottwaldových sadov, bola vybudovaná v roku 1967), budovanie vhodných sôch a každoročné organizovanie výstavy plastík od slovenských, českých a prípadne aj zahraničných umelcov.⁸⁸ Toto podujatie pomenované Sochy piešťanských parkov s menšími prestávkami pretrvalo až do súčasnosti. V roku 1958 začal MsNV s prestavbou verejného osvetlenia na kúpeľnom území, ktorú dokončil v r. 1964. Na vlastnom Kúpeľnom ostrove rekonštrukciu a rozšírenie osvetlenia prevádzali Čsl. Štátne kúpele.⁸⁹ V roku 1965 bolo v Piešťanoch vybudovaných 8 456 m bezprašných komunikácií a chodníkov.⁹⁰

Najviac zmien sa však dotklo len priľahlých oblastí, kde bolo zamýšľané vybudovanie rekreačných oblastí (Ratnovce, Sĺňava I a II, Banka a Moravany nad Váhom).⁹¹ Čo sa týka zástavby, ako to uvádza L. Mrňa „Piešťany síce boli drastického ničenia ušetrené, ale stavebný útlm sa im nevyhol a ani v povojnových rokoch nebolo v nich mnohého budovateľského úsilia.“⁹² Situácia sa zmenila nástupom nového režimu, ktoré zasiahlo do siluety Piešťan nielen novou výstavbou, ale aj veľkoplošnými asanáciami.⁹³ Ďalším významným dokumentom pre plánovanie rozvoja Piešťan bol Smerný územný plán mesta, ktorý bol spracovaný v roku 1956 Krajským projektovým ústavom Bratislava a schválený radou ZS KNV č. 241/157- R, pričom v roku 1963 bola pre jeho neaktuálnosť nariadená jeho revízia (novým podkladom pre jeho spracovanie mala byť Správa o súčasnom stave a ďalšom rozvoji kúpeľného mesta Piešťany, číslo uznesenia 36/67 z roku 1967). Mal byť prepracovaný aj na základe schváleného nového Smerného územného plánu mesta Piešťany z roku 1967, ktorý dopĺňal Smerný územný plán mesta Piešťany z rokov 1956- 57.

⁸⁶ ŠABA Bratislava- Pobočka Trnava, ONV Trnava II, Zápisnice rady ONV 1963, ex Zápisnica z 18> mimoriadnej schôdze rady ONV v Trnave zo dňa 5. 7. 1963: prílohy (bez čísla poradia) k uzneseniu č. 164

⁸⁷ tamže

⁸⁸ tamže

⁸⁹ ŠABA Bratislava- Pobočka Trnava, ONV Trnava II, Zápisnice rady ONV 1963, ex Zápisnica z 18. Mimoriadnej schôdze rady ONV v Trnave z dňa 5. 7. 1963: prílohy (bez čísla poradia) k uzneseniu č. 164

⁹⁰ ŠABA Bratislava- Pobočka Trnava, ONV Trnava II, Zápisnice rady ONV 1963, ex Zápisnica z 18. Mimoriadnej schôdze rady ONV v Trnave zo dňa 5. 7. 1963, prílohy (bez čísla poradia) k uzneseniu č. 164

⁹¹ ŠABA Bratislava- Pobočka Trnava, ONV Trnava, Zápisnica zo zasadania rady ONV 10. 3. 1967

⁹² Mrňa, Lubomír: Piešťanskí staviteľia: Ján svetlík. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 15. 10. 2009

⁹³ Mrňa, Lubomír: Piešťanskí staviteľia: Milan R. Šavlík. In: Piešťanský týždeň, Piešťany 12. 11. 2009: „Prelom rokov 1959/60 bol v Piešťanoch dobou veľkoplošného búrania prevažne poväčšine prízemnej, prevažne obytnej zástavby na dnešnej Winterovej ulici v úseku od nárožia trojpodlažného domu Vilček po Kalinčiakovu ulicu.“

Nový SÚP počítal s výhľadom do roku 1980. V štádiu prípravy boli aj podrobné plány o. i. pre oblasť Kúpeľného ostrova (plánované rozšírenie kúpeľného parku) a centra (z pôdneho fondu boli vyňaté parcely pôvodne určené pre výsadbu lesných porastov...). Prioritou bolo však zachovanie tradičného charakteru mesta.⁹⁴

Najprv stavebný ruch smeroval k opravám jestvujúcich objektov. Generálne opravy boli vykonané na objektoch Vily Cmunt (1959), Balneoterapia Irma (1961), plánovaná bola generálna oprava Hotela Eden (1963), komunikácií na Pavlovovej (Winterovej) a Hollého ulici.⁹⁵ Pre potreby rozrastajúceho sa počtu návštevníkov kúpeľov bol v roku 1962 vystavaný nový hotel (v roku 1962 boli predložené jeho projekty pod názvom Hotel A Lignoprojektom Bratislava) so železobetónovým skeletom na poschodí a tehlovo- skeletovej konštrukcie na poschodí (Hotel Magnólia).⁹⁶ Krátko nato došlo aj k novej výstavbe, ktorá bola predmetom plánovanej výstavby v novej socialistickej republike. V roku 1965 bola vystavaná nová divadelno-koncertná sieň (Dom umenia, Milučký). Krátko na to bol v roku 1967 vystavaný aj Hudobný pavilón v Mestskom parku.

D.2. ZÁSADNĚ URBANISTICKÉ VÝVOJOVÉ ETAPY ÚZEMIA

Kúpeľníctvo v Piešťanoch sa prvý raz v písomných prameňoch zmieňuje od 16. storočia. V tomto čase nie je podporované špecializovanou výstavbou, pramene sú verejne prístupné a za kúpanie vo vyhĺbených jamách v koryte Váhu sa nevyberá žiadny poplatok. Liečivá voda je prístupná všetkým bez rozdielu⁹⁷. Prvé písomné doklady o osídlení v polohe osady Teplice pochádzajú z roku 1645 (zmienky Adama Trajana v jeho oslavnej básni). V roku 1745 už Hanrichova mapa vymedzuje kúpeľnú osadu na území približne dnešnej Winterovej ulice. Kúpele sú viazané na Kúpeľný ostrov, oddelený od osady obtokovým ramenom Váhu. Osadu Teplice tvoria sedliacke domy v roku 1661 (urbár) v prameňoch popísané ako želiarske domy (hlinené domy kryté trstinou a slamou, v tom čase ich bolo 36). Predpokladáme, že dodnes pretrvalo ubytovacie zariadenie vyššieho štandardu, teda Hostinec spomínaný už Adamom Trajanom roku 1642 (uvádza sa tiež, že mohol byť vybudovaný Adamom Turzom okolo roku 1626), v hmote neskoršieho Kurhotela, Winterova 29. Medzi roky 1773- 1778 spadá výstavba prvých kúpeľných budov Johanom Nepomukom Erdödom na Kúpeľnom ostrove, teda priamo pri horúcich prameňoch. S ich dobudovaním a zväčšovaním pokračoval aj jeho nástupca Jozef Erdödy. Začiatkom 19. storočia sa rozširovala aj zastavanosť Teplíc (zvyšovala sa kapacita ubytovacích zariadení, napr. zväčšovaním Panského hostinca- 1813, ale pokračovala aj výstavba iných zariadení, ako napr. lekárne južne od Panského hostinca a Kasína pri jeho východnom krídle), ktoré sa stali prosperujúcou kúpeľnou osadou. Nové investičné úsilie podliehalo nepriaznivým vplyvom prírodných daností a bolo nimi aj vymedzované. Na území Piešťan často dochádzalo k povodňam, niektoré však dokázali zničiť drvivú väčšinu zástavby (napr. katastrofálna povodeň z roku 1813). Centrum kúpeľnej osady je určené stavbou Panského hostinca a Kasína, ďalej zástavbou v mestskom parku- starý park

⁹⁴ ŠABA Bratislava- Pobočka Trnava, ONV Trnava, Zápisnice zo zasadania rady ONV na 14. A 15. Riadnej schôdzke 17. mája 1963

⁹⁵ ŠABA Bratislava- Pobočka Trnava, Písomnosti mestského národného výboru v Piešťanoch, odbor výstavby 1945-73, Tamže, ONV Trnava II- Zápisnice rady ONV 1963, inv. č. 52, ex Zápisnica z 34. mimoriadnej schôdze rady ONV v Trnave zo dňa 27. 12. 1963: Príloha B 3- k uzneseniu č. 358

⁹⁶ ŠABA Bratislava- Pobočka Trnava, Zápisnice rady ONV Trnava 1962

⁹⁷ Torkos, Justus, Ján (preklad Dr. Pavel Jantusch): Náčrty o piešťanských kúpeľoch (Ryodera v Prešporoku 1745). Spolok sv. Vojtecha Trnava, str. 40, 41: „Pospolitý človek si váži tieto kúpele, že ich účinok pripisuje zázračnej božskej sile vody... O piešťanskej vode sa povára, že tam každý za tri dni zomrie, alebo vyzdravie.“

(Kúpeľnou kaplnkou, Panským domom),. Kúpeľný ostrov, s osadou spojený dreveným kolovým mostom, poskytoval hosťom v murovaných objektoch len kúpeľné procedúry a spoločenské vyžitie v drevených altánoch prekrytých plachtami (pri termálnych prameňoch). Situáciu s ubytovacími zariadeniami dokladá Frauenfeldov plán z roku 1824, ktorý o.i. uvádza domy s ubytovacími kapacitami pre hostí. Okrem týchto informácií sa tu objavuje aj údaj o trhovisku na dnešnom Námestí slobody, ktoré pokrývalo potreby kúpeľných hostí ohľadom stravovania, vybavenia atď.

Po období stagnácie sa stavebný ruch oživuje v 50. rokoch 19. storočia, kedy bol vystavaný objekt Napoleonských kúpeľov II., ktorý uzavrel pôdorysne štruktúru klasicistickej zástavby Kúpeľného ostrova (1858) a vytvoril spoločné nádvorie. Významným počinom bola regulácia toku Váhu (vytvorenie ochranných kamenných spevňovacích hrádzí a odvedenie bočného toku Váhu do hlavného riečiska v dnešnej polohe), čím sa zmiernilo riziko presúvania prameňov. V centre kúpeľnej osady pokračuje budovanie Mestského parku, ktorý vymedzuje polohu reprezentatívnych budov kúpeľov. V parku vznikajú okrem jestvujúcich ubytovacích zariadení aj nové stánky spoločenského vyžitia (drevené altánky určené ako terasy, pre potreby divadla atď.- Aréna, Rondo a Estráda). Potrebu prestavieb si vynucoval jednak zvýšený záujem hostí o ubytovanie, ale aj požiare (1878). Po zvýšení bezpečnosti stavieb z hľadiska požiarnej ochrany (výmena krytiny za pálenú) ničivé požiare vymizli.

Nové obdobie rozvoja sa datuje od roku 1889, kedy sa kúpele dostali do generálneho prenájmu rodiny Winterovcov. Tá investovala do rozvoja kúpeľov nemalé financie. V prvom období sa sústredila na zvyšovanie kapacity ubytovacích zariadení a ich skvalitňovanie (modernizácia technológií a prestavby), neskôr začala s výstavbou nových ubytovacích a kúpeľných zariadení aj na Kúpeľnom ostrove (Thermia Palace a Balneotherapia Irma- 1910-12, Františkove kúpele- 1898, Pro patria- 1916), ale aj v kúpeľnej osade. Nové objekty (Kúpeľná dvorana- 1894, kino, hudobný pavilón) sa sústreďovali spočiatku hlavne v Mestskom parku, neskôr sa ich aktivita presunula na dnešnú Winterovu ulicu, ktorej mierka sa dvojpodlažnou výstavbou (prevažne pri centre osady) významne zmenila. Utvorili sa tu nové ubytovacie kapacity nižšieho štandardu. V polohe mimo centra (za Chmeľnicou, na ktorej mieste bol okolo roku 1905 vystavaný evanjelický kostol) vzniká nový typ ubytovacieho zariadenia pre robotníkov prestavbou jestvujúceho objektu maštálí (Pro labore- 1893). V rámci Rázusovej ulice sa v prevažnej miere sústreďovali novovznikajúce hotely v súkromných rukách (Hotel Metropol, Hotel Slávia atď.).

Modernizáciou prešli aj verejné priestory kúpeľov. Pôvodný materiál pre chodníky v parku (štrk) postupne nahrádzal betón, asfaltovali sa ulice v meste (od r. 1926). Významným činom bola regulácia Váhu v rokoch 1925- 1931, vďaka ktorej vznikol na ľavom brehu Váhu priestor pre vybudovanie záhradného mesta (Floreatu), ale aj pre stavebný vývoj východného záveru Winterovej ulice (Hotely Eden a Jalta, dostavba Kráľovského radu do obojstrannej ulicovej zástavby záberom plochy parku). 30. roky charakterizuje nárast počtu súkromných, prevažne viacpodlažných, víl slúžiacich na bývanie, ale aj na ubytovávanie. Na druhej strane sa vybudovali aj verejné budovy situované hlavne na Námestí SNP, ktoré vzniklo na miestach dovtedy ohrozovaných záplavami (pôvodne Komenského námestie),⁹⁸ (Obecný úrad, Meštianska škola-gymnázium) a individuálnu výstavbu (prevažne vily). V roku 1932 vznikol na Váhu nový železobetónový most pre automobilovú dopravu (Krajinský most) a krátko na to čiastočne krytý most pre peších (Kolonádový most).Kúpeľný ostrov sa adaptoval na novú klientelu- rekreatantov, ktorí často tvorili sprievod pacientov kúpeľov, vytváraním nového zázemia (rozširovaním parkových

⁹⁸ „Obecný úrad sa presťahoval zo sedliackej dediny na nové veľké teplické námestie.“ Winter, Ľudovít: Spomienky na Piešťany. Balneologické múzeum, Piešťany 2011, str. 54

úprav na Kúpeľný ostrov s voliérami a jazierkami s termálnou vodou, vytvorenie golfového ihriska, tenisových kurtov, novej promenády na hrádzi a vytvorenie nového kúpaliska Eva.

Druhá svetová vojna nezanechala na zástavbe takmer žiadne straty, no po roku 1948 dochádzalo k plánovaným asanáciám prevažne nízko podlažnej zástavby záveru Winterovej ulice (od jej miesta v styku s Rázusovou ulicou), ktorú v následnej výstavbe nahradila výstavba viacpodlažných panelových bytových domov. Pre novú výstavbu sa využil aj priestor Mestského parku (v starom parku vznikol Dom umenia, Amfiteáter, Hudobný pavilón, v novom Kino Fontána), kde vznikali kultúrno-spoločenské zariadenia nepomerne väčšej kapacity ako v predchádzajúcich obdobiach. Na Kúpeľnom ostrove sa sústreďujú nové ubytovacie kapacity, ktoré tvoria komplexy Balnea Split, Esplanáde, Splendit a nová budova Balneoterapie a Spoločenského centra. Nová výstavba nezhodnotila architektonické tradície mesta a presadila sa množstvom typizovaných budov, ktoré často negatívne zasiahli do jeho vzhľadu. Prelom 20.a 21.storočia je v znamení rekonštrukcií historických objektov, hlavne kúpeľných domov na Kúpeľnom ostrove, ale aj dobudovania Nitrianskej ulice a zahustenia priestoru medzi Winterovou a Nitrianskou ulicou.

E. Charakteristika pamiatkových hodnôt územia

PAMIATKOVÉ HODNOTY ÚZEMIA HMOTNEJ POVAHY

E.1. FUNKČNÉ VYUŽITIE ÚZEMIA

Pamiatková zóna Piešťany zahŕňa v sebe územie pôvodnej osady Teplice, kde všetky priestory a objekty mali od svojho vzniku funkciu kúpeľnú alebo funkciu s kúpeľmi spojenú. Na Kúpeľnom ostrove, vytvorenom korytom rieky Váh a jeho obtokovým ramenom, sa sústredila takmer výlučne funkcia kúpeľná, sú tu sústredené kúpeľné domy, hotely a ubytovacie zariadenia pre kúpeľných hostí, športové zariadenia, ako termálne kúpalisko a golfový areál vybudovaný majiteľmi kúpeľov taktiež pre kúpeľných hostí, reštaurácie, hudobné pavilóny a parkové úpravy pre možnosť vychádzok a oddychu, ako aj administratívne prevádzky súvisiace s chodom kúpeľov. Tieto sa však na Kúpeľný ostrov presunuli len v nedávnej minulosti, sídlo riaditeľstva kúpeľov bolo donedávna v kurhoteli na Winterovej ulici. Ubytovanie a ďalšie služby, poskytované kúpeľným hosťom, sa sústredili na pravom brehu rieky Váh. Tu sa okolo prístupovej komunikácie s ubytovacím hostincom, neskôr kurhotelom, vytvorilo postupne množstvo domov, penziónov a hotelov pre ubytovanie kúpeľných hostí a postupne sa začali vytvárať aj prevádzky pre ich spoločenské aktivity – napr. kasíno, kúpeľná dvorana s múzeom, divadlo, kino, amfiteáter, kúpeľný (dnes mestský) park s množstvom altánkov, posedení s rôznymi atrakciami a športových priestorov slúžiacich najmä kúpeľným hosťom. Po spojení Teplíc s Veľkými Piešťanmi a presunutí centra do Teplíc začala pôvodná kúpeľná osada plniť aj funkciu administratívno-správnú a začali sa tu budovať okrem ubytovacích a spoločenských objektov aj budovy úradov, školy a priestory pre administratívu a správu mesta. V tejto časti bola taktiež sústredená obchodná funkcia a neskôr začali narastať kapacity obytných budov, slúžiacich na trvalé bývanie.

Takmer všetky budovy na Kúpeľnom ostrove slúžia svojmu pôvodnému účelu, taktiež parkové plochy a golfový areál nestratili svoju pôvodnú funkciu. Zmena nastala v liečebnom dome Cyril, ktorý bol zmenený na administratívne účely (riaditeľstvo kúpeľov), čiastočne sa zmenilo využitie

kúpeľného domu Napoleonské kúpele II. , kde sú prevádzky kúpeľov zmenili na služby poskytujúce zdravotnú starostlivosť, reštauračné a obchodné prevádzky. Ostatné historické kúpeľné objekty – Napoleonské kúpele I. a III., balneoterapia Irma a hotel Thermia Palace, slúžia aj po celkovej rekonštrukcii svojmu pôvodnému účelu. Kúpeľný dom Pro Patria, ktorý bol postavený za účelom liečenia a ubytovania vojakov z 1.svetovej vojny, plní aj naďalej funkciu kúpeľného domu, avšak pre inú klientelu.

Funkcia Kolonádového mosta, ktorý spája mestskú časť s kúpeľnou , sa postupom času čiastočne zmenila. Zo všetkých starších mapových podkladov je zrejmé, že jediné dopravné prepojenie na druhú stranu Váhu bolo cez Kúpeľný ostrov, pričom jeden most bol vždy v polohe dnešného Kolonádového mosta. Medzi Bankou a Kúpeľným ostrovom bola najskôr kompa a neskôr pontónový most. Táto situácia pretrvávala aj v čase výstavby Kolonádového mosta, ktorý preto zo začiatku plnil funkciu nielen pešieho prepojenia dvoch brehov rieky, ale aj dopravného. Vybudovaním Krajinského mosta a postupným presmerovaním dopravy do tejto polohy, sa automobilová doprava z Kolonádového mosta vylúčila. Ďalšiu funkciu, ktorú Kolonádový most od začiatkov plnil, bola funkcia obchodná a balneologická, pričom obchodné prevádzky boli výlučne zamerané na kúpeľných hostí. Obchodná funkcia mosta sa zachovala, i keď prevádzky sa rôzne menili, no balneologická (pitný pavilón) bola zrušená. Je však spracovaná projektová dokumentácia na jej prinavrátanie.

Mnohé objekty v mestskej časti zóny a verejné priestory (ulice, parky) slúžia svojmu pôvodnému, alebo obdobnému účelu ako bola ich primárna funkcia. Výrazná zmena je vo využívaní tzv. Teplického cintorína, kde sa zrušilo pochovávanie, náhrobníky boli odstránené alebo premiestnené na iné miesto, a je tu vytvorená parková plocha. Ďalšou zmenou prešla budova pôvodného ubytovacieho hostinca. Zmeny jeho funkčného využitia, realizované do konca 20.storočia, nemenili význam objektu, ktorý vždy plnil funkciu centra kúpeľov, resp. ubytovacej časti kúpeľov. Prebudovanie na Panský hostinec, Kurhotel a riaditeľstvo kúpeľov podporovalo zachovanie statusu jedného z najvýznamnejších objektov mesta. Prestaňovaním riaditeľstva kúpeľov do inej budovy na Kúpeľný ostrov na prelome 20.a 21.storočia a nevytvorenie adekvátnej funkcie, sa významné postavenie objektu zrušilo.

E.2. OBRAZ ÚZEMIA

E.2.1. OBRAZ ÚZEMIA V KRAJINE

Piešťany ležia v juhozápadnom Slovensku, v severnej časti najzápadnejšieho úvalovitého výbežku rozľahlej, slnečnej a teplej Podunajskej nížiny, ktorý sa pozdĺž rieky Váh vkladil medzi horské masívy Malých Karpát a Považského Inovca až po Trenčiansku kotlinu. Mesto i kúpele ležia v rovinatom teréne na aluviálnych náplavách Váhu v nadmorskej výške 162 m. Na pravom brehu rieky sa rozkladá mestská časť, na ľavom kúpeľná časť mesta – Kúpeľný ostrov, ktorý je ohraničený okrem hlavného toku Váhu aj obtokovým ramenom rieky Váh.

Rieka Váh, dotýkajúca sa bezprostredne mestskej i kúpeľnej časti, preteká zo severu na juh, pozdĺž západných výbežkov Považského Inovca. Najzápadnejším výbežkom Považského Inovca pri Piešťanoch je Serbalov vršok, všeobecne nazývaný Červená veža, ktorý sa dvíha oproti južnému okraju Kúpeľného ostrova, hneď za obtokovým ramenom Váhu a ako lesopark tvorí rozšírenú časť zelene Kúpeľného ostrova.

Keďže sa územie pamiatkovej zóny rozprestiera na rovine a je takmer zo všetkých strán obkolesené mladšou zástavbou, panoráma historického jadra nie je z diaľkových ciest vnímaná. Diaľkový pohľad na časť historického jadra poskytuje cesta z Moravian (Banky), z ktorej možno vnímať postupne historické, prevažne kúpeľné domy na Kúpeľnom ostrove a pri príchode ku Krajinskému mostu aj rieku Váh ako významný a určujúci prírodný prvok zóny, mosty cez rieku a celú zástavbu na pravom brehu Váhu s významnými kúpeľnými a mestotvornými historickými budovami.

Medzi panoramatické pohľady však možno zaradiť aj pohľady vnútri mesta a to pohľady z jednotlivých mostov na vodné toky s nábrežiami a mostami, na zástavbu pri nábrežiach a na významné plochy zelene. Taktiež sem možno zaradiť pohľady z nábreží rieky a Biskupického kanála na vodu, zeleň a zástavbu v okolí vodných tokov.

E.2.2. VNÚTORNÝ OBRAZ ÚZEMIA

Dôležitým fenoménom pri vzniku sídla je rieka Váh – dominantná kompozičná os, ktorá tvorí výrazný líniový prvok ovplyvňujúci rozvoj sídla. Spája mestskú časť Piešťan s kúpeľnou časťou na Kúpeľnom ostrove prostredníctvom mostov a zároveň ich rozdeľuje na urbanisticky a funkčne rôznorodé územia. Významné zastúpenie v PZ majú plochy zelene a parkov, najmä historický mestský park, zaberajúci podstatnú plochu mestskej časti PZ, kúpeľný park, rozprestierajúci sa na celom Kúpeľnom ostrove a lesopark Lido, ohraničený hlavným korytom Váhu a Biskupickým kanálom.

Ulice mestskej časti sú tvorené z pamiatkovo hodnotných objektov s výškovo rôznorodou zástavbou. Koncom 19. a začiatkom 20. storočia boli Piešťany miestom významných stavebných aktivít, ktoré postupne navýšili podlažnosť mesta, odzrkadľujúcou sa vzrastajúcom význame mesta na postupne sa zvyšujúcej podlažnosti objektov. Čitateľnosť postupného vzrastu významu kúpeľného mesta na zvyšujúcej sa podlažnosti budov platí do 40. rokov 20. storočia. Výška budov z neskoršieho obdobia nesúvisí s významom mesta, ale s celkovou politikou štátu v oblasti stavebníctva.

Súčasťou uličných interiérov sú zachované historické výškové dominanty evanjelického a.v. kostola, vodárenská veža kúpeľného ostrova a hmotovo – objemovo rozsiahle objekty – akcenty, NKP – objekty kúpeľného ostrova – KH Thermia a Irma, NKP v mestskom parku - hotel Slovan a Kursalón.

Medzi rušivé prvky PZ Piešťany hlavne v dominantnej polohe nábrežia Váhu patrí výšková dominantnosť Hotela Magnólia, v uličnom interiéri výšková závada novodobých objektov sídliska Stred.

Vnútorň obraz územia tvoria najmä::

- soliterna a pavilónová zástavba hlavne v parkovom prostredí
- radová a vilová zástavba hlavne v mestskom prostredí
- prízemná a viacpodlažná zástavba bez výrazných výškových dominant, s prevažujúcou dvojpodlažnou zástavbou v historickom centre mesta
- lokálne výškové a hmotové dominanty, ktoré tvoria neoddeliteľnú súčasť charakteristických vnútorných pohľadov v PZ
- rieka Váh s upraveným nábrežím a viacerými mostami
- plochy parkov, lesoparkov a línii zelene

Vo výkresovej časti (výkres zásad) a fotografickej časti (chránené pohľady) sú vyznačené a zdokumentované vybrané pohľady, charakteristické pre vnútorný obraz pamiatkovej zóny.

E.3. HISTORICKÝ PÔDORYS

Pamiatková zóna Piešťany je rozdelená na dve časti oddelené hlavným tokom rieky Váh. Na jeho pravom brehu sa nachádza mestská časť Piešťan, na ľavom brehu a zároveň na ostrove, vytvorenom z hlavného toku a obtokového ramena Váhu, sa nachádza kúpeľná časť.

Najstaršiu zástavbu mesta na pravom brehu Váhu radíme do kategórie tzv. rastlých miest, bez zjavných znakov geometrickej pravidelnosti v usporiadaní uličnej osnovy. Popri komunikácii zo Starých Piešťan ku kúpeľom sa tu vyvinula osada, ktorá okrem prirodzenej obytnej funkcie plnila aj funkciu zázemia pre kúpele. Zahusťovanie zástavby na voľných plochách po 1.svet.vojne prinieslo so sebou nový urbanizmus v podobe priamočiarych ulíc a geometricky vytvorených urbanistických priestorov.

Na ľavom brehu Váhu postupne vznikol komplex kúpeľných budov. Najstaršie objekty sú sústredené pri vyvierajúcich liečivých prameňoch, rozsiahly komplex budov z obdobia socializmu je vybudovaný v neskôr rozšírenej časti Kúpeľného ostrova. Obidva urbanistické celky, mestská a kúpeľná časť, sú navzájom prepojené dvoma mostami, Kolonádovým a Krajinským.

Najstaršou komunikáciou v pamiatkovej zóne je spojnica centra Starých (Veľkých) Piešťan pri farskom kostole s osadou Teplice a kúpeľmi, situovanými na Kúpeľnom ostrove. Spojnica je tvorená dnešnou Štefánikovou ulicou, Winterovou ulicou, Kolonádovým mostom a „slepou“ ulicou, končiacou na námestí medzi budovami Napoleonských kúpeľov. Osada Teplice bola situovaná mimo hlavných diaľkových komunikačných ťahov a cesta, cez ktorú sa osada napájala na diaľkovú komunikáciu, sa pri osade (dnes Winterovej ulici) odkláňala. Jej neskorším zastavaním vznikli ulice Rázusova a Teplická. Hlavná cesta osady Teplice prechádzala popri Panskom hostinci, neskôr Kurhoteli, ktorý tvoril centrum osady. V neskoršom období sa pri ňom vytvorilo prepojenie Winterovej a Rázusovej ulice cez Námestie slobody. Následnou zástavbou na Nitrianskej ulici vznikol pôdorys písmen A, ktorý tvorí kostru centra budúceho kúpeľného mesta. Priestor medzi najstaršou spojnicou dvoch osád a riekou Váh je vyplnený parkom, ktorý bol zo strany zástavby oddelený potokom (dnes neexistujúcim). Popri ňom viedla pešia – vychádzková komunikácia z kúpeľov do starej osady, ktorá vytvorila základ pre dnešnú Beethovenovu ulicu a ulicu Pod Párovcami. Medzi staršie ulice možno priradiť ešte Štúrova a Vajanského ulicu. Táto postupne vytvorená uličná sieť kúpeľnej osady bola obohnaná „obchvatom“, ktorý uzatvoril zástavbu zo severozápadu spojnicou medzi Štefánikovu a Teplickou ulicou (Námestie 1.mája a Radlinského ulica) a ďalej pokračoval Meštianskou a Hollého ulicou až po Krajinskú ulicu. Týmto však vznikli veľké nezastavané plochy, na ktorých boli v medzivojnovom období vytvorené nové urbanistické priestory. Na voľnej ploche medzi Teplickou, Nitrianskou, Hollého a Vajanského ulicou boli geometricky vymerané ulice Hviezdoslavova, Moyzesova a Furdekova. Druhú veľkú plochu ohraničili ulice Teplická, Rázusova, Winterova, Štúrova a Radlinského. Tu bolo vytvorené Námestie (SNP) spojené so staršími ulicami Kukučínovou, Bernolákovou, Kollárovou, Šafárikovou a Kalinčiakovou ulicou. Poštovou ulicou bol ukončený medzivojnový urbanizmus v tomto priestore. V starších častiach zástavby tiež nastali v tomto období zmeny urbanizmu vytvorením ulice Ivana Krasku a Pribinovej, ktoré zabrali časť Mestského parku. Nálepkovou ulicou, ktorá vznikla spojením Winterovej ulice s Nitrianskou, sa uzatvoril urbanistický trojuholník, tvoriaci „nové“ administratívne

centrum Piešťan, ktoré sa zo Starých Piešťan premiestnilo do bývalej osady Teplice. Povojnová zástavba sa sústredila hlavne v širšom urbanistickom priestore okolo námestia SNP a to vytvorením Mierovej ulice, Royovej ulice a vytvorením sídliska medzi Royovou, Kalinčiakovou a Winterovou ulicou.

Medzivojnové obdobie ešte dodržiavalo základné princípy historického urbanizmu, povojnový urbanizmus je už však odlišný. Rozsiahle výškové budovy, zaberajúce líniu celých ulíc a ohraničujúce spoločný verejne dostupný vnútroblokový priestor, sú základnými znakmi novej výstavby.

Urbanizmus na Kúpeľnom ostrove sa odvíja od základnej funkcie tohto priestoru a od jeho prírodných daností. V čase výstavby prvých murovaných budov bola rozloha ostrova podstatne menšia ako dnes. V ploche ohraničenej meandrom Váhu boli prvotné kúpeľné domy z prelomu 18.a 19.storočia situované v bezprostrednej blízkosti termálnych prameňov, nachádzajúcich sa pri hlavnom toku rieky. Po presunutí sa hlavného ramena do dnešnej polohy a jeho neskoršom zastabilizovaní ochrannými hrádzami vznikol ostrov približne dnešnej plochy, avšak spočiatku predelený úzkym ramenom Váhu, cez ktoré bol vytvorený most. Časť ostrova s už existujúcimi budovami sa stavebne rozvíjala hlavne na prelome 19.a 20.storočia výstavbou solitérnych kúpeľných budov, v druhej časti bol spočiatku hospodársky dvor a neskôr golfové ihrisko. Solitérne kúpeľné budovy boli situované tak, že vytvorili hneď pri nástupe na ostrov z mosta veľké námestie. Vpravo od mosta ho tvoril komplex hotela Thermia a balneoterapie Irma, vľavo od mosta to boli Františkove kúpele. Tie však boli postavené vo veľkej vzdialenosti od prameňa, čo bol zrejme jeden z dôvodov, prečo neboli využívané a v 2.polovici 20.storočia boli zbúrané. Námestie uzatvárali najstaršie kúpeľné domy – Napoleonské kúpele. Ďalšie budovy (Pro Patria, hotel Cyril) nadväzovali na najstaršie objekty bez priamej nadväznosti na hlavnú prístupovú komunikáciu, avšak tak, aby boli čo najbližšie k prameňom, resp. priamo na nich. Z hľadiska komunikácií je na Kúpeľnom ostrove okrem spojnice medzi Kolonádovým mostom a Napoleonskými kúpeľmi vytvorená hlavná komunikácia vedúca stredom ostrova rovnobežne s tokom Váhu. Táto však vznikla až po premiestnení hlavného toku Váhu do dnešnej polohy a teda rozšírení Kúpeľného ostrova severným smerom. Popri nej sú situované ďalšie rozsiahle stavby. V priestore medzi hlavným tokom Váhu a komunikáciou sú budovy z medzivojnového obdobia, z ktorých najväčšiu plochu zaberá areál kúpaliska Eva. V priestore medzi obtokovým ramenom Váhu a komunikáciou je rozsiahly areál kúpeľných domov z obdobia socializmu. Nezastavané plochy ostrova sú parkovo upravené.

Kúpeľný ostrov je s mestom spojený dvoma mostami. Kolonádový most je spojnícou s Winterovou ulicou a slúži pre peších, Krajinský most je spojnícou s Krajinskou ulicou a slúži hlavne ako cestná komunikácia.

E.4. OBJEKTOVÁ SKLADBA ÚZEMIA, PARCELÁCIA

E.4.1. Objektová skladba, parcelácia - mestská časť

- Najstaršia zástavba

Najstaršia zástavba a parcelácia sa ničím neodlišovala od prirodzene sa vyvíjajúcich osád širšieho regiónu. Prízemné domy na úzkych dlhých parcelách so sedlovou strechou a valbou do ulice, jednokrídlové, hĺbkové, s hlavnou fasádou a bránou v uličnej čiare a dvorom popri dome sprístupňujúcim zadnú časť parcely, sa dodnes nachádzajú v PZ, napr. na Radlinského ulici (č. 24 – 28). Súbežne s takouto drobnou solitérnou zástavbou sa vyvíjala viackrídlová zástavba na dlhých parcelách – prízemné domy zväčša dvojkrídlové, s hlavným krídlom v uličnej čiare postaveným buď na celú šírku parcely alebo je vedľa uličného krídla ponechaný priestor pre vstup na parcelu. Domy,

ktorých uličné krídlo je na celú šírku parcely, sú spravidla prejazdové – prístup na parcelu je cez prejazd. Objekty sú prekryté sedlovou strechou, ukončené štítom. Štítové ukončenie je spravidla aj pri krídlach, orientovaných do nezastavaných častí susedných pozemkov alebo do menších (úzkych) ulíc. Takýto spôsob zástavby, či už v pôvodnej stavebnej substancii alebo obnovenej, sa dodnes nachádza na Winterovej, Rázusovej, Teplickej a Radlinského ulici, na Námestí 1.mája a v časti Štúrovej, a Nitrianskej ulici.

Z drobnej zástavby kúpeľnej osady sa vymyká svojou hmotou, plochou parcely, či umiestnením na parcele niekoľko objektov, súvisiacich s kúpeľnou funkciou. V centre zástavby, na Winterovej ulici, je na širokej parcele pôvodne barokový hostinec prestavaný a nadstavaný na kúpeľný hotel (Kurhotel) a mimo centra, na Teplickej ulici sa nachádza rozsiahla trojkrídlová poschodová stavba kúpeľného domu (vojenský kúpeľný ústav) osadená do centra rozsiahlej parkovej úpravy.

- **Zástavba do konca 1.svet.vojny**

Koniec 19.a začiatok 20.storočia, spojený s mohutným rozvojom kúpeľov, zanechal výraznú stavebnú stopu v centre pamiatkovej zóny. Základné historické urbanistické princípy boli naďalej dodržiavané, nemenný zostal krídlový spôsob zástavby na dlhých parcelách, radová zástavba s prejazdom alebo prechodom na parcelu cez uličné krídlo, situovanie hlavnej fasády v uličnej línii, voľný, nezastavaný dvor, prípadne i záhrada, sedlové zastrešenie krídel. Zástavba, hlavne na Winterovej, Rázusovej a na Námestí slobody, sa zvýšila o jedno podlažie, niektoré parcely boli rozšírené spojením dvoch susediacich domov. Uličná čiara na časti Winterovej ulice sa rozšírila tak, že dva domy (dnešná Winterova 52 a 54) boli zbúrané a nová uličná čiara bola zasunutá do línie susedných domov. Na opačnej strane ulice, domu na Winterovej 31 (pôvodné kasíno, resp. bývalý Bezovec), bola zbúraná hlavná fasáda a nová fasáda bola zasunutá cca o 2 metre do línie susedných domov. Rozšírením časti ulice a výstavbou reprezentačných objektov slúžiacich hlavne pre kúpeľných hostí nadobudla Winterova ulica mestský charakter a stala sa centrom kúpeľnej časti Piešťan s obchodnými, gastronomickými a kúpeľnými prevádzkami.

Pri najstaršej zástavbe sa objavujú aj bloky zástavby, alebo celé ulice na krátkych parcelách. Je to výsledok stiesnených urbanistických daností konkrétneho priestoru pri jeho urbanizácii (napr. Štefánikova ulica) alebo dôsledok vytvorenia zastavanej ulice na konci už existujúcich parciel (napr. Beethovenova ulica). Iná situácia je v ulicovej časti Námestia slobody. V tomto prípade pôvodné domy na úzkych dlhých parcelách, s dlhými dvorovými krídlami, orientované hlavným krídlom do Winterovej ulice, zmenili dvorové krídla na plnohodnotné domy, orientované do Námestia slobody. Novovytvorená, jednostranne zastavaná Beethovenova ulica, ktorej druhú stranu tvorí mestský park, nadobudla obdobný stavebný charakter ako Winterova ulica. Prítomnosť potoka v jej bezprostrednej blízkosti zrejme neumožnila väčší rozvoj tejto ulice. V samotnom parku vzniklo v tomto období niekoľko solitérnych budov pre kúpeľných hostí – rozsiahla poschodová budova kursalónu, hotel Slovan ako aj divadlo, ktoré však bolo po požiari odstránené. Pri moste vedúcom na Kúpeľný ostrov bola postavená kaplnka ako náhrada zbúranej barokovej kaplnky pri kurhoteli. Taktiež bol postavený evanjelický kostol v cípe ulíc Štefánikova a Pod Párovcami.

- **Zástavba medzivojnového obdobia**

V medzivojnovom období čiastočne pokračovala výmena najstaršieho staveného fondu (hlavne na Nitrianskej ulici a v časti Teplickej a Námestia slobody), no výstavba centra sa sústredila hlavne na novovzniknutých uliciach. Nové budovy, osádzané do existujúcich ulíc, rešpektovali historickú uličnú čiaru, pri nových uliciach sa taktiež uličná čiara zhodovala so stavebnou čiarou. Veľkosť parciel bola odvodená od druhu budovy alebo od priestoru, do ktorého boli parcely vytvorené. Najrozsiahlejšie pozemky boli vytvorené pre školské a administratívne budovy na Námestí SNP, z ktorých každá budova vytvorila jednu stranu námestia. Ostatné pozemky mali obmedzené plošné

možnosti, pretože uberali zo záhrad jestvujúcej zástavby. Spravidla sú preto veľmi krátke, pričom pozemky pri starších domoch zostávajú relatívne dlhé. Takto vzniknuté nové pozemky sú intenzívnejšie zastavané a vznikli na nich zväčša dvoj až štvorpodlažné blokové stavby, ktoré majú len veľmi krátke alebo žiadne dvorové krídlo.

Zahusťovanie rozsiahlych voľných plôch v medzivojnovom období sa nerealizovalo jednorázovo, ale ulice sa zastavovali postupne, po jednotlivých parcelách. Podmienkou väčšiny ulíc bolo vytvoriť na parcelnej hranici štítový múr tak, aby na susednej parcele mohla pokračovať radová zástavba nadväzujúca na uličné krídlo stojaceho domu. Niektoré parcely, určené v tom čase na zástavbu, neboli dodnes zastavané napriek tomu, že ich umiestnenie a spôsob zástavby na susednej parcele to umožňuje. V tomto období sa výrazne začína uplatňovať aj vilová zástavba, ktorá nepredpokladá pokračovanie na susedných parcelách formou radovej zástavby (Pod Párovcami, Šafárikova ulica, časť Winterovej ulice pri Kolonádovom moste, kde vznikli solitérne kúpeľné domy).

Okrem uličnej radovej alebo vilovej zástavby vznikli v tomto období aj solitérne stavby. Medzi najvýznamnejšie patria obidva mosty, spájajúce mestskú časť s Kúpeľným ostrovom a škola T.G.Masaryka na námestí SNP.

- **Socialistická zástavba**

Prvá povojnová výstavba obytných domov bola realizovaná na Mierovej ulici, kde vznikla nová časť ulice jednorázovou výstavbou niekoľkých dvoj domov. Na úrovni uličnej čiary bolo pred všetkými domami vytvorené oplotenie jednotného výrazu, ohraničujúce pozemky od verejného priestoru. Stavebná čiara domov je oproti uličnej zasunutá, takže objekty sú vsadené do súkromnej zelene. Okrem jednotného oplotenia boli súčasťou výstavby aj samostatne stojace garáže.

Vytvorenie novej (Royovej) ulice a zároveň jednorázová výstavba celého bloku zástavby (tento krát medzi Winterovou, Kalinčiakovou, Kukučínovou a Námestím SNP) je typickým znakom povojnového prístupu k tvorbe nových urbanistických priestorov. Na rozdiel od predchádzajúcich období, kde sa súkromné záhrady a dvory nachádzajú za zástavbou v zadných častiach pozemkov, sa vytvára spoločný, vnútro blokový priestor pre všetkých obyvateľov bloku zástavby, prístupný aj verejnosti. Výška zástavby je rôznorodá, od prízemných garáží s rovnou strechou po 8- podlažné domy.

Ďalšie solitérne stavby vznikli na mieste pôvodnej radovej zástavby. V bloku medzi Rázusovou a Poštovou ulicou sú postavené budovy, ktoré majú na rozdiel od historického stavu hlavný prístup do objektu z vnútra blokového pozemku, nie z ulice. Týmto sa však narušila súvislá línia zástavby a znemožnila sa realizácia uzatvorenia zástavby do pôvodnej polohy – do pôvodnej uličnej čiary. Pôdorysne aj výškou zástavby sa z urbanistického kontextu vymyká aj stavba hotela Magnólia na nábreží Váhu. Svojimi desiatimi podlažiami vytvorila dominantu časti centra. Do tohto obdobia spadá aj začiatok realizácie blokovej stavby medzi Nitrianskou, Teplickou a Hviezdoslavovou ulicou. Po zbúraní celého bloku historickej zástavby tu bola vystavaná hrubá stavba komplexu zdravotníckych budov, ktoré zostali dlhú dobu po revolúcii 1989 nedostavané. Na ich mieste dnes stojí rozsiahla budova auparku.

- **Obdobie po vyhlásení PZ (resp. po r. 1989)**

Po vyhlásení pamiatkovej zóny boli spracované v roku 1996 zásady pamiatkovej starostlivosti, ktoré rozdelili zónu na 1.a 2.pásmo ochrany. Od tohto obdobia boli zapísané za kultúrne pamiatky mnohé významné budovy z prelomu 19.a 20.storočia ako aj z medzivojnového obdobia. Ďalšie významné budovy sú vytypované na vypracovanie návrhu na zápis medzi kultúrne pamiatky a mnohé boli zaradené medzi pamätihodnosti mesta. Všetky objekty, zaradené do vyššie

uvedených zoznamov, požívajú individuálnu pamiatkovú ochranu štátnu alebo miestnu. Ďalšie objekty v pamiatkovej zóne spadajú do územnej ochrany v zmysle pamiatkového zákona a prestavba starších alebo výstavba nových bola usmerňovaná v zmysle zásad a v zmysle zachovania pamiatkových hodnôt územia alebo samotných objektov. Aj v tomto období však vznikli na území zóny, v jej mestskej časti, nové budovy, ktoré sa čiastočne vymykajú z rámca historického urbanizmu. Jedná sa hlavne o stavby na Nitrianskej ulici a vo vnútro bloku medzi Nitrianskou a ulicou E. Suchoňa. Dôvody celoplošnej zástavby bloku Nitrianskej, Teplickej a Hviezdoslavovej ulice sú opísané vyššie, výškové a architektonické parametre boli korigované hlavne v kontexte Teplickej ulice a Námestia slobody. Cirkevný komplex na druhej strane Nitrianskej ulice vznikol taktiež na ploche v minulosti asanovanej historickej zástavby. Vzhľadom k charakteru plánovanej stavby nebola zo strany orgánu pamiatkovej starostlivosti požadovaná zástavba v línii uličnej čiary, takže pred vstupom do kostola je vytvorený zhromažďovací priestor vo forme parkovej úpravy. Vnútroblok zástavby, prístupný z Nitrianskej ulice a z ulice E. Suchoňa bol v nedávnej minulosti trhoviskom, ktoré vzniklo na veľkej vnútroblokovej parcele bez kontaktu na uličnú zástavbu. Snaha mesta vytesniť funkciu trhoviska z priestoru bezprostredne nadväzujúcom na historické centrum, priniesla zároveň požiadavku na novú výstavbu v tomto priestore. Keďže požiadavka nebola v rozpore s urbanistickým vývojom mesta, (zahusťovanie veľkých nezastavaných vnútroblokových priestorov hlavne v medzivojnovom období), takáto zástavba tu bola povolená. Po jej výstavbe je však nutné konštatovať, že táto zástavba je z hľadiska svojej výšky a výrazu cudzorodým prvkom v historickom prostredí centra PZ, i keď výškovy nepresahuje neďaleko stojace funkcionalistické objekty, vyhlásené za kultúrne pamiatky.

E.4.2.) Objektová skladba, parcelácia - kúpeľná časť

- Najstaršia zástavba

Urbanistické počiny na Kúpeľnom ostrove súvisia od prvopočiatkov s kúpeľmi, dlhé obdobie sa však jednalo len o stavby z netrvanlivých materiálov bezprostredne umiestnených pri termálnych prameňoch. Prvé známe murované objekty v mieste netrvanlivých vznikli koncom 18.storočia a dnes tvoria jadro Napoleonských kúpeľov č. I. a III. V polovici 19.storočia už existujú všetky tri objekty Napoleonských kúpeľov, tvoriace námestie, z ktorého sú všetky tri budovy prístupné. Prístup na ostrov bol z dvoch miest, cez most spájajúci ho s osadou a cez kompu premávajúcu medzi ostrovom a ľavým brehom Váhu.

- Zástavba do konca 1.svet.vojny

Do priestoru medzi hlavný vstup na Kúpeľný ostrov (z Kolonádového mosta, resp. jeho predchodcu) a existujúcu zástavbu boli po oboch stranách cesty vložené solitérne budovy, vsadené do rozsiahlej parkovej úpravy tak, že vytvorili rozsiahle námestie nepravidelného tvaru, spojené z rôznorodých urbanistických prvkov. Stavba na ľavej strane od cesty však bola časom zbúraná, čím sa dojem námestia vytratil. Ďalšie stavby vznikli za komplexom Napoleonských kúpeľov bez priameho napojenia na hlavnú prístupovú komunikáciu, avšak bezprostredne pri termálnych prameňoch. Pre takto vzniknutú historickú časť Kúpeľného ostrova je charakteristický tzv. rastlý urbanizmus, kde až na vytvorenie malého námestia zo solitérnych, samostatne stojacich objektov, nie je žiadna geometrická pravidelnosť a stavby sa v celom rozsahu urbanisticky prispôsobujú prírodným danostiam územia. Kompa medzi ostrovom a ľavým brehom Váhu (smer na Banku) bola nahradená mostom. Jeho vyústenie na ostrove bolo v mieste parku za hotelom Thermia Palace.

- Zástavba medzivojnového obdobia

Snaha o rozšírenie plôch zástavby, ktorá sa podpísala pod vytvorenie nových ulíc a priestorov v mestskej časti, sa prejavila aj na Kúpeľnom ostrove. Nová zástavba sa začína presúvať ľavým

smerom od Kolonádového mosta do nezastavaného priestoru Kúpeľného ostrova. K najvýznamnejším stavbám patrí areál kúpaliska Eva, vybudovaný medzi hrádzou rieky Váh a komunikáciou, vedúcou stredom celého ostrova.

Významnou komunikáciou sa stala cesta okolo hrádze rieky, ktorá sprístupňovala všetky objekty ostrova z ich zadných častí. Pri Kolonádovom moste, ktorý nahradil svojho dreveného predchodcu v tej istej polohe, sa v projekte uvažovalo s vybudovaním kolonády na hrádzi, čo by ešte posilnilo význam tejto komunikácie. Tento zámer sa však nezrealizoval. Krajský most na štátnej (krajskej) ceste bol zo staršej polohy posunutý tak, aby okrem spojenia ostrova a ľavého brehu Váhu sa napojil aj na pravý breh Váhu.

- **Socialistická zástavba**

Pokračovala v zastavaní voľných plôch situovaných vľavo od Kolonádového mosta rozsiahlym komplexom solitérnych kúpeľných budov pri obtokovom ramene Váhu. I keď pri ich budovaní boli použité technologické postupy a spôsoby výstavby späté so socialistickou výstavbou (prefabrikované prvky, žeriavové dráhy limitujúce možnosti variability, ap.), zástavba je vytvorená z viacerých vzájomne prepojených a rôzne umiestnených pravouhlých hmôt.

- **Obdobie po vyhlásení PZ (resp. po r. 1989)**

Všetky objekty v historickej časti Kúpeľného ostrova prešli menšou, či celkovou obnovou, v areáli kúpaliska Eva je obnovená vonkajšia časť vrátane vonkajšieho bazéna a postupne sa obnovuje taktiež komplex socialistických kúpeľných budov. Novopostavený je otvorený hudobný pavilón s vonkajším hľadiskom v kúpeľnom parku, umiestnený neďaleko historických kúpeľných domov.

E.4.3.) Kategorizácia nehnuteľností v pamiatkovom území

Materiál delí nehnuteľnosti z hľadiska pamiatkových hodnôt na nasledovné kategórie:

1. **Národné kultúrne pamiatky (NKP)**
2. **nehnuteľnosti vytypované na vyhlásenie za NKP**
3. **nehnuteľnosti s pamiatkovou hodnotou**
4. **nehnuteľnosti rešpektujúce pamiatkové hodnoty územia**
5. **objekty nerešpektujúce pamiatkové hodnoty územia**
6. **pamätihodnosti obce**
7. **ostatné objekty nachádzajúce sa na pamiatkovom území**

1. Národné kultúrne pamiatky (NKP)

V čase vyhlásenia časti mesta za pamiatkovú zónu (1991) bolo v zóne 8 kultúrnych pamiatok. Z objektov, navrhnutých na zápis do Ústredného zoznamu kultúrnych pamiatok (príloha B/ Návrhu na vyhlásenie pamiatkovej zóny Piešťany, ktorý je súčasťou „Vyhlášky“) sú za národné kultúrne pamiatky vyhlásené nasledovné objekty:

- Kúpeľná dvorana (Kursalón), Beethovenove sady 5
- Riaditeľstvo kúpeľov (Kurhotel), Winterova 29
- Pošta č. I., Kukučínova 5
- Hotel Lipa, Winterova 16
- Liečebný dom Zelený strom, Winterova 19
- Kúpalisko Eva, Kúpeľný ostrov 9
- Hotel Eden, Winterova 60

- Exelsior (Hotel Jalta) , Winterova 58

A mimo pamiatkovú zónu

- Elektrárňa Piešťany
- Ružový mlyn

Z objektov pamiatkového charakteru dotvárajúcich prostredie PZ (príloha C/ Návrhu na vyhlásenie pamiatkovej zóny Piešťany, ktorý je súčasťou „Vyhlášky“) je za národnú kultúrnu pamiatku vyhlásený nasledovný objekt:

- Teplická 48-50, Ľudová škola umenia

Zo zoznamu NKP bol vypísaný liečebný dom Pro Patria na Kúpeľnom ostrove

Zoznam všetkých národných kultúrnych pamiatok, nachádzajúcich sa v PZ je v prílohe tohto materiálu v tabuľkovej časti zásad. Tabuľka obsahuje unifikovaný názov podľa ústredného zoznamu pamiatkového fondu, adresu, číslo, pod ktorým je objekt evidovaný v ústrednom zozname pamiatkového fondu, prevládajúci sloh, najstaršia zistená fáza nachádzajúca sa v objekte, známe závady na objekte z hľadiska ochrany pamiatkového fondu a zásady pamiatkovej ochrany. Objekty sú zoradené abecedne podľa ulíc.

2. nehnuteľnosti vytypované na vyhlásenie za NKP

Zo zoznamu objektov, navrhnutých na zápis do Ústredného zoznamu kultúrnych pamiatok (príloha B/ Návrhu na vyhlásenie pamiatkovej zóny Piešťany, ktorý je súčasťou „Vyhlášky“), boli vyradené budovy, ktoré prešli do zoznamu NKP a taktiež objekty, ktoré sú mimo pamiatkovej zóny. Preradené sú sem však niektoré objekty, zaradené v Návrhu na vyhlásenie pamiatkovej zóny Piešťany do kategórie „objekty pamiatkového charakteru dotvárajúce prostredie PZ“ (Príloha C). Sú to nasledovné objekty s individuálnymi pamiatkovými hodnotami:

- Gymnázium, Námestie SNP
- Mestský úrad (Obecný úrad), Námestie SNP 3
- Winterova 36, Júliin dvor
- Winterova 34
- Winterova 26 , stará lekáreň
- Rázusova 9, základná škola
- Rázusova 14, hotel Metropol

Zoznam všetkých objektov, vytypovaných na zápis za NKP je prílohou tohto materiálu

3. nehnuteľnosti s pamiatkovou hodnotou

Je to historický stavebný fond s urbanistickou a inou pamiatkovou hodnotou, spravidla s architektonickou alebo umelecko-historickou, no zväčša nie sú individuálne pamiatkové hodnoty do takej miery zachované, aby boli objekty vyhlásené alebo vytypované za NKP. Mnohé z týchto objektov sú zaradené medzi pamätihodnosti obce, ktoré boli vyhlásené mestom Piešťany všeobecným záväzným nariadením.

Do tejto kategórie sú zaradené objekty

a) z najstaršej zástavby v PZ, ktoré si zachovali pôvodný výraz alebo historické prvky v exteriéri, určujúce dobu vzniku , či dobu významných hodnotných prestavieb, príp. ktoré majú zachovanú

hmotovo-priestorovú skladbu a nachádzajú sa vo významnej historickej polohe alebo v inak nenarušenom historickom prostredí

b) z medzivojnového obdobia so zachovaným architektonickým výrazom alebo zachovanými architektonickými prvkami, určujúcimi dobu ich vzniku, príp. ktoré majú zachovanú hmotovo-priestorovú skladbu a nachádzajú sa v nenarušenom historickom prostredí objektov, s obdobnou dobou vzniku

c) kvalitné architektonické diela postavené krátko po 2.svetovej vojne, zapadajúce do daného historického prostredia, príp. ucelené architektonicko-urbanistické komplexy z tohto obdobia

Do tejto kategórie boli zaradené všetky objekty, zaradené v Návrhu na vyhlásenie PZ do kategórie „objekty pamiatkového charakteru dotvárajúce prostredie PZ“, avšak tento zoznam bol aktualizovaný nasledovne:

Zo zoznamu boli vyradené budovy, ktoré prešli do zoznamu objektov, vytypovaných na vyhlásenie za NKP (uvedené vyššie) a objekty, ktoré boli vyhlásené za pamätihodnosti mesta. Medzi pamätihodnosti boli preradené nasledovné objekty zo „Zoznamu“:

- Vila Klára, Sad A.Kmeťa 28
- Vila Hron, Sad A.Kmeťa 26
- Vila Astória, Sad A.Kmeťa 24
- Vila Ivanka (LD Šumava), Beethovenova 20
- Vila Dr. Švorca, Beethovenova 3
- Prameň Adama Trajana, Kúpeľný ostrov
- Pavilón Alexander (Šándor pavilón), Štefánikova 2B
- Nábřežie Ivana Krasku 1-2
- Kúpeľná komisia, Pribinova 2
- Vila Lívia, Sad A.Kmeťa 78 (staršia adresa Winterova 78)
- Vila Pavla, Sad A.Kmeťa 76 (staršia adresa Winterova 76)
- Vila Riviera, Sad A.Kmeťa 80 (staršia adresa Winterova 80)
- Vila Anna, Sad A.Kmeťa 43 (staršia adresa Winterova 43)
- Nemocnica, Winterova 66
- Penzión Internacionál, Nálepkova 6
- Vila Alba, Nálepkova 3
- Hotel Cyrilov dvor, Kúpeľný ostrov 20
- Vodárenská veža, Kúpeľný ostrov

Dom mládeže, Teplická 83, je NKP, omylom bol zaradený v Návrhu na vyhlásenie PZ Piešťany do zoznamu objektov dotvárajúcich prostredie.

4. nehnuteľnosti rešpektujúce pamiatkové hodnoty územia

Do tejto kategórie sú zaradené objekty:

a) z najstaršej zástavby v PZ, ktoré si nezachovali pôvodný výraz, ale majú zachovanú hmotovo-priestorovú skladbu, no nachádzajú sa v prostredí, čiastočne alebo úplne zmenenom mladšou zástavbou

b) z medzivojnového obdobia, ktoré nevykazujú významné architektonické hodnoty

c) z 2.polovice 20.storočia a zo začiatku 21.storočia, ktoré sa vhodne zakomponovali do historického prostredia z hľadiska urbanistického, prípadne aj architektonického

d) z 2.polovice 20.storočia, ktoré síce zmenili urbanizmus mikropriestoru, avšak v širšom kontexte historického jadra nepôsobia rušivo

5. objekty rešpektujúce pamiatkové hodnoty územia so závadou

Do tejto kategórie sú zaradené objekty:

- a) ktoré sú urbanisticky vhodne zakomponované do historického prostredia avšak toto prostredie presahujú svojou výškou
- b) ktoré spĺňajú všetky urbanistické princípy historickej zástavby v PZ okrem spôsobu zástavby na parcele (napr. veľkoplošná zástavba)

6. objekty nerešpektujúce pamiatkové hodnoty územia

Do tejto kategórie sú zaradené objekty:

- a) ktoré sú urbanistickými závadami v historickom prostredí
- b) ktoré narúšajú celkový výraz daného historického priestoru

7. pamätihodnosti obce

Mestské zastupiteľstvo mesta Piešťany vydalo dňa 12.2.2009 Všeobecné záväzné nariadenie o pamätihodnostiach mesta Piešťany (VZN), č. 2/2009, v ktorom v súlade s § 14 ods.4 pamiatkového zákona utvorilo evidenciu pamätihodností mesta. VZN aj so zoznamom pamätihodností je prílohou tohto materiálu.

E.4.4.) Objektová skladba urbanistických priestorov po uliciach a námestiach

V tomto materiáli PZ rozdelená na dve pásma ochrany. Hranica medzi pásmami je vyznačená v grafickej časti vo výkresoch č. 2 – 5.

E.4.4.1. v prvom pásme ochrany

1.) Beethovenova ulica

Beethovenova ulica tvorí východnú zástavbu mestskej časti PZ, nachádzajúcu sa medzi Winterovou ulicou a mestským parkom. Ešte v 19. storočí bola komunikáciou, do ktorej ústili záhrady východnej uličnej fronty Winterovej ulice (viď Frauenfeldov plán, 1824) a ktorá sa v južnej časti rozptýlila do kúpeľného parku na niekoľko smerov. V priamej línii pokračovala komunikácia, smerujúca ku korytu Váhu, ktorá prechádzala pred jej vyústením pomedzi zástavbu, dnes už neexistujúcich objektov. (predchodca hotela Rónai (Slovan) a Park villa, ktorú nahradila fontána pred hotelom Slovan). Zástavba v záhradách Winterovej ulice, orientovaná hlavnou fasádou do Beethovenovej ulice, je po prvý raz značená na katastrálnej mape z prelomu 19.a 20.storočia. Tvorili ju budovy postavené zväčša na celú šírku parciel, takže vytvorili jednostrannú radovú zástavbu s prielukami úžitkových alebo okrasných záhrad. Vodný tok, lemujúci ulicu a pokračujúci popred fasádu novostavby kúpeľnej dvorany, bol v krátkom úseku od Veress vily po koniec kúpeľnej dvorany preklenutý štyrmi mostíkmi, z toho jedným z pevného materiálu a tromi drevenými. Murovaným mostom pri Veress vile sa Beethovenova ulica odklonila a smerovala k zadnému krídlu kurhotela. Druhú stranu ulice tvorí park, sporadicky doplnený solitérnymi objektami. Na dobových fotografiách je na tejto strane zachytená promenáda a tenisové kurty oddelené od cesty pletivovým oplotením a lipovou alejou. Podľa historických fotografií je zrejme,

že objekty boli ešte v 1. tretine 20.storočia odsadené od vtedajšej komunikácie hlavne v severnej časti ulice, kde v čase ich výstavby tiekol pred fasádami vodný tok, pričom vstupy do objektov vymedzovali oplotené predzáhradky. Na schematickom pláne Piešťan (30. roky 20. storočia), už nie je značený vodný tok (struha) a ulica je pomenovaná ako Sadová trieda. Reguláciou vodného toku a zrušením veľkej časti predzáhradiek sa dostáva komunikácia do dnešnej polohy.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

Západnú stranu ulice tvorí kompaktná radová zástavba, ktorá je z jednej strany ukončená zadným dvorovým krídlom bývalého Kurhotela na Winterovej 29 (Beethovenova 22) a z druhej strany dvorovou časťou objektu Vila Leier (Viktória Régia) hlavným vstupom situovaného do Winterovej ulice. Zahŕňala prevažne dvojpodlažné objekty (s výnimkou objektu č. 2, ktorý je jednopodlažným a zároveň najstarším objektom a objektu č. 6, ktorý je ako jediný trojpodlažný), ktoré sa dodnes dochovali takmer v pôvodnom výraze. Medzi objektom č. 12 a 14 sa nachádza prieluka, ktorá bola pôvodne záhradou s parkovými úpravami, ako je značená na katastrálnej mape mesta z r. 1900. Parková záhrada prislúchala časti domu č. 19 na Winterovej ulici, čiže predchodcovi liečebného domu Zelený strom. Dvojnásobným pravouhlým odskočením západnej strany ulice od priamej línie sa Veress vila (Beethovenova 14) a hotel Šumava (Beethovenova 20) dostali do polohy nárožných objektov. Druhá strana Beethovenovej ulice je vytvorená zo solitérnych objektov umiestnených v parku. Jedná sa o kúpeľný objekt Cour Salón, resp. Kúpeľná dvorana (1894), objekt súkromnej vily- Vila Dr. Švorca (1941- 42), ku ktorému bol v nedávnej minulosti pristavaný jeho zrkadlový obraz a o plošne veľkoobjemnú stavbu kina s amfiteátrom, umiestnenú v naponení ulice na Winterovu.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Najstarším solitérnym objektom ulice, postaveným koncom 19.storočia, je hmotová dominanta priestoru, budova Cour Salónu (kúpeľná dvorana), situovaná v zeleni mestského parku. Objekty tvoriace západnú frontu ulice patria k najstarším v rámci zástavby pamiatkovej zóny, sú tu prevažne objekty z prelomu 19.a 20.storočia, najstarším je prízemný klasicistický objekt č.2. Táto zástavba je takmer celá dochovaná s historickými prvkami a detailmi v neoslohovom a secesnom výraze. Secesiu reprezentuje Veress vila situovaná v závere západnej uličnej fronty, kde sa ulica pravouhlo láme a zároveň mení orientáciu hlavnej fasády. Medzi architektonicky hodnotné objekty sa z mladšej zástavby radí napr. funkcionalistický objekt situovaný na východnej strane ulice - Vila Dr. Švorca (dnes hotel Park Avenue) a Vila Ivánka (1928, dnes Liečebný dom Šumava).

2.) Ulica E. Suchoňa

Krátka ulica E.Suchoňa, vychádzajúca z Námestia slobody, vchádza do vnútrobloku, ohraničeného ulicami Winterova, Nálepková, Nitrianska a Námestie slobody. Napája sa na vnútroblokové novostavby, ktoré sú administratívne pričlenené k Nálepčkovej ulici. Ulica najskôr tvorila len zadný vstup do dvoch rozsiahlych objektov, orientovaných do Winterovej ulice (č. 38 a 40) a ukončená bola dvorovým krídlom predchodcu domu na Winterovej 42.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

Ulicu tvoria dvoj a troj podlažné objekty s výraznou plasticitou fasád, prekryté klasickými strechami. Výrazným architektonickým prvkom sú nárožné arkiere na oboch objektoch, nachádzajúcich sa na rohu ulice E.Suchoňa a Námestia slobody.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Na malom úseku ulice sa prejavili významné vývojové etapy mesta – z prelomu 19.a 20.storočia je zachovaný nárožný objekt, ktorý tvoril pôvodne zadné krídlo domu na Winterovej 38, je tu zastúpená medzivojnová architektúra ako aj súčasné obdobie (prelom 20.a 21.storočia). To sa podpísalo v ulici výraznou prestavbou nárožného funkcionalistického objektu a novostavbami na parcelách, pôvodne patriacich k Winterovej ulici.

3.) Krajinská cesta

Krajinská cesta spolu s Krajinským mostom tvoria južnú hranicu pamiatkovej zóny. Z ulice je do zóny zaradená len jej východná časť, tvoriaca predpolie mosta, úsek medzi kruhovou križovatkou s Nitrianskou ulicou a mostom. Na historických mapách sa objavuje až v 30.rokoch 20.storočia,

teda v období, kedy bol postavený krajinský most, spájajúci mestskú časť Piešťan s Kúpeľným ostrovom a ľavobrežnou komunikáciou, vedúcou do okolitých obcí. Na starších mapách sú v tomto priestore vyznačené polia, súkromné záhrady a dnes už neexistujúce úzke rameno Váhu.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zrnovania

V časti ulice, zaradenej do pamiatkovej zóny sa nenachádza žiadna zástavba. Od kruhovej križovatky s Nitrianskou ulicou sa cestná komunikácia zdvíha na most, pešie komunikácie vyvírajú sústavu mimoúrovňových križovaní až po nábrežie Váhu. Priestor medzi Nitrianskou ulicou a nábrežím Váhu je využívaný na parkovanie a ako otvorené trhovisko.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

V časti ulice, zaradenej do pamiatkovej zóny sa nenachádza žiadna zástavba. Zástavba v tomto priestore nie je vyznačená ani na historických mapách.

4.) Kúpeľný ostrov

Plocha Kúpeľného ostrova sa nachádza vo východnej časti PZ, od mesta je oddelená prirodzeným korytom rieky Váh, z ostatných strán je ohraničená obtokovým ramenom Váhu, ktoré zároveň tvorí východnú hranicu PZ. V severovýchodnej časti čiastočne zasahuje do katastra obce Moravany nad Váhom. Južná časť ostrova je prvýkrát vyznačená na Frauenfeldovom pláne (1824), podľa ktorého bola obytná časť osady Teplice v tom čase s ostrovom spojená dvoma mostami, jedným na mieste dnešného Kolonádového mosta a druhým, menším, južne od neho – cca v mieste dnešnej nemocnice. Mosty nemali veľkú dĺžku z dôvodu, že obytná časť od ostrova bola oddelená len užším ramenom. Takáto situácia je vyznačená aj na Hanrichovej mape z roku 1745, nie je z nej však čitateľné, či už v tom období bola osada spojená s ostrovom mostom. Podľa najstarších mapových podkladov vymedzoval v tom čase meander hlavného toku ostrov z troch strán – zo severu, východu a juhu tak, že ostrov tvorila približne tretina jeho dnešnej rozlohy. Po regulácii toku do dnešnej polohy zostal ešte ostrov rozdelený na dve časti ramenom Váhu, no severná časť ostrova bola sprístupnená mostom a využívaná spočiatku ako hospodársky dvor, neskôr tu bolo vybudované golfové ihrisko. Administratívne je Kúpeľný ostrov rozdelený na Ulicu Kúpeľný ostrov, Nábrežie J. Wernhera a Nábrežie J. Torkosa. Názvy ulíc na Kúpeľnom ostrove boli vyhlásené Všeobecným záväzným nariadením mesta č. 7/2012 nasledovne:

- a.) Ulica Kúpeľný ostrov sa začína pri Kolonádovom moste, pokračuje cez „Topoľovú alej“ a končí pri Hornej hati Obtokového ramena (za golfovým areálom).
- b.) Ulica Nábrežie Juraja Wernhera začína od Krajinského mostu vedľa toku Váhu po Hornú hať Obtokového ramena (za golfovým areálom).
- c.) Ulica Nábrežie Justusa Jána Torkosa začína od Dolnej hate Obtokového ramena (Krajinského mostu) po Hornú hať Obtokového ramena (za golfovým areálom).

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

Kúpeľný ostrov je na okolie napojený šiestimi mostami. Dva mosty ho spájajú s mestskou časťou PZ preklenutím hlavného toku Váhu, pričom jeden – Kolonádový most, je len pre peších a druhý – Krajinský, je hlavne cestný. Ďalšie štyri mosty sú vytvorené cez obtokové rameno Váhu. Najbližšie k historickej časti ostrova je cestný betónový most, medzi historickou a novšou zástavbou je umiestnená betónová lávka pre peších, vedúca do obce Banka. Ďalší, priehradový most cez rameno Váhu je v mieste, kde je Kúpeľný ostrov priradený do katastra obce Moravany nad Váhom, posledný zo štvorice mostov je v súčasťou Hornej hate. Zástavba solitérnych, rôznorodých objektov, je situovaná hlavne popri ramene Váhu a len čiastočne pri hlavnom koryte. Stredom ostrova je vedená hlavná komunikácia (ulica Kolonádový most), v južnej časti napojená na Kolonádový most, z ktorej je väčšina objektov prístupná. Celý ostrov ohraničuje okružná komunikácia, spravidla vedená po nábreží vodných tokov (Nábrežie J. Wernhera a Nábrežie J. Torkosa). Okrem hlavných komunikácií sú na ostrove prístupové komunikácie k jednotlivým objektom a prevádzkam ako aj parkové komunikácie. Na celom ostrove je sústredená zástavba kúpeľných domov a veľkých kúpeľných komplexov, doplnená o drobnú zástavbu, ktorá je funkčne spojená s kúpeľmi. V najstaršej časti- v južnej časti ostrova (pri Kolonádovom moste a pri prameňoch) je sústredená solitérna historická zástavba kúpeľných domov a ďalších objektov, ktoré sú funkčne s kúpeľnými domami prepojené. Domy sú rôznych výšok, od prízemných až po 5

podlažné, pričom sú takmer všetky ukončené klasickou strechou (valbovou, manzardovou), nad bahniskom balneoterapie je vytvorená kupola. Niektoré časti budov, hlavne prízemné, majú rovnú alebo sedlovú strechu s plytkým sklonom. Rôznorodá zástavba novej časti ostrova je výlučne ukončená rovnými strechami, jej výška sa pohybuje od prízemných častí až po 8-podlažné budovy.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Najstaršia zástavba, pozostávajúca z kúpeľných domov a doplnená o drobné solitérne stavby, bola sústredená v južnej časti ostrova. Najstaršie murované objekty sú vyznačené na Frauenfeldovom pláne. Jedná sa o dva objekty z trojice tzv. Napoleonských kúpeľov, pričom najstarším sú kúpele č. I., postavené koncom 18.storočia s výraznou klasicistickou prestavbou a dostavbou. Klasicistické jadro kúpeľov č. III. bolo prestavané v polovici 19.storočia a zároveň vznikli kúpele č. II. tak, že všetky tri budovy sú prístupné zo spoločného priestoru a vytvárajú malé námestie. Ďalšia zástavba, vznikajúca začiatkom 20.storočia, sa sústredila k už existujúcim kúpeľným domom. Bližšie k hlavnému korytu Váhu a teda bližšie k osade, bol postavený hotel Thermia Palace s balneoterapiou Irma a za kúpeľné domy, bližšie k obtokovému ramenu Váhu, bol postavený kúpeľný dom Pro Patria a neskôr kúpeľný dom Cyrilov dvor. V medzivojnovom období sa zástavba začala vysúvať severným smerom, výstavbou areálu kúpaliska Eva a v 60.rokoch 20.storočia výstavbou veľkých kúpeľných komplexov. Takmer všetky historické kúpeľné domy prešli v nedávnej minulosti komplexnými obnovami, pričom pri Napoleonských kúpeľoch I. a III. bol fasádam prinavrátený klasicistický slohový výraz. Väčšina objektov má zachovaný výraz z doby svojho vzniku.

5.) Nábřežie Ivana Krasku

Nábřežie Ivana Krasku tvorí hranicu, oddeľujúcu mestskú časť pamiatkovej zóny od vodného toku. Časť nábřežia, zaradená do pamiatkovej zóny, je na prirodzenom koryte Váhu, časť je na umelom kanáli. Úsek medzi Krajinským a Kolonádovým mostom je na prirodzenom koryte, taktiež úsek medzi Kolonádovým mostom a križovaním Nábřežia Ivana Krasku s Beethovenovou alejou v mestskom parku. Od Beethovenovej aleje pokračuje Nábřežie priamočiaro severným smerom popri umelom kanáli. Vybudovanie tzv. Biskupického kanála sa realizovalo v rokoch 1942-1956, začína v Trenčíne a končí v Piešťanoch, kde sa spája s prirodzeným korytom Váhu tesne pred Kolonádovým mostom.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zrnovania

Nábřežie v mieste Krajinského mosta vedie popod predpolie mosta, úsek nábřežia medzi Krajinským a Kolonádovým mostom je takmer celý zastavaný, pričom podstatná časť zástavby je orientovaná do Winterovej alebo Nálepkovej ulice. Úsek medzi Kolonádovým mostom a Beethovenovou alejou je čiastočne zastavaný vilovými domami, ktoré taktiež nie sú hlavnou fasádou orientované do nábřežia. Ďalšiu časť tvorí mestský (pôvodne kúpeľný) park, ktorý pokračuje aj ďalej popri umelom kanáli. V tejto časti je vybudovaná lávka pre peších, spájajúca mestskú časť Piešťan s umelo vytvoreným polostrovom, nazývaným Lido. V poslednom úseku nábřežia, zaradeného do pamiatkovej zóny, sú športové a kúpeľné budovy, ktoré však už do zóny zaradené nie sú.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Nábřežie Váhu sa menilo z hľadiska polohy aj výrazu po každej povodni. Je preto tvorené hlavne zeleňou a mladšou zástavbou, vystavanou v blízkosti vodného toku až po rôznych úpravách brehov Váhu. Najstaršia zástavba a dva mosty (Krajinský a Kolonádový) je z medzivojnového obdobia, zvyšná zástavba, vrátane lávky na Lido sú z 2.polovice 20.storočia. Nachádzajú sa tu aj výrazné výškové alebo priestorové dominanty z obdobia socializmu, ktorými sú hotel Magnólia a Dom umenia v parku.

6.) Nábřežie Justusa Jána Torkosa

Je nábřežie na Kúpeľnom ostrove, ohraničené z jednej strany obtokovým ramenom Váhu a zo strany druhej parkom Kúpeľného ostrova s kúpeľnými domami. Nábřežie je s druhým nábřežím vodného toku spojené 4 mostami, pričom v polohe dnešného cyklistického mosta do Banky bol most ešte pred reguláciou ramena, ktorá prebehla v koncom 50.rokov 20.storočia.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zrnovania

Nábřežie je približne od Kúpeľného mosta (cestný most pri Pro Patrii) až po Hornú hať umelo vybudované. V úseku medzi Kúpeľným mostom a kúpeľným domom Balnea Grand je priamočiare. V ďalšom úseku, až po Hornú hať, sa zatáča smerom k hlavnému toku Váhu, pričom čiastočne prechádza katastrom obce Moravany nad Váhom. V zastavanej časti Kúpeľného ostrova je vrch hrádze upravený, je tu asfaltový chodník, betónové oplotenie od strany ostrova, verejné osvetlenie aj drevené lavičky. V parkovej časti, kde tvorí nábřežie hranicu golfového ihriska, je upravený len povrch chodníka asfaltom. Smerom k vodnému toku má terén prirodzený trávnatý povrch.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

V južnej časti je historická zástavba zo začiatku 20.storočia, v strednej a severnej časti sú budovy, postavené až po regulácii obtokového ramena, prevažne zo 60.rokov 20.storočia. Najstarším premostením obtokového ramena je Horná hať, vybudovaná na prelome 50.a 60. Rokov 20.storočia. V tom období bol pravdepodobne vybudovaný aj Železný most vedúci do Moravian a starší most do Banky bol nahradený železobetónovou lávkou pre cyklistov. Kúpeľný most je z 90.rokov 20.storočia.

7.) Nábřežie Juraja Wernhera

Je nábřežie na Kúpeľnom ostrove, ohraničené z jednej strany hlavným tokom Váhu a zo strany druhej parkom Kúpeľného ostrova. Nábřežie je s druhým nábřežím vodného toku, teda s mestskou časťou zóny, spojené dvoma mostami, pričom v polohe Kolonádového mosta stál v minulosti drevený most. Poloha hlavného ramena Váhu je na mapovaniach z 19.storočia značená z východnej strany Kúpeľného ostrova (približne v polohe dnešného obtokového ramena). Katastrálne mapa z prelomu 19.a 20.storočia už vyznačuje hlavný tok približne v dnešnej polohe, pričom jeho stabilná poloha je výsledkom výstavby rôznych vodných diel (Biskupický kanál s tromi vodnými elektrárnami, Horná a Dolná hať na obtokovom ramene)

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zrnovania

Nábřežie medzi Krajinským a Kolonádovým mostom je umelo vybudované v súvislosti s výstavbou týchto mostov. V tom čase tu bola vysadená platanová aleja, zachovaná dodnes. V zastavanej časti je hrádza upravená betónovým a asfaltovým povrchom, je osvetlená betónovými lampami verejného osvetlenia, sú tu použité betónové lavičky so znakom mesta. V časti, kde hrádza tvorí hranicu golfového ihriska, je upravený len povrch chodníka asfaltom.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

V južnej časti je v blízkosti nábřežia časť hotela Thermia Palace zo začiatku 20.storočia, v strednej časti je areál kúpaliska Eva z 30.rokov 20.storočia. Kolonádový a Krajinský most sú zo začiatku 30.rokov 20.storočia.

8.) Nálepkova ulica

Ulica je zložená z viac častí, pričom hlavná komunikácia prepája ulice Nitriansku a Winterovu. Paralelná vedľajšia komunikácia je vložená medzi južnú zástavbu ulice a Nábřežie Ivana Krasku a kolmá vedľajšia ulica vbieha do novovybudovaného vnútrobloku medzi domami č. 8 a 12. Paralelná komunikácia je s hlavnou spojená na jednej strane krátkou uličkou pri hoteli Magnólia a na druhej cez parkovisko, tvoriace podstatnú časť juhozápadnej strany Nálepkovej ulice. Na starších mapách nie je v tomto priestore zaznamenaná žiadna zástavba, cez parkovisko a západnú časť ulice prechádzalo rameno Váhu a vo zvyšnej časti boli situované záhrady (1909). Podmienky na urbanizovanie územia vytvorila až regulácia Váhu (1925) a vytvorenie hrádze chrániacej pozemky pred záplavami (po roku 1938). Zástavba sa postupne začala vyvíjať od Winterovej ulice, neskôr vznikla zástavba na pravom brehu Váhu aj mimo tejto plochy- časť tzv. záhradného mesta Floreát (1949). Lokalita po Krajinský most sa nazývala Malý Floreát.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

Charakteristickým urbanistickým znakom ulice sú krátke parcely s domami bez dvorových krídel alebo len s krátkymi dvorovými krídlami. V súčasnosti je zastavaná takmer celá severná strana hlavnej časti ulice objektami, ktoré majú minimálne z jednej strany nezastavanú parcelu a z druhej strany sú spravidla napojené na susedný objekt. Výšková hladina je rôznorodá, od 2-6 podlaží,

príčom 2-4 podlažné objekty majú klasickú sedlovú alebo valbovú strechu, vyššie objekty majú plochú strechu, zväčša s ustúpeným podlažím. Najkompaktnejšou zástavbou ulice je južná línia hlavnej časti ulice, kde je radová trojpodlažná zástavba s jednotnou výškou korunnej rímsy a s jednotným sklonom strešných rovín. Prízemné garáže v zadných častiach ich parciel tvoria zároveň severnú stranu vedľajšej paralelnej ulice. Južnú stranu vedľajšej ulice tvorí dvojpodlažný solitérny dom a dvojdom s klasickou šikmou strechou. Nová vnútrobloková zástavba, administratívne pričlenená k Nálepkovej ulici, prepája Nálepkovu ulicu s ulicou Eugena Suchoňa 5-6 podlažnou zástavbou bytových domov. Všetky objekty sú postavené na uličnú líniu až na hotel Magnólia, ktorý je voči uličnej línii zasunutý. Voľná plocha západne od južnej zástavby nie je zastavaná a je využívaná na parkovisko a trhovisko.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Najstaršia zástavba je situovaná do oboch strán hlavnej časti ulice a do južnej strany vedľajšej paralelnej ulice. Severná strana hlavnej časti ulice bola zastavaná takmer v celom rozsahu, južná strana hlavnej časti ulice bola zastavaná len v jej strede, čo sa dodnes takmer nezmenilo. Najstaršie objekty v zástavbe, postavené v 30. - 40. rokoch 20. storočia., sú prevažne 2-3 podlažné, výnimku tvorí 5-6 podlažný nárožný objekt – hotel Eden, ktorý je hlavnou fasádou orientovaný do Winterovej ulice. Do Nálepkovej ulice je znížený na jedno podlažie s terasou, vedľa ktorej je voľná, nezastavaná parcela. V 2. polovici 20. storočia došlo pri novostavbách k navýšeniu zástavby na 5-6 podlaží, postavených v západnej časti ulice a vo vnútrobloku. Z kontextu zástavby sa vymyká výšková monobloková stavba hotela Magnólia (1962), postaveného vo východnej časti ulice, ktorého hlavná fasáda je hlboko zasunutá voči staršej uličnej línii.

9.) Námestie slobody

Je ohraničené na západe Teplickou, Nitrianskou a Rázusovou ulicou, na východe Winterovou ulicou v južnej časti prechádza do vnútrobloku. Západná časť má tvar obdĺžnika, čiastočne rozšíreného pri Nitrianskej ulici, východná časť je zúžená do šírky klasickej ulice. Na mapových podkladoch bolo námestie po prvý raz vyznačené v roku 1824 (Frauenfeldov plán). Súvisle zastavaná kompaktnou zástavbou bola len jeho východná časť, tvoriaca prechod na Winterovu ulicu (resp. nástup do reprezentatívnej zóny kúpeľov). Komunikácia, prechádzajúca do západnej časti námestia, bola na obe strany rozšírená, čím sa vytvorili dve plochy pre trhovisko. Táto časť námestia však nebola vymedzená súvislou zástavbou. Zo západu ho ohraničovali dva samostatne stojace domy, zo severu a juhu hĺbkové domy, kratšou, pravdepodobne čelnou stranou orientované do dnešnej Rázusovej ulice. Podstatnú časť však tvoril sad, prislúchajúci k týmto parcelám. Ešte v 19. storočí sa hĺbkový dom v juhozápadnom nároží a sad k nemu prislúchajúci zmenili na dvojpodlažnú stavbu orientovanú do námestia. Do konca 19. storočia bola rozloha námestia zo severu, v jeho severozápadnom nároží, stabilizovaná nárožným domom v mieste staršieho hĺbkového domu (Rázusova 11), zvyšnú zástavbu zo severu trhoviska tvorila drobná zástavba, mierne vysunutá pred uličnú líniu, pravdepodobne slúžiaca trhovým účelom. Plocha trhoviska, nachádzajúca sa južne od komunikácie, bola čiastočne zrušená a nahradená zástavbou v línii ulice. Dvojpodlažný dom v pôvodnej línii námestia (č. 19 a 25) sa čiastočne dostal do polohy dvorového krídla a čiastočne naďalej vymedzoval námestie z jeho južnej strany. Na katastrálnej mape z prelomu 19. a 20. storočia je pred časťou tohto domu, smerom do námestia, vyznačená stavba z netrvanlivého materiálu, pravdepodobne drevená, poskytujúca prístrešok pre hostí zrejme reštauračného zariadenia. Na mieste tohto prístrešku vznikla začiatkom 20. storočia prízemná murovaná stavba s terasou na streche (č. 23), rozširujúca odbytový priestor reštaurácie dvojpodlažného domu do námestia. V medzivojnovom období bol v línii prízemnej stavby s terasou postavený trojpodlažný dom (Nitrianska 1), ktorý ubratím z námestia vytvoril nové nárožie už v dnešnej polohe. Podobným spôsobom bola aj západná časť námestia vymedzená takmer do dnešného stavu, jeho definitívny tvar dotvoril v medzivojnovom období 4-5 podlažný dom (č. 6) tvoriaci nárožie medzi západnou (rozšírenou) a východnou (ulicovou) časťou námestia. S urbanistickými zmenami sa menil aj charakter zástavby, prízemné objekty boli dopĺňané alebo prestavované na viacpodlažné, najvýraznejšie v 30. rokoch 20. storočia.

Napriek tomu, že v priestore dnešného Námestia slobody je od najstarších mapových dokumentov značené trhovisko, zrejme nebolo považované za námestie. Pre tento priestor odsúhlasilo mesto samostatný názov, ktorý sa začal používať až od 1.1.1940, dovtedy bolo pričlenené k dnešnej Teplickej ulici. V čase rozmachu kúpeľov však bolo križovatkou medzi dvoma hlavnými tepnami, jedna spájala železničnú stanicu s kúpeľným ostrovom a druhá r.k. kostol v centre Piešťan s krajinskou cestou (a neskôr aj krajinským mostom) spájajúcou diaľkovú cestu z Trnavy do Trenčína s druhou stranou Váhu. V istom období sa na námestí nachádzalo administratívne jadro obce, v roku 1924 tu sídlil Kráľovský uhorský vrchný stoličný úrad - slúžnovský úrad a kúpeľné komisárstvo, okrem početných obchodov tu bola aj Slovenská banka.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

Radová zástavba námestia je prerušená len v dvoch miestach, a to v jej západnej – rozšírenej časti. Na severnej strane je nezastavaná parcela za nárožným domom s Rázusovou ulicou a v južnej strane je vytvorený prechod k domom č.19 - 25, ktorý vymedzoval pôvodnú líniu námestia. Východná - ulicová časť námestia má na južnej strane homogénnu dvojpodlažnú zástavbu s klasickými strechami, severná časť je veľmi rôznorodá z hľadiska výšky, prestrešenia, ale aj vzniku zástavby - rozľahlý prízemný dom so sedlovou strechou, pôvodne „slúžnovský úrad“ (č. 4) je obkolesený 3-5 podlažnými stavbami. Severnú a južnú stranu rozšírenej časti námestia tvoria 2-3 podlažné stavby, z prízemnej západnej strany námestia vyčnieva trojpodlažná stavba v jej strede. V strede námestia je prízemný stánok s lipou, prebudovaný na reštauračné zariadenie. Väčšina domov má klasické sedlové alebo valbové strechy, na mladších stavbách alebo prestavbách s objavujú aj rovné strechy. Všetky nárožné objekty majú zvýraznené nárožia skosením, zaoblením alebo hmotovým nárožným prvkom (arkier, rizalit).

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Stavebne najstaršími objektami sú prízemné domy, nachádzajúce sa na západnej strane námestia a objekty ulicovej časti námestia, ktoré sa objavujú na mapovaniach už od roku 1824. Charakter zástavby sa významne zmenil v medzivojnovom období, kedy tu vznikli mnohé funkcionalistické objekty, buď ako náhrada za starší stavebný fond, alebo na voľných parcelách. Tieto sa nachádzajú v rozšírenej časti námestia a do ulicovej časti zasahuje len nárožný dom č. 6, ktorý vytvára dominantu mikropriestoru. Rozdielna doba vzniku sa prejavuje vo výraze fasád, aj v hmotovom riešení domov. Bohatá plastická výzdoba fasád na hmotovo jednoduchých – nečlenených starších objektoch je výrazne odlišná od strohých mladších objektov, narábajúcich hlavne s členením hmoty. Zmena využitia väčšiny prízemných domov na obchodné účely však spôsobila radikálnu prestavbu ich fasád, takže doba ich vzniku nie je z verejného priestoru vždy čitateľná. Poschodové domy si spravidla zachovali výraz z obdobia vzniku, minimálne v nadzemných podlažiach. Radikálnejšou prestavbou, prejavujúcou sa na výraze, prešiel dom v severozápadnom nároží (Rázusova 11) a bývalý Baťov dom obuvi v južnej uličnej línii (č. 11).

10.) Nitrianska ulica

Ulica zaznamenala azda najväčšiu zmenu v centre mesta v povojnovom období. Zástavba Nitrianskej ulice bola na mapovaniach zobrazovaná od roku 1824 (Frauenfeldov plán), kde ju tvorí obojstranná zástavba úzkych hĺbkovo orientovaných domov na relatívne širokých parcelách. Zástavba sa ťahá až po nábrežie Váhu, približne do úrovne dnešnej Krajinskej ulice. Na 2.vojenskom mapovaní (1838) je zástavba hustejšia, v nároží s Teplickou ulicou je dom orientovaný do Nitrianskej dvorovou fasádou, ktorý má dlhú, nezastavanú parcelu. Do konca 19.storočia boli niektoré domy dostavané v úrovni ulice do celej šírky parcely, zastavaná bola taktiež celá, dovtedy voľná, parcela domu na rohu s Teplickou ulicou. Rôzne tvary a smerovanie parcel v severovýchodnej časti ulice, vznikli možno v dôsledku chaotického vývoja zástavby na Námestí slobody, alebo v dôsledku obchádzania nejakej prekážky. Spôsob zástavby sa v medzivojnovom období moc nezmenil, no niektoré prízemné domy boli prestavané alebo vymenené za viacpodlažné objekty. Západná uličná fronta (v zásadách zaradená do 2.pásmu ochrany) zanikla v roku 1973, kedy bola zbúraná a v hĺbke parcel, mimo uličnej čiary, sa začal stavať montovaný objekt zdravotného strediska. Na mieste tohto rozostavaného objektu bol

začiatkom 21. storočia vystavaný viacpodlažný monoblokový polyfunkčný objekt, ktorý vytvoril podstatnú časť západnej uličnej fronty.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania východnej strany

Východná strana ulice je zastavaná len v severnej časti radovou zástavbou 2-4 podlažných domov so šikmými strechami. Jedna nezastavaná parcela slúži na sprístupnenie vnútro bloku medzi Nitrianskou, Winterovou, Nálepkovou ulicou a Námestím slobody, kde v minulosti bola tržnica a začiatkom 21.storočia tu bola realizovaná zástavba polyfunkčných domov. Zbúrané priestranstvo v južnej časti ulice je vo veľkej miere nezastavané, nachádza sa na ňom parkovisko, kruhový objazd a parková plocha. V severnej časti asanovanej plochy bol v 90.rokoch 20.storočia postavený r.k. kostol a k nemu prislúchajúce budovy. Kostol tvorí dominantu mikropriestoru východnej strany Nitrianskej ulice a západnej strany Nálepkovej ulice.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby východnej strany

Nitrianska ulica patrila k najstarším častiam mesta. Podľa dochovaných starších fotografií (do roku 1973) bolo jadro ulice jednopodlažné, pozostávajúce pravdepodobne z domov zo starších stavebných fáz ulice, doplnené viacpodlažnou zástavbou hlavne v severnej časti ulice. Väčšia časť zástavby bola asanovaná a severovýchodnej časti nahradená stavebným fondom prevažne v 30. rokoch 20. storočia.

11.) Park Pasáž

Spája Winterovu ulicu s mestským parkom úzkou uličkou vytvorenou povedľa bývalého kurhotela (Winterova č. 29). Vznikla v medzivojnovom období zo súkromnej záhrady domu č.1 hlavnou fasádou orientovanou do Winterovej ulice.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

Celú južnú stranu ulice tvorí fasáda dvorového krídla kurhotela. Radová zástavba severnej strany je na krátkych parcelách, takže zaplňa takmer celú plochu parciel. Krajné domy sú hlavnou fasádou orientované do susedných ulíc (Winterovej a Beethovenovej). Domy sú rôznych výšok, od prízemných po 4-podlažné, pričom nižšie sú ukončené sedlovými strechami, vyššie rovnými strechami.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Najstaršou stavbou je dvorové krídlo kurhotela, ktorý je zároveň najstarším objektom v pamiatkovej zóne. Z konca 19.storočia je dom č. 1, ostatné vznikli až v medzivojnovom období.

12.) Pod Párovcami

Ulica sa nachádza v severnej časti PZ, jej východnú stranu, ktorá je v zásadách zaradená do prvého pásma ochrany, tvorí mestský park. Prvýkrát je vyznačená na 2.vojenskom mapovaní, avšak bez akejkoľvek zástavby. V tom čase to bola spojnica medzi osadou Piešťany a osadou Teplice stromovou alejou, teda zrejme len chodníkom. (Stromová aleja prechádzala centrom Piešťan až k Erdodyho kúrii.) Popri chodníku tiekol potok, raz z pravej a raz z ľavej strany. Most cez potok je vyznačený pri evanjelickom kostole (už Winterova ulica) a na ulici Pod Párovcami, avšak severne od zóny. Podľa katastrálnej mapy z prelomu 19.a 20.storočia z východu lemoval ulicu potok, most je vyznačený v parku, niekde v mieste vyústenia Kalinčiakovej do Winterovej ulice.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania východnej strany

V parku nie je žiadna zástavba

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby východnej strany

V parku nie je žiadna zástavba

13.) Pribinova ulica

Sa nachádza v centre historického jadra, je krátkou spojnicou medzi Winterovou ulicou a Sadom A. Kmeťa, resp. Mestským parkom. Zástavba ulice sa začala vyvíjať až po roku 1924 (resp. medzi rokmi 1924- 1927) na mieste mestského parku.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

Zástavba je vytvorená zo samostatne stojacich objektov na krátkych parcelách s úzkymi nezastavanými priestormi medzi nimi. Ulicu vymedzujú nárožné reprezentatívne objekty Hotela Herzog (dnes Hotel City) a Liečebného domu Kriváň, hlavnou fasádou orientované do Winterovej ulice a do Sadu A.Kmeťa sú orientované nárožné objekty vila Astória a liečebný dom Klára. Všetky tieto objekty sú do Pribinovej ulice orientované bočnými fasádami. Len v strede ulice sú dva, oproti sebe stojace objekty, ktoré patria do Pribinovej ulice. Prevažná časť budov je 2-3 podlažná prekryté sú klasickými šikmými strechami alebo plochou strechou. Stavebná čiara je pri nárožných objektoch totožná s uličnou čiarou, domy v strede ulice sú odsadené od uličnej čiary, pričom bývalá Ríhova kaviareň bola osadená do hĺbky parcely a na uličnej čiare bola situovaná len úzka prízemná stavba s rovnou strechou a terasou. Voľný, nezastavaný pozemok vedľa nej bol oddelený od ulice murovaným oplotením s jednoduchou kovovou výplňou. Pred objekt kaviarne bol zač. 21.storočia postavený do úrovne uličnej čiary celopresklený prízemný objekt.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Zástavba ulice pochádza z 20- 30. rokov 20. storočia a tvoria ju v prevažnej miere funkcionalistické objekty. Jedným z prvých budov je pravdepodobne objekt bývalej Ríhovej kaviarne. Dôvodom pre jeho zasunutie do hĺbky parcely bolo pravdepodobne obchádzanie staršieho objektu, vyznačeného v polohe neskoršej voľnej parcely pred kaviarňou na katastrálnej mape z prelomu 19.a 20.storočia ako aj na mladšej mape, dokumentujúcej stav zo začiatku 20.rokov 20.storočia. Najmladším objektom je celopresklený prízemný objekt postavený do úrovne uličnej čiary zač. 21.storočia.

14.) Rázusova ulica

Na mapových podkladoch sa po prvý raz objavuje v roku 1824, kedy spolu s Winterovou ulicou tvorila jadro vydlicovej zástavby osady Teplice. Na 1.vojenskom mapovaní je síce vyznačená cesta v trase Rázusovej ulice, no domy pri nej sú zrejme domami orientovanými do Winterovej ulice. Dá sa to predpokladať z mladších mapových dokumentov, napr. aj z roku 1824, kedy zástavba ulice bola sústredená na západnej strane, východnú stranu ulice tvorili hospodárske budovy a dvory objektov orientovaných do Winterovej ulice okrem jediného solitérneho objektu - hĺbkového domu na nároží s Námestím slobody. Zástavba na západnej strane, pozostávajúca zo solitérnych domov na úzkych dlhých parcelách, plynule pokračovala až po dnešnú Kalinčiakovu ulicu (dnes sídlisko Stred na Winterovej ulici). Na katastrálnej mape z roku 1900 sú už zastavené obe uličné fronty v rámci uličnej čiary. Zástavbu tvorili na prelome 19.a 20. storočia objekty prevažne ubytovacieho charakteru (hotely a penzióny súkromných hoteliérov, ako napr. Hotel Metropol, Hungária. Na západnej strane ešte zostali zväčša úzke dlhé parcely, na východe je šírka parciel odvodená od parciel na Winterovej ulici, kde sú niektoré podstatne širšie. Nástup z Winterovej ulice tvoril nárožný objekt Hotela Lipa (pôvodne jednopodlažný hostinec a hotel Fischer).

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

Dnešnú ulicu tvorí na východnej strane radová zástavba krídlových domov od hotela Lipa po nárožný dom s Námestím slobody, ktorý je orientovaný hlavnou fasádou do Rázusovej ulice a na západnej strane nárožný dom orientovaný do Kukučínovej ulice, hotel Satelit, voľná plocha po zbúranej historickej zástavbe a radová zástavba krídlových domov, plynulo prechádzajúca do Námestia slobody. Voľný, nezastavaný priestor pri hoteli Satelit tvorí zároveň východnú stranu námestia J.Murgaša. Zástavba na úzkych dlhých parcelách, prekrytá sedlovými strechami, graduje smerom k Námestiu slobody, pričom na východnej strane je prízemná a dvojpodlažná a na západnej 2-3 podlažná. Prístup na parcely je spravidla cez prejazdy s portálmi s rovným alebo polkruhovým nadpražím, často so zachovanou bránou s obdobia vzniku objektu. Časť západnej strany ulice od Kukučínovej ulice po voľnú plochu vedľa hotela Satelit je v tomto materiáli zaradená do 2. pásma.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Na ulici sú zachované objekty z konca 19. a zač. 20. storočia, z ktorých väčšina má zachovaný pôvodný koncepčný výraz, reprezentujúci historizujúci sloh a secesiu. Zástavba bola narušená asanáciami v 2. pol. 20. storočia a nekonceptnými úpravami niektorých pôvodne slohových objektov. Celkový výraz ulice je narušený stavbou hotela Satelit v 2.polovici 20.storočia napr. zasunutým parterom na stĺpoch, geometricky ustupujúcou fasádou vrátane balkónov, narušením

princípov radovej zástavby absenciou štítovej steny na hranici so susedným pozemkom, čím zásadne narušil aj jej urbanizmus. Medzi charakteristické prvky, dodnes zachované na historických objektoch, patrí bohatá plastická výzdoba fasád, výplne otvorov, akcenty nad vstupmi a vstupnými portálmi v podobe štítov, markíz, balkónov, dekoratívne kovové prvky (napr. balkóny, markízy, rôzne strešné prvky, mreže), historické nápisy na fasádach. Novodobé zásahy zväčša zrušili plastickú výzdobu fasád, výplne otvorov, dekoratívne prvky na strechách. Jednou z najhonosnejších budov bol hotel Lipa, orientovaný do Rázusovej ulice bočnou fasádou, ktorý je po požiari a zanedbaní ochrany čiastočne rozobraný.

15.) Sad Andreja Kmeťa

Celá zástavba, zaradená do ulice Sad Andreja Kmeťa, je postavená na ploche bývalého kúpeľného, dnes mestského parku. Mestský park sa v minulosti členil na dva celky, a to na Starý park (dnes Sad Andreja Kmeťa) a Nový park od Starého oddelený Beethovenovou alejou. Vstup do parku z Winterovej ulice (medzi kurhotelom a kasínom) bol zaznamenaný na grafike z roku 1809, pričom v tomto mieste bol park oddelený od Winterovej ulice drevenou ohrádkou. Na začiatku parku, v blízkosti kurhotela, stála Kaplnka sv. Jána Nepomuckého (zanikla koncom 19. storočia). Parkové úpravy (francúzska záhrada) v tejto časti Mestského parku sú po prvý raz mapovo zaznačené na Frauenfeldovom pláne z roku 1824, pričom v tom čase bola v parku zástavba len v mieste dnešného hotela Slovan. Už v tom čase existovala komunikácia medzi kurhotelom a mostom cez Váh (stojacom na mieste dnešného Kolonádového mosta), avšak bez akejkoľvek zástavby. K zástavbe v parku dochádzalo od začiatku 20. storočia, kedy sa začali Piešťany výraznejšie stavebne rozvíjať. Medzi prvé objekty patrila kaplnka pri Kolonádovom moste a hotel Rónay (neskôr premenovaný na Royal a Slovan). Okrem stavieb z trvalejších materiálov sem prenikli aj drevené altánky, pavilóny, predajné stánky, ako aj drobná architektúra z kovových konštrukcií. Po regulácii Váhu (20. roky 20. storočia) sa výraznejšie zastaval priestor nábregia, kde vznikla nová promenáda na hrádzi. Medzi Hotelom Slovan a kaplnkou pri moste vznikla obojstranná zástavba funkcionalistických vil (Pavla, Lívia, Riviéra, Erna, Anna, Vila Dr. Cmunta) a jednostranná zástavba funkcionalistických domov uzatvorila blok zástavby medzi Winterovou a mestským parkom.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

Priestor Mestského parku v sebe od počiatkov prijímal rôznorodé funkcie ako ubytovanie, zábavné a stravovacie zariadenia, kultúrne stánky, oddychové zóny s drobnou architektúrou, rôzne rozmiestnené v rámci parku, čo sa udržalo dodnes. Súvislá uličná zástavba je vytvorená tak, aby zakrývala dvory domov Winterovej ulice, okrem bývalého kasína (Františkovej vily), kde zostal nezastavaný priestor nádvorcia orientovaný do Sadu A.Kmeťa. Dvorové krídlo tohto objektu, ktorého štítová fasáda je v uličnej línii Sadu A.Kmeťa, je najstarším domov v ulici. Zástavba je rôznorodá, postavená na krátkych parcelách, s malými priestormi dvora. V uličnej línii za Winterovou ulicou je 2-4 podlažná so šikmým aj rovným zastrešením. Vilová časť ulice smerujúca k hotelu Slovan má po ľavej strane trojpodlažné vilky s klasickým šikmým zastrešením, po pravej strane (na nábregí Váhu) sú štvorpodlažné budovy s rovnými strechami, niektoré s ustúpeným ďalším podlažím. Ulica končí pri hoteli Slovan, ktorého rozľahlá 4-5 podlažná hmota je ukončená klasickými šikmými strechami.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Najstaršími objektami v Sade Andreja Kmeťa sú, okrem dvorového krídla bývalého kasína, hotel Slovan z roku 1906 (č. 82) a neoslohová kaplnka pri Kolonádovom moste (č. 74). Medzi staršie objekty možno zaradiť aj soliternú prízemnú stavbu fotoateliéru (č. 7), ten je však radikálne prestavaný. Pri nábregí Váhu je vytvorená krátka ulica lemovaná zástavbou funkcionalistických vil z medzivojnového obdobia, v rovnakom období vznikla aj jednostranná zástavba vil a kúpeľných domov uzatvárajúca blok zástavby od Winterovej ulice (24 – 28).

16.) Teplická ulica

Do 1. pásma ochrany je zaradená časť radovej zástavby v blízkosti Námestia slobody (viď výkres č. 2 – základný výkres). Popis ulice a jej vyhodnotenie je spracované v kapitole E.4.4.2.

17.) Topolčianska ulica

Do pamiatkovej zóny je zahrnutá len malá časť Topolčianskej ulice. Zo zástavby je to len objekt č. 1 (Benátky) pri Krajinskom moste, druhá strana mostov cez obtokové rameno Váhu a časť druhej strany nábrežia obtokového ramena.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zrnovania

Budova Benátok je jediným objektom, ktorý je postavený priamo na brehu obtokového ramena a má prístup priamo k vode.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Vznik nábrežia a obtokového ramena je popísané v predchádzajúcich častiach, napr. v bode č. 6 Nábrežie J. Torkoša, objekt č. 1 je starší objekt prestavaný koncom 20. storočia.

18.) Winterova ulica

Ulica sa nachádza v západnej (mestskej) časti pamiatkovej zóny, prechádza jej stredom. Na severe začína pri evanjelickom kostole, pri hoteli Eden sa stáča smerom na východ a končí kolonádovým mostom, ktorý je jej súčasťou. Vznik Winterovej ulice úzko súvisel s formovaním sa kúpeľnej osady Teplice a zástavba sa začala výraznejšie rozvíjať v súvislosti s rozvojom kúpeľov. Podľa písomných prameňov tvorili ulicu začiatkom 17. storočia len želiarske domy, až neskôr murované domy vidieckeho charakteru. Na mapovaniach je ulica po prvý raz zobrazená v roku 1745 (Hanrichova mapa), spôsob a charakter zástavby je však možné vyčítať až na Frauenfeldovom pláne (1824) a na II. vojenskom mapovaní (1838). Ulica vznikla v pokračovaní línie ulíc Štefánikova a Pod Párovcami, pôvodne ležiacich v starých Piešťanoch a tvorila spolu s Rázusovou a Nitrianskou ulicou jadro videlicovej zástavby kúpeľnej osady. Zástavba bola od počiatku obojstranná, na západnej strane prechádzala cca po dnešný Hotel Eden, vo východnej po objekt bývalého Kasína, za ktorým sa už rozprestieral park. Južnú hranicu zástavby tvorilo rameno Váhu, severná sa končila v miestach, kde sa dnes nachádza objekt Evanjelického kostola. Centrum osady bolo v mieste, kde stála jediná dvojpodlažná stavba - zájazdny hostinec, neskôr hotel, pri ktorom sa ulica mierne rozširovala. Z rozšíreného miesta vychádzali ulice východným smerom cez park na kúpeľný ostrov, západným smerom cez trhovisko do Hlohovca (Freistadt) a zúžená Winterova ulica pokračovala južným smerom k ramenu Váhu. Ulicu tvorili prevažne domy vidieckeho charakteru na úzkych dlhých parcelách, jednokrídlové hĺbkovo orientované na parcele alebo dvojkrídlové s kratším krídlom v uličnej línii. Vidiecky charakter zástavby zrejme nemalo centrum, kde boli síce okrem dvojpodlažnej stavby hostinca len prízemné domy, avšak podľa dobových vyobrazení boli murované, niektoré so stĺpovou chodbou pred hlavným vstupom do objektov (portikus). Do konca 19. storočia, ako je zrejme z katastrálnej mapy mesta (1900), sa zástavba rozšírila južným smerom, kde bola vytvorená zástavba pozdĺž ramena Váhu až po most na Kúpeľný ostrov. Severná strana tejto časti ulice naďalej zostala nezastavaná a tvoril ju park. 20. storočie znamenalo radikálnu zmenu z vidieckej na reprezentačnú, mestskú ulicu. V prvej polovici 20. storočia sa menili prízemné domy na rozsiahle dvoj a viac podlažné stavby, taktiež boli zbúrané domy, resp. časti domov, zužujúce južnú časť ulice tak, že sa vytvorila široká ulica až po rameno Váhu. Zároveň bola dostavaná aj opačná strana ulice, v mieste parku.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

Dnešnú ulicu možno rozdeliť do troch častí. Od evanjelického kostola po križovatku s Kukučínovou ulicou je jednostranne zastavaná prevažne sídliskovou zástavbou, 7-8 podlažné bytové domy sú spojené prízemnou stavbou s kolonádou. Táto časť ulice je v tomto materiáli zaradená do 2. pásma ochrany. Druhú stranu tejto časti ulice tvorí mestský park. Od križovatky s Kukučínovou po bývalé kasíno (dom č. 31) je prevažne radová zástavba s dlhými dvormi, ktorej podstatná časť vznikla najneskôr na prelome 19. a 20. storočia a dodnes si zachovala výraz aj hmotovo-priestorové usporiadanie z tohto obdobia. Dvojpodlažná zástavba, miestami znížená na prízemnú, a len výnimočne zvýšená na trojpodlažnú, je spravidla ukončená sedlovými strechami, občas sa objavuje výrazný architektonický prvok v strešnej rovine, zväčša zvýrazňujúci hlavný vstup do objektu. Od bývalého kasína po kolonádový most je zmiešaná zástavba dvojpodlažných domov so šikmými strechami z prelomu 19. a 20. storočia so zástavbou z medzivojnového obdobia, ktorej výška sa

pohybuje od 3- 6 podlaží. Nižšie domy sú ukončené sedlovými alebo manzardovými strechami, vyššie rovnými strechami.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Zástavbu ulice je možné rozdeliť do niekoľkých časových období, ktoré výrazne ovplyvnili jej celkový vzhľad. Najstarším objektom v rámci ulice je Cour Hotel, ktorý je značený na najstarších mapovaniach (od roku 1824), ale jeho jadro je staršieho dáta. Do konca 19. storočia pretrvávajú prevažne jednopodlažné objekty, z ktorých je dodnes zachovaných niekoľko prízemných domov. V závere 19. storočia a začiatkom 20. storočia nahradila prízemné vidiecke domy dvojpodlažná zástavba ubytovacích a stravovacích zariadení slúžiacich najmä pre kúpele. Väčšina týchto objektov má poschodia čelných fasád riešené na os symetrie a parter je asymetrický, so vstupom do domu umiestneným v krajnej osi. Je predpoklad, že ide o rešpektovanie dispozície staršieho prízemného domu, ktorý po prestavbe a nadstavbe sa stal súčasťou nového konceptu. Časť prízemnej zástavby v mieste medzi Kukučínovou a Kalinčiakovou bola v roku 1948 zbúraná a nahradená sídliskom, s kolonádou v mieste uličného parteru. Od bývalého kasína (dom č. 31) smerom na juh sa nachádzajú objekty prevažne z medzivojnového obdobia, z ktorých dominujú ubytovacie zariadenia Eden a Jalta. Južná časť ulice, ktorej zadné dvorové krídla tvoria súčasť nábrežia Váhu, je pozostatkom zástavby z konca 19. storočia, pričom niektoré domy boli radikálne prestavané v období socializmu. Výrazovo aj urbanisticky sa z konceptu ulice vymyká tzv. vila Leier, ktorej jedinečná hrázená architektúra, netypická pre dané historické prostredie, dotvára priestor pred Kolonádovým mostom.

Medzi charakteristické historické prvky ulice, dodnes zachované na objektoch, patrí bohatá plastická výzdoba fasád, drevené profilované výplne otvorov, brány s bohatou rezbárskou výzdobou, akcenty podporujúce osovosť fasád v podobe štítov, štítových atík, arkierov, rizalitov, balkónov, dekoratívne kovové alebo drevené prvky (napr. zábradlia balkónov, krakorce balkónov, markízy, rôzne strešné prvky, mreže), historické nápisy na fasádach. Obľúbeným prvkom sú vežičky polkruhového alebo viacstranného pôdorysu, zvýrazňujúce nárožia domov alebo ukončujúce arkiere na fasádach. Arkiere sú buď samostatné alebo vo dvojici, spojené balkónmi v úrovni stropov. Novodobé zásahy zväčša zrušili plastickú výzdobu fasád, výplne otvorov, dekoratívne prvky na strechách.

E.4.4.2. v druhom pásme ochrany

1.) Bernoláková ulica

Ulica bola založená na nezastavanej ploche medzi osadou Piešťany a kúpeľnou osadou Teplice v 20. rokoch 20. storočia ako spojovacia ulica medzi novovzniknutým námestím (dnes SNP) a okružnou - Slovenskou ulicou (dnes Radlinského). Na Katastrálnej mape mesta z roku 1900 je na jej území značené len pole. V dnešnej kompaktnej zástavbe je sústredená kvalitná architektúra, reprezentujúca hlavne 20.- 30. roky 20. storočia.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

Radová zástavba domov na krátkych parcelách zväčša bez dvorových krídel, resp. s malými dvorovými krídlami, plynule prechádza do námestia SNP, kde tvorí jeho juhozápadnú uličnú líniu. Jedným z najvýznamnejších objektov ulice je bývalý okresný súd postavený v roku 1937 podľa návrhu architekta Emila Beluša. Jeho hlavná fasáda smeruje do námestia SNP a juhozápadné bočné krídlo je fasádou orientované do Bernolákovej ulice. Jediná nezastavaná plocha na rohu Bernolákovej a Radlinského ulice je od verejného priestoru oddelená murovaným omietnutým plotom. Vo dvore je bez urbanistického kontextu na okolitú zástavbu postavená prízemná stavba s pultovou strechou, pravdepodobne hospodárskeho charakteru. Výšková hladina je rôznorodá, od prízemných domov až po 4-podlažné, pričom 1-2 podlažné domy sú ukončené sedlovými strechami so sklonom typickým pre staršie historické objekty a vyššia zástavba má ploché strechy.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Najstaršia zástavba pochádza z 20.- 30. rokov 20. storočia. V 2. pol. 20. storočia vznikla v juhovýchodnej časti nová zástavba panelových bytových domov v rámci južnej uličnej fronty.

Domy sú prechodového typu, výnimkou je len jeden z mladších činžiakov, ktorého otvorený prejazd sprístupňuje garáže umiestnené vo dvore domov. V severnej strane ulice je prevládajúci spôsob zastrešenia sedlovými strechami, v južnej strane sa strieda sedlové zastrešenie s rovnými strechami. V ulici sú použité prvky typické pre piešťanskú medzivojnovú architektúru, ako sú napr. arkiere spojené pásovým balkónom s kovovým zábradlím, plytké arkiere, šambrány otvorov, sokle a ďalšie prvky z umelého kameňa, kovové kvetináče pod oknami, nárožné balkóny so stĺpmi, ale aj mladšie francúzske okná, či schodišťové rizality s celozasklenou stenou. Väčšina domov má zvýšený suterén a úzke vstupné dvere s vysokým nadsvetlíkom. Všetky objekty, až na menšie mladšie zásahy, majú zachovaný pôvodný výraz vrátane parteru. Na zábradlia balkónov je použitý výlučne kov, na výplne otvorov spravidla drevo, pri suterénnych oknách zväčša kov. Na sokle je okrem liateho terazza a prírodného kameňa použitá aj omietka, nájde sa aj keramický obklad.

2.) Furdekova ulica

Podľa najstarších mapových podkladov je zrejmé, že ešte začiatkom 20.storočia sa na jej území nachádzali záhrady a v južnej časti dva drevené, pravdepodobne hospodárske objekty značené na katastrálnej mape mesta z roku 1900. Situovanie ulice je prvý krát zachytené na schematickom pláne Piešťany (30. roky 20. storočia). Ulica je spojnicou medzi Vajanského a Hviezdoslavovou ulicou, ktorých vznik spadá približne do rovnakého obdobia ako vznik Furdekovej ulice. Poloha a smerovanie týchto ulíc kopíruje hranice parciel, existujúce v čase ich vzniku.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

V súčasnosti je ulica obojstranne zastavaná rôznorodou zástavbou na krátkych parcelách. Objekty sú osadené priamo do polohy uličnej čiary, pričom nárožné objekty majú do Furdekovej ulice orientované vedľajšie, dvorové fasády. Väčšina objektov má uličné krídlo na celú šírku parcely so štípmi na hranici parciel bez otvorov, teda s možnosťou realizácie zástavby na susedných parcelách tak, aby sa vytvorila súvislá radová zástavba. Časť objektov je spojená štítovými múrmi, časť sa dá charakterizovať ako samostatne stojace. Doposiaľ nezastavané parcely sú často využité pre umiestnenie garáže s jej čelnou fasádou v línii uličnej čiary. Domy sú spravidla priechodového typu alebo so vstupom cez vedľajšiu nezastavanú časť parcely. Aj výškovo je zástavba od svojich počiatkov rôznorodá. Do najstaršej zástavby je možné zaradiť niektoré prízemné objekty, ale aj niektoré poschodové domy, z ktorých architektonicky najhodnotnejší je dvojpodlažný objekt č. 10, doposiaľ nenarušený mladšími zásahmi. Väčšina objektov je ukončená krovom, pričom je možné vidieť rôzne typy striech, rôzne sklony aj rôzne prvky, slúžiace na presvetlenie podkrovi. Nezastavané parcely sú od ulice oddelené plotmi rôzneho materiálu aj výrazu, napr. murované rovné alebo armované stĺpmi, drevené, ale aj pletivé. Oplotenie je skombinované s kovovými, plechovými alebo drevenými bránami.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

V ulici sú len ojedinele zachované, mladšími zásahmi nenarušené objekty z medzivojnového obdobia, vznik alebo radikálna prestavba väčšiny domov je datovaná do 2.polovice 20.storočia. Až na výnimky sú bez výrazných architektonických kvalít a výrazných historických hodnôt. Architektonicky najhodnotnejší objekt(č. 10) a domy na nároží s Hviezdoslavovou ulicou a dom č. 18 na nároží s Vajanského ulicou, ktorého oplotenie parcely, orientované do Furdekovej ulice, je súčasťou koncepcného výrazu domu. Objekty sú prevažne zastrešené sedlovými strechami, na dome č. 3 je 3. NP prekryté strechou, tváriacou sa ako manzarda.

3.) Hollého ulica

Ulica sa nachádza v juhozápadnej časti pamiatkovej zóny, tvorí jej juhozápadnú hranicu. Do pamiatkovej zóny spadá len jej severovýchodná strana. Na mapovaniach sa objavuje po prvý raz v roku 1900, kde je v rámci reambulácie zaznačená jej plánovaná trasa. Už v roku 1900 sa tu nachádzalo niekoľko solitérnych objektov pravdepodobne vystavaných mimo uličnej čiary. Na mape z 20.rokov 20.storočia sa už aj v severovýchodnej časti objavujú ojedinelé solitérne stavby, v 30.rokoch 20.storočia je ulica zastavaná obojstranne s väčšími či menšími prielukami medzi domami. Severovýchodnej uličnej fronte dominuje park s Vojenským liečebným ústavom, ktorý je od ulice oddelený oplotením.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

Ulica je v časti od Vojenského kúpeľného ústavu po Hviezdoslavovu ulicu 2-3 podlažná, domy sú na krátkych parcelách s rovnými aj šikmými strechami, pričom strechy sú rôznej orientácie voči ulici. Je tu nejednotný uhol parciel voči ulici, čo spôsobilo nejednotný prístup k vytvoreniu stavebnej čiary. Niektoré domy majú stavebnú čiaru totožnú s uličnou a lichobežníkový pôdorys domu, niektoré majú stavebnú čiaru v ostrom uhle voči uličnej čiare. Tieto majú pôdorys domu s pravými uhlami. Od Hviezdoslavovej ulice takmer po Vajanského je zachovaná prízemná zástavba na úzkych dlhých parcelách s jednotnou výškou rímsy, rovnakým sklonom a tvarom striech a prevažne so zachovaným pôvodným výrazom fasád. Vstup na parcelu je pri radových domoch cez prejazd, pri samostatne stojacich domoch cez jednotne riešenú bránu a bránku vedľa domu. V južnej časti Hollého ulice sú dva poschodové domy, pričom Hollého 23 je monumentálna širková stavba s centrálnym umiestneným pásovým vikierom a výrazným vstupným portálom.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Ulica bola pôvodne pravdepodobne celá jednopodlažná, s dominujúcim objektom Vojenského kúpeľného ústavu, v 2. polovici 20. storočia bola v časti ulice podlažnosť zvyšovaná, avšak zástavba medzi Hviezdoslavovou ulicou a monumentálnou stavbou, pravdepodobne z povojnového obdobia, je zachovaná v pôvodnej hmote a s výrazom bez väčšieho narušenia. Historické oplotenie je zachované pozdĺž celého areálu vojenského liečebného ústavu, pôvodný systém oddelenia dvora od ulice kovovými bránami armovanými murovanými stĺpmi, je zachovaný aj pri prízemných domoch. Z prvkov typických pre ulicu sú zachované profilované šambrány okolo otvorov, profilované korunné rímsy, drobné kovové vikiere, drevené brány, z mladších prvkov je to monumentálny portál s plastickou výzdobou nad vstupom budovy v južnej časti ulice.

4.) Hviezdoslavova ulica

Hviezdoslavova ulica, nachádzajúca sa v juhozápadnej časti zóny, je zložená s piatich ulíc, pričom dve sú prejazdné a tri slepé. Najdlhšia, na ktorú sú všetky jej časti napojené, spája Nitriansku ulicu s Hollého, pričom v jej západnom ukončení je stočená do pravého uhla. Druhá prejazdná časť smeruje na sever a vedie na Teplickú ulicu. Všetky časti ulice boli pravdepodobne jednorázovo založené v 20. rokoch 20. storočia, keďže na mapách z pred tohto obdobia sa nachádzajú len záhrady a polia. Veľmi ojedinele sa tu nachádzajú domy, ktoré by mohli byť pozostatkami dvorových krídel z pred tohto obdobia.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

V súčasnosti sú všetky časti ulice obojstranne zastavané rôznorodou zástavbou, prevažne na krátkych parcelách. Objekty sú osadené priamo do polohy uličnej čiary, výnimku tvorí začiatok a koniec spojnice medzi Nitrianskou a Hollého ulicou v jej severnej uličnej línii, kde sú domy zasunuté do hĺbky parcely. Nepravidelne sa tu striedajú radové domy s domami, ktoré majú jednostranne nezastavaný dvor, sprístupňujúci zadnú časť parcely, ojedinele sú tu aj solitérne stavby. Zväčša prízemná a občas dvojpodlažná zástavba so sedlovými a valbovými strechami je výnimočne prerušená dvoj alebo trojpodlažnou stavbou s rovnou alebo šikmou strechou. Nárožia, pokiaľ sú zastavané, majú zošikmenú nárožnú plochu fasády, čo sa prejavuje aj v riešení strechy. Jedine v mieste uličky vedúcej k domu č. 7, nie sú skosené nárožia, strechy však majú valbu smerujúcu do uličky, resp. nie sú ukončené štípmi. Štípmi sú naopak ukončené takmer všetky domy, ktorých bočná fasáda smeruje do svojho, alebo susedného dvora. Jednou z výnimiek je úzky hĺbkový dom č. 28 na priechodnej ulici vedúcej do Teplickej, ktorého pultová strecha je opretá o susedný dom, takže je okapom nasmerovaný do vlastného dvora. Vzhľadom na celkový výraz objektu a dochované prvky na fasáde, ktoré je možné datovať pred vznik ulice, je možné predpokladať jeho staršiu existenciu ako dvorového krídla domu, pôvodne orientovaného do Nitrianskej ulice. Domy sú priechodového typu s dverným otvorom na fasáde, bez dverného otvoru na fasáde so vstupom do domu cez dvor alebo prejazdné, čiže s veľkou bránou na hlavnej fasáde. Ploty sú drevené, kovové priehľadné, plechové, alebo kombinácia murovaného oplotenia s priehľadnou pletivovou výplňou. Miestami je do ulice orientovaná prízemná garáž s plochou strechou.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Napriek jednorázovému založeniu jednotlivých častí ulíc je zástavba veľmi rôznorodá. Pravdepodobne najstarším typom zástavby, okrem ojedinelých pozostatkov dvorových krídel z pred založenia ulíc, je prízemný radový dom s historizujúcim výrazom, prispôsobujúcim sa vtedajšej okolitej zástavbe na Teplickej a Nitrianskej ulici. V obdobnom duchu, avšak v jednoduchšom výraze, nadviazala na tento typ povojnová zástavba, buď vyplňujúca prieluky v radovej zástavbe alebo vzniknúcia prestavbou starších objektov. Nie malým počtom prispela aj architektúra moderná v čase založenia priestorov, takže tu vznikli dvojpodlažné stavby so šikmými strechami s architektonickými prvkami, typickými pre medzivojnovú piešťanskú architektúru. Ojedinele sa vyskytuje mladšia zástavba s rovnou strechou, alebo radikálne prestavby s rôznymi, aj cudzorodými prvkami pre dané prostredie. Medzi typické prvky, použité a dodnes zachované v ulici, patria napr. balkóny s priehľadným kovovým zábradlím, plasticky zvýraznené šambrány otvorov, nárožné balkóny so stĺpmi, štíty v centrálnej polohe fasády. Väčšina domov má zvýšenú úroveň prízemnia a suterén presvetlený malými oknami orientovanými do ulice.

5.) Kalinčiakova ulica

Ulica bola vytvorená na území pôvodných sadov, vyznačených na katastrálnej mape z prelomu 19. a 20. storočia. Zo severu bolo jej hranicou územie r. k. cintorína, ktorý sa po prvý raz na mapovaniach objavil na Frauenfeldovom pláne Piešťany (1824) a uzavretý bol v roku 1955. Ulica prepája severné časti Námestia SNP s Winterovou ulicou. Na mape z roku 1924 ulica ešte nie je zaznačená, návrh uvažuje s prepojením námestia so Štefánikovou ulicou cez cintorín (park pri synagóge). Táto koncepcia je uskutočnená len peším parkovým chodníkom. Mapa z 30. rokov 20. storočia už zachytáva priebeh ulice, avšak s minimálnou zástavbou. Vyznačené sú tu domy orientované do Winterovej ulice a jeden dom, pravdepodobne v tom čase nový. Ulica sa intenzívne zastavala až po 2. svetovej vojne.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

Ulica je veľmi rôznorodá z hľadiska výšky aj výrazu zástavby. Severnú stranu ulice reprezentuje zväčša prízemná zástavba radových domov na krátkych parcelách, so sedlovými strechami ukončenými štítovými múrmi spravidla na hranici pozemku. Táto je prerušovaná voľnými nezastavanými parcelami, oddelenými od ulice murovanými plotmi s bránami, sprístupňujúcimi nielen pozemok, ale aj vedľajšiu budovu. Domy bez voľného pozemku sú prístupné cez garáž alebo vstupom priamo z ulice. Na západe je zástavba ukončená súvislým radom garáží s rovnou strechou. Južnú stranu tvoria dvoj až osem podlažné domy sídliska Stred s rovnými alebo sedlovými strechami. Súvislá zástavba v západnej časti ulice uzatvára vnútro blok medzi Námestím SNP a Royovou ulicou, prístupný cez Royovu ulicu a cez podchod z Kalinčiakovej ulice. Východnú časť ulice tvoria nárožné bytové domy a voľná plocha vnútro blokového sídliskového priestoru medzi Royovou a Winterovou ulicou. Domy nemajú uličný parter a zväčša ani vstup z ulice.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Ulica bola vytvorená pravdepodobne v 30. rokoch 20. storočia, avšak jej intenzívny stavebný vývoj nastal až po roku 1959, kedy boli v rámci celoplošnej asanácie severnej časti Winterovej ulice zbúrané objekty tvoriace kompaktnú uličnú zástavbu. Následne, v rokoch 1959- 1962 tu vzniklo sídlisko Stred, zasahujúce do Winterovej, Royovej ulice a čiastočne aj do Námestia SNP. V rámci výstavby sídliska bola vytvorená celá južná časť Kalinčiakovej ulice. V severnej časti je najstarším objektom dom na rohu Kalinčiakovej a Winterovej ulice, ktorý je pravdepodobne ešte pozostatkom zástavby, vyznačenej na najstaršej katastrálnej mape. Tomuto štýlu zástavby sa prispôbila väčšina domov severnej strany ulice, ktorá bola pravdepodobne postavená v závere medzivojnového obdobia, resp. tesne po vojne. Nová zástavba z prelomu 20. a 21. storočia sa okolitej zástavbe neprispôbila ani tvarovo ani výrazovo.

6.) Kollárova ulica

Ulica sa nachádza v západnej časti PZ, vznikla po roku 1923 v rámci plánovaného stavebného rozvoja Piešťan ako spojovacia komunikácia medzi významnou komunikačnou tepnou osady – Teplickou ulicou a novovznikajúcim administratívno-školským centrom – námestím SNP. Na cestopisnej mape z roku 1924 je vyznačená zástavba len na nároží s Teplickou ulicou.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

Ulica je zastavaná prevažne radovou zástavbou na krátkych parcelách, prerušovanou väčšími, či menšími prielukami alebo časťou dvora, nezastavaného v línii uličnej čiary. Nárožné objekty v južnej časti ulice sú orientované do Teplickej ulice, v severnej časti je jedno nárožie nezastavané a na druhom je objekt s rovnomerne koncipovanými fasádami do oboch priestorov. Historické objekty v zástavbe sú jedno až trojpodlažné, s klasickými sedlovými a valbovými strechami, doplnené mladšou zástavbou s rovnými strechami, resp. s netradičným tvarom striech. Nezastavané časti parciel vedľa domov slúžia spravidla na prístup k objektom, situovaným v zadnej časti parciel. Od ulice sú oddelené plotmi rôzneho materiálu aj výrazu.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Najstaršie objekty v zástavbe sa nachádzajú na nároží s Teplickou ulicou. Sú súčasťou historickej zástavby Teplickej ulice z prelomu 19. a 20. storočia, majú zachovaný historický slohový výraz bez narušenia mladšími zásahmi. Najväčšie zastúpenie majú objekty vznikajúce v 20.- 30. rokoch 20. storočia, z ktorých väčšina si zachovala dodnes koncepčný výraz, niektoré prešli celkovou obnovou. Najvýraznejším je dom č. 15, kde je zachovaná kvalitná koncepčná úprava fasád vrátane oplatenia a samostatne stojaceho objektu v hĺbke parcely. Socialistická výstava sa v ulici zapísala výstavbou 3-podlažného bytového domu s rovnou strechou. Medzi typické prvky historickej zástavby ulice, dodnes zachované, patria napr. plasticky riešené fasády, rímsy, šambrány otvorov, schodišťové rizality, nárožné balkóny so stĺpmi, podokenné kvetináče, výtvarné prvky na fasáde. Oplotenia, koncepčne súvisiace s objektom, sú na dome č. 15 a na obidvoch domoch na nároží s Teplickou ulicou. Tieto nárožné domy majú zachované murované časti oplatenia, ich kovové výplne boli vymenené v mladšom období.

7.) Kukučínova ulica

Ulica sa nachádza západne od centra - od Winterovej ulice, ktorú spája s novším administratívnym centrom - námestím SNP. Zástavba ulice pochádza z obdobia po roku 1923. Na mapovaní z roku 1900 sú na jej území zakreslené len úzke dlhé parcely, využívané ako sady a záhrady. Parcely patrili k domom, orientovaným do Winterovej ulice. Podľa mapy z roku 1924, na ktorej ešte nie je zakreslená žiadna zástavba v ulici, okrem domov, orientovaných do Winterovej, bolo naplánované iné smerovanie ulice. Mala síce vychádzať z priestoru pri hoteli Lipa, avšak jej vyústenie nebolo na námestí SNP, ale cca v strede Kollárovej ulice. Toto smerovanie, pri konfrontácii s katastrálnou mapou z prelomu 19. a 20. storočia, sa javí ako totožné so smerovaním vtedajších parciel, a poloha navrhovanej ulice je totožná s prvou najdlhšou parcelou Winterovej ulice, hraničiacou s parcelami domov, orientovanými do Teplickej ulice. Je pravdepodobné, že zástavba sa týmto spôsobom aj začala realizovať a jej pozostatok je čitateľný medzi Poštovou a Kollárovou ulicou, kde sa nachádza zástavba v hĺbke bloku bez kontextu na dnešnú parceláciu a samotnú ulicu. Podľa tohto sa javí, že celá ulica bola „za pochodu“ posunutá severným smerom a od križovatky s Poštovou ulicou odklonená tak, aby sa napojila na novovzniknuté námestie. Keďže Poštová ulica na mape z roku 1924 zaznačená nie je, a zrejme nebola ani naplánovaná, je predpoklad, že jej vznik bol dôsledkom novovzniknutej situácie.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

Súvislá radová zástavba blokových domov, zväčša bez dvorových krídel s krátkymi parcelami je prerušená len v dvoch miestach. Na rohu s Royovou ulicou nie je realizovaná žiadna stavba, resp. budova je zasunutá smerom do Royovej ulice, čím narušila inak kompaktnú zástavbu a pri nároží s Winterovou ulicou je taktiež budova zasunutá od uličnej čiary. V tomto prípade sa však zrejme jedná o pozostatok dvorového krídla pôvodného dvojkridlového domu orientovaného hlavným krídlom do Winterovej ulice, ktoré bolo neskôr nadstavané o jedno podlažie. Pôvodné objekty v zástavbe boli 2-4 podlažné s dominantným objektom Pošty, (Poštový a telegrafný úrad), ktorý je situovaný v nároží ulíc Kukučínova a Poštová. v 2. polovici 20. storočia sa začala podlažnosť zvyšovať nadstavbami niektorých pôvodných objektov a novostavbami. Jediná prízemná stavba s plochou strechou je budova trafostanice pri mestskom úrade. Domy sú spravidla ukončené sedlovými strechami so sklonom typickým pre staršie historické objekty, nachádzajú sa tu aj ploché strechy a strechy rôznych, aj hybridných tvarov.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Pravdepodobne najstarším objektom v ulici je prízemie dvorového krídla domu č. 2, uličným krídlom orientovaného do Winterovej ulice. Väčšina domov však pochádza z obdobia po roku 1923 resp. z medzivojnového obdobia, keď sa stala hlavnou spojovacou ulicou medzi kúpeľným a administratívno-správnym centrom územia. Takmer celá ulica si zachovala jednotný charakter, mladšie zásahy vo forme prestavieb alebo dostavieb však vstúpili do prostredia negatívne. Dodnes je tu zachovaných množstvo prvkov typických pre piešťanskú medzivojnovú architektúru, ako sú napr. arkiere spojené pásovým balkónom s kovovým zábradlím, plytké arkiere, samostatné balkóny s kovovým zábradlím, plastické orámovanie celých fasád, otvorov, portálov, plastické rímsy, sokle a ďalšie prvky z umelého kameňa, či schodišťové rizality s celozasklenou stenou, výplne otvorov, ich výrazná farebnosť, mreže na výplniach, kotlíky. Väčšina domov má zvýšený suterén a vstupné dvere s vysokým nadsvetlíkom. Mnohé objekty majú zachovaný pôvodný výraz, parter je spravidla už zmenený (minimálne je zmenená výplň výkladov a otvorov). Z novodobých prvkov na fasádach je možné nájsť hlavne rôznorodé reklamy a rôzne technické zariadenia, mreže, prekrývajúce otvor z gamatiek, satelitné antény, elektrické, či iné technické skrine .

8.) Kuzmányho ulica

Ulica tvorí severnú hranicu PZ, v zóne je len jej južná strana. Na starších mapových podkladoch je cesta značená bez zástavby, prvýkrát sa roztrúsená zástavba objavuje na mape z 30.rokov 20.storočia.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

Južná časť zástavby, kde sa nachádzajú len dva domy, je tvorená prízemnou zástavbou so sedlovými strechami s hrebeňom rovnobežným s uličnou čiarou. Na rohu s ulicou Pod Párovcami je samostatne stojaca vila postavená v hĺbke parcely s mohutnou manzardovou strechou, nárožie so Štefánikovou ulicou tvorí 2-3 podlažný dom so sedlovou strechou so štítovou stenou, orientovanou do Kuzmányho ulice. Ani jeden z nárožných domov nie je orientovaný do Kuzmányho ulice. Voľné časti parciel sú od ulice oddelené murovaným a kovovým oplotením.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Pravdepodobne najstarším objektom je vila na rohu s ulicou Pod Párovcami, ktorá je vyznačená na mapovom podklade z 20.rokov 20.storočia, druhý nárožný objekt a ďalší dom v ulici (zrejme dom č. 4) sa objavuje na mape z 30.rokov 20.storočia. Dom č. 2 je z 2.polovice 20.storočia. Domy si zachovali svoj pôvodný výraz až na nárožný dom na rohu so Štefánikovou ulicou.

9.) Meštianska ulica

Nachádza sa v západnej časti zóny, je súčasťou cesty, ktorá spájala vonkajším okruhom Štefánikovu ulicu v Starých Piešťanoch so Sládkovičovou ulicou – najstaršou spojnicou Teplic s diaľkovou cestou. Na II. vojenskom mapovaní sa v priestore ulice nachádzala komunikácia (resp. neudržiavaná vozová cesta lemovaná alejou), bez zástavby. Ulica so zástavbou bola vyznačená na katastrálnej mape mesta z roku 1900, takže jej najstaršia zástavba pochádza z 2. polovice 19. storočia. V rámci Meštianskej ulice bola zastavaná len západná uličná fronta, kde sa nachádzali objekty odsadené od uličnej čiary, rovnobežné s Teplickou ulicou. Táto strana ulice však do pamiatkovej zóny nepatrí. Celú východnú stranu ulice tvorila nezastavaná parcela domu , orientovaného do Teplickej ulice.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

Východná strana ulice, ktorá je zahrnutá do pamiatkovej zóny, je prízemná s klasickými sedlovými strechami, s jedným objektom s rovnou strechou. Domy sú postavené do uličnej línie, radovú zástavbu prerušuje parcela nárožného objektu so Sládkovičovou ulicou, ktorý má do Meštianskej ulice orientovanú bočnú fasádu uličného krídla a nezastavanú parcelu s murovaným oplotením.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Najstarší objekt, ktorý stál na nároží s Teplickou ulicou, dnes už neexistuje, na jeho mieste je voľná parcela. Najstarší stojaci objekt v rámci východnej uličnej zástavby, dom č. 3, je zobrazený na mape z roku 1924, ostatné boli dostavané zrejme až v období socializmu.

10.) Mierová ulica

Nachádza sa v severozápadnej časti PZ, severne od Námestia SNP. Skladá sa z dvoch, na seba kolmých častí, pričom jedna je spojnicou Šafárikovej a Radlinského ulice a druhá je slepou ulicou. Na mapách z medzivojnového obdobia ulica vyznačená nie je, avšak na „Situačnom pláne pre reguláciu časti mesta“ z roku 1910 je navrhované prepojenie dvoch ulíc v polohe dnešnej Mierovej ulice. Toto sa neuskutočnilo, pretože ešte v 30. rokoch 20. storočia je v priestore vyznačený len peší, diagonálne vedený chodník z námestia SNP smerom na Radlinského ulicu, vyúsťujúci približne v mieste dnešnej prieluky medzi domami č. 1A a 40A. Obe časti ulice vznikli pravdepodobne až po 2. sv. vojne v súvislosti s výstavbou dvoj domov.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

Na spojnici medzi Šafárikovou a Radlinského ulicou je rôznorodá zástavba z hľadiska výšky, zastrešenia, situovania na parcele aj výrazu. Radová zástavba v kombinácii so solitérnou, prízemná s trojpodlažnou, krov aj rovná strecha. Typickým urbanistickým prvkom, aj pri slepej ulici, sú nezastavané nárožia a krátke parcely. Slepá ulica má jednotnú koncepciu dvoj domov osadených v hĺbke parciel na východnej strane ulice a v jej ukončení. Solitérne dvojpodlažné dvoj domy so sedlovou strechou, osadené v zeleni a ohradené od ulice kovovým oplotením armovaným murovanými stĺpmi, majú zachovaný jednotný výraz z doby ich výstavby. Do koncepcie zapadajú aj samostatne stojace garáže, taktiež situované v hĺbke parciel jednotlivých domov. Pôvodná koncepcia je narušená len prízemnou stavbou garáže, osadenou v línii uličnej čiar a predstavanou pred pôvodnú garáž, a taktiež radom garáží, smerujúcich až k dvoru školy na Námestí SNP č. 8.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Obidve časti ulice a celá zástavba na nich vznikla pravdepodobne až po 2. svetovej vojne. Nie je tu totiž zachovaný žiaden starší objekt a ulica nie je zaznačená na žiadnych predvojnových mapových podkladoch. Niektoré objekty z povojnového obdobia, hlavne dvojdomy v slepej ulici, si dodnes zachovali pôvodný výraz bez väčších zásahov. Najnovšie objekty ulice sa neprispôbili mierkou ani výrazom okolitej zástavbe.

11.) Moyzesova ulica

Sa nachádza v juhozápadnej časti pamiatkovej zóny, je spojnicou Teplickej a Hviezdoslavovej ulice. Podľa najstarších mapových podkladov je zrejme, že ulica sa začala formovať až v medzivojnovom období, keďže ešte začiatkom 20. storočia boli na tomto území domy s úzkymi dlhými záhradami orientované do Teplickej ulice. Dĺžka ulice je vymedzená dĺžkou pôvodnej parcely, na konci ktorej bola založená Hviezdoslavova ulica, šírka ulice vznikla pravdepodobne len z dvora a záhrady z jedného z domov Teplickej ulice. Zrejme nedošlo k zbúraní žiadneho domu, čo sa dá usudzovať z toho, že šírka ulice v mieste vstupu z Teplickej je minimálna – len na šírku cestnej komunikácie. Až za uličným krídlom domu na Teplickej sa objavuje v západnej línii chodník, na východnej strane ulice začína chodník až v úrovni prvého domu, situovaného asi v strede ulice a pokračuje po Hviezdoslavovu ulicu. Podľa mapy z konca 30. rokov 20. storočia sa nová zástavba sústredila v južnej časti západnej uličnej fronty. Z pôvodnej zástavby Teplickej ulice zostalo zachované uličné krídlo domu stojaceho západne od cesty a dvorové krídlo domu východne od cesty Moyzesovej ulice.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

V súčasnosti je ulica takmer v celom rozsahu zastavaná v západnej uličnej línii a len čiastočne vo východnej línii. Súvislá radová zástavba západnej línii od nárožia s Hviezdoslavovou ulicou je ukončená solitérnym domom, vedľa ktorého sú dve voľné parcely a dvor objektu, orientovaného do Teplickej ulice. Asi v strede východnej línii sú dva na seba napojené domy, v nároží s Teplickou ulicou je dlhé dvorové krídlo objektu, orientovaného do Teplickej ulice. Zástavba na krátkych parcelách je zväčša dvojpodlažná, s klasickou šikmou strechou, ojedinele prízemná alebo 3-podlažná. Hĺbkové domy orientované do Teplickej ulice vrátane ich dvorových krídel sú prízemné. Z vyrovnannej výškovej hladiny domov vyčnieva 4-podlažný objekt s rovnou strechou. Nezastavané plochy sú využité ako dvory k jestvujúcim domom alebo na parkovanie. Domy sú zväčša

priechodového typu, objavuje sa však aj veľká brána, ale aj vchod cez dvor so vstupom do domu z dvorovej fasády

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Najstaršími dochovanými objektami sú domy orientované do Teplickej ulice, pričom severozápadný dom má zachované uličné krídlo a severovýchodný má z najstaršieho domu zachované pravdepodobne iba dvorové krídlo. Zástavba z 30. rokov 20. storočia je zastúpená objektami v juhozápadnej línii, pričom tri majú zachovaný pôvodný výraz a ostatné prešli väčšou či menšou výrazovou a hmotovou zmenou. Až na 4-podlažný dom si všetky zachovali takmer rovnakú výšku korunnej rímsy. Výstavba v ulici pokračovala aj v 2. polovici 20. storočia. Charakteristickými architektonickými prvkami, dodnes zachovanými na niektorých objektoch z doby výstavby, sú okrem výraznej korunnej rímsy aj vzdušné, kovové zábradlia, zvýraznenie okenných a dverných otvorov plastickými šambránami a podokennými rímsami, drobné delenie hornej časti výplne otvorov (nadsvetlíka), námetky na strechách, pásový vikier umiestnený na os symetrie. Na upravovaných objektoch je väčšina týchto prvkov odstránená, prípadne vymenená za prvok jednoduchšieho výrazu. Objekt na nároží Moyzesovej a Hviezdoslavovej ulice má skosené nárožie, v ktorom bol pravdepodobne pôvodne umiestnený vstup do objektu. Možno tak usúdiť z toho, že v sokli zošíkmej plochy sa nachádza nika a pod ňou schodišťový stupeň.

12.) Námestie Juraja Murgaša

Je umelo vytvorená plocha, ktorá vznikla zbúraním minimálne troch objektov z pôvodnej historickej zástavby Rázusovej ulice a ponechaním doposiaľ nezastavanej plochy na Poštovej ulici bez zástavby. Spojením týchto dvoch plôch a vybudovaním zástavby do hĺbky parcely s prístupom z novovytvoreného verejného priestoru, nie z pôvodných ulíc, vznikol priestor, ktorý je nazvaný námestím.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

Námestie je vytvorené jednostrannou zástavbou v severnej časti priestoru, pozostávajúcou z dvoch solitérnych budov z obdobia socializmu, ktoré však nevytvárajú súvislú zástavbu, ale sú voči sebe posunuté. Dve strany námestia ohraničujú komunikácie ulíc (Rázusova a Poštová) a poslednú stranu tvoria záhrady domov orientovaných do Teplickej a Rázusovej ulice a bočná štítová stena 4-5 podlažného domu na Poštovej ulici. Jediným historickým objektom je dvorové krídlo domu na Rázusovej ulici, ktoré je bez otvorov z dôvodu, že bolo pôvodne orientované do parcely susedného obytného domu. Obidve stavby orientované do námestia sú 4-podlažné s rovnou strechou.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Zástavbu námestia tvoria objekty z 2. polovice 20. storočia a dvorové krídlo domu, ktoré podľa mapových podkladov už existovalo v roku 1900 a pravdepodobne už aj v roku 1824. .

13.) Námestie SNP

Námestie SNP (pôvodne Komenského námestie), nachádzajúce sa v západnej časti PZ, západne od Winterovej ulice, vzniklo po roku 1923 ako nové administratívne centrum Piešťan (pôvodnej časti Teplíc nakoľko sa centrum obce presunulo zo Starých Piešťan do Teplíc), ktoré sústreďovalo významné verejné budovy (Okresný úrad, Obecný úrad, meštiansku školu, neskôr gymnázium). Vzniklo v rámci veľkej modernizácie Piešťan v 20.- 30. rokoch 20. storočia, v ktorej boli stanovené aj základné koncepty prilahlých novovznikajúcich ulíc (Šafárikovej, Kollárovej, Kukučínovej, Bernolákovej). Centrom štvorcového námestia bola plocha zelene, ktorá bola koncipovaná ako oddychová zóna. Všetky objekty boli k nemu orientované svojimi priečeliami.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

Námestie obdĺžnikového pôdorysu je prostredníctvom ulíc, vytvorených súčasne s jeho vznikom, spojené s ulicami a priestormi, najvýznamnejšími v kúpeľnej osade v čase ich založenia. Kukučínova ulica smeruje na Winterovu, Bernolákova na okružnú ulicu okolo osady Teplice (Radlinského, vtedy Slovenskú), Kollárova na Teplickú, ktorá spájala kúpele s diaľkovou komunikáciou (medzi Trnavou a Trenčínom). Ulice, obopínajúce gymnázium z oboch bočných strán a smerujúce na sever, sú spojnicami nového administratívneho centra s osadou Piešťany a teda aj so starým administratívnym centrom. Meštianska škola a okresný úrad, ktoré na piešťanské

vtedajšie prostredie pôsobia monumentálnym dojmom, zaberajú celú severnú a západnú stranu námestia, obecný úrad tvorí podstatnú časť jeho východnej strany. Ich bočné fasády sú orientované do príľahlých ulíc, vychádzajúcich z námestia. Celá zástavba námestia je v porovnaní s pôvodnou osadou Teplice výškovo aj výrazovo dominantná. Trojpodlažné verejné budovy s vysokými podlažiami dosahujú výšku štvorpodlažných okolitých bytových domov, tvoriacich južnú líniu námestia a čiastočne východnú líniu. Monumentalitu verejných objektov umocňuje aj mohutná rímsa a valbová, i keď plytká strecha, hlavný vstup je opticky zvýraznený štítovou atikou alebo valbovým vikierom. Bytové domy, postavené na krátkych parcelách, sú bez dvorových krídel.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

V rámci námestia sa nachádza primárne funkcionalistická architektúra z 20.- 30. rokov 20. storočia, ktorá je koncipovaná bez výškových dominánt. Prvým objektom námestia je meštianska škola, dnes gymnázium, postavená v roku 1926 podľa projektu L.Skřivánka. Súčasťou koncepčného riešenia budovy je dodnes zachované oplotenie areálu. Ďalším objektom je obecný dom, dnes mestský úrad postavený v r. 1929-1930 podľa projektu .J.Merganca a O.Klimeša. Posledným z verejných budov je okresný úrad, dnes SPŠ elektrotechnická, z roku 1937 podľa projektu E.Belluša, ktorý bol koncom 20.storočia z Bernolákovej ulice rozšírený o časti s rovnou strechou. Bytové domy východnej strany námestia, s valbovými a sedlovými strechami, časovo aj výrazovo zapadajú do obdobia vzniku námestia okrem domu na nároží s Kalinčiakovou ulicou, ktorý súvisí s výstavbou sídliska Stred. Domy južnej strany s rovnými strechami sú z povojnového obdobia. Na fasádach je dodnes zachovaných množstvo detailov a architektonických prvkov typických pre medzivojnovú piešťanskú architektúru. Na každej verejnej budove bol alebo ešte je zachovaný štátny znak, aktuálny v dobe vzniku objektu, na mestskom úrade je na štíte znak mesta (barlolamač) a štít gymnázia zvýrazňujú hodiny. Väčšina budov si zachovala pôvodný výraz a nie je narušená mladšími negatívnymi zásahmi. Plán, postaviť v strede námestia sochu M.R.Štefánika sa neuskutočnil, po vojne tu bol osadený pomník osloboditeľov.

14.) Námestie 1. Mája

Nachádza je v severnej časti PZ , západne od Štefánikovej ulice. Do PZ je zaradená len južná časť námestia, pričom hranica zóny prechádza jeho stredom. Na 1. vojenskom mapovaní sa nedá s určitosťou vyčítať zástavba v tomto priestore, námestie tu totiž ešte nie je naznačené. Priestor námestia sa objavuje na II. vojenskom mapovaní (1838), kde je určený v tvare trojuholníka, pričom zástavba je zakreslená len v rámci južnej uličnej fronty. V tejto časti sú na dlhých úzkych parcelách postavené dlhé, hĺbkovo orientované domy, kratšou fasádou orientované do námestia. Do konca 19.storočia sa situácia južnej časti nezmenila, okolo r. 1900 však bola výraznejšie zastavaná aj severná uličná fronta. Časť západnej strany ulice tvorila rozsiahlejšia záhrada (resp. sad). Situácia v zastavanosti územia sa takmer nezmenila ani v prvej tretine 20.storočia, v južnej časti však k hĺbkovým domom pribudli šírko orientované uličné krídla.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

Južná časť zástavby je tvorená prízemnou krídlou zástavbou na úzkych dlhých parcelách so sedlovými strechami s hrebeňom rovnobežným s uličnou čiarou. Radová zástavba je kombinovaná so samostatne stojacimi domami. Východnú časť námestia tvoria 2-4 podlažné domy s rovnou a sedlovými strechami, tie sú však súčasťou Štefánikovej ulice. Severná časť námestia nie je zaradená do PZ.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Objekty južnej časti námestia sú na mapách vyznačované už v prvej polovici 19.storočia, väčšina z nich však zaznamenala jednu až dve zásadné prestavby. Začiatkom 20.storočia k nim boli pristavané šírkové uličné krídla a v druhej polovici 20.storočia bola z fasád odstránená koncepčná úprava a nahradená utilitárnym výrazom. Koncepčný výraz si zachoval len objekt, ktorý ulicu uzatvára zo západu a zasahuje do nej oplotením záhrady a svojou bočnou fasádou. Napriek zásadným úpravám si objekty zachovali jednotný vidiecky charakter.

15.) Nitrianska ulica

Popis ulice je spracovaný v kapitole 4.4.1.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania západnej strany

Zo staršej zástavby západnej strany ulice zostali len dva domy v južnej časti, celá severná časť je zastavaná monoblokovou novostavbou s rovnými strechami, pričom jedna časť je 6-7 podlažnou výškovou dominantou priestoru a druhá je na úrovni 3-4 podlažnej stavby, pričom vytvára rozsiahlu hmotovú dominantu priestoru.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby západnej strany

Nitrianska ulica patrila k najstarším častiam mesta. Podľa dochovaných starších fotografií (do roku 1973) bolo jadro ulice jednopodlažné, pozostávajúce pravdepodobne z domov zo starších stavebných fáz ulice, doplnené viacpodlažnou zástavbou hlavne v severnej časti. Väčšia časť zástavby bola v 70. rokoch 20. storočia asanovaná. Dochovali sa dva objekty v juhozápadnej časti, z ktorých prízemný môže byť najstarším objektom celej ulice a poschodový prešiel nedávnou radikálnou prestavbou a nadstavbou. Podstatnú časť ulice tvorí budova auparku a viacpodlažného bytového domu, postavené koncom 20. storočia.

16.) Ulica Pod Párovcami

Ulica sa nachádza v severnej časti PZ, oddeľuje mestský park od zástavby, západne od parku. Do 2. Pásma ochrany je zaradená západná strana ulice. V južnej časti od Winterovej ulice pokračuje smerom na sever až po križovatku s Kuzmányho ulicou, ktorá tvorí severnú hranicu pamiatkovej zóny. Prvýkrát je vyznačená na 2. vojenskom mapovaní, avšak bez akejkoľvek zástavby. V tom čase to bola spojnica medzi osadou Piešťany a osadou Teplice, lemovaná stromovou alejou. (Stromová aleja prechádzala centrom Piešťan až k Erdodyho kúrii.) Popri chodníku tiekol potok, raz z pravej a raz z ľavej strany. Most cez potok je vyznačený pri evanjelickom kostole (už na Winterovej ulici) a na ulici Pod Párovcami, avšak severne od pamiatkovej zóny. Na katastrálnej mape z prelomu 19. a 20. storočia je vyznačený novopostavený evanjelický kostol, za ním jeden objekt z trvanlivého a dva z netrvanlivého materiálu. Ulicu z východu lemoval potok, most bol vyznačený v parku, niekde v mieste vyústenia Kalinčiakovej do Winterovej ulice. V medzivojnovom období tu pribudlo niekoľko vilových objektov.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania západnej strany

Všetky domy ulice sú situované v západnej uličnej fronte, východnú tvorí mestský park. Od uličnej čiar sú domy zasunuté do hĺbky parcely, vilová zástavba je oddelená od ulice oplotením, radová zástavba, s vysunutými terasami na stĺpoch, má pred fasádami voľné priestranstvo využívané na parkovanie. 1-2 podlažná vilová zástavba má valbové a manzardové strechy, 4-podlažný vilový dom je zastrešený rovnou strechou. Radová zástavba je 2-3 podlažná so sedlovými strechami s hrebeňom rovnobežným s ulicou, pričom 3. podlažie je v rámci mohutného štítu orientovaného do ulice alebo v rade nadrozmerných vikierov. Dvor za radovými domami, obkolesený 1-3 podlažnými stavbami, je voľne prístupný nezastavaným vstupom do areálu. Zadnú stranu dvora tvoria domy, čelnou fasádou orientované do Štefánikovej ulice. V južnej časti je ulica ukončená dominantou evanjelického kostola, vilová časť je v severnej časti ulice. Medzi domom č. 7 a 21 je vytvorená ulička do vnútrobloku, z ktorej sú prístupné ďalšie štyri samostatne stojace objekty.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby západnej strany

Začiatok západnej uličnej fronty od juhu tvorí Evanjelický kostol, postavený v roku 1905, so zachovaným slohovým koncepčným výrazom fasád. Ku kostolu je dostavaný objekt fary a zborovej siene z 2. polovice 20. stor., Strednú časť ulice tvoria vilové objekty z medzivojnového obdobia, na severe je ulica ukončená vilou zo začiatku 20. stor., so zachovaným pôvodným architektonickým výrazom. Najmladším objektom je polyfunkčný dom na 5-tich parcelách z konca 20. storočia.

17.) Poštová ulica

Ulica sa nachádza v západnej časti PZ, západne od Winterovej ulice. Je spojovacou komunikáciou medzi Teplickou a Kukučínovou ulicou. Prvýkrát sa na mapách objavuje až v 30. rokoch 20. storočia. Na mape zo začiatku 20. rokov, kedy bola vytvorená nová urbanistická štruktúra tejto časti osady, sa táto ulica nenachádza. Je pravdepodobné, že vznikla v dôsledku presmerovania Kukučínovej ulice a nutnosti sprístupnenia domov (parciel), ktoré boli pravdepodobne vytvorené na jej pôvodnej

trase. Tieto parcely s domami Poštová ulica č. 7,9,11 sa dnes nachádzajú vo vnútro bloku medzi Poštovou a Kollárovou ulicou a sú prístupné cez prejazd v dome na Poštovej ulici č. 1. Presmerovanie Kukučínovej ulice však muselo nastať veľmi skoro, pretože už v roku 1929 bol naprojektovaný – postavený dom na jednom rohu a v rokoch 1929-1931 sa stavala pošta na druhom rohu Poštovej a Kukučínovej ulice. .

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

V súčasnosti je ulica len čiastočne zastavaná, pôvodná dvoj- trojpodlažná zástavba je v troch nárožniach a v severnej časti západnej uličnej fronty. V západnej časti ulice sú novostavby bez nadväznosti na uličnú čiaru a v strede východnej časti ulice nie je v úrovni uličnej čiary žiadna zástavba. Táto časť ulice tvorí zároveň západnú stranu Námestia J. Murgaša, ku ktorému prislúcha aj v hĺbke parcely postavená viacpodlažná novšia stavba a pred ňou plocha parkoviska. Na najstarších objektoch a objektoch, ktoré neprešli prestavbou je klasická šikmá strecha, prestavané objekty majú rôzne , netypické tvary strechy, nové sú s rovnou strechou. Časť nezastavaných parciel je od ulice oddelená plotmi rôzneho materiálu aj výrazu, časť je voľne prístupná.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Najhodnotnejším objektom ulice je pošta na nároží Poštovej a Kukučínovej ulice, ktorej funkcia sa od jej postavenia v roku 1931 nezmenila. V medzivojnovom období boli postavené aj objekty druhej strany ulice, nárožný bol však nadstavaný o jedno podlažie, resp. falošnú strechu, ale aj dom na nároží Poštovej a Teplickej ulice. Ostatné stavby sú prestavané alebo novostavby z nedávneho obdobia.

18.) Radlinského ulica

Tvorí západnú hranicu pamiatkovej zóny, pričom v zóne je len východná strana ulice. Delí sa na úseky medzi Teplickou a Bernolákovou ulicou, Bernolákovou a Mierovou ulicou a úsek medzi Mierovou a Štúrovou ulicou. Na 1.a 2. vojenskom mapovaní je v mieste dnešnej ulice vyznačená len medziobecná cesta bez zástavby, na katastrálnej mape z prelomu 19.a 20.storočia je sústredená nová zástavba v úseku medzi Teplickou a Bernolákovou ulicou , ojedinelé domy sú aj v ďalšom úseku. V medzivojnovom období bola doplnená zástavba aj v úseku medzi Bernolákovou a Mierovou ulicou. Posledný úsek bol nezastavaný, ešte v 30.rokoch 20.storočia doň ústil chodník, spájajúci ulicu s Námestím SNP, pričom Mierová ulica v tom čase ešte neexistovala.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

Z hľadiska charakteru zástavby je možné ulicu rozdeliť do dvoch úsekov. Medzi Teplickou a Mierovou je prízemná zástavba na úzkych dlhých parcelách, prevažne radová s čelnými fasádami v úrovni uličnej čiary. Domy majú uličné krídlo rovnobežné s ulicou a zastrešené sú klasickou sedlovou strechou s hrebeňom rovnobežným s ulicou. Výnimkou sú len tri hĺbkové domy s valbou orientovanou do ulice. Jediný dvojpodlažný dom v tomto úseku je nárožný objekt, orientovaný do Bernolákovej ulice a s touto ulicou aj výrazovo súvisiaci. Spôsobom zastrešenia zapadá do okolitej zástavby. Druhý úsek, medzi Mierovou a Štúrovou ulicou, má 3-4 podlažnú novodobú zástavbu na krátkych parcelách, s rovnými strechami. Väčšina domov v ulici je prejazdového typu, s veľkými bránami, často so zachovanými slohovými výplňami. Tri hĺbkové domy majú jednotný charakter vstupu na pozemok –bránami v murovanom portáli prekrytom strieškou.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Pravdepodobne najstaršími objektami v ulici sú hĺbkové domy, do ulice orientované valbou. Najväčšia stavebná aktivita v ulici nastala začiatkom 20.storočia a v prvej tretine bola vybudovaná takmer celá ulica. Väčšina domov z tohto obdobia je zachovaná, niektoré však prešli prestavbou, čo sa prejavilo hlavne na výraze čelnej fasády. Dvojpodlažný nárožný objekt je z konca 30.rokov 20.storočia a novodobé domy v severnej časti ulice sú z konca 20.storočia. Ulica , až na severný úsek, si zachovala jednotný charakter zástavby s množstvom historických prvkov na fasádach, ako je napr. plastická výzdoba, výplne otvorov. Nezmenené sú výšky ríms, vo väčšine prípadov ani sklony strešných rovín, strechy sú len ojedinele narušené novodobými prvkami, podkrovia sú buď nevyužívané alebo presvetlené strešnými oknami.

19.) Rázusova ulica

Je popísaná a vyhodnotená v kapitole E.4.4.1.

20.) Royova ulica

Ulica sa nachádza v západnej časti PZ západne od Winterovej ulice. Na mapovaní z roku 1900 sú na jej území zakreslené záhrady a sady. Ulica vznikla pravdepodobne až po 2.svetovej vojne vzhľadom na charakter zástavby a vzhľadom k tomu, že na mape z r. 1936 ešte nie je zaznačená. Je však pravdepodobné, že už v tom období bola naplánovaná, pretože dva domy od Kukučínovej ulice boli postavené už v 30.rokoch 20.storočia a v južnej časti má ešte charakter klasickej ulice .

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

Ulica je v južnej časti, od Kukučínovej ulice vytvorená radovou zástavbou, typickou pre architektúru 30.-40.rokov 20.storočia. V ulici však prevažujú objekty bytových domov, ktoré vznikli v rámci výstavby sídliska Stred, ktoré bolo prvou sídliskovou zástavbou v Piešťanoch (1959- 1962). Tá sa podpísala pod odlišný spôsob zástavby – domy bez súkromných dvorov so spoločnými priestormi v rámci vnútro bloku. V tomto prípade je jeden vnútro blok medzi domami orientovanými do Royovej, Kalinčiakovej, Kukučínovej ulice a do Námestia SNP a druhý medzi domami Royovej a Winterovej ulice. Vnútro bloková parková úprava je od dvorov domov orientovaných do Kukučínovej ulice oddelená pásom garáží, na sever je otvorená do Kalinčiakovej ulice. Výška zástavby sa pohybuje od 2 do 8 podlaží.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Najstaršími domami ulice sú dva domy v juhovýchodnej časti ulice, pričom jeden je nárožným domom s Kukučínovou ulicou. Zástavba na začiatku – pri Kukučínovej ulici pochádza z 30. rokov 20. storočia, v jej pokračovaní sú stavby zrejme postavené koncom 40.rokov 20.storočia, ale prevažuje zástavba vzniknutá od polovice 20. storočia.

21.) Sládkovičova ulica

Nachádza sa v juhozápadnej časti chráneného územia, do pamiatkovej zóny je zaradená len jej severná časť medzi Teplickou a Hollého ulicou. Náznak cesty je viditeľný už na Frauenfeldovom pláne z r. 1824, podľa II. vojenského mapovania bola predchodcom Sládkovičovej ulice cesta bez zástavby lemovaná stromoradiím, vedúca k diaľkovej ceste medzi Trnavou a Trenčínom. V jej najzápadnejšom bode sa nachádzal solitérny objekt vodného mlyna s objektami k nemu prislúchajúcimi (mimo PZ). Na východnej strane Sládkovičovej ulice v mieste napojenia na Teplickú je postavený solitérny objekt Cisárskej kráľovskej vojenskej nemocnice, ktorý sa stal dominantou celého priestoru. Bol odsadený od uličnej čiary, situovaný v rámci parkových úprav, od ulice bol oddelený secesným kovovým oplotením s murovaným soklom. Krátky úsek západnej strany ulice bol čiastočne zastavaný v medzivojnovom období.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

V úseku, ktorý sa nachádza v pamiatkovej zóne, prislúcha k Sládkovičovej ulici len prízemný dom nachádzajúci sa na rohu s Meštianskou ulicou. Dvojpodlažná vila na rohu s Teplickou ulicou aj areál Vojenského kúpeľného ústavu sú priradené k Teplickej ulici. Medzi vilou a prízemným domom je stavba solitérneho trojpodlažného domu s rovnou strechou.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Najstarším objektom zástavby je Vojenský kúpeľný ústav pochádzajúci z roku 1863. Na začiatku 20.storočia pribudla do areálu ústavu dvojpodlažná solitérna stavba, ktorá je napriek jej priradeniu a sprístupneniu z Teplickej ulici vnímaná hlavne z ulice Sládkovičovej. Nárožná vila (centrum voľného času), ako aj jediná stavba priradená k Sládkovičovej ulici, vznikli v medzivojnovom období.

22.) Šafárikova ulica

Ulica sa nachádza v severozápadnej časti PZ, vychádza z námestia SNP severovýchodným smerom. Vznikla po roku 1923, kedy boli založené ulice medzi osadou Teplice a Piešťany. Na cestopisnej mape z roku 1924 nie je vyznačená žiadna zástavba na ulici, v roku 1936 sú tu ojedinelé, samostatne stojace budovy.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry, zástavby a výškového zónovania

Ulica je zastavaná radovou a solitérnou zástavbou na krátkych parcelách, s takmer jednotnou výškou dvojpodlažných stavieb zväčša so sedlovou alebo valbovou strechou, často doplnenou prvkami s rovnou strechou. Výškovú hladinu narúša dom na rohu Šafárikovej a Štúrovej ulice, ktorý ju svojou nedokončenou nadstavbou prevyšuje o tri podlažia. Domy, postavené na hranici so susednou parcelou, sú ukončené štítovými múrmi a umožňujú tak v zástavbe pokračovať bez nutnosti vynechávania odstupovej vzdialenosti, domy s nezastavaným prechodom na pozemok sú architektonicky dotvorené aj na dvorovej fasáde. Všetky budovy sú umiestnené do uličnej línie, len časti architektúr so vstupnými priestormi sú pri niektorých domoch zasunuté do hĺbky parcely. Jediný dom mimo uličnej čiary je sprístupnený uličkou, umiestnenou vedľa oplotenia gymnázia (SNP 9). Uličnú čiaru medzi uličkou a námestím SNP tvorí oplotenie dvora a bočná fasáda gymnázia. Murované oplotenia s kovovými alebo pletivovými výplňami spravidla koncepčne súvisia s prislúchajúcimi objektami.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Najväčšie zastúpenie majú objekty postavené 30.- 50. rokoch 20. storočia, ktoré ojedinele prešli celkovou obnovou, väčšina však má zachovaný pôvodný výraz z obdobia svojho vzniku. Najväčší zásah bol realizovaný na rohu so Štúrovou ulicou, kde dom z medzivojnového obdobia bol nadstavaný o 3 podlažia. Medzi typické prvky ulice, dodnes zachované, patria napr. plasticky riešené fasády, jednoduché alebo plasticky modelované korunné rímsy, jednoduché šambrány otvorov, balkóny s kovovým zábradlím, terasy nad prízemím alebo nad vstupom do objektu, terazzový sokel s plastickým orámovaním, vikier ako akcent vstupu alebo celého domu.

23.) Štefánikova ulica

Nachádza sa v severnej časti pamiatkovej zóny, no do pamiatkovej zóny je zaradená len jej južná časť, ktorá tvorila v minulosti spojnicu medzi osadou Piešťany a osadou Teplice. Jej severná časť (mimo PZ) bola súčasťou osady Piešťany a obojstranná zástavba v tejto časti je značená už na 1.vojenskom mapovaní. Zástavba v južnej časti (v PZ) tam nie je vyznačená. Na 2.vojenskom mapovaní je v južnej časti ulice (v PZ) na východnej strane ulice vyznačená zeleň a západná je rozparcelovaná na rozľahlé parcely so samostatne stojacimi objektami. Na juhu, v mieste dnešnej parkovej plochy, sa nachádzal cintorín. Katastrálna mapa, dokumentujúca stav na začiatku 20.storočia, vypovedá o začínajúcej obojstrannej zástavbe, na mape z 30.rokov 20.storočia je západná strana už zastavaná takmer súvislou radovou zástavbou, vo východnej sú zväčša samostatne stojace objekty.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

Prevažne radová zástavba s ojedinele samostatne stojacimi objektami so sedlovými strechami s hrebeňom rovnobežným s ulicou, niektoré samostatne stojace objekty majú polvalbu alebo valbu. Rovná strecha sa objavuje len na vyšších objektoch. Západná strana ulice, ako aj začiatok a koniec východnej strany, má fasády v uličnej línii. Stred východnej strany je zasunutý do hĺbky parciel, stavebná čiara tu nie je rovnobežná s uličnou čiarou. Tá je definovaná murovaným a kovovým oplotením. Najstaršia zástavba bola jednopodlažná, neskôr doplnená solitérnymi dominantnými dvojpodlažnými objektmi, akými bola napr. Vila Dr. Lisku či Sándor Pavilón. K zvyšovaniu podlažnosti dochádzalo v povojnovom období pri intenzifikácii zástavby, v súčasnosti dochádza k zvyšovaniu podlažnosti na mieste starších objektov.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Najstaršia zástavba bola v minulosti jednopodlažná a tvorili ju domy ľudového charakteru. Pravdepodobne najstaršími objektami ulice, objavujúcimi sa na 2.vojenskom mapovaní, sú dom na nároží s Námestím 1.mája (orientovaný do námestia) a dom č. 7, ktorý má dodnes zachovaný koncepčný slohový výraz. Niekoľko objektov z tohto obdobia je dodnes zachovaných, no zväčša majú zmenený výraz fasády. Prvým objektom vo východnej uličnej fronte je Pro Labore (pôvodne Robotnícka ubytovňa, ubytovací objekt kúpeľov nižšej cenovej kategórie), ktorý vznikol prestavbou hospodárskeho objektu koncom 19. storočia (do roku 1905 bol od Winterovej ulice oddelený chmeľnicou, na ktorej území bol vystavaný Evanjelický kostol). Severne od neho bolo neskôr vystavané obdobné ubytovacie zariadenie pre úradníkov (Sándor Pavilón), ktoré je v rámci

zástavby dochované do súčasnosti. Západnú uličnú frontu v najjužnejšom bode otvára nárožný vilový objekt- Vila Dr. Lisku, ktorý je v rámci zástavby dominantným. Určité zastúpenie v ulici má aj medzivojnová architektúra, no viac sú zastúpené domy z 2.polovici 20. Storočia, ktoré vznikli po asanáciách na miestach historických objektov alebo dostavbou na voľných parcelách.

24.) Štúrova ulica

Nachádza sa v severozápadnej časti PZ, spája Winterovu ulicu s okružnou – Radlinského ulicou v mieste, kde je v súčasnosti kruhový objazd. Už na II. vojenskom mapovaní z roku 1838 je v tejto polohe križovatka viacerých ciest. Na mieste dnešnej ulice je na mape zakreslená jednostranne zastavaná komunikácia zástavbou z netrvanlivých materiálov. Sú to hospodárske objekty domov, orientovaných do Námestia 1.mája. Južnú stranu ulice zo západu určoval r. k. cintorín, zvyšok boli polia. Na mape z roku 1900 sa sporadicky objavuje na severnej strane ulice už aj zástavba z trvanlivého materiálu orientovaná do Štúrovej ulice.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

Živelný vývoj zástavby na ulici je čitateľný z jej urbanistickej situácie. S radovou zástavbou v severozápadnej časti, vytvorenou z prízemných domov na dlhých úzkych parcelách s fasádami v uličnej línii urbanisticky korešponujú nárožné objekty, ktoré sú síce rôznej výšky, no sú osadené do uličnej línie. Samostatne stojace vilové domy a vilové dvojdomy sú zasunuté do hĺbky parcely, takže ich stavebná čiara nie je totožná s uličnou. Prechod medzi rozdielnymi stavebnými čiarami vytvárajú domy č. 5 a 8, ktoré sú hlavnou hmotou osadené do uličnej línie a časť domu je zasunutá do hĺbky parcely. Radové domy so šikmým zastrešením majú hrebeň rovnobežný s uličnou čiarou, vilové domy sú zastrešené klasickými alebo rovnými strechami. Výška zástavby je rôznorodá, od prízemných domov v radovej zástavbe a pri niektorých vilách, cez 2-4 podlažné vily až po 1-5 podlažné nárožia. Výškovo dominantné sú objekty z 2. polovice 20. Storočia, hlavne objekty na nárožniach v prechode do ulíc Radlinského a Šafárikovej v rámci južnej uličnej fronty. Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Najstaršia zástavba z konca 19. storočia a zo začiatku 20. storočia je reprezentovaná historizujúcimi a secesnými objektmi, nachádzajúcimi sa hlavne na severnej strane ulice. Podstatná časť zástavby vznikla v medzivojnovom období, či už ako doplnenie radovej zástavby, vytvorenie nároží, alebo formou vilovej zástavby. Druhá polovica 20.storočia sa prejavila rôznymi prestavbami a výstavbou posledného nezastavaného nárožia v napojení na Radlinského ulicu. Pôvodný výraz vrátane svojej výšky si zachovali niektoré objekty z najstaršej zástavby, vilové domy vrátane koncepcie riešenia oplotená a niektoré domy z medzivojnového obdobia. Je tu však zastúpených viac objektov s radikálnou prestavbou alebo nadstavbou. Medzi dochované prvky z najstaršej zástavby, dodnes dochované, patria plastické korunné rímsy, plastické okenné šambrány, drevené výplne otvorov, drobný prevetrávací vikier, k charakteristickým prvkom z mladšieho obdobia patria orámovania otvorov, fasád, výplne otvorov, podokenný kovový kvetináč, priestorové prvky ako akcent fasády (štít, rizalit), balkón, arkier, drobný pultový vikier a kovové strešné ozdobné prvky. Niektoré domy boli obnovené zväčša cudzorodými výrazovými prostriedkami – veľké vikiere, zmena tvaru strechy, zmena otvorov, ale aj neproporčnou nadstavbou.

25.) Teplická ulica

Teplická ulica sa nachádza v juhozápadnej časti PZ, vychádza z Námestia slobody a smeruje k železničnej stanici, nachádzajúcej sa v západnej časti mesta. Patrí medzi najstaršie ulice osady Teplice, (z čoho je odvodený jej názov) bola cestou, spájajúcou kúpeľnú osadu s diaľkovou komunikáciou medzi Trnavou a Trenčínom. Jej vývoj môžeme sledovať od najstarších dostupných mapových podkladov. Na prvom vojenskom mapovaní je vyznačený len jej priebeh bez zástavby, druhé vojenské mapovanie a Frauenfeldov plán z roku 1824 už zachytáva zástavbu po oboch stranách ulice, ktorá pozostáva prevažne z dlhých úzkych jednopodlažných domov vidieckeho charakteru, hĺbkovo orientovaných na dlhých úzkych parcelách. Zmeny realizované v priebehu 19.storočia možno vyčítať z katastrálnej mapy z prelomu 19.a 20.storočia, podľa ktorej sa zástavba sústredila hlavne na dostavbu uličných krídel na celú šírku parcely, čím vznikla radová zástavba,

miestami prerušovaná nezastavanými vstupmi na parcelu. Tento spôsob zástavby na parcelách sa v prevažnej miere dochoval dodnes. Zmenila sa však urbanistická štruktúra, keďže v úseku medzi Námestím slobody a križovatkou s Meštianskou a Radlinského ulicou, je ulica ešte začiatkom 20.storočia neprerušovaná, s jedinou odbočkou – Sládkovičovou ulicou. Ako prvá pribudla v 20.rokoch 20.storočia v pokračovaní Sládkovičovej ulice Kollárova ulica, napájajúca sa na novovzniknuté administratívno-školské centrum - Námestie SNP. V 30.rokoch 20.storočia, kedy nastala veľká intenzifikácia zástavby v kúpeľnej osade, boli vytvorené ďalšie ulice – na sever smerovala Poštová a na juh Hviezdoslavova a Moyzesova ulica. Týmto bol urbanistický vývoj ulice ukončený. Ulica je v tomto materiáli zaradená do 2.pásma ochrany s výnimkou niekoľkých domov v severovýchodnej časti, priľahlej k Námestiu slobody, ktoré sú zaradené do 1.pásma ochrany.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

V súčasnosti je severná strana ulice zastavaná radovou krídlou zástavbou prerušenou len ulicami mladšieho dátumu ich vzniku, južná strana má rôznorodjšiu štruktúru. Radová zástavba, miestami prerušovaná nezastavanými vstupmi na parcelu, je dodnes zachovaná v časti od Hviezdoslavovej ulice takmer po Sládkovičovu. Nárožie so Sládkovičovou ulicou tvorí z východnej časti park vojenského liečebného ústavu a zo západnej časti solitérna stavba domu mládeže (centrum voľného času). V ďalšej časti, po Meštiansku ulicu, nie je zástavba na uličnej čiare, ani s ňou nie je rovnobežná. Krídlou zástavba medzi Nitrianskou a Hviezdoslavovou ulicou, zbúraná v 2.polovici 20.storočia v súvislosti so zámerom výstavby zdravotného strediska, bola nahradená monoblokovou zástavbou a parku. Jedno- trojpodlažná zástavba s klasickými šikmými strechami je len občas prerušená domom s rovnou strechou. Strechy majú hrebeň rovnobežný s uličnou čiarou, rímsa niektorých domov je prerušená štítom, štítovou atikou alebo arkierom, vystupujúcim svojou hmotou nad rímsu. Nárožia sú zošikmené len tam, kde sa stretávajú najstaršie ulice (Radlinského) alebo tam, kde nárožný dom vznikol až po prerazení novej ulice (Poštová). Atypická situácia je pri Hviezdoslavovej ulici, kde je v mieste križovania ulíc vytvorená zástavba s prejazdom. Väčšina domov, ktoré susedia s nezastavaným pozemkom, majú bočné múry ukončené štítom, čo predpokladá vytvorenie súvislej radovej zástavby. Domy sú priechodové aj prejazdové, objekty s nezastavaným pozemkom na celú šírku parcely majú vstup do domu z dvorovej fasády. Atypicky voči historickej zástavbe je riešený vstup do areálu vojenského liečebného ústavu.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Najstaršia zástavba, miestami dochovaná dodnes, pochádza z konca 19. storočia a začiatku 20. storočia, kedy vznikol typický dom vidieckeho charakteru – prízemný dvojkřídlový dom s uličným křídlom zväčša na celú šírku parcely a dlhým úzkym dvorovým křídlom, ktorý bol zrejme pozostatkom z prvotnej zástavby z 19. storočia. Niektoré z nich mali nástup z predzáhradok, čo je čitateľné zo staršej fotodokumentácie. V ulici sa nachádzali začiatkom 20.storočia okrem obytných domov aj verejné budovy kúpeľnej osady (pošta, telegraf a telefón, kaviareň, reštaurácia, lekáreň). Dominantu ulice však v tom období tvoril solitérny objekt -Vojenský kúpeľný ústav, osadený v rámci južnej uličnej fronty do rozsiahleho parku (hlavnou fasádou bol orientovaný do dnešnej Sládkovičovej ulice). Premena vidieckej osady na mesto v medzivojnovom období sa výrazne podpísala aj na výraze Teplickej ulice. Na mieste starších objektov tu vznikli dvojpodlažné, ojedinele aj trojpodlažné stavby so šikmými strechami s architektonickými prvkami, typickými pre medzivojnovú piešťanskú architektúru. Vyskytuje sa aj mladšia zástavba spravidla s rovnou strechou, alebo radikálne prestavby s rôznymi, aj cudzorodými prvkami pre dané prostredie. Najväčším zásahom bolo celoplošné zbúranie historickej zástavby medzi Hviezdoslavovou a Nitrianskou ulicou. Typickými prvkami z najstaršieho obdobia sú profilované rímsy, plastické orámovanie otvorov, nadokenné rímsy, štíty a štítové atiky, výplne otvorov, plastická výzdoba celých fasád, ojedinele aj komínové telesá a drobné vikiere, z medzivojnového obdobia sú to napr. arkiere, balkóny s kovovým zábradlím, plastické šambrány otvorov, rímsy, ale aj celé fasády, nápisy na fasádach, sokle a ďalšie prvky z umelého kameňa, kovové kvetináče, výplne otvorov, drobné vikiere, kotlíky. Z novodobých prvkov je možné na fasádach nájsť okrem rôznorodých reklám aj rôzne osvetľovacie a technické prvky, napr. satelitné antény, klimatické jednotky, elektrické, či iné technické skrine .

26.) Vajanského ulica

Ulica tvorí juhozápadnú hranicu pamiatkovej zóny, do ktorej spadá len jej severná uličná línia. Na katastrálnej mape z prelomu 19.a 20.storočia je síce severná časť ulice už rozparcelovaná, nachádzajú sa tu však len stavby z netrvanlivého materiálu zväčša v hĺbke parcely. V 20.rokoch 20.storočia sú vyznačené dva objekty v uličnej línii, v 30.rokoch sa počet zväčšil o jeden objekt. Ulica je v blízkosti Nitrianskej ulice pravouhlo zlomená, takže vytvára priestor malého námestia.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

Zástavba je jedno až dvojpodlažná, prevažne so šikmou strechou s hrebeňom rovnobežným s ulicou. Objekt na rohu Vajanského a Furdekovej ulice však je štítom orientovaný do Vajanského ulice. Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Najstarším dodnes zachovaným objektom je prízemný dom č. 16 so secesnou výzdobou zachovanou takmer v celom rozsahu uličnej fasády. Súčasťou koncepcnej výzdoby je aj oplietenie s veľkou a malou bránou vedľa domu a plasticky zdobenými stĺpmi. Hodnotným objektom je aj dom č. 6 „v kúte“ zástavby, ktorý má dodnes zachovaný výraz s drevenými vyrezávanými okenicami. Zvyšná zástavba sú buď novostavby alebo radikálne prestavby starších objektov. Najhodnotnejšími prvkami ulice je secesná štuková výzdoba, kovová brána s rastlinnými prvkami na secesnom objekte a drevené okenice. Na objektoch sa objavuje vikier ako akcent.

27.) Winterova ulica

Do 2.pásma je zaradená západná časť ulice od Teplického cintorína po Kukučínovu ulicu. Zástavba medzi cintorínom a Kalinčiakovou ulicou je buď novodobou náhradou za starší bytový fond, ktorého súčasťou bola v minulosti aj židovská synagóga, alebo je zástavbou na ploche bývalého cintorína. Uličnú frontu medzi Kalinčiakovou a Kukučínovou ulicou tvorí bytový dom sídliska Stred, ktorý je do Winterovej ulice orientovaný kolonádou popred prízemné, päťpodlažné a osempodlažné hmoty. Uličná čiara sídliska sa po zbúraní historickej zástavby zasunula do hĺbky parcel, čím sa celá ulica rozšírila. Nárožný prízemný dom na Kalinčiakovej ulici sa tak dostal do vysunutej polohy a priehľadov z väčšej diaľky, čo je pre bežnú prízemnú krídlovú zástavbu netypické.

Vyhodnotenie súčasného stavu urbanistickej štruktúry a výškového zónovania

Výškovo rôznorodá zástavba je v časti sídliska urbanisticky zjednotená stĺpovou kolonádou v úrovni parteru, za ňou sa striedajú 8-podlažné a prízemné hmoty bytových domov sídliska. Radová prízemná a dvojpodlažná zástavba od Kalinčiakovej po Teplický cintorín je narušená prielukou, vytvorenou parkoviskom pred zástavbou v hĺbke parcely.

Vyhodnotenie slohového charakteru zástavby

Podstatná časť zástavby bola postavená v druhej polovici 20.storočia, sídlisko Stred je najstarším sídliskom mesta, postaveným po 2.svetovej vojne. Nárožný prízemný dom na rohu Kalinčiakovej ulice je najstarším domom tejto časti ulice a pravdepodobne je pozostatkom zástavby z prelomu 19.a 20.storočia.

E.5.) VÝŠKOVÉ ZÓNOVANIE A STREŠNÁ KRAJINA

Výška zástavby v pamiatkovej zóne je veľmi rôznorodá, avšak charakterizuje jednotlivé vývojové etapy mesta. Najstaršia zástavba, nachádzajúca sa hlavne na Radlinského ulici, na Námestí 1.mája, v časti Teplickej, Vajanského, Štúrovej a Winterovej ulice je prízemná s klasickými sedlovými a valbovými strechami so sklonom 40 – 45°. Sedlové a valbové strechy boli využívané výlučne ako podružné priestory, ich prevetranie a presvetlenie bolo riešené drobnými, zväčša oplechovanými vikierikmi. O jedno podlažie sa začína výška zástavby dvíhať koncom 19.storočia, pričom spôsob zastrešenia budov zostáva nezmenený. V radovej zástavbe mestskej časti zóny sa tento systém a výška jednotne využíva cca do 20.rokov 20.storočia. S rozvojom kúpeľov

prichádzajú aj honosné solitérne budovy pre ubytovanie kúpeľných hostí, ktorých výška narastá do 4-5 podlaží, pričom sa na rozdiel od budov v radovej zástavbe využíva aj priestor podkrovia. Je vytvorený v manzardovej streche s rôznymi prvkami na presvetlenie. Medzivojnové obdobie využíva výškové rozpätie od prízemných domov až po šesť podlaží, pričom vyššie stavby sú spravidla ukončené rovnou strechou, 1-3 podlažné sú so sedlovým alebo valbovým zastrešením. Výška zástavby z jedného obdobia v rámci jednotlivých ulíc alebo urbanistických priestorov je však spravidla zjednotená, v niektorých prípadoch (hlavne pri medzivojnovnej architektúre) sú takmer rovnaké aj výšky ríms v ulici.

E.5.1.) Dominanty

Na území PZ sa nenachádzajú výškové vežovité stavby, ktoré by pôsobili dominantne v rámci širšieho urbanistického priestoru a boli by vnímané z diaľkových pohľadov ako výškové dominanty. Je to spôsobené viacerými faktormi. Mesto Piešťany je postavené na rovine, pamiatková zóna je obkolesená takmer zo všetkých strán zástavbou, ktorá neumožňuje pri rovinatej teréne pohľad na zónu z diaľkových ciest, prirodzená dominanta – farský kostol, sa nenachádza v pamiatkovej zóne, evanjelický kostol sa nachádza v zástavbe, ktorá je relatívne vysoká a veža kostola pôsobí len ako lokálna dominanta. Budovy pamiatkovej zóny sú vnímané z jedinej diaľkovej komunikácie, z cesty od Moravian (resp. od Banky). V tomto pohľade sa nachádzajú významné hmotové dominanty Kúpeľného ostrova a to kúpeľný dom Pro Patria, hotel Thermia Palace a balneoterapia Irma.

Na území PZ sa však nachádza množstvo priestorových, líniových a lokálnych dominánt.

Priestorovými dominantami sú hlavne kúpeľné domy a hotely, slúžiace najmä kúpeľnej klientele (napr. historické kúpeľné domy na Kúpeľnom ostrove, kursalón, kurhotel, hotel Slovan, liečebný dom Zelený strom, hotel Eden, hotel Lipa, Vojenský liečebný ústav, Šándor pavilón, dom na Námestí slobody s adresou Winterova 38, vila Liska), budovy, súvisiace s presťahovaním centra mesta do kúpeľnej osady (napr. mestský úrad, gymnázium, okresný úrad – dnes škola, pošta na Kukučínovej ulici).

Líniovými dominantami sú mosty cez Váh, rameno Váhu a Biskupický kanál, ale aj línie alejí, nachádzajúcich sa v parkoch alebo v uličných priestoroch

Lokálne dominanty – evanjelický kostol, lekáreň na Námestí slobody, objekty, súvisiace s kúpeľmi (vodárenská veža,)

E.6.) PRVKY MESTSKÉHO INTERIÉRU A ULIČNÉHO PARTERU

E.6.1.) Mestský mobiliár, povrchy urbanistických priestorov

Súčasná povrchová úprava väčšiny priestorov PZ je z asfaltu, pričom zvýšené chodníky sú od cestnej komunikácie oddelené obrubníkmi. Tento stav, z hľadiska tvarového aj materiálového, sa vytvoril v medzivojnovom období, kedy sa postupne realizovala kanalizácia v strede ulíc, asfaltovanie ciest spolu s položením kamenných obrubníkov medzi cestou a chodníkom, v ďalších rokoch bol realizovaný vodovod v mieste chodníkov a až na záver boli asfaltované chodníky. Tento postup sa vo veľkej časti realizoval v období od roku 1927 do 1937. Od polovice 30.rokov sa zastromujú niektoré ulice okrasnými stromkami. Podmienkou bola už zrealizovaná úprava chodníkov a zrejme aj dostatočné šírkové parametre ulice. Pred týmto obdobím boli spevňované kamennou dlažbou len priestory pred kúpeľnými domami a sypaným štrkom chodníky v parkoch.

Najvýznamnejšia koncepcná úprava bola realizovaná na Námestí SNP, kde krátko po realizácii budov ohraničujúcich verejný priestor boli zrealizované sadové úpravy vrátane osadenia mobiliáru, ktoré koncepcne súviseli s funkcionalistickou architektúrou vtedajších novostavieb námestia.

Na prelome 20.a 21.storočia prešli významnou úpravou priestory v centre zóny (Winterova, Pribinova, Námestie slobody a časť Sadu A. Kmeťa), kde bol okrem jednotného riešenia povrchov realizovaný aj mobiliár (osvetlenie, lavičky, smetné koše, fontány, ap.). Úpravou povrchov v tomto období prešli aj priestory okolo historických objektov na Kúpeľnom ostrove, čo bolo vždy spojené s obnovou príľahlých kúpeľných domov. Najskôr bolo vydláždené námestie Napoleonských kúpeľov a následne priestory pred hotelom Thermia a balneoterapiou Irma. Vždy boli súčasne robené aj sadové úpravy a výmena mobiliáru.

Historický mobiliár sa v zóne objavuje len sporadicky. Dodnes sú zachované vysoké liatinové secesné svietidlá pred hotelom Thermia Palace, ktoré sú súčasťou koncepcného riešenia budovy, spodné časti kovových svietidiel koncepcného riešenia námestia SNP vrátane stĺpov vlajkoslávy pred elektrotechnickou školou a časť dvoch terazzových stožiarov na krajinskom moste, ktoré taktiež korešpondovali s architektúrou inak technického diela. Podľa dobových vyobrazení centra je možné konštatovať, že verejné priestory boli na začiatku 20.storočia dosť slabo osvetlené a zrejme neexistovala jednotná koncepcia osvetľovacích telies tak, ako je to zvykom v iných historických mestách. Pred významnými objektami boli osadené vysoké liatinové stožiarové lampy (zrejme na petrolej) so zaobleným jednoduchým alebo dvojitém vrchom a zavesenou lampou rôznych tvarov, v uliciach a parkoch sa sporadicky objavujú stožiarové secesné lampy so štvorbokou lucernou, konzoly jednoduchého tvaru so štvorbokou lucernou, pred hotelom Slovan boli okolo fontány vysoké svietidlá s jednostrannou mrežovitou konzolou a visiaca lampou a neskôr, na Námestí SNP boli koncepcne riešené štíhle, vysoké svietidlá s dvojstrannou mrežovitou konzolou a visiaca lampou v tvare zvona. V tomto období už bolo vo väčšine ostatných ulíc a na okraji parkov vybudované vzdušné elektrické vedenie na drevených alebo betónových stĺpoch, na ktorých boli sporadicky osadené jednoduché lampy. V povojnovom období sa tieto vymieňajú, spravidla v uliciach za kovové vysoké kandelábre a v parkoch za nižšie s valcovou lampou, ktoré v niektorých priestoroch zostali dodnes. Od 90. rokov 20.storočia sú svietidlá v uliciach vymieňané, zväčša za nižšie kovové stĺpy so svietidlom, vysunutým do ulice. Výsledkom mnohých zásahov v rôznych obdobiach je nejednotný dizajn verejných priestorov v PZ.

Secesné liatinové lavičky je na dobových fotografiách vidieť len v parkoch a pri kúpeľných domoch, neskôr boli navrhnuté a zrealizované lavičky ako súčasť koncepcie Kolonádového mosta a na Námestí SNP. V parkoch boli osadené v období socializmu betónové lavičky so znakom mesta kombinované s drevom a na prelome 20.a 21.storočia, v súvislosti s celkovou obnovou priestorov centra boli osadené kovové lavičky kombinované s drevom.

E.6.2.) Prvky uličného interiéru v jednotlivých urbanistických priestoroch

E.6.2.a) v prvom pásme ochrany

1) Beethovenova

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Na základe historických prameňov je doložené, že do začiatku 20. storočia tiekol ulicou potok Chriaštelec a objekty boli z komunikácie prístupné premostením. Cestná sieť v parku a teda aj na Beethovenovej ulici bola do začiatku 20.storočia štrková. Po prekrytí vodného toku bola cesta ulice spočiatku nespevnená, v medzivojnovom období bola ulica a niektoré chodníky v parku vyasfaltované. Okolo roku 1909 sa v meste osádza verejné osvetlenie. Svietidlá boli jednoduché stožiarové bez členenia.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

V súčasnosti je vozovka a časť chodníka pri kúpeľnej dvorane asfaltová, jednostranne situovaný chodník popri radovej zástavbe je čiastočne z betónových prefabrikovaných kociek a čiastočne

z betónovej zámkovej dlažby. Ulica je jednostranne osvetlená parkovými svietidlami z obdobia socializmu, pri hoteli Park Avenue sú osadené liatinové svietidlá, ktoré sú kópiami historických svietidiel, používaných v mestských priestoroch začiatkom 20.storočia.

2) Nálepko

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Projekt záhradnej štvrte Floreát zahŕňal aj úpravu komunikácií. Ulica bola už v roku 1949 elektrifikovaná, boli v nej zavedené všetky siete a jej plochy boli spevnené a pokryté asfaltom. Pôvodný projekt navrhoval solitérne vilové objekty osadené v zeleni.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Na väčšine plôch sú asfaltové komunikácie aj chodníky, pričom v niektorých častiach sú použité malé plochy z betónovej dlažby alebo betónových zatrávnovacích panelov. V súčasnosti sa nachádza na ulici staršia stromová výsadba lemujúca hlavnú komunikáciu, doplnená o nové stromky. Táto voľne prechádza do parku pred budovou kostola, na rohu Nálepkovej a Nitrianskej ulice. Väčšie plochy zelene sú situované pred objektom Hotela Magnólia, ktorý je odsadený od uličnej čiary a na parkovisku v juhozápadnej časti ulice. V ulici sú vo výsadbových misách vysadené dreviny *Prunus serrulata* cv. Royal Burgundy a *Prunus serrulata* cv. Amanogawa. Na osvetlenie sú použité vysoké stožiare s jedným až tromi svietidlami..

3) Námestie Juraja Murgaša

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

V minulosti tvorila priestor dnešného námestia súkromná zeleň dvorov a záhrad (resp. sadov), z ktorej sa zachovalo len torzo.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Námestie je zo strany od Rázusovej ulice pokryté trávou, len popri budove hotela je vytvorený chodník z betónovej zámkovej dlažby. Zo strany od Poštovej ulice je vytvorená veľká asfaltová plocha využívaná ako parkovisko.

4) Námestie slobody

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Z dochovaných fotografií vieme, že na začiatku 20. storočia boli chodníky prechádzajúce z Teplickej ulice spevnené kamennou dlažbou, cesta s priestorom trhoviska však bola pôvodne nespevnená. Podľa kroniky mesta tvorilo námestie križovatku hlavných komunikačných tepien, ktoré boli asfaltované v I. etape - roku 1928, kedy boli osadené aj kamenné obrubníky oddeľujúce chodníky od cesty. Úprava chodníkov asfaltom bola realizovaná až po položení vodovodu, v roku 1935. Zeleň pravdepodobne na námestie vysadená nebola. V centre námestia bola zasadená Lipa slobody.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Západnou stranou námestia prechádza asfaltová komunikácia oddelená od chodníkov zdvihnutými obrubníkmi. Jej súčasťou je parkovisko áut. Chodníky a celá zvyšná plocha námestia je vydláždená betónovou dlažbou vyskladanou do rôznych geometrických tvarov. Osvetlenie cestnej komunikácie je vysokými stožiarovými svietidlami, pešia časť námestia má svietidlá v tvare zjednodušenej lucerny osadenej na nízkych stožiaroch. V rozšírenej časti námestia sú skupiny stromov kombinované s plošnou nízkou zeleňou, v ulicovej časti je stromová aleja vysadená v jednej línii. Vo výsadbových misách sú vysadené dreviny *Acer campestre* cv. Elsrijk, *Koelreuteria paniculata*, *Tilia cordata*, *Betula pendula*. Lavičky, mobiliár a architektonické či výtvarné prvky sú súčasťou koncepčného riešenia centra mesta, realizovaného začiatkom 21. storočia.

5) Nitrianska

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Podľa kroniky mesta bola (na Mäsiarskej ulici) cesta vyasfaltovaná v roku 1928, kedy boli osadené aj kamenné obrubníky oddeľujúce chodníky od cesty. Tie boli len provizórne upravené. Úprava chodníkov asfaltom bola realizovaná až po položení vodovodu, v roku 1935. V tom istom roku boli v uliciach, kde boli dokončené chodníky, vysadené okrasné stromky. Historické fotografie z tohto obdobia však dokumentujú len časť ulice vo vyústení do Námestia slobody a tu nie sú stromy vidieť. Ulica bola v minulosti veľmi úzka, preto je pravdepodobné, že tu stromy vysádzané neboli.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Ulica zmenila parametre po celoplošnej asanácii jej západnej časti, rozšírila sa na obojsmernú komunikáciu s relatívne širokými chodníkmi a pásom zelene pred východnou zástavbou. V súvislosti s výstavbou na voľnej ploche západnej časti ulice zmenila aj ulica charakter, obojsmerná asfaltová cesta je v strede rozdelená štrkovým pásom, v ktorom sú osadené vysoké stožiare verejného osvetlenia. Časť chodníka na východnej strane zostala asfaltová, zvyšné chodníky sú dláždené betónovou dlažbou. Oba chodníky sú oproti ceste zvýšené a oddelené obrubníkmi, vzájomne sú však prepojené vydláždenými prechodmi pre chodcov, ktoré sú vo výškovej úrovni chodníkov. Verejné osvetlenie je doplnené o nízke stožiarové svietidlá dvoch druhov osadené na východnej strane ulice, nachádzajú sa tu lavičky, stojany na bicykle, smetné koše, gule na zamedzenie vjazdu vozidiel do priestoru pre chodcov, reklamné stojany, krytá autobusová zástavka s reklamnými panelmi a novinovým stánkom, sezónne prekrytie vonkajšieho sedenia slnečníkmi. V ulici sú vo výsadbových misách vysadené dreviny Acer platanoides cv.Columnare.

6) Pribinova

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Asfaltovanie ulice sa v kronike nespomína, je však predpoklad, že bola upravovaná spolu s Winterovou ulicou (1927). Dá sa tak usúdiť vzhľadom na jej polohu v centre, ale aj z dôvodu, že v strede ulice bol v roku 1925 postavený významný objekt kúpeľnej komisie. V rámci ulice sa spočiatku zachovali relikty pôvodnej zelene parku, neskôr boli odstránené.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Celá ulica je v jednej výškovej úrovni, je vydláždená betónovou dlažbou vyskladanou z jednoduchých geometrických tvarov. Dlažba, mobiliár a architektonické či výtvarné prvky sú súčasťou koncepčného riešenia centra mesta, realizovaného začiatkom 21.storočia. Niekoľko stromov v ulici, vysadených pri fasádach domov, je kombinovaných s nízkou plošnou zeleňou v úzkych dlhých pásoch. Vo výsadbových misách sú vysadené dreviny Carpinus betulus cv.Fastigiata

7) Rázusova

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Komunikácie boli ešte začiatkom 20. storočia nespevnené, podľa kroniky mesta bola cesta vyasfaltovaná v roku 1928, kedy boli osadené aj kamenné obrubníky oddeľujúce chodníky od cesty. Tie boli len provizórne upravené. Úprava chodníkov asfaltom bola realizovaná až po položení vodovodu, v roku 1935. V tom istom roku boli v uliciach, kde boli dokončené chodníky, vysadené okrasné stromky. Na historických fotografiách z tohto obdobia sa nachádzajú v ulici stromy upravované do tvaru sploštených gúľ, neskôr však boli odstránené.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Ulica je asfaltová, klasického profilu – zvýšené chodníky oddelené od cesty obrubníkmi. Jednostranné osvetlenie vysokými stožiarovými svietidlami je doplnené občasne osadeným kovovým smetným košom. Vzrastlá zeleň sa nachádza len na nezastavanej, voľne prístupnej parcele, ktorá už ale patrí do Námestia J.Murgaša..

8) Sad Andreja Kmeťa

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Začiatkom 20. storočia tvorili komunikácie v parku štrkom vysypané chodníčky v zeleni. Niektoré z nich boli neskôr prekryté asfaltom. V rámci parku bolo osadené najväčšie množstvo druhov mobiliáru. Objavujú sa tu obdobné svietidlá ako na Winterovej ulici a k nim prislúchajúce kovové lavičky subtilných konštrukcií. Z materiálov prevláda kov a drevo. V priestore parku sa okrem alejí uplatňovali aj ostrovčky drobnej zelene prevažne predstavujúce exotické rastliny (stredomorské) v zložitých obrazcových úpravách. Nábrežie Váhu, vzniknuté po jeho regulácii, malo spevnenú komunikáciu (asfaltový chodník), popri ktorej boli osadené drevené jednoduché lavičky. Priestor od Váhu bol zahradený kovaným ozdobným oplotením, ktoré sa však nedochovalo. Svietidlá v tejto časti boli totožné so svietidlami na Winterovej ulici.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Časť ulice od bývalého Kurhotela (Winterova 29) takmer po Kolonádový most je v jednej výškovej úrovni a je vydláždená betónovou dlažbou vyskladanou z rôznych geometrických tvarov. Dlažba, mobiliár a architektonické či výtvarné prvky v tomto priestore sú súčasťou koncepčného riešenia centra mesta, realizovaného začiatkom 21.storočia . Časť ulice, vedúcej od Kolonádového mosta k hotelu Slovan má klasický profil – zvýšené chodníky oproti ceste v strede ulice, ktorá slúži zároveň na parkovanie áut. Chodníky aj cesta sú asfaltové. Jednostranne umiestnené stožiarové svietidlá sú z obdobia socializmu.

9) Winterova

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Na dobových fotografiách zo začiatku 20. storočia sú chodníky spevnené, pričom cesta je nespevnená. Ulicu lemovali rady stromov upravovaných do tvaru sploštenej gule. Zeleň sa vo väčšej miere objavuje na medirytinách z 19. storočia ako solitérna pred fasádami objektov. Na ulici sa nachádzali verejne prístupné vahadlové studne. Stromy ubúdajú v 30. rokoch 20. storočia a približne v tomto čase sa pristúpilo aj k asfaltovaniu ulice (v roku 1927). Ostrovčky zelene zostali pred hotelom Eden a Jalta, vo východnom závere ulice. Historické parky sa v rámci Winterovej ulice nachádzali v rámci vil na Kráľovskom riadku, ale značené sú aj za kasínom, za Hotelom Zelený strom (zasahuje do Beethovenovej ulice). Kráľovský riadok priamo nadväzoval na mestský park (resp. Starý park). Z mobiliáru sa na fotografiách objavujú dobové secesné svietidlá, ktoré tvoria štíhle liatinové stĺpy so zaveseným svietidlom tvaru padajúcej kvapky.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Ulica je rozdelená na tri časti, severná a južná časť , ktoré umožňujú prístup aj automobilom, sú asfaltové, so zvýšenými obrubníkmi. Súčasťou severnej časti, v rozsahu kolonády, je obojstranné parkovisko pre autá. Časť od Kalinčiakovej ulice po evanjelický kostol má klasickú šírku, bez parkovacích státí. Severná časť ulice je jednostranne osvetlená vysokými svietidlami, z druhej strany dosvetľujú ulicu nízke stojanové svietidlá, ktoré sú súčasťou príľahlého parku. V strednej časti ulice, kde je pešia zóna, je použitá betónová dlažba, vyskladaná do rôznych geometrických tvarov. Táto časť ulice je osvetlená konzolovými lucernami, ktoré sú pozostatkom predchádzajúcej koncepčnej úpravy. Len v časti pred bývalým kasínom je niekoľko stojanových svietidiel v tvare zjednodušenej lucerny, ako súčasť poslednej koncepčnej úpravy centra. Lavičky, mobiliár a architektonické či výtvarné prvky sú súčasťou koncepčného riešenia centra mesta, realizovaného začiatkom 21.storočia. Krátke aleje stromov sú kombinované s plošnou nízkou zeleňou. Solitérne,

zväčša ihličnaté stromy sa nachádzajú v severnej aj južnej časti ulice. V ulici sú vo výsadbových misách vysadené dreviny *Acer rubrum* cv. Scanlon a *Acer platanoides* cv. Columnare.

10) Kúpeľný ostrov

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Staršia úprava spevnených plôch sa dodnes nezachovala, je predpoklad, že plochy okolo historických kúpeľných domov boli vydláždené na prelome 19. a 20. storočia kamennou dlažbou. Povojnová asfaltová úprava bola začiatkom 21. storočia pred rekonštruovanými domami nahradená zámkovou dlažbou. Mobiliár bol v minulosti aj v súčasnosti rôznorodý, pravdepodobne nebol nikdy na celom ostrove výrazovo zjednotený. Na historických fotografiách sa objavuje liatinová lucerna na konzole, stojanové svietidlá rôznych tvarov aj v rôznom počte lúčov na jednom stožari. V súlade s architektúrou bol osvetlený areál kúpaliska Eva vysokými funkcionalistickými svietidlami s lampou, svietiacou nadol. Obdobne ako svietidlá, sa na ostrove objavujú aj rôzne typy lavičiek, od historických liatinových, cez drevené až po betónové.

Pôvodne voľnokrajinnárska zeleň ostrova sa postupne, s výstavbou kúpeľných domov začala pretvárať na parkovú, dopĺňanú rôznymi prvkami drobnej architektúry, umeleckými dielami a rôznymi parkovými úpravami. Už začiatkom 19. storočia je na Frauenfeldovom pláne zachytená úprava stromovej aleje vedúcej od mosta ku kúpeľným domom. Táto však časom zanikla, pretože na tom mieste je dnes hlavné koryto Váhu.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Hlavná komunikačná sieť ostrova je asfaltová, pri historických kúpeľných domoch, ktoré prešli nedávno prestavbou, je použitá betónová dlažba. Dominantným prvkom je stromová aleja popri hlavnej komunikácii ostrova, na konci ktorej je (za dobrej viditeľnosti) v diaľke vidieť Tematínsky hrad.

E.6.2.b) Druhé pásmo ochrany

1) Bernolákova

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Ulica bola asfaltovaná takmer súčasne s jej vybudovaním. V rámci ulice sa nenachádzala zeleň, stromoradia vznikli až v neskoršej fáze úprav.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Ulica je asfaltovaná, chodníky, oddelené od cesty obrubníkmi, sú zvýšené. Je predpoklad, že tvarové a materiálové riešenie ulice sa od jej počiatkov nezmenilo, no pozdĺž pešej komunikácie pribudla v ulici stromová aleja, verejné osvetlenie a sporadicky osadené smetné koše. Osvetlenie je riešené vysokými, jednostranne umiestnenými kandelábrami, okrem verejných kovových smetných košov sa voľne na verejnom priestore nachádzajú aj domové smetné koše. Ulica je bez lavičiek, otvory pre stromy sú voľné, bez prekrytia. V ulici sú vo výsadbových misách vysadené dreviny *Lipa malolistá* *Tilia cordata* cv. Rancho.

Z novodobých technických prvkov na fasádach je možné nájsť mreže, pokrývajúce otvor z gamatiek, satelitné antény, klimatické jednotky, elektrické, či iné technické skrine.

2) Furdekova

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Ulica bola pravdepodobne asfaltovaná v medzivojnovom období súčasne s jej vznikom, archívny doklad však o tom nie je známy.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Ulica je klasického profilu – zvýšené chodníky oddelené od cesty obrubníkmi. V prevažnej miere použitý asfalt je na časti chodníka vystriedaný betónovými štvorcovými platňami. Jednostranné osvetlenie stožiarovými svietidlami je mladšieho dáta, samotné objekty sú opatrené rôznymi elektrickými ,či plynovými skriňami. Ulica je bez zelene.

3) Hollého

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Nedochovali sa historické fotografie ulice, ktoré by pomohli pri datovaní realizácie spevnených plôch. Podľa kroniky mesta sa v roku 1934 realizoval vodovod, a v roku 1937 bol položený na vozovku makadam. Asfaltovanie ulice sa pravdepodobne realizovalo až po vojne, dláždenie chodníkov na prelome 20. a 21.storočia.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Ulica je klasického profilu – zvýšené chodníky oddelené od cesty obrubníkmi. Chodníky sú z betónovej zámkovej dlažby sivej farby, cesta je asfaltová. Osvetľovacie telesá sú umiestnené na betónových stĺpoch vzdušného elektrického vedenia, v tej istej línii, v severovýchodnom chodníku, je vysadená stromová aleja. Severovýchodnej uličnej fronte dominuje park s Vojenským liečebným ústavom, ktorý je od ulice oddelený oplotením. V ulici sú vo výsadbových misách vysadené dreviny Agát biely Robinia pseud. cv. Umbraculifera.

4) Hviezdoslavova

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Podľa kroniky sa v rokoch 1931-32 realizovala na Hviezdoslavovej ulici kanalizácia a následne po jej položení sa makadamujú vozovky. Vodovod bol položený v roku 1934. O asfaltovaní vozoviek a chodníkov na tejto ulici sa v časti do ukončenia 2.svetovej vojny nehovorí, z čoho sa dá usúdiť, že dnešná asfaltová úprava pochádza až z povojnového obdobia.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Chodníky oddelené od cesty obrubníkmi sú spravidla zdvihnuté, niekde sú namiesto asfaltu betónové štvorcové dlaždice. V časti ulice, smerujúcej do Teplickej ulice, je vytvorené parkovisko. Z mobiliáru sa tu nachádzajú stožiare verejného osvetlenia, jednostranne umiestnené na priechodných častiach ulice. V časti ulice, vedúcej na Teplickú, sa ešte nachádza vzdušné elektrické vedenie, osadené na elektrické stožiare a nástrešné konštrukcie. Verejná zeleň sa v ulici nenachádza, na uličnú fasádu prechádza popínavá zeleň budovy auparku a z ulice je možné vnímať niektorú súkromnú zeleň predzáhradok a dvorov.

5) Kalinčiakova

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Realizácia spevnených plôch ulice je pravdepodobne spojená s výstavbou sídliska. Ulica bola vytvorená na území pôvodných sadov, vyznačených na katastrálnej mape z prelomu 19.a 20.storočia. Zo severu bolo jej hranicou územie r. k. cintorína, ktorý sa po prvý raz na mapovaniach objavil na Frauenfeldovom pláne Piešťany (1824) a uzavretý bol v roku 1955.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Vo východnej časti sa objavuje stožiarové elektrické vedenie. Profil ulice so zvýšenými chodníkmi, ohraničenými obrubníkmi, je celoasfaltový, jednostranne osvetlený vysokými stožiarovými svietidlami. Vnútrobloková zeleň vo východnej časti zasahuje aj do uličnej čiary ulice.

6) Kollárova

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Historická fotografia ulice sa nedochovala. Podľa kroniky mesta sa definitívna úprava vozovky a osadenie obrubníkov previedla v roku 1931, a definitívna úprava chodníkov v roku 1935. V tom istom roku sa vysádzali stromy na uliciach, kde už boli chodníky hotové. Je preto pravdepodobné, že vzrastlé stromy v severnej časti ulice pochádzajú už z tohto obdobia.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Ulica je asfaltová, klasického profilu – zvýšené chodníky oddelené od cesty obrubníkmi, pričom vo vyústení ulice do Teplickej je len jednostranný chodník. Obojstranný je vytvorený až za parcelou, orientovanou do Teplickej ulice. Tento stav je pravdepodobne dôsledkom toho, že ulica bola sekundárne vložená do existujúcej zástavby a jej profil sa musel danému stavu prispôbiť. Jednostranné osvetlenie vysokými stožiarovými svietidlami je doplnené obojstrannou alejou stromov v tých častiach, kde je chodník. Nové stromy sú v časti kmeňa opatrené kovovou konštrukciou, vo výsadbových misách je vysadených 18 ks dreviny javor mliečny *Acer platanoides* cv. *Globosum*. Verejná zeleň je aj na nezastavanom pozemku, nachádzajúcom sa na nároží s Kukučínovou ulicou. Vzrastlá zeleň, vnímateľná z verejného priestoru, je na viacerých súkromných pozemkoch. K výrazným novodobým technickým prvkom patria kovové reklamné stojany osadené v juhovýchodnej časti ulice, popri nezastavanej parcele, resp. zastavanej prízemnou stavbou.

7) Kukučínova

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Podľa kroniky mesta sa k vyasfaltovaniu vozovky a k osadeniu obrubníkov pristúpilo v roku 1931 a chodníky boli vyasfaltované v roku 1935. V prvých rokoch ulica pravdepodobne neobsahovala plochy alebo línie zelene. Tie sa objavujú až na neskorších fotografiách Pošty (stromadia lemujúce komunikáciu).

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Ulica je asfaltovaná, klasického profilu – zvýšené chodníky oddelené od cesty obrubníkmi. Obojstranné osvetlenie vysokými stožiarovými svietidlami je doplnené obojstrannou alejou stromov, pričom niektoré môžu byť pozostatkami ešte predvojrovej výsadby. Vo výsadbových misách sú vysadené dreviny Javor poľný *Acer campestre* cv. *Elsrijk*. Vzrastlá zeleň, vnímateľná z verejného priestoru, je aj na súkromnom pozemku, ktorý je od ulice oddelený kovovým zábradlím, armovaným murovanými stĺpmi a nízkym prekladom. Sporadicky sú tu umiestnené kovové smetné koše, kovové konštrukcie okolo kmeňa stromov, stojany na bicykle.

8) Kuzmányho ulica

Analýza spevnených plôch zelene a mobiliáru

Vozovka a chodníky boli asfaltované pravdepodobne v 1. polovici 20. storočia. Z tohto obdobia sú zrejme aj vzrastlé stromy, sústredené vo východnej časti ulice.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch zelene a mobiliáru

Ulica je z asfaltu, klasického profilu – zvýšené chodníky oddelené od cesty obrubníkmi. Jednostranné osvetlenie je na vysokých stožiaroch, vzrastlé stromy sa nachádzajú vo východnej časti ulice, mimo PZ.

tvorí severnú hranicu PZ, v zóne je len jej južná strana. Na starších mapových podkladoch je cesta značená bez zástavby, prvýkrát sa roztrúsená zástavba objavuje na mape z 30. rokov 20. storočia. V ulici sú vo výsadbových misách vysadené dreviny Pagaštan konský *Aesculus hippocastanum* + 3 ks *Celtis occidentalis*

9) Meštianska ulica

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Ulica bola asfaltovaná pravdepodobne v rovnakom čase ak Teplická ulica. Pôvodne sa na jej mieste nachádzala neudržiavaná vozová cesta lemovaná alejou stromov. Je pravdepodobné, že stromoradie, ktoré obojstranne lemujú komunikáciu, kopíruje pôvodnú líniu aleje.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

V súčasnosti je cestná komunikácia aj zdvihnuté chodníky asfaltové, asfalt je dotiahnutý až po kmene stromov aleje lemujúcej komunikácie. V ulici sú vo výsadbových misách vysadené dreviny *Tilia tomentosa* cv. Szeleste.

10) Mierová

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Je pravdepodobné, že asfaltovanie ciest aj chodníkov časovo nadväzovalo na výstavbu dvojdomov v slepej ulici.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Ulica je asfaltovaná, klasického profilu – zvýšené chodníky oddelené od cesty obrubníkmi. Osvetľovacie telesá sú osadené na elektrických stĺpoch alebo priamo na domoch. Verejná zeleň v ulici nie je, do ulice však prechádza zeleň z dvorov domov, osadených v hĺbke parciel.

11) Moyzesova

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Masívne asfaltovanie ulíc, prebiehajúce v medzivojnovom období v kúpeľnej časti, sa Moyzesovej ulice zrejme nedotklo, spevnenie povrchov vyasfaltovaním cesty a chodníkov nastalo pravdepodobne až po 2.svetovej vojne.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Ulica je v južnej časti klasického profilu – zvýšené chodníky oddelené od cesty obrubníkmi. Chodníky sa postupne ukončili tak, že vyústenie ulice do Teplickej je len cestnou komunikáciou. V prevažnej miere je použitý asfalt, na novovybudovanom parkovisku je betónová zámková dlažba. Jednostranné osvetlenie stožiarovými svietidlami je mladšieho dáta. Na ulici sa nenachádza žiadna zeleň.

12) Námestie SNP

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Komunikácie námestia boli od počiatku spevnené asfaltom, ako aj cesty v rámci námestia. Dodnes sa dochovala pôvodná koncepcia priestoru, vytvorená z centrálnej štvorcovej plochy zelene členenej na štyri štvorce s vykrojenými rohmi pre osadenie stožiarových svietidiel a s vykrojeným stredom pre centrálnu kruhovú zeleň. Tá bola neskôr nahradená pamätníkom Oslobodenia, kedy boli pravdepodobne vykrojené ďalšie plochy pre osadenie lavičiek po obvode priestoru. Pôvodná koncepcia bola doplnená o štyri oválne zelené plochy pred protistojnými budovami okresného a obecného úradu (dnes Mestský úrad a škola). Do takto vytvoreného priestoru boli vkomponované stromy, vysadené na os symetrie. Na námestí bol krátko po jeho vytvorení osadený špecifický mobiliár. Tvar svietidiel vychádzal zo secesných svietidiel spreď hotela Thermia Palace, boli štíhle, vysoké, v hornej časti sa rozdejovali a na koncoch mrežovitých konzol boli zavesené svietidlá v tvare zvona. ,

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Klasický profil ulice – zvýšené chodníky ohraničené obrubníkmi, je zachovaný aj pri ohraničení plôch zelene. Pred budovami, v minulosti slúžiacimi na administratívno-správne účely a pri soche v strede námestia, sa dodnes nachádzajú stožiare vlajkoslávy, osadené pravdepodobne v čase vzniku toho - ktorého objektu. Horná časť stožiarov verejného osvetlenia aj lavičky boli v 2.polovici 20.storočia vymenené a doplnené o kovové smetné koše, úradné tabule a kovové zábrany pred

východom zo školy. Plocha zelene, nachádzajúca sa v strede námestia, je z troch strán ohraničená parkoviskami. Sú tu vo výsadbových misách vysadené dreviny *Prunus serrulata* cv. Kanzan a na ploche je okrem plošnej porastovej štruktúry vysadená aj priestorová porastová štruktúra vo forme kríkov zlatého dažďa a *Tuja* východná pri pomníku. Nie sú tu stojany pre bicykle, tie sa odkladajú rôzne poblíž vstupov do objektov.

13) Námestie 1. Mája

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Vozovka a chodníky boli asfaltované pravdepodobne v 1. polovici 20. storočia. Z tohto obdobia sú zrejme aj vzrastlé stromy, sústredené v strede námestia.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Námestie má komunikácie klasického profilu – zvýšené chodníky oddelené od cesty obrubníkmi. Cesta je asfaltová, chodníky pred niektorými domami sú dláždené betónovou dlažbou, zvyšná plocha je asfaltová. Osvetlenie je čiastočne prispôsobené príľahlým uliciam a čiastočne je osadené na elektrické stĺpy. V centre trojuholníkového námestia sa nachádzajú dva ostrovčeky zelene, ktoré sú navzájom rozdelené cestnou komunikáciou. Na ploche je okrem plošnej porastovej štruktúry vysadené aj *Betula pendula* a *Tilia cordata*.

14) Pod Párovcami

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Dobové foto existuje len na južnú časť s evanjelickým kostolom, v kronike sa ulica nespomína, z toho dôvodu nie je možné presne určiť a špecifikovať vývoj spevnených plôch, ... obojstranná stromová aleja je značená na všetkých mapových podkladoch od 2. vojenského mapovania.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

V súčasnosti je uličný profil vozovky a chodník asfaltový, parkovisko pred bytovým domom je vydláždené betónovou dlažbou, osadené sú nové vysoké osvetľovacie telesá. Celú ulicu lemuje aleja stromov, ktorá na východe tvorí súčasť parku. Sú tu vo výsadbových misách vysadené dreviny stromoradia na pravej strane ulice *Tilia cordata* cv. Roelvo + *Tilia cordata*.

15) Poštová

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Podľa kroniky mesta sa k vyasfaltovaniu vozovky a k osadeniu obrubníkov pristúpilo, podobne ako na Kukučínovej ulici, v roku 1931 a chodníky boli vyasfaltované v roku 1935.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Ulica je asfaltová, klasického profilu – zvýšené chodníky oddelené od cesty obrubníkmi. Jednostranné osvetlenie vysokými stožiarovými svietidlami je doplnené alejou stromov na druhej strane ulice. Sú tu vo výsadbových misách vysadené dreviny *Katalpa bignonioides* cv. Nana. Verejná zeleň je aj na nezastavanom pozemku, nachádzajúcom sa vo východnej časti ulice. K novodobým technickým prvkom patria reklamné stojany osadené vo východnej časti ulice, popri nezastavanej parcele.

16) Radlinského

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Podľa kroniky mesta bol v ulici (v kronike uvádzaná ako Slovenská) vybudovaný najprv vodovod v roku 1934, kanalizácia v roku 1935 a následne v tom istom roku boli vyasfaltované chodníky. Asfaltový povrch dostala cesta v roku 1936. Podľa vzrastu stromov je predpoklad, že ich výsadba

bola realizovaná v roku 1935 – 36, kedy obec „povoľuje zastromenie ulíc, v ktorých bola chodníková úprava už prevedená, okrasnými stromkami“.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Ulica je asfaltová, klasického profilu – zvýšené chodníky oddelené od cesty obrubníkmi. Betónová dlažba Teplickej ulice na ceste aj chodníku prechádza aj na začiatok Radlinského ulice. Na križovatke s Teplickou ulicou je na ceste použitá betónová vejárová dlažba sivej farby. V strednej časti ulice je chodník odsadený od domov, čím vznikol medzi domom a chodníkom pás zelene. Jednostranné osvetlenie vysokými stožiarovými svietidlami je kombinované svietidlami, osadenými na elektrických stĺpoch. Obojstranná stromová aleja je doplnená mladšími stromkami. V ulici sú vo výsadbových misách vysadené dreviny *Tilia cordata* cv. Roelvo.

17) Royova

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Doklady o pôvodnom charaktere ulice sa nedochovali. Na mapovaní z roku 1900 sú na jej území zakreslené záhrady a sady.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

V súčasnosti je ulica lemovaná vysokými stožiarovými osvetľovacími telies, stromoradiami, nachádzajúcim sa v severnej časti ulice pred bytovými domami so zasunutou uličnou čiarou. Vo vnútroblokoch sa nachádzajú plochy zelene, sporadicky osadené kovové smetné koše, je tu však aj pás kontajnerov, slúžiacich hlavne obyvateľom sídliska, detské ihriská a vešiaky na prádlo.

18) Sládkovičova

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Podľa mestskej kroniky bola cesta aj chodníky asfaltované v roku 1937, a v roku 1951 upravované. V rámci okrášľovacej akcie bola v roku 1955 upravovaná aj Sládkovičova ulica.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

V súčasnosti je ulica klasického profilu – chodníky sú oproti ceste zdvihnuté. Ulica je asfaltová, časť chodníkov je z betónovej dlažby. V nedávnej minulosti tu boli vysadené na obe strany ulice stromky, pred budovou Centra voľného času je voľne prístupná parková úprava. Z priestoru ulice je výrazne vnímaná parková úprava Vojenského kúpeľného ústavu, ktorá je ohradená kovovým priehľadným oplotením. V ulici sú vo výsadbových misách vysadené dreviny Jaseň štíhly *Fraxinus excelsior* cv. Altena. Na ulici sú betónové elektrické stĺpy, na ktorých sú osadené lampy verejného osvetlenia.

19) Šafárikova

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Historická fotografia ulice sa nedochovala. Podľa kroniky mesta bol v ulici v rokoch 1934 – 36 položený vodovod a kanalizácia, v roku 1938 sa previedlo makadamovanie vozovky. Asfalt bol na cestu aj chodníky položený až po vojne.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Ulica je asfaltová, klasického profilu – zvýšené chodníky oddelené od cesty obrubníkmi. Jednostranné osvetlenie stožiarovými svietidlami je doplnené obojstrannou alejou stromov. V ulici je vo výsadbových misách vysadených 22 ks dreviny Višňa krovitá *Prunus fruticosa* cv. Globosa. Vzrastlá zeleň, prechádzajúca svojimi korunami stromov do verejného priestoru, je vo dvore gymnázia.

20) Štefánikova

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Južná časť Štefánikovej ulice bola najskôr len spojovacou cestou medzi dvoma osadami a neskôr tu bola vidiecka zástavba, do začiatku 20. storočia si udržala charakter nespevnenej cesty. Znamky úpravy uličného priestoru sa na fotografiách objavujú začiatkom 20. storočia v súvislosti s výstavbou objektu Sándor Pavilón, kde po jeho dokončení je zobrazený spevnený chodník, ktorý bol od nespevnenej cesty oddelený stromoradiím v oboch uličných frontách. Podľa kroniky mesta bola v roku 1928 a 1935 cestná komunikácia spevnená asfaltom, nie je však uvedené, kedy sa ktorá časť ulice zrealizovala. Podľa toho istého zdroja boli v roku 1935 vyasfaltované aj chodníky. Objekty zasunuté od uličnej čiary boli vymedzené latkovým oplatením a vytvárali tiež nástupný priestor v rámci predzáhradky.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Ulica je klasického profilu – zvýšené chodníky oddelené od cesty obrubníkmi. Cesta je asfaltová, chodníky pred niektorými domami sú dláždené betónovou dlažbou, zvyšná plocha je asfaltová. Osvetlenie je riešené jednostranne, na stožiarových svietidlách. Mohutné stromy zaberajú podstatnú časť úzkych chodníkov, kríková zeleň je na ploche pri evanjelickom kostole. Do ulice zasahuje aj parková zeleň Námestia 1.mája. V ulici sú realizované dosadby mladých stromčekov. Sú tu vo výsadbových misách vysadené drevisy *Tilia cordata* cv. Rancho.

21) Štúrova

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Na ulici v rámci územia pamiatkovej zóny bol v roku 1838 zakreslený okrem neudržiavanej cesty aj chodník. Podľa kroniky mesta bol v ulici (v kronike ešte uvádzaná ako Slovenská) vybudovaný najprv vodovod v roku 1934, kanalizácia v roku 1935 a následne v tom istom roku boli vyasfaltované chodníky. Asfaltový povrch dostala cesta v roku 1936. Podľa vzrastu stromov je predpoklad, že ich výsadba bola realizovaná v roku 1935 – 36, kedy obec „povoľuje zastromenie ulíc, v ktorých bola chodníková úprava už prevedená, okrasnými stromkami“.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Ulica je klasického profilu – zvýšené chodníky oddelené od cesty obrubníkmi. Cesta je asfaltová, chodníky v nároží s Radlinského ulicou sú dláždené betónovou dlažbou, zvyšná plocha je asfaltová. Osvetlenie je riešené jednostranne, na vysokých stožiarových svietidlách alebo na elektrických stĺpoch. V parku v mieste bývalého cintorína je osvetlenie na nižších stožiaroch, nachádza sa tu aj ďalší mobiliár – kovové smetné koše a lavičky. Mohutné stromy zaberajú podstatnú časť úzkych chodníkov. V ulici sú realizované dosadby mladých stromčekov. V ulici sú vo výsadbových misách vysadené drevisy *Tilia cordata* cv. Rancho.

22) Teplická

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

V minulosti podľa najstarších fotografií boli jej plochy nespevnené. Podľa mestskej kroniky bola v roku 1926 položená v cestnom profile kanalizácia, asfaltovanie vozovky a osadenie obrubníkov sa previedlo v roku 1927. Po zavedení vodovodu boli v roku 1935 vyasfaltované aj chodníky. Už v čase kladenia asfaltového povrchu na vozovku bola ulica elektrifikovaná vzdušným vedením, osadeným na elektrických stožiaroch a na oboch stranách ulice bola aleja vzrastlých stromov.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Teplická ulica je v súčasnosti po rekonštrukcii povrchov a mobiliáru. Zvýšené chodníky, ohraničené okrem obrubníkov aj betónovými polguľami, sú pokryté betónovou dlažbou okrovej farby, vozovka zostala asfaltová. Na križovatke s Radlinského ulicou je na ceste použitá betónová vejárová dlažba sivej farby. Mobiliár tvoria vysoké stĺpy verejného osvetlenia, kovové mreže stromov, stojany na bicykle, lavičky, smetné koše. Okrem obojstranných stromových alejí sú v severozápadnej časti

ulice nevydláždené plochy, určené pre nízku zeleň. V ulici sú vo výsadbových misách vysadené dreviny *Acer platanoides* cv. Cleveland. Z predzáhradok, ktoré tu v minulosti boli vo väčšom počte, sa dodnes zachovali pred domom č. 30,32. Kovové oplotenie je armované murovanými stĺpkami.

23) Vajanského ulica

Analýza spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Nedochovali sa historické fotografie ulice, ktoré by pomohli pri datovaní realizácie spevnených plôch. V kronike mesta sa v medzivojnovom období Vajanského ulica nespomína. Na ulici sa v tom období nachádzali minimálne 3 objekty a je preto možné domnievať sa, že podobne ako na vedľajšej Holého ulici tu bol realizovaný okolo roku 1934 vodovod, a následne bol na vozovku položený makadam. Asfaltovanie ulice sa pravdepodobne realizovalo až po vojne.

Vyhodnotenie súčasného stavu spevnených plôch, zelene a mobiliáru

Ulica je asfaltová, klasického profilu – zvýšené chodníky oddelené od cesty obrubníkmi. Jednostranné osvetlenie stožiarovými svietidlami je mladšieho dáta. V časti ulice, vytvárajúcej malé námestie, sa v chodníku nachádzajú vzrastlé aj dosádzané stromy. K starším stromom je priliaty asfalt až ku kmeňu, mladé stromky sú vysadené do trávnatého pásu. V ulici sú vo výsadbových misách vysadené dreviny *Acer rubrum* cv. Scanlon a *Acer platanoides* cv. Columnare.

E.6.3.) Malá architektúra

V rámci piešťanskej pamiatkovej zóny sú početne zastúpené sochárske výtvarné diela. Ich podstatnú časť tvoria sochy a plastiky pochádzajúce z významnej plenérovej výstavy Socha piešťanských parkov. Ďalším bohato zastúpeným prvkom sochárskej tvorby v Piešťanoch sú pomníky, pamätníky a pamätné tabule. Potrebné je tiež vyzdvihnúť umeleckú hodnotu fontán, ktorých úroveň udržiavala akcia zo 70. rokov. 20. stor. „Piešťany mesto fontán“.

V rámci pamiatkovej zóny sa nachádza niekoľko historických sôch, prevažne s nábožensko-votínou funkciou. Profánny charakter, dopĺňujúci parkovú úpravu kúpeľného ostrova majú 4 plastiky antických božstiev (Chlóris-Flóra, Hermés-Merkúr, Pallas Aténa-Minerva, Démeter-Ceres. zač. 19. Stor.) od Josefa Kliebeho, privezené sem z Kráľovej pri Senci v roku 1942, a plastiky od významného bratislavského sochára Alojza Rigeleho (Chlapec s rybou a Chlapec so zajacom, zač. 20. stor.). Neopomenuteľným je tiež známy a symbolický Barlolámač od Róberta Kuhmayera, ktorý spolu s leptami vytvorenými podľa návrhu Martina Benku výtvarne dopĺňa a podporuje nádhernú architektúru kolonádového mosta od architekta Emila Belluša.

Početnými sochárskymi dielami je v rámci Piešťan zastúpený tunajší akademický sochár Valér Vavro. Na území pamiatkovej zóny sa nachádza niekoľko jeho vrcholných plastík, niektoré boli tiež prezentované na Soche piešťanských parkov. Menším počtom plastík – prevažne pamätníkov – tu figuruje druhý významný piešťanský sochár Ladislav Ľudovít Pollák.

Najstaršia slovenská výstava sôch voľne rozmiestnených v prírode bola zahájená štatútom Západoslovenského krajského národného výboru v roku 1966. Predtým jej od roku 1961 predchádzalo niekoľko plenérových výstav, ktoré boli často improvizované. Jednou z nich bola v roku 1961 plenérová výstava Alexandra Trizuljaka, z ktorej zostala v meste pôvabná plastika Milenci, evidovaná ako pamätihodnosť mesta. Sochárska výstava sa od roku 1967 uskutočňovala každoročne do roku 1993. V roku 2005 sa realizovanie plenérovej výstavy obnovilo. „Podujatie vzniklo z iniciatívy mladých sochárov, ktorí na začiatku 60. rokov priviezli svoje diela do mestského parku, aby v okolí amfiteátra obohatili priestor pri druhom najstaršom hudobnom podujatí na Slovensku – Piešťanskom festivale.“ Výstava prebiehala v trojročných cykloch (trienale) členených na výstavu slovenskej plastiky, výstavu zahraničnú alebo s medzinárodnou účasťou, výstavu českého sochárstva. Mnohé z vystavovaných plastík získalo mesto odkúpením, alebo darom. Diela sú dodnes súčasťou parkovej úpravy, dotvárajú jej kolorit a udržiavajú vysokú kultúrnu úroveň, keďže sú tu zastúpené diela významných slovenských autorov tvoriacich v 2. polovici 20. storočia.

Prezentované diela ponúkajú širokú škálu modernistického a postmodernistického prístupu k sochárskej tvorbe, diela štylizované, abstraktné, figurálne, geometrické, subtilné, či monolitické. Zároveň sú ukážkou využitia rôznorodého materiálu: kameň, kov, drevo, keramika, epoxid(?) a technik od sekania, odlievania, či modelovania po modeláciu nerez a pod.

E.7.) ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY A NÁLEZISKÁ

Oblasť dnešných Piešťan v strednej časti výbežku Podunajskej nížiny na nive rieky Váh bola osídlená už v predhistorických dobách, o čom svedčia nálezy neandertálskeho človeka z medzľadového obdobia. Mierna klíma, nezamrzajúce termálne pramene a úrodnosť pôdy na rovine pod výbežkami Považského Inovca podmienili nepretržité osídlenie územia. Archeologické výskumy dokazujú súvislé osídlenie od mladšej doby kamennej cez dobu bronzovú až do súčasnosti. Z obdobia praveku a protohistorického obdobia sú v katastri Piešťan zastúpené kultúry z obdobia paleolitu, neolitu, staršej, mladšej a neskorej doby bronzovej (únetická, lužická a velatická kultúra), z halštatskej doby (kalendeberská kultúra), laténskej a rímskej doby. Stredovek je zastúpený raným (Slovania), vrcholným a neskorým stredovekom. Prvú písomnú zmienku o Piešťanoch (pod názvom Pescan) nachádzame v Zoborskej listine uhorského kráľa Kolomana I. z roku 1113.

Archeologické lokality sa koncentrujú severne, severozápadne a západne od pamiatkovej zóny najmä v okolí potoka Dubová. Je pravdepodobné, že východný okraj staršieho osídlenia potoka Dubová zasahuje do pamiatkovej zóny. K špecifickým archeologickým nálezom, ktorých výskyt sa predpokladá aj v pamiatkovej zóne sú pozostatky rôznych technických či prevádzkových diel súvisiacich s kúpeľníctvom.

E.8.) HISTORICKÁ ZELEŇ

E.8.1. Vývoj zelene

Vývoj zelene v kúpeľnej osade, umiestnenej v blízkosti teplých prameňov na Váhu, bol ovplyvnený samotným Váhom a jeho časťami povodňami. Nekontrolované vylievanie koryta s jeho neustále sa meniacou polohou spôsobovalo aj zmeny polohy zelene v okolí Váhu. Tento systém bol však priaznivým pre vznik lužných lesov a ich pretrvávanie v okolí Váhu.

Na I.vojenskom mapovaní (1782-84) je v osade zeleň značená len v záhradách domov. Keďže už v tomto období tvorili Teplice zázemie pre kúpeľných hostí, je predpoklad, že aj záhrady boli tomuto účelu prispôbené a nemali, na rozdiel od záhrad osady Piešťany, prevažne hospodársku a poľnohospodársku funkciu. Osadu Teplice od kúpeľnej časti oddeľovalo rameno Váhu, okolo ktorého nie je značená žiadna zeleň a na mieste dnešného Mestského parku sa nachádzali plochy poľí. Dreviny sú na mapovaní vyznačené len v časti Kúpeľného ostrova pri meandri Váhu. Tieto už boli zrejme cielene vysadené, čo možno usudzovať z poznámky J.Procházku (1809), ktorý v svojom opise stavu kúpeľov uvádza, že „breh Váhu chránili vysadené stromy až po vodné mlyny“. Podľa Alojza Medňanského, ktorý navštívil kúpele v roku 1822, bol prvým počínom pre vytvorenie Mestského parku vykúpenie záhrad a sádov Jozefom Erdodym, ktorý ešte stihol položiť jeho základy. Na Frauenfeldovom a Lichtensternovom pláne z roku 1824 je vyznačený rozsah Mestského parku - dnešný tzv. Starý park medzi riaditeľstvom kúpeľov (Winterova 29) a hrádzou Váhu, ktorého súčasťou bola aj Beethovenova aleja. Z juhu bol ohraničený kasínom (Winterova 31) a samotnou Winterovou ulicou. Zeleň je na tomto pláne značená v záhradách domov a vo väčších plochách na Kúpeľnom ostrove pri hlavnom koryte Váhu. Spojnicu medzi mestským parkom a kúpeľnými domami na ostrove tvorí okrem mosta cez

rameno Váhu aj štvorradová aleja stromov, tiahnuca sa od mosta smerom ku kúpeľným domom (Napoleonským kúpeľom). Nie je známe, čo z tohto plánu je zameraním skutkového stavu a čo len návrhom, no MUDr. Scherer už v roku 1837 spomína „prijemný park (pozn.mestský), vytvorený premenou sedliackych záhrad a pustých priestranstiev“. Opisuje aj kaviareň, vedľa ktorej je park s obrovskými orechmi a topolmi. Zeleni kúpeľného ostrova nevenoval pozornosť, pretože v tej dobe sa tam nachádzali „bujne sa rozrastajúce krovinny“. Podobná situácia z hľadiska zelene ako na Frauenfeldovom a Lichtensternovom pláne je zaznamenaná aj na II. vojenskom mapovaní z roku 1838. Na mieste budúcej novej časti Mestského parku je plocha polí, lemovaná zo západnej časti alejou vedúcou z Teplíc do Starých Piešťan. Na Kúpeľnom ostrove, ktorý je ešte rozdelený meandrom Váhu na dve časti, je značená zeleň, no zrejme ešte stále bez akejkoľvek regulácie. Priama spojnica medzi kúpeľnými domami (Napoleonské kúpele) a kurhotelom (Winterova 29) je lemovaná alejou zelene. Po prerušení zástavbou osady Teplice pokračuje aleja severným smerom okrajom Mestského parku až po Erdodyovský majer v starých Piešťanoch.

V druhej polovici 19.storočia sa dostalo hlavné rameno Váhu do dnešnej polohy a výrazne oddelilo Teplice od Kúpeľného ostrova. Z pôvodného hlavného ramena sa stala mŕtva zátoka oddeľujúca Kúpeľný ostrov od Banky, boli vybudované ochranné hrádze, čím sa zmiernilo riziko presúvania prameňov. V centre kúpeľnej osady sa rozširuje Mestský park, vznikajú v ňom nové stánky spoločenského vyžitia pre kúpeľných hostí.

Výrazné budovanie mestského parku nastalo po roku 1889, kedy prevzala do dlhodobého prenájmu kúpele rodina Winterovcov. Okrem samotného parku v ňom boli vybudované ďalšie budovy pre kúpeľných hostí – kursalón, letné divadlo, hudobný pavilón. Pre porovnanie slúži katastrálna mapa Piešťan zo záveru 19. storočia (1900, reambulovaná v roku 1906) a poľný náčrt z roku 1895 (podklad pre vypracovanie katastrálnej mapy). Je tam zreteľne upravená záhrada vojenského liečebného ústavu na parcele 1540, celá plocha mestského parku dnes pomenovaného ako Sad A. Kmeťa, plochy upravované pri vilách ako sú záhrady Františkovej vily a záhrada Park vily na parcele 1907. Ďalej je záhradnícky upravené okolie pri detskej nemocnici, súkromnú vilovú záhradu nachádzame aj za liečebným domom Zelený strom na parcele číslo 1831, ktorá ústi do dnešnej Beethovenovej ulice. Vilové súkromné záhrady boli aj pri ulici „Király sor“, na parcelách 1890, 1891, 1892 čo je dnes plocha nemocnice na Winterovej ulici. Na parcele 1809 je evidovaný r.k cintorín. Podľa opisu MUDr. Kučeru z roku 1909 sú „uličky mestského parku vysypané pieskom, a rady ulíc a domkov sú takmer ukryté v bujnej zeleni rozsiahlych záhrad, cesta do Starých Piešťan je lemovaná lipovou alejou“.

Po regulácii Váhu v rokoch 1925- 1931 vznikol na hrádzach priestor pre vytvorenie novej promenády s lavičkami a oplotením. Súčasťou nového administratívneho centra na námestí SNP, ktoré vzniklo v medzivojnovom období, bola parková úprava námestia architektonicky zosúladená s novopostavenými budovami. Na druhej strane sa tzv. Starý park znižuje o plochy, na ktorých boli vystavané vily v priestore medzi Winterovou ulicou a spojnica mosta s riaditeľstvom kúpeľov. Kúpeľný ostrov sa čiastočne adaptoval na novú klientelu- rekreantov, ktorí často tvorili sprievod pacientov kúpeľov, vytváraním nového zázemia (rozširovaním parkových úprav s voliérami a jazierkami s termálnou vodou, vytvorenie golfového ihriska, tenisových kurtov, novej promenády na hrádzi a vytvorenie nového kúpaliska Eva).

Po r. 1948 v Mestskom parku vznikali kultúrno- spoločenské zariadenia nepomerne väčšej kapacity ako v predchádzajúcich obdobiach (amfiteáter, mestské kino, dom umenia). Na Kúpeľnom ostrove sa sústreďujú nové ubytovacie kapacity v rozsiahlych komplexoch (Balnea Palace, Balnea Esplanáde, Balnea Splendit, Balnea Grand). V roku 1963 sa objavuje požiadavka do parkov a do verejnej zelene zakomponovať nové okrasné fontány (napr. fontána v hlavnej aleji mestského parku bola vybudovaná v roku 1967), budovanie vhodných sôch a každoročné organizovanie výstavy plastík od slovenských, českých a prípadne aj zahraničných umelcov, neskôr pomenovaná Socha piešťanských parkov.

Ďalšou plochou zelene na území pamiatkovej zóny je plocha ohraničená Biskupickým kanálom a hlavným korytom Váhu, nazývaná Lido. Podstatná časť tohto územia má charakter lesostepi s rôznym podielom drevinnej stromovej a krovinnej vegetácie, s teplomilnými bylinnými spoločenstvami. Samostatný park s liečebnými a rehabilitačnými prvkami vznikol na Kúpeľnom

ostrove pri hoteli Thermia Palace v prvej polovici 20.storočia. Dnes je Kúpeľný ostrov funkčne rozdelený na dve časti, na časť parkovú a časť golfového ihriska.

Na území Pamiatkovej zóny Piešťany sa nachádzajú plochy zelene, zapísané ako národné kultúrne pamiatky – Sad A. Kmeťa (mestský park), Kúpeľný park na Kúpeľnom ostrove pri historických kúpeľných domoch, Park pri hoteli Thermia Palace, a plochy zelene, ktoré dotvárajú národnú kultúrnu pamiatku a sú jej súčasťou. Je to napr. plocha parcely pri Základnej umeleckej škole na Teplickej ulici, Záhrada pri vile Centra voľného času na Teplickej ulici.

V súčasnosti tvorí verejne prístupná zeleň na území pamiatkovej zóny rozlohu, plošne porovnateľnú so zastavanou plochou zóny. Najväčším územím zelene je Kúpeľný ostrov, rozdelený na časť parkovú a časť golfového ihriska, veľkými územiami sú aj Mestský park a lesopark Lido, najmenšou, verejne prístupnou parkovou plochou je územie bývalého Teplického cintorína. Na obraze mesta sa významne podieľa aj zeleň v zastavanom území pamiatkovej zóny a to zeleňou, vysádzanou v medzivojnovom období na námestí SNP, na Námestí 1.mája a v niektorých uliciach, pričom táto je zachovaná dodnes.

E.8.2. Kategorizácia parkov

E.8.2.a) Národné kultúrne pamiatky – parky

- **park kúpeľný**, evidovaný v ÚZPF SR pod číslom 983/1.

Je to časť parku na Kúpeľnom ostrove, tvoriaci okolie historických kúpeľných domov. Do chránenej časti parku patrí priestor pred hlavným vstupom do hotela Thermia Palace, pred vstupom do balneoterapie Irma, okolo Napoleonských kúpeľov, kúpeľných domov Pro Patria a Cyril a priestor severovýchodne od týchto domov s historickými prvkami a novodobým, voľne prístupným amfiteátrom. Jednotlivé plochy sú riešené individuálne, avšak vo vzťahu k príľahlej nehnuteľnosti. Pred kúpeľnými domami s dostatočným priestorom v ich predpolí je zeleň upravovaná do pravidelných útvarov, kombinovaná s rôznymi architektonickými prvkami a sadovými úpravami. Pred hotelom Thermia Palace sa rozprestiera park vysadený zo stálo zelených drevín (napr. cypruštekmí Lawsonovými (*Chamaecyparis lawsoniana*) v rôznych kultivaroch), je doplnený kamennými sochami a sedením pred hotelom. Pred balneoterapiou Irma je na os symetrie umiestnená fontána, rastie tu o.i. výnimočný strom, pôvodom z kalifornských hôr - cedrovec zbíhavý (*Calocedrus decurrens*). Za Napoleonskými kúpeľmi č. III. pri termálnom prameni je vytvorená novodobá koncepcia zelene s použitím cudzokrajných architektonických princípov. Námestie medzi tromi budovami Napoleonských kúpeľov je pravidelne vysádzané letničkami do rôznych tvarov, vsadených do trávnatého porastu. V letných mesiacoch priestor oživujú popínavé kry umiestnené pri jednotlivých stĺpoch budov a na pomocných konštrukciách. V úzkej komunikácii pred vstupom do Pro Patrie je vytvorená aleja stromov a pás zelene v kontajneroch. Park v priestore za Napoleonskými kúpeľmi prechádza do prírodno – krajinárskej časti s cennou lipovou alejou lemujúcou hlavnú komunikačnú os, vedúcou v smere východ – západ a striedajúcimi sa lúčnymi priestormi a skupinami drevín. V parku sa nachádzajú aj dendrologické zaujímavosti, dreviny dotvárajúce kompozíciu svojim habitusom, kvitnutím, či tvarom a sfarbením listov. Taktiež sú tu vytvorené jazierka s termálnou vodou a teplomilnými rastlinami a umelo vytvorené zákutia so sekundárne použitými staršími kamennými architektonickými článkami.

- **park pri hoteli Thermia Palace**, evidovaný v ÚZPF SR pod číslom 2528/2..

Je to časť parku na Kúpeľnom ostrove, priliehajúca k zadnej fasáde hotela Thermia Palace. Je lichobežníkového tvaru s výrazne predĺženými dvoma stranami smerom ku Krajinskému mostu, ohraničený hotelom, balneoterapiou Irma, komunikáciou na nábreží Váhu a hrádzou obtokového ramena Váhu. Pred výstavbou kúpeľného hotela a balneoterapie tu bol lužný les, ktorý bol charakteristický pre celý Kúpeľný ostrov. Podľa starších mapových podkladov prechádzalo stredom plochy rameno Váhu, neskôr prechádzala cez park komunikácia, spájajúca most a kompu vedúcu na ľavú stranu Váhu – do Banky. Po postavení kúpeľných domov obchádzala komunikácia hotel tak, že prechádzala popred terasu pred zadným vstupom do hotela. Park do dnešnej podoby bol vytvorený až po zrušení kompy a postavení Krajinského mosta v 30.rokoch 20.storočia, svojou

architektúrou sa však prispôbil secesnému štýlu kúpeľných domov. Väčšina pôvodných stromov bola odstránená a nahradená novou výsadbou. Pri nahrádzaní pôvodných drevín sa kládol dôraz predovšetkým na atraktivitu použitých druhov, ako aj na ich toleranciu k vysokej hladine spodnej vody. Ako doplnkový sadovnícky materiál sa uprednostňovali drevo s rôznou farebnosťou v jednotlivých ročných obdobiach, s rôznou štruktúrou a formou koruny a pod., čo je vidno aj na starších jedincoch. Samostatne riešené architektonické prvky doplnené malou záhradnou architektúrou sú dotvárané pestrofarebnou výsadbou letničiek. Väčšia časť parku je tvorená voľnokrajinárskou výsadbou stromov a kríkov kombinovanou s rôzne umiestnenými architektonickými prvkami (fontána, vázy, mobiliár), pravidelná úprava je vytvorená len na os ústredného priestoru hotela – na os kaviarne. Do tohto priestoru boli nedávno premiestnené sochy putti pred hotela Slovan, ktoré sú národnými kultúrnymi pamiatkami.

- **Sad Andreja Kmeťa** , evidovaný v ÚZPF SR pod číslom 11817/1

nazývaný aj mestský park je situovaný vo východnej časti mesta, západne od Biskupického kanála. Je ohraničený ulicami Beethovenova, Winterova, Pod Párovcami, Kuzmányho a Nábřežím Ivana Krasku. Z hľadiska vývoja je rozdelený na tri časti. Najstaršia časť sa rozprestiera južne od kursalónu a tzv. Beethovenovej aleje. Začiatkom 20. stor. bol označovaný aj ako Starý park. Základy rozsiahlej parkovej úpravy severozápadne od Beethovenovej aleje položil František Erdödy v roku 1865 na mieste odkúpených polí a záhrad piešťanských sedliakov. Dokončená bola koncom 19.storočia Winterovcami. Bol označovaný ako „Nový park“. Po regulácii Váhu a vybudovaní Biskupického kanála v medzivojnovom období sa park rozšíril východným smerom. Mestský park je vybudovaný v prírodne krajinárskom slohu v kombinácii s výrazne upravovanými prvkami, ako je napr. hlavná štvorradová aleja Nového parku vedúca od kursalónu do geometrického stredu Nového parku, či rovná línia Beethovenovej aleje v Starom parku. Súčasná úprava pochádza z konca 19. – zač. 20. storočia s mladšími zásahmi (výstavba budov, zväčša súvisiacich s jeho pôvodnou - kúpeľnou funkciou, výstavba malej architektúry s kúpeľnou i doplnkovou funkciou, nové trasovanie niektorých bočných komunikácií, výstavba športovísk v dodatočne pridanej časti parku). Park nie je ohraničený oplotením, je voľne prístupný zo všetkých strán.

E.8.2.b) Parky s pamiatkovou hodnotou – vytypované za národné kultúrne pamiatky

- **Kúpeľný ostrov - park Kúpeľného ostrova**

Plocha Kúpeľného ostrova sa nachádza vo východnej časti PZ. Kúpeľný park sa tiahne od Krajinského mosta po golfové ihrisko. Z východnej strany ho ohraničuje Obtokové rameno Váhu, ktoré zároveň tvorí hranicu PZ. V severovýchodnej časti čiastočne zasahuje do katastra obce Moravany nad Váhom. Kúpeľný park sa nachádza východne od mesta, s ktorým je spojený dvomi mostmi. Pre peších je určený Kolonádový most, pre automobilovú dopravu južnejší Krajinský most. Na ploche asi 60 ha sa rozprestiera kúpeľný park, sieť hotelov, liečebných domov, golfové ihrisko a športoviská, medzi nimi i termálne kúpalisko Eva. V južnej časti ostrova sa nachádza väčšina termálnych liečivých prameňov. Liečivé bahno sa získava v ramene.

Kúpeľný park vznikol na mieste niekdajších lužných lesov. I keď sa pôvodný charakter postupne stieral, možno tu dodnes nájsť skupinky drevín, typických pre alúvium rieky (topoľ čierny, topoľ biely a pod.).

V súčasnosti patrí v kúpeľnom parku pestrá druhová skupina drevín, ako sú topoľ čierny (*Populus nigra*), javor poľný (*Acer campestre*), hrab obyčajný (*Carpinus betulus*), brest hrabolitý (*Ulmus minor*), čremcha strapcovitá (*Padus avium*), dub zimný (*Quercus petraea*), jaseň úzkolistý (*Fraxinus angustifolia*) atď. V podraсте je tu častý chránený klokoč perovitý (*Staphylea pinnata*), bršlen bradavičnatý (*Euonymus verrucosus*), či drieň obyčajný (*Cornus mas*). Bylinný podrašt tvorí pestrú paletu mezofilných druhov slatinného charakteru.

V kúpeľnom parku rozšírený aj platan javorolistý, z exotických drevín tu možno nájsť katalpu bignóniovitú, ginko dvojľaločné, magnóliu Soulangeovu, paulovniu plstnatú a kalykant kvetnatý.

V 80. tých rokoch 18. st. sa vybudovali kúpeľné domy s bazénmi na malom umelom ostrove z ktorého sa rozširovaním vyvinul dnešný kúpeľný ostrov. Povodeň v roku 1813 ich zničila. V rovnakom roku bol postavený kúpeľný dom s bahniskom, oproti nemu bol v roku 1921 postavený zrkadlový a kaďový kúpeľný dom (základ komplexu Napoleónskych kúpeľov). Kúpeľné domy sa budujú s nadväznou parkovou úpravou. Najstaršie parkové úpravy boli na kúpeľnom ostrove, kde vytvárali zázemie jednotlivým budovám a slúžili návštevníkom k spoločenským účelom. Okrem toho celý priestor, t. j. aj verejné komunikácie boli podriadené požiadavkám parkovej úpravy a rešpektovali ju.

V roku 1912 bol dokončený liečebný komplex Irma a Thermia Palace. Predovšetkým pre návštevníkov a host'ov Thermie bolo treba vytvoriť taký areál zelene a oddychu, ktorý by bol dôstojným pendantom luxusného hotela.

Od Krajinského mosta po most Kolonádový t.j. v severozápadnej časti PZ do centra kúpeľného ostrova vedie jednostranná aleja z Platanu javoroslitového (*Platanus acerifolia*). Štíhle topole čierne (*Populus nigra* f. *italica*) tvoria kostru parku na Kúpeľnom ostrove, nasmerovanú na ruiny jedného z najvyššie položených hradov na Slovensku – Tematína. Oproti jazierkam nájdeme zvláštnu drevinu - judášovec strukový (*Cercis siliquastrum*). Za judášovcom, smerom k Váhu, rastú dva kríky mimoriadne voňavého kalykantu floridského (*Calycanthus floridus*). Severne od pozície kalykantov rastie solitérna jedľa Nordmannova (*Abies nordmanniana*), pôvodom z Kaukazu. V parku je častá teplomilná katalpa bignoniovitá (*Catalpa bignonioides*). Vzácnou drevinou v parku je paulovnia plstnatá (*Paulownia tomentosa*). V južnom cípe parku nájdeme vzácny javor Grosserov (*Acer grosserii*) so zvláštnou štruktúrou a farbou kôry pňa a výrazným sfarbením listov v jeseni. Cestou smerom k Balnea centru nájdeme pri pozornej prehliadke parku borovicu himalájsku (*Pinus wallichiana*), s nápadne dlhými ovisnutými ihlicami, a pred Balneoterapiou II si treba všimnúť jedince jedle srienistej kolorádskej (*Abies concolor*). Tieto druhy tvoria najvzácnejšie ihličnany parku. Pri Spoločenskom centre rastie expozícia hamamelov. Ide o hamamel virgínsky (*Hamamelis virginiana*), rozkvitajúci začiatkom zimy a hamamel japonský (*Hamamelis japonica*), rozkvitajúci začiatkom jari. Sú to zaujímavé druhy s dvojítmymi okvetnými lístkami. Bizarné kvety pagaštanu malokvetého (*Aesculus parviflora*) možno vidieť v júni okolo kúpeľného hotela Balnea Esplanade.

Kúpeľný park je riešený ako prírodne krajinársky park, ktorý vzniká premenou lužného lesa na park, ktorý musí byť prispôsobený potrebám kúpeľných hostí. Okolo každej stavby kúpeľného zariadenia je úprava plochy vždy venovaná pravidelnej úprave najbližšieho okolia, výsadbe letničkových záhonov. Vo východnej časti parku je vedená hlavná asfaltová prístupová komunikácia pre motorové vozidlá – pod hrádzou Obtokového ramena. Na hrádzi sa nachádza cyklochodník. Celý park, okrem plochy golfového ihriska je voľne prístupný. Golfové ihrisko, kde bol pôvodne hospodársky dvor zaberá približne 1/3 plochy kúpeľného ostrova, jeho severnú časť. V západnej časti prirodzenú hranicu od rieky Váh mu robí hrádza. Jeho rozloha končí skoro pri kultúrno-spoločenskom centre. Zástavba solitérnych, rôznorodých objektov je situovaná hlavne popri ramene Váhu a len čiastočne pri hlavnom koryte.

- **Sadovnicke úpravy areálu Vojenského kúpeľného ústavu, Teplická ulica**

Vojenský kúpeľný ústav bol založený v roku 1863 významným lekárom, balneológom európskeho mena F. E. Schererom na pozemkoch mimo centra kúpeľnej osady. Slúžil pre kúpeľných pacientov z radov príslušníkov armády. Budova bola postavená uprostred rozmerného pozemku, čo dovoľovalo vybudovať rozľahlý park v jej okolí. Na katastrálnej mape z prelomu 19. a 20. storočia sú vyznačené okolo objektu parkové úpravy aj drevená stavba v parku, ktorá však už neexistuje. V roku 1908-1909 vybudovali v parku solitérnu vilu Izabela, na prelome 20. a 21. storočia doplnili rozsah poskytovaných služieb o balneoterapeutickú prevádzku, vrátane bazénov. Park má z väčšej časti zachovanú pôvodnú kompozíciu, ktorá je doplnená mladšími zásahmi, či už v podobe dosadiel zelene, spevňovaním komunikácií, vytvorením odstavňích plôch pre autá, alebo vložením zariadení pre športové vyžitie pacientov (tenisový kurt, minigolfové ihrisko). Celý areál kúpeľného

ústavu je evidovaný v zozname hmotných nehnuteľných pamätihodností mesta pod číslom 11/2009.

E.8.2.c) Parky s pamiatkovou hodnotou

- plocha parku bývalého Teplického cintorína na Štúrovej ulici

sa nachádza v severozápadnej časti PZ, je pozostatkom r.k. cintorína, patriaceho k osade Teplice, vedľa ktorého stála židovská synagóga. Blízko pri komunikácii priľahlej k cintorínu bol postavený evanjelický kostol. V jeho severozápadnej časti stála r.k. kaplnka, dnes už neexistujúca. Plocha parku, po zrušení cintorína v roku 1955, bola od Štúrovej ulice zmenšená o plochy rodinných domov a budovy, patriacej ku gymnáziu. V susedstve s parcelami rodinných domov je park ohraničený oplotením, je však verejne prístupný zo Štúrovej ulice aj z Námestia SNP. Murované oplotenie v južnej a severnej časti je pozostatkom pôvodného ohraničenia cintorína. Priestor má charakter menšieho parku s trávnatými plochami a s rôznym zastúpením voľne rastúcich drevín.

- Lesopark LIDO - mestská oddychová a rekreačná zóna

sa nachádza severovýchodne od centra medzi meandrom Váhu a Biskupickým kanálom. Je to južná časť polostrova s pozostatkom lužného lesa, ktorý vznikol vybudovaním Vážskeho kanála popri hlavnom koryte Váhu medzi Trenčínom a Piešťanmi. S centrom Piešťan je lesopark spojený visutou lávkou pre peších. Predchodcom lávky bol drevený mostík vybudovaný začiatkom 20. storočia medzi vtedajším kúpaliskom v Mestskom parku a štrkovou plážou v lesoparku, čím sa vytvorilo miesto pre rekreáciu a pobyt pri tečúcej vode. Na rekreačné účely bol najviac využívaný v období 1. ČSR, kedy bola súčasťou vybavenia požičovňa športových a plážových potrieb. V tomto období dostala pláž názov Lido a podľa nej dostal neskôr názov južný cíp Vážskeho polostrova. Vytvorením Vážskych kaskád v 2. polovici 20. storočia sa rekreačný život na Lide prerušil, zeleň nebola regulovaná a vytvoril sa priestor s voľne rastúcou vegetáciou.

E.8.3. Zeleň uličných interiérov a námestí

Cielene vysádzaná a upravovaná zeleň kúpeľnej osady sa spočiatku sústreďovala hlavne na vybudovanie kúpeľných parkov. Stromová aleja, vedúca popri komunikácii, sa objavuje na II. vojenskom mapovaní. Je ňou lipová aleja, lemujúca spojnicu Teplíc a Piešťan, ktorá je čiastočne zachovaná dodnes na ulici Pod Párovcami. V súvislosti s presťahovaním administratívneho centra z Piešťan do Teplíc v medzivojnovom období a vytvorením nového námestia (SNP) bola vysadená zeleň vo vytvorenom priestore jednotne so vzniknutou architektúrou. V tom období sa začalo aj s výsadbami okrasných stromov v tých uliciach, kde bola už zrealizovaná chodníková úprava asfaltom a kde to dovoľovali šírkové pomery ulice. Niektoré ulice ostali dodnes bez alejí a akejkoľvek zelene. Niektoré naopak sú zásahmi z 2. polovice 20. storočia doplnené menšími plochami zelene s rôznorodou porastovou štruktúrou. **V súčasnosti sa vzrastlá zeleň nachádza na uliciach Bernolákova, Hollého, Kollárova, Kukučínova, Kuzmányho, Meštianska, Nálepškova, Nám Slobody, Námestie 1. Mája, Nitrianska, Pod Párovcami, Poštová, Pribinova, Radlinského, Sládkovičova, Šafárikova, Šafánikova, Štúrova, Teplická, Vajanského. Na uliciach Nám SNP, Winterova a na plochách Sadu A. Kmet'a a Kúpeľného ostrova sú vysadené dreviny spolu so strednou a nízkou porastovou štruktúrou.**

Zeleň jednotlivých ulíc a námestí je spracovaná v kapitole **E.6.2.**

E.8.4. Zeleň dvorov a záhrad

Archívne materiály dokladajú, že už koncom 18.storočia boli hlavnou obživou obyvateľov osady Teplice služby pre kúpeľných hostí. Tomuto účelu sa zrejme prispôbovali aj dvory a záhrady, ktoré sa hlavne pri domoch s ubytovacími kapacitami pretvárali na okrasné záhrady. Začiatkom 20.storočia sa modernizovali a zväčšovali mnohé objekty s cieľom zlepšiť a zväčšiť ubytovacie kapacity kúpeľov, s čím súviselo aj vytváranie parkových úprav pri domoch. Niektoré z nich sú zachytené na katastrálnej mape z prelomu storočí.

V úpravách dnešných dvorov je celá škála spôsobov úprav od úplného spevnenia dvora bez akejkoľvek zelene (napr. E. Suchoňa 1, Winterova 34, Nitrianska 19), cez uplatnenie úzkych pásov často sústredených pri parcelačných múroch po obvodě spevnených plôch (napr. E. Suchoňa 3).

Často sú v dvoroch spevnenia v kombinácii so zelenými plochami vo vzájomne vyvážených plošných pomeroch (napr. Rázusova 5). V niektorých polohách pamiatkového územia sa uplatňujú záhradné úpravy s priznanými úzkymi pešími chodníkmi a ostatnou ozelenenou plochou. Rovnako je uplatnená široká škála porastov. Od čistých trávnikovných plôch, cez popínavé dreviny po obvodě dvorov (Nálepka 7), cez kríkové partie, až s uplatnením stromových drevín. Uplatnenie stromov v priestoroch dvorov a záhrad je orientované na nižšie dreviny, ale ojedinele solitérne alebo v skupinách tu rastú aj vysoké stromy (Beethovenova 6,). Sadovnícka a estetická úroveň úprav je tiež veľmi rôzna. Vyskytujú sa tu plochy neupravené, s výrazným zaburinením, prírodno-krajinárske úpravy, neutrálne stvárnenia, historizujúce úpravy, až po najmodernejšie stvárnenia viac alebo menej kvalitné. V druhej skladbe prevládajú hodnotné dreviny domáceho pôvodu, avšak vyskytujú sa aj cudzokrajné dreviny atypické hlavne svojim habituálnym tvarom. V okrajových polohách pamiatkového územia sú v záhradách pestované ovocné stromy a časť záhrad je využívaná aj ako pestovateľské plochy. Vilové dvory a záhrady nemajú zachované pôvodné úpravy a dnes sa menia rovnako ako všetky ostatné vo väzbe na svoje funkčné využitie.

E.9. VODNÉ TOKY

Voda je významným prvkom mesta z hľadiska prírodného, historického aj z hľadiska funkčného. Cez pamiatkovú zónu preteká hlavné koryto Váhu, (obtokové) rameno Váhu a Biskupický kanál. V severnej časti zóny pretekajú všetky tri toky samostatne, v strede zóny sa hlavné rameno a Biskupický kanál spájajú. Obtokové rameno Váhu prechádza celou zónou samostatne, s hlavným ramenom sa spája až pri južnej hranici zóny, pri Krajinskom moste.

Osada Piešťany (Staré Piešťany s farským kostolom v centre) vznikla vo vzdialenosti od Váhu, dostatočnej na ochranu voči početným povodňam. Miesto termálnych prameňov na Váhu však postupne pritiahlo ľudí, ktorí najskôr budovali pri prameňoch provizórne stavby z netrvanlivých materiálov a medzi Piešťanmi a korytom Váhu vybudovali osadu Teplice, taktiež spočiatku z netrvanlivých materiálov. Časté povodne, ktoré spôsobovali škody aj na domoch z pálenej tehly (prvé sa objavujú v 18.storočí), boli dôvodom na vykonávanie spevňovania hrádzí, regulácií vodného toku a budovanie vodných stavieb, čím sa situácia dostala do dnešného stavu, stabilizovaného už niekoľko desaťročí.

E.9.1. Hlavné koryto Váhu

Hlavné koryto Váhu, tečúce cez kataster Piešťan zo severu na juh a vytvárajúce v polohe pamiatkovej zóny mierny meander, rozdeľuje zónu na dve časti, časť mestskú a časť kúpeľnú. V severnej časti je medzi hlavným ramenom a mestskou časťou lesopark Lido, ohraničený hlavným ramenom Váhu a Biskupickým kanálom. Od ramena Váhu je hlavné rameno oddelené Hornou haťou. Cez hlavné rameno sú vybudované dva mosty, tzv. Kolonádový a Krajinský. Súčasťou Krajinského mosta je dolná hať v ukončení obtokového ramena Váhu.

Hlavné koryto menilo svoju polohu pri každej povodni. Na Hanrichovej mape (1745) aj na Frauenfeldovom pláne (1824) je situácia voči dnešnému stavu vymenená, čiže hlavné koryto je v polohe dnešného obtokového ramena a obytnú časť od kúpeľného ostrova oddeľuje úzke

rameno. Cez neho je v 19.storočí na mape vyznačený most a hlavným ramenom premávala kompa. Ešte na prelome 19.a 20.storočia zaberala vodná plocha s neupravenými brehmi väčšiu plochu, ako dnes. Na mape z 30.rokov 20.storočia je hlavné rameno v dnešnej polohe, nie je však ešte vybudovaný Biskupický kanál. Na mape je vyznačený prítok potoka do Váhu, zaústeného v polohe dnešnej Beethovenovej aleje. Potok ohraničuje vtedajšiu rozlohu Mestského parku, dnes je na jeho mieste parková komunikácia, vedúca popri športových ihriskách v parku. Rameno okolo Kúpeľného ostrova začínalo pri Kolonádovom moste a končilo pri Krajinskom moste (v dnešnej polohe). Kúpeľný ostrov mal podstatne menšiu rozlohu ako dnes.

E.9.2. Biskupický kanál

Je takmer 40 km dlhý kanál, vybudovaný v rokoch 1942-1956. Začína v Trenčianskych Biskupiciach, podľa ktorých je odvodený jeho názov, a končí v Piešťanoch, v polohe medzi Mestským parkom a Kúpeľným ostrovom. Po jeho pravej strane je nábregie mestskej časti Piešťan, po ľavej strane je zeleň v podobe lesoparku Lido. Cez kanál je vybudovaný most pre peších, spájajúci Mestský park s lesoparkom Lido.

E.9.3. Obtokové rameno Váhu

Rameno Váhu tvorí celú východnú hranicu pamiatkovej zóny, začína v severnej časti hornou haťou a končí v južnej časti dolnou haťou, spojenou s Krajinským mostom, postaveným nad hlavným tokom Váhu. Najvýchodnejší cíp ramena zasahuje do katastra obce Moravany nad Váhom. V južnej časti, v polohe dnešného parku pri hoteli Thermia Palace, premávala na druhú stranu kompa. Toto prepojenie bolo zrušené po vybudovaní Krajinského mosta a presmerovaní hlavnej cestnej komunikácie z Winterovej a Teplickej ulice na Krajinskú cestu.

Obtokové rameno ohraničovalo ešte v 30.rokoch 20.storočia podstatne menšiu časť Kúpeľného ostrova. Jeho poloha od Krajinského mosta po Cyklistický most do Banky je nezmenená, v tejto polohe sa v minulosti rameno prudko zatáčalo, preťalo priamu komunikáciu ostrova, ktorá je dodnes zachovaná a tesne pred Kolonádovým mostom sa spojilo s hlavným ramenom Váhu. Okrem Krajinského mosta, kompy (resp. mosta v polohe bývalej kompy) a mosta do Banky boli na ramene ďalšie dva mosty. Jeden na rovnej komunikácii, spájajúcej kúpeľné budovy s golfovým ihriskom a druhý niekde v polohe dnešného kúpaliska Eva, pri bývalých Františkových kúpeľoch. Smeroval z Kúpeľného ostrova na promenádu, vytvorenú na hlavnom toku Váhu.

V súčasnosti sú cez rameno Váhu vybudované okrem dvoch hatí tri mosty – tzv .Kúpeľný, Cyklistický a Železný most. Kúpeľný – železobetónový most v blízkosti liečebného domu Pro Patria a súčasného riaditeľstva kúpeľov je hlavným nástupom motorovými vozidlami do areálu kúpeľov na Kúpeľnom ostrove. Bol vybudovaný v 90. Rokoch 20.storočia. Cyklistický železobetónový chodník, vedúci do Banky, je postavený približne na mieste, kde stálo premostenie pred reguláciou obtokového ramena. Železný most je vybudovaný v rozšírenej časti obtokového ramena a pravdepodobne súvisí jeho výstavba s reguláciou ramena Váhu.

PAMIATKOVÉ HODNOTY ÚZEMIA NEHMOTNEJ POVAHY

E.10. OSOBNOSTI, SPOJENÉ S PIEŠŤANMI

Winter, Alexander (1829-1909) – v roku 1889 si prenajal od grófa Františka Erdödyho Piešťanské kúpele a založil firmu „Alexander Winter a synovia, podnik generálneho prenájmu kúpeľov“. Kúpele boli dovtedy zanedbané, a tak postupne investoval najprv do obnovy starých budov- Kurhotel, Napoleonské kúpele, neskôr dal postaviť Kúpeľnú dvoranu (1893-94) a letné kino, robotnícku nemocnicu Pro Labore (1893). Na Kúpeľnom ostrove dal postaviť najmodernejšiu kúpeľnú budovu -

Kúpele Františka Jozefa I. (1897-98). Naštartoval rozvoj kúpeľníctva v Piešťanoch, v čom pokračovali jeho synovia.

Winter, Ľudovít (1870-1968) – pod jeho vedením sa vybudovali na Kúpeľnom ostrove dve významné secesné stavby od budapeštianskych architektov H.Böhma a A.Hegedúsa – luxusný hotel Thermia palace a balneoterapia Irma. Veľké úsilie venoval tomu, aby Piešťanské kúpele získali svetové meno, čo sa mu aj podarilo v podobe zahraničnej klientely.

Winter, Imrich (1878-1943) – zásluhou jeho a brata Ľudovíta vznikla roku 1928 Piešťanská muzeálna spoločnosť, ktorej sa stal riaditeľom. Svoju expozíciu mala v Kúpeľnej dvorane, kde sa nachádza aj pamätná tabuľa.

K významným osobnostiam Piešťan neodmysliteľne patria i lekári, ktorí poskytovali zdravotnú starostlivosť pre mesto alebo kúpele. Každý z nich sa pričínal svojou prácou o rozvoj mesta i kúpeľníctva ale i o propagáciu kúpeľov v zahraničí.

Alexander, Zigmund (1830-1912) a **syn Leo** (1870-1945) – pôsobili v Piešťanoch ako kúpeľný lekári, Zigmund od r. 1872, Leo od r. 1903. Najprv pracovali v dome na Beethovenovej ul. a neskôr si dali vybudovať luxusnú vilu Dr.Alexander (od budapeštianskych architektov A.Hegedúsa a H.Böhma), kde zriadili rodinné sanatórium, v ktorom sa liečili významní zahraniční hostia. Leo Alexander liečil i bulharského cára Ferdinanda I. za čo získal vyznamenanie - oficiersky kríž Rádu svätého Alexandra.

Alter, Herman- ako vojenský lekár pôsobil tri roky vo funkcii šéflekára Vojenského kúpeľného ústavu (1874-76). Vo svojej monografii *Der Kurort Pystjan in Ungarn* (1875) (Kúpele Piešťany v Uhorsku) popísal lekársku starostlivosť i pomery v kúpeľoch a Vojenskom kúpeľnom ústave.

Brežný, Jozef (1893-1965) – pôsobil v Piešťanoch od roku 1922 najprv ako obecný lekár v prvom verejnom zdravotníckom zariadení v meste, kde sa liečili infekčné choroby, a preto sa spomína pod názvom Epidemická nemocnica. Vilu Amalienhof na Winterovej ul. patriacu jeho rodine, v ktorej bolo zriadené malé sanatórium dal zbúrať a na jej mieste podľa projektu arch. J.Merganca a O.Klimeša postavila (1929-30) fa Pittel a Brausewetter veľké kúpeľné sanatórium vo funkcionalistickom slohu. V roku 1930 začalo fungovať pod názvom Palace sanatórium dr.Brežný. Usiloval sa o zriadenie nemocnice v časti sanatória, čo sa mu roku 1934 aj podarilo. Finančné ťažkosti ho nakoniec prinútili celú budovu predať. Je pochovaný na cintoríne na Bratislavskej ceste v Piešťanoch.

Cmunt, Eduard (1878- 1967) - ako skúsený balneológ orientovaný na reumatické choroby pôsobil v piešťanských kúpeľoch v rokoch 1922-1939; bol žiakom Vratislava Kučeru riekopníka reumatológie, ktorého pôsobiskom boli tiež Piešťany. Zásluhou Cmunta vznikla Československá liga proti reumatizmu. V blízkosti kúpeľnej kaplnky si dal postaviť vilu (Cmuntka).

Fodor, Koloman (1849- 1929) – v Piešťanoch najprv zastával post okresného lekára a neskôr bol Imrichom Erdödy poverený funkciou riaditeľa kúpeľných lekárov. Vo svojej monografii *Schlammbad Pistryan (Pöstyén) in Ungarn mit besonderer Berücksichtigung der Massage-Heilmethode* (1902) (Bahenné kúpele Piešťany v Uhorsku s osobitným zreteľom na masáž-liečebné metódy) o.i. podrobne popisuje kúpele Františka Jozefa postavené roku 1898 na Kúpeľnom ostrove, slúžiace len najbohatším hostom, ale tiež staré – terajšie Napoleonské kúpele. Na dome, v ktorom žil a pracoval na Winterovej ul. č. 25 je umiestnené pamätná tabuľa. Pochovaný je v rodinnej hrobke na cintoríne na Žilinskej ceste v Piešťanoch.

Kollár, Štefan (1894- 1953) – viac ako 30 rokov pôsobil v Piešťanoch. Bol poverený významnou úlohou, prebudovať objekt Pro Patrie, ktorý bol pôvodne postavený ako vojenská nemocnica (1916), na odborný liečebný ústav pre choroby pohybového aparátu. Zastával tu post vedúceho lekára.

Scherer, František Ernest (1805-1879)- prvý kvalifikovaný lekár, ktorý sa natrvalo usadil v Piešťanoch, kde pôsobil 50 rokov. Je zakladateľom prvého zdravotníckeho zariadenia v meste – Vojenského kúpeľného ústavu roku 1863. Jeho odborná monografia *Die heissen Quellen und Bäder Pöstény in Ungarn* (1837) (Horúce pramene a kúpele v Piešťanoch v Uhorsku) tvorí teoretický základ a návod na praktické využitie piešťanským kúpeľných zdrojov; presadzoval

pokrokové názory na kúpeľnú liečbu a určitý čas mal kúpele v prenájme od Erdödyovcov. Pochovaný je v Piešťanoch na bratislavskom cintoríne.

Schmidt, Ladislav (1889- 1975) – ako lekár pracoval v sanatórium Luxor, ktoré zriadil jeho svokor E.Weisz, neskôr zmenilo názov na Spezial sanatorium Dr.L.Schmidt – Dr.Ed.Weisz (objekty tvoria v súčasnosti severnú časť piešťanskej nemocnice). Sanatórium bolo luxusné a moderne vybavené. Schmidt sa aktívne zúčastňoval medzinárodných kongresov, na ktorých propagoval piešťanské kúpele. Vstúpil do Medzinárodnej spoločnosti pre lekársku hydrológiu, v rámci ktorej bol v roku 1925 ustanovený Výbor pre reumatizmus, v ktorom bol Schmidt zakladajúcim členom. Vďaka nemu sa v ďalšom roku konal kongres tejto spoločnosti v československých kúpeľoch, vrátane Piešťan. Schôdza výboru pre reumatizmus sa konala v hoteli Royal (Slovan). Na pamiatku tejto udalosti bola na budovu umiestnená roku 1960 pamätná tabuľa.

Vámoš, Gejza (1901-1956) – v Piešťanoch pôsobil v rokoch 1929- 39 ako kúpeľný lekár a lekár Okresnej nemocenskej pokladnice v Piešťanoch. Aktívne sa zúčastňoval aj na kultúrnom živote v meste redigovaním miestnych časopisov, bol významným slovenským spisovateľom. Jeho pôsobenie v Piešťanoch pripomína pamätná tabuľa na Vile Ilček na Kukučínovej ul.2.

Wagner, Adalbert – piešťanský kúpeľný lekár, ktorého úlohou bol najmä dozor nad výstavbou (1858-59) novej kúpeľnej budovy, v spolupráci s viedenskými projektantmi, ktorej popis zaznamenal vo svojej knihe *Die Heilquellen von Pystjan in Ungan* (1859) (Liečivé pramene z Piešťan v Uhorsku).

Weinberger, Samuel (-1909) – ako lekár pôsobil v Piešťanoch 40 rokov. Je autorom knihy *Der Curort Pistyán in Ungarn* (1885) (Kúpele Piešťany v Uhorsku), akejsi príručky, v ktorej zhrnul všetky podrobné informácie pre kúpeľných hostí o ubytovaní, procedúrach, zaujímavostiach v meste i okolí, ktoré sa dajú navštíviť.

Weisz, Eduard (1865- 1938) – jeho 40 ročné pôsobenie v Piešťanoch je spojené už s rodinou Winterovcov, od ktorej prijal post lekára v Robotníckom špitáli (neskôr premenovaný na Liečebný ústav Pro Labore), zriadenom na liečenie chudobnejších vrstiev obyvateľstva; keď v roku 1912 pri špitáli postavili novú budovu – Pavilón Alexander (na Štefánikovej ul.) zvýšila sa kapacita na 300 postelí. Jeho veľkým prínosom je, že sa postaral o poskytovanie kúpeľnej liečby na účet nemocenských poisťovní.

Medzi významné osobnosti Piešťan treba zaradiť i architektov a staviteľov, ktorí formovali charakter kúpeľného mesta.

Alpár, Ignác (1855- 1928) – významný budapeštiansky architekt, ktorý vďaka kontaktom s Winterovcami prispel svojimi dielami k začínajúcej premene kúpeľného mesta. Je autorom návrhu na solitérnu budovu Kúpeľnej dvorany (1894), prisudzuje sa mu aj autorstvo ďalších stavieb či návrhov na adaptácie - kúpeľné divadlo, objekt Pro Labore.

Bednár, František Eduard (1902-1960) – jeho jediným realizovaným návrhom v pamiatkovej zóne je Škola M.R.Štefánika (1938) na Nám.SNP.

Belluš, Emil (1899-1979) – jeden z najvýznamnejších architektov Slovenska 20.storočia, zakladateľ Fakulty architektúry na Slovenskej vysokej škole technickej v Bratislave. V Piešťanoch navrhol budovu Poštového a telegrafného úradu, Kolonádový most a budovu Okresného úradu na Námestí SNP č.8.

Berta, Jozef (1877-1939) a **Kováč, Alfréd** – významná piešťanská stavebná firma, ktorá realizovala viaceré návrhy architektov v meste – Vila Alba, Astória, International, Koss, Škola T.G.Masaryka..., na mnohé z nich umiestňovali svoje kamenné vizitky. Na stavbe piešťanského sídla svojej firmy na Kollárovej ul.15 sa však podieľali aj autorsky.

Bodnár, Zoltán – architekt, ktorý navrhol nárožný päťpodlažný bytový dom s lekárňou (1931-32) na Námestí slobody č. 6, v priestore námestia, ktoré dovtedy plnilo funkciu trhoviska. Tiež sa mu prisudzujú aj ďalšie návrhy dvojpodlažných domov na Štefánikovej ul. 6,8,10,12.

Böhm, Henrik, (1867-1936) – **Hegedús, Armin** (1869-1945) – budapeštiansky architekti, ktorí svojimi návrhmi obohatili mesto o objekty secesie - kúpeľný hotel Thermia Palace, balneoterapia Irma, hotel Lipa, kúpeľný dom Pro patria, či stavby, ktoré patria už do obdobia moderny - vila

Alexander, pavilón Alexander (Šándor); sú tiež autormi návrhov prestavieb objektov Zelený strom, Kúpeľný hotel a Kúpeľné divadlo.

Bresciani, Stanislav (1890-) – je autorom niekoľkých návrhov – Vily Cmut (Sad A.Kmeťa 11), budovy Kúpeľnej komisie (Pribinova 2) a obytného domu na Teplickej 43, ktoré realizovali známe miestne stavebné firmy.

Cicutto, Vincenzo (1875-1947) – jeho stavebná firma sa v Piešťanoch presadila najmä výrobou terazza nielen na stavbách obytných budov ale i na cintorínoch. V jednom prípade firma objekt nielen navrhla ale aj realizovala, ide o stavbu trojpodlažného Vančovho domu na Teplickej ul.(1928).

Činčera, Jozef - Grebenik, Ivan (1891- 1979) – vyprojetovali jeden z dvoch piešťanských mostov - železobetónový Krajinský most (1930-31).

Gerenday, Gejza (1884/5 – 1944) – v 20-tych rokoch 20.stor. navrhol v Piešťanoch viaceré rodinné domy, vily, nájomné bytové domy a penzióny (Scheimovitzov dom na Beethovenovej 18, sanatórium dr. Östereicha na Winterovej 39, domy pre stavebníkov Dr. Adlera a Komlósa na Teplickej 42,48, Kohna na Nitrianskej, Justovu na Rázusovej, nárožné budovy pre Poláka, Reichmanna, Vilu Dr.Lisku, pričom častým typickým prvkom jeho tvorby sa stal arkier. Medzi jeho návrhy patrila aj evanjelická fara Pod Párovcami, Červená veža či penzión Erna.

Konrad, Jozef (1899 -) – architekt, ktorý navrhol dvojpodlažný dom pre Iricha Taubnera na Nálepckovej ul. 11 (1935) vo vznikajúcej záhradnej štvrti Forear.

Krátky, Jozef – v Piešťanoch pôsobil v prvom decéniu 20.storočia, pracoval spoločne so staviteľom Halzlom (ich nástupcami boli stavitelia Berta a Kováč). Jeho jediným známym architektonickým dielom je novogotický evanjelický kostol (1905).

Leitersdorf, A. – navrhol dve najhodnotnejšie stavby medzivojnového obdobia - Vilu Klára (1928) a dom Dr.Müllera (1927), okrem toho naprojetoval aj trojpodlažný obytný dom na Winterovej ul.6.

Merganc, Jindřich (1889- 1974) – je autorom viacerých návrhov – obchodný a nájomný dom (terajšia VUB na Nám. slobody), penzión Vila Ivanka (Šumava), dom R.Fridmannovej na Kukučínovej 17, navrhol adaptáciu sídla Kúpeľnej komisie (Pribinova 2) a zvíťazil v súťaži na novú budovu Obecného úradu (terajší mestský úrad na Nám. SNP); je autorom jednej z najvýznamnejších funkcionalistických stavieb v meste - Palace sanatórium Dr.Brežného (dnešná nemocnica) na Winterovej ul.66. Pracoval v spoločnom projektovom ateliéri so staviteľom Otmarom Klimešom.

Oberländer, Adolf (1867-1923) – viedenský architekt, ktorého prvým návrhom v Piešťanoch bola budova Grand hotela Rónai-Royal (Slovan) (1906), k ďalším realizovaným stavbám patrí eklektický objekt Júliin dvor na Winterovej ul. 36, prestavba vily Tüköry na historizujúci romantický hotel Leier (Victoria regia).

Pelnář, Jakub (1906 -) – vyprojetoval dvojpodlažný dom s dvoma bytmi na Nálepckovej ul. 7 (1939), ako posledný uskutočnený návrh z pôvodnej predstavy štvrti Floreat.

Pflügler, Alexander – jeho stavebná firma realizovala v meste okrem iných dve významné stavby - penzión Ivánka (Šumava) a bytový dom s lekárnou na Nám.slobody 6. Avšak najvýznamnejším počínom je návrh a realizácia jedinej architektúry s kubistickými prvkami v Piešťanoch Vily Havas (Orava) na Winterovej u. 15.

Pittel a Brausewetter – firma so sídlom v Bratislave, zaoberajúca sa uplatňovaním nových materiálov a technologických postupov. Najprv sa presadila pri stavbe modernej kanalizačnej siete, neskôr sa zamerala na stavby industriálneho charakteru. Firma realizovala v Piešťanoch najznámejšie stavby – kúpalisko Eva, baleoterapiu Irma či Kolonádový most.

Plačko, Alexander (1927- 1999) – spolu s architektom V.Uhliarikom vyprojetoval LÚ Palace (1965-68) ako prvý objekt z budúceho komplexu Balnea- centra na Kúpeľnom ostrove v Piešťanoch.

Pollák, Emanuel (1854-1937) – sučiansky rodák, budapeštiansky architekt, podľa jeho návrhu bola postavená monumentálna budova Františkových kúpeľov (1898) na Kúpeľnom ostrove (v súčasnosti asanovaná).

Scheer, Michal Maximilián (1902-2000) – bol jedným zo spracovateľov Smerného územného plánu (1956), ktorý mal zabezpečiť plánovaný rozvoj kúpeľného mesta; spolu s J.Rajchlom navrhol

letné prírodné divadlo – amfiteáter, ktorý zakomponoval do reliktnej zelene pôvodného lužného lesa.

Scheibner, Rudolf – piešťanský rodák, jeho rodina vlastnila Scheibnerovu tehelnú. Je autorom návrhu úpravy historickej budovy Obecného úradu od J.Merganca na Nám. SNP.

Skřivánek, Ladislav (1877- 1957) – pražský architekt, vyhotovil projekt na meštiansku školu (vtedy T.G.Masaryka) (1926) na obvode formujúceho sa Komenského námestia (dnes Nám.SNP); stavbu realizovala firma Berta a Kováč.

Szalatnai- Slatinský, Artúr (1891- 1961) – v medzivojnovom období sa podľa jeho návrhov v Piešťanoch postavili tri objekty- Vila Astoria (Sad A.Kmeťa 24), LÚ International (Nálepkova ul.6) a Vila Paula (Sad A.Kmeťa 76).

Uhliarik, Viktor (1922- 2007) – s jeho menom ako dlhoročným riaditeľom projektového ústavu Zdravoprojektu Bratislava, je spojená najväčšia povojnová výstavba na Kúpeľnom ostrove - vybudovanie kúpeľného komplexu Balnea- centrum, kde s ďalšími architektmi spolupracoval pri výstavbe Liečebného ústavu Palace balneoterapia (A.Plačko), LÚ Grand a Splendid (J.Schuster), LÚ Esplanade (Ch.Tursunov).

Weinwurm, Fridrich (1885-1942) – **Vécsei, Ignác** (1883-1944) - pražskí architekti, ktorí v Piešťanoch realizovali štyri budovy- Vilu Lívia (Sad A.Kmeťa 78), Penzión Dr.Weltmanna (nárožie Winterovej a Pribinovej ul.), bytový dom s obchodom (na Winterovej 44), Quittnerov dom na Teplickej ul. bol asanovaný.

Weisz, Pavel (1901 – 1944) - piešťanský rodák, syn lekára Eduarda Weisza. V Piešťanoch vyprojektoval viacero stavieb – hotelový komplex Excelsior (Jalta) – Eden, Špeciálne sanatórium MUDr.Schmitta a MUDr.Weisza – Luxor (Winterova 68), Vila Alba (Nálepkova 3), a Vila MUDr.Švorca (Beethovenova 3).

Wimmer, František (1885-1953) – **Szónyi, Andreas** (1885-1968) – bratislavskí architekti, ktorých projektová kancelária navrhla v Piešťanoch viacero budov - rodinné domy pre miestnu honoráciu, vily Anna, Riviéra, Koss, kúpeľný hotel Cyrilov dvor, kúpalisko Eva (spolu s pražským architektom V.Kolátorom), ale tiež navrhla úpravy a adaptácie už existujúcich budov- Kúpeľná dvorana, Kúpeľný hotel, balneoterapia Irma, Ružový mlyn a ďalšie. Oceňované sú aj ich návrhy na záhradné mesto Floreat a Kolóniu umelcov.

SOCHÁRI

Robert Kuhmayer (1883-1972) – sochár, študoval v Budapešti, Viedni a Paríži, pôsobil predovšetkým v Bratislave. Bol členom Bratislavského umeleckého spolku. V roku 1930 vynašiel umelý kameň – kamennú hmotu, ktorou sa dali zhotovovať odliatky. V roku 1933 vytvoril sochu Barlolámača, ktorá je spolu s leptami M. Benku súčasťou Bellušovho kolonádového mosta a je nezameniteľným symbolom piešťanských kúpeľov.

Alexander Trizuljak (1921-1990) – akademický sochár, významný predstaviteľ slovenského sochárstva 2. Pol. 20. storočia. Jeho autorskou výstavou v Piešťanoch v roku 1961 sa začala formovať tradícia plenérových výstav, od roku 1967 známa ako Socha piešťanských parkov, v ktorej bol predsedom organizačného výboru. V pamiatkovej zóne sa nachádza jeho súsošie Milenci.

Vavro, Valér (1911-1992) – akademický sochár zaradený ku skupine výtvarníkov Generácia 1909. Autor mnohých sôch, súsoší, búst, reliéfov, náhrobníkov a pomníkov početne zastúpených v Piešťanoch. Od začiatku 60. Rokov organizoval plenérové výstavy, z ktorých neskôr, v roku 1967, vznikla významná cyklická výstava Socha piešťanských parkov. Venoval sa monumentálnej, komornej, portrétnej a reštaurátorskej tvorbe v klasických sochárskych materiáloch (kameň, drevo, bronz). Zúčastňoval sa kolektívnych výstav doma i v zahraničí. Pochovaný je v Piešťanoch.

Ladislav Ľudovít Pollák (1912-2002) – akademický sochár a reštaurátor. V Piešťanoch zastúpený pomníkmi: Ludvig van Beethoven (1939), Adam Trajan z Benešova (1948), a Fontánou situovanou pred mestským kultúrnym strediskom (1956).

MALIARI

Martin Benka (1888-1971) – významný slovenský maliar, grafik, ilustrátor, výtvarný pedagóg, je jedným zo zakladateľov slovenskej výtvarnej moderny 1. polovice 20. storočia. Podľa jeho návrhu boli vytvorené dva lepty, každý sa skladal so štyroch sklenených tabúľ, ktoré boli pôvodne umiestnené v strede deliacej sklenej steny kolonádového mosta. V súčasnosti sa tu nachádzajú ich kópie.

Janko Alexy (1894-1970) – výtvarník, publicista, pedagóg a záchranca mnohých historických a kultúrnych pamiatok na Slovensku. V rokoch 1932-1937 žil v Piešťanoch, kde sa pokúšal založiť tzv. kolóniu umelcov, tento projekt sa však nestretol s úspechom a v roku 1937 sa presťahoval do Bratislavy.

Aurel Kajlich (1901-1973) – akademický maliar, grafik, ilustrátor, významný predstaviteľ slovenského výtvarného umenia. Študoval v Prahe u prof. Maxa Švabinského a Paríži. Od roku 1946 do svojej smrti žil a tvoril v Piešťanoch, je tu aj pochovaný.

Ctibor Krčmár (1924-1990) – akademický maliar, študoval na Akadémii výtvarných umení v Prahe. Venoval sa maľbe, grafike a modelovaniu. Od roku 1952 žil v Piešťanoch, kde je aj pochovaný.

E.10. NÁZVY ULÍC/NÁMESTÍ HISTORICKÉHO JADRA

Dejiny a fotografiu miest popri kultúrnych pamiatkach najviac približujú názvy ulíc. Tieto i krátkodobým návštevníkom dávajú predstavu o histórii mesta, o jeho vzniku, o jeho živote.

Názvy ulíc v Piešťanoch prešli svojim historickým vývinom, pričom vždy veľmi citlivo odrážali zmenu politických systémov.

Historické názvy v PZ:

- Sad A. Kmeťa**
- od 1.1.1991
  - od 1952 do 1990 Pavlovova
  - od 1919 do 1952 Prezidentov rad
  - od 1918 Király sor (Kráľovský rad)
  - od 1948/52 do 1990 Gottwaldove sady a Mestský park
  - od 1940 do 1948/52 Parkový riadok, úsek od Kolonádneho mosta k Royalu (Slovan)
  - od 1918 – 1940 Sadová trieda
- Beethovenova ulica**- Park sor (Parkový riadok, koniec 19. storočia)
- Sadový rad (1909),
  - Sadová trieda (30. roky 20. storočia)

- Krajinská cesta**
- od 1.1.1991 – Štátna cesta II/499
  - od Krajinského mosta cez dovtedajšiu Krajinskú cestu, križovatka ulíc Krajinská, Dlhá, cez cestu ČSSP smerom k Tesle

- Kúpeľný ostrov**
- do 1918 Fördő sziget

- Nábřežie Ivana Krasku**
- od 1.1.1991
  - do 1990 Nábřežie Sovietskej armády

- Nálepkova**
- od 24.3.1948
  - 1945 Churchillova
  - od 14.3.1940 do konca II. Svet. Vojny Ulica 14. marca

- do 1940 nepomenovaná
- Námestie 1. Mája** - Felső Jeruzalém útca (1900)

- Námestie Slobody - od 1.1.1940
- od 1.10.1949 Námestie Duklianských hrdinov
- Námestie slobody** - Erzsébet útca (Alžbetina ulica, koniec 19. storočia)
- Alžbetina ulica (1909)
- Markt + Elisabeth Strasse (1911)
- Wilsonova ulica (1924)
- Námestie Duklianských hrdinov (1991)

- Námestie SNP** - Komenského námestie (1. ČSR)

- Nitrianska - od 14.3.1940
- od 1918 – do 1940 Nitrianska
- do 1918 Petőfi Sándor utca
- Másiarska (1924)

- Pribinova - od 14.3.1940
- do 1940 nepomenovaná, spájajúca Kúpeľný park s ulicou Samostatnosti

- Rázusova - od 14.3.1940
- od 1918 do 1940 Republikánska
- do 1918 Deák utca

- Radlinského** - Alsó Jeruzalém útca (1900)
- Jeruzalemská (30. roky 20. storočia)
- Slovenská (1924)

- Štefánikova ulica** - Szent István útca (Ulica svätého Štefana, koniec 19. storočia)
- Ulica sv. Štefana (1909)
- Štefánikova ulica (1924)
- Pionierska (1991)

- Štúrova** - Templárska ulica

- Ulica Pod Párovcami** - Gróf Erdödy Ferencz útca (koniec 19. storočia)
- Erdödyho ulica (1909)
- Leninova (1991)

- Teplická ulica** - Erzsébet útca (Alžbetina ulica, koniec 19. storočia, 1899- 1918)
- Alžbetina ulica (1909)

- Wilsonova ulica (1924)
- Ulica Československej armády (1991)

- Winterova
- od 1.1.1991
  - od 1952 do 31.12.1990 Pavlovova
  - od 14.2.1940 spolu s Prezidentovým radom do 1952 ulica Samostatnosti
  - od 1919 – do 1940 Masarykova
  - Königzeile (1911, v časti pri nemocnici)
  - od 1898 – 1918 Ferenc József utca
  - Király sor (Kráľovský riadok, koniec. 19. Storočia)
  - do 1898 Úri utca (Panská)

E.11. VYHODNOTENIE PAMIATKOVÝCH HODNÔT ÚZEMIA A ODÔVODNENIE JEHO OCHRANY

E 11.1.) URBANISTICKO- HISTORICKÉ HODNOTY.

Prvé doklady v stavebnej substancii o existencii komunikácie zo Starých Piešťan do osady Teplice v dnešnej polohe Winterovej ulice sú z obdobia baroka, kedy bol postavený ubytovací hostinec, slúžiaci pravdepodobne najviac pocestným, prichádzajúcim k liečivým prameňom na druhej strane rieky Váh. Na pláne z roku 1824 je už osada Teplice rozvetvená do niekoľkých ulíc, pričom hlavnou zostáva Winterova ulica s hostincem, ktorý bol v tom čase najrozsiahlejšou stavbou osady. Vzhľadom k tomu, že v osade nebolo vytvorené žiadne námestie (zhromažďovací priestor) je pravdepodobné, že priestor pri hostinci bol zároveň centrom osady. Tento stav (centrum v polohe ubytovacieho hostinca, neskôr kurhotela) zostal zachovaný dodnes napriek vytvoreniu mladších námestí, ktoré však funkciu centra neprebrali. Námestie alebo väčšie nádvorie prístupné verejnosti bolo však vytvorené na Kúpeľnom ostrove, vtedy oddelenom od samotnej osady len úzkym ramenom Váhu a to medzi kúpeľnými domami, neskôr pomenovanými ako Napoleonské kúpele I.,II.,III. Už v tomto období bola súčasťou osady nielen neregulovaná, ale aj upravovaná verejná zeleň. Nachádzala sa v časti medzi ubytovacím hostincem a ramenom Váhu a prechádzalo sa cez ňu ku kúpeľným domom.

Veľký stavebný rozvoj na konci 19.a začiatku 20.storočia rešpektoval urbanizmus osady, zástavba bola realizovaná na nezastavaných parcelách jestvujúcich ulíc alebo výmenou stavebného fondu pri dodržaní uličnej čiary a spôsobu zástavby na parcelách. Významným zásahom do urbanizmu osady bola regulácia rieky, kedy hlavné rameno Váhu rozdelilo obytnú časť osady od kúpeľnej. Reguláciou Váhu a spevnením hrádzí vznikla možnosť realizácie zástavby v blízkosti rieky ako aj vytvorenie väčších upravovaných parkových plôch na oboch stranách hlavného ramena. Vznikla tak zástavba zväčša kúpeľných domov, hotelov a zariadení pre kúpeľných hostí, ako aj rozsiahly kúpeľný (dnes Mestský) park na obytnej strane a kúpeľný park na Kúpeľnom ostrove.

Ďalším významným zásahom bolo veľké rozšírenie osady o urbanizované časti v medzivojnovom období, pričom bola v plnom rozsahu rešpektovaná staršia uličná sieť. Regulovaná zástavba na geometricky vymeraných uliciach a na krátkych širokých parcelách priniesla odlišný urbanizmus na nových plochách, pri zahusťovaní zástavby zo staršieho obdobia sa spravidla urbanistické princípy pôvodného urbanizmu rešpektovali. Zároveň si všetky ulice vytvorené v starších obdobiach (do

konca 19.storočia) zachovali svoju polohu a tvoria základnú urbanistickú kostru a jadro pamiatkovej zóny.

Po ustálení pôdorysu historického jadra mesta (osady Teplice), bolo v centre vykonaných niekoľko urbanistických zmien, ktoré čiastočne zmenili pôdorys mesta. Najradikálnejším zásahom bolo zbúranie historických domov na Winterovej ulici medzi Kukučínovou a Kalinčiakovou ulicou v 60.rokoch 20.storočia a ich nahradenie sídliskovou zástavbou, ktorá sa rozprestiera v priestore medzi Winterovou, Kukučínovou, Kalinčiakovou ulicou a Námestím SNP. Ďalšou radikálnou zmenou bola výstavba nového balneologického centra v parku Kúpeľného ostrova tak, že rozsiahle stavby vyplnili takmer celý priestor parku východne od cestnej komunikácie medzi časťou s historickými kúpeľnými budovami a golfovým areálom. Do najstaršej časti historického urbanizmu negatívne vstúpila stavba hotela Satelit na Rázusovej ulici, pred výstavbou ktorého boli zbúrané objekty stojace na štyroch historických parcelách. Nový objekt bol síce postavený do uličnej čiary Rázusovej ulice na jednej z uvoľnených parciel, no jeho hlavný vstup je orientovaný z uvoľneného priestoru bývalých súkromných záhrad. Výstavbou panelovej budovy v hĺbke parciel Poštovej ulice bez zástavby v uličnej línii (Poštová 1), ktorá sa tak dostala do bezprostrednej blízkosti novostavby hotela Satelit, sa urbanizmus mikropriestoru úplne narušil. Výstavba na druhej strane Poštovej ulice už len nadviazala na narušený urbanizmus a nedržala svojou uličnou fasádou uličnú líniu, stanovenú hlavne nárožnými stavbami v križovaní s Kukučínovou ulicou. Medzi objekty, ktoré svojim umiestnením a hmotou narušili historický priestor, patrí aj hotel Magnólia na Nálepkovej ulici, ktorý svojim objemom a výškou sa dostal do významných priehľadov z mesta (priehľad z Winterovej ulice na príľahlý lesopark Červená veža) a na mesto (z príchodu od Banky do pohľadu na nábrežie Váhu). Novostavby na Nálepkovej ulici a rozsiahla novostavba na rohu Nitrianskej a Teplickej ulice (z prelomu 20.a 21.storočia) sú postavené v línii uličnej čiary a dodržiavajú väčšinu základných urbanistických princípov urbanizmu okolitého priestoru, stanoveného tu v mezivojnovom období. Do urbanistického priestoru zväčša prízemnej radovej zástavby historických objektov však nezapadli ďalšie stavby z prelomu 20.a 21.storočia na Radlinského ulici. Svojou výškou a cudzorodou architektúrou v tomto priestore pôsobia rušivo.

Nositelom urbanisticko- historickej hodnoty sú nasledovné fenomény :

- najstarší urbanizmus kúpeľnej osady tvorený z „ubytovacej“ a „kúpeľnej“ časti na dvoch brehoch rieky Váh, s rozľahlými solitérmi kúpeľných domov v oboch častiach a ulicovou zástavbou v ubytovacej časti s centrom bez námestia pri najvýznamnejšom historickom objekte, ubytovacím hostinci, čo je odlišný urbanizmus od klasických obytných osád či miest, tvorených okolo námestia spravidla s dominantou sakrálnou stavbou
- parcelácia najstaršej zástavby, pozostávajúca z úzkych dlhých parciel, zachovaná pri väčšine ulíc z najstaršieho obdobia
- geometricky vymeraný a usporiadaný urbanizmus nových štvrtí, vyvíjajúcich sa vedľa najstaršej zástavby
- parcelácia mezivojnového obdobia, pozostávajúca z krátkych širokých parciel, avšak preberajúca ďalšie urbanistické princípy historického urbanizmu, ako je zástavba v uličnej línii, radová zástavba v mestskej – zastavanej časti a vilová zástavba v bezprostrednej blízkosti parku alebo priamo v ňom, čo je jedinečný urbanizmus mestských novovzniknutých štvrtí, typický len pre toto historické obdobie
- urbanistická kompozícia vilových dvojdomov vrátane ich okolia z obdobia výstavby bezprostredne po 2.svetovej vojne

-významné parkové plochy a kompozície v mestskej aj kúpeľnej časti pamiatkovej zóny so solitérnymi budovami, súvisiacimi s kúpeľnou funkciou mesta

E 11.2.) ARCHITEKTONICKO- HISTORICKÉ A UMELECKO-REMESELNÉ HODNOTY.

V pamiatkovej zóne Piešťany sa nenachádzajú žiadne stredoveké ani renesančné objekty, je tu však množstvo významných stavieb vysokej architektonickej a historickej hodnoty, postavených od baroka až po polovicu 20.storočia. Najstaršou dochovanou stavbou je barokový ubytovací hostinec na Winterovej 29 s významnými prestavbami v období klasicizmu a secesie, kedy bol zmenený na panský hostinec, neskôr Kurhotel a riaditeľstvo kúpeľov. Druhou barokovou stavbou je bývalé kasíno, Winterova 31, ktoré však v priebehu 20.storočia prešlo veľmi radikálnymi prestavbami, takže jeho architektonické a výtvarné hodnoty boli zničené. Koniec 18.a začiatok 19.storočia sa prejavil hlavne na Kúpeľnom ostrove výstavbou kúpeľných domov, (vaňové kúpele N.I. a bazénové kúpele N.III., ktorých urbanistický vývoj bol ukončený v druhej polovici 19.storočia výstavbou tretieho kúpeľného domu N.II. , kedy nadobudli jednotný architektonický výraz. V tomto období bola postavená aj ďalšia kúpeľná budova, Vojenský kúpeľný ústav na Teplickej ulici. Najvýznamnejšími stavbami z hľadiska architektonického, umelecko-historického, ale aj mestotvorného a z hľadiska nadobudnutia celosvetového významu kúpeľov, boli objekty postavené od konca 19.storočia do začiatku 1.svetovej vojny. I keď toto obdobie už prináša aj menej kvalitnú architektúru, do Piešťan boli prizvaní významní architekti, ktorí vytvorili kvalitné architektonické diela. Ármin Hegedüs a Henrich Böhm vytvorili secesný komplex kúpeľných objektov - hotel Thermia Palace a balneoterapia Irma na Kúpeľnom ostrove, podľa projektu Ignáca Alpára bola postavená kúpeľná dvorana v mestskom parku, liečebný dom Slovan navrhol architekt Adolf Oberländer. Ďalšie secesné a neoslohové ubytovacie a hotelové budovy vznikli na Winterovej, Rázusovej, Beethovenovej ulici a na Námestí slobody, pričom autormi niektorých z nich boli tvorcovia objektov na Kúpeľnom ostrove. Popri nových objektoch vznikajúcich v centre kúpeľnej osady sa zachovali aj objekty pôvodnej historickej štruktúry, hlavne na Teplickej, Radlinského, Štefánikovej ulici a na Námestí 1. Mája, ktoré si ponechali drobnú štruktúru, a niektoré sa v tomto období prestavali na technicky kvalitnejšie domy slúžiace pre ubytovanie kúpeľných hostí. Významným obdobím z hľadiska vzniku kvalitnej architektúry bolo medzivojnové obdobie. Funkcionalistické stavby, postavené v tomto období , svojim významom presahujú rámec mesta. Pošta a Kolonádový most od národného umelca Emila Belluša, hotel Eden a liečebný dom Jalta od piešťanského rodáka Pavla Weisza a ďalšie stavby významných architektov stoja hlavne na Námestí SNP, Kollárovej, Kukučínovej, Bernolákovej a Šafárikovej ulici, čiastočne na Teplickej ulici a na Kúpeľnom ostrove, kde bolo podľa projektu architektov Szőnyiho, Wimmera a Kolátora postavené termálne kúpalisko Eva. V tomto období bol postavený aj krajinský most spájajúci oba brehy Váhu a Kúpeľný ostrov. Najmladšími stavbami, ktoré zaraďujeme medzi objekty s významnou architektonickou hodnotou, je komplex budov zo začiatku 50. rokov 20.storočia na Mierovej ulici, skladajúci sa z trojice dvojdomov so samostatne stojacimi garážami, ohraničené jednotným systémom oplotenia. Nositeľom architektonickej a umelecko-remeselnej hodnoty je niekoľko honosnejších kúpeľných domov a domov profánnej architektúry, bytové domy a objekty pre ubytovanie, drobná zástavba na úzkych dlhých parcelách, pochádzajúca z počiatkov osídľovania priestoru, výtvarné diela ako aj objekty technického ,resp. dopravného charakteru a mestská či kúpeľná zeleň. Väčšina stavieb a vecí s individuálnymi pamiatkovými hodnotami je zapísaná, prípadne vytypovaná na zapísanie do Ústredného zoznamu pamiatkového fondu SR alebo je zaradená do zoznamu pamätihodností mesta.

F. Zásady ochrany pamiatkového územia

Pre starostlivosť na území pamiatkovej zóny sú vo Vyhláške, ktorou bola historická časť mesta Piešťany vyhlásená za pamiatkovú zónu, určené nasledovné podmienky:

- *primerane využívať, udržiavať a postupne regenerovať kultúrne pamiatky a ich súbory, zamedziť ich poškodzovanie akéhokoľvek druhu*
- *primeranými úpravami zhodnocovať všetky mestské priestory*
- *zachovať a modernizovať objekty dotvárajúce charakter pamiatkovej zóny, ktoré majú architektonickú alebo inú hodnotu a stavebno-technickú kvalitu*
- *novostavby povoliť len v rozsahu jednotlivých prieluk, v mierke urbanistickej štruktúry pamiatkovej zóny a v súlade s regulatívami obsiahnutými v elaboráte návrhu pamiatkovej zóny*
- *udržiavať a uchovať i vonkajší vzhľad nechránených objektov, pokiaľ sú definované ako objekty dotvárajúce prostredie*
- *udržiavať verejné priestory, plochy a drobné architektúry včítane zelene*
- *zachovať pozitívne prvky priestorovej a hmotovej kompozície, prípadne rušivé prvky nahradzovať novými hodnotami v súlade s prostredím pamiatkovej zóny*
- *k úpravám kultúrnych pamiatok, objektov dotvárajúcich prostredie a charakter pamiatkovej zóny a k zásahom do priestorovej a hmotovej skladby pamiatkovej zóny je potrebné si vždy vyžiadať stanovisko Obvodného úradu životného prostredia, ktoré musí zohľadňovať odborné posudky orgánov štátnej pamiatkovej starostlivosti /ŠUPS Bratislava/.*
- *Miestna samospráva pri zostavovaní a realizácii plánu sociálneho, kultúrneho a hospodárskeho rozvoja sídla prihliada k hodnotám pamiatkovej zóny a vytvára pre regeneráciu územia primerané podmienky.*

Tieto podmienky boli rozpracované Národným pamiatkovým a krajinárskym centrom, Slovenským pamiatkovým ústavom, Krajským strediskom Trnava v odbornom materiáli „Zásady pamiatkovej starostlivosti pre pamiatkovú zónu Piešťany“, v decembri 1996.

Základným právnym predpisom usmerňujúcim činnosť vlastníkov, orgánov a organizácií štátnej správy a samosprávy, ako aj všetkých fyzických a právnických osôb pri nakladaní s pamiatkovým fondom je v súčasnosti zákon č. 49/2002 Z.z. o ochrane pamiatkového fondu z 19. 12.2001 v znení neskorších predpisov (zákon č.405/2005, zákon č. 205/2009, zákon č. 262/2011 a zákon 104/2014).

Ochrana pamiatkového fondu sa okrem tohto základného zákona riadi najmä nižšie uvedenými právnymi predpismi:

- Vyhláška Ministerstva kultúry SR č. 253/2010 Z.z. ktorou sa vykonáva zákon o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov
- Ústavný zákon SNR č.460/1992 Zb. - Ústava Slovenskej republiky
- Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok)v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 50/1976 Zb.o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov
- Zákon 372/1990 o priestupkoch v znení neskorších predpisov

Základné kroky vlastníka národnej kultúrnej pamiatky (ďalej len „kultúrnej pamiatky“) pri plánovanej obnove:

Pred začatím obnovy je vlastník kultúrnej pamiatky, resp. ním poverený správca, povinný krajskému pamiatkovému úradu (KPÚ) predložiť žiadosť o rozhodnutie k zámeru obnovy. Požiadavka predložiť zámer vopred je formulovaná s úmyslom vylúčiť prípravu takej obnovy, ktorá je nezlučiteľná s ochranou pamiatkových hodnôt. Plánované využitie musí zohľadňovať existujúcu kapacitu kultúrnej pamiatky a rešpektovať jej hodnoty.

Zámer obnovy, ktorý je súčasťou žiadosti, obsahuje:

- identifikačné údaje o kultúrnej pamiatke
- majetkoprávne údaje o kultúrnej pamiatke
- plánované budúce využitie kultúrnej pamiatky (s ohľadom na jej kapacitu a hodnoty)
- uvedenie predpokladaných zmien kultúrnej pamiatky

KPÚ vydá rozhodnutie k zámeru obnovy kultúrnej pamiatky a osobitné záväzné stanovisko o každej výskumnej a inej prípravnej a projektovej dokumentácii.

Prípravnú a projektovú dokumentáciu a každú jej zmenu v priebehu spracovania je vlastník povinný prerokovať s KPÚ .

Vo všetkých druhoch ďalšieho konania (územné, stavebné, o zmene stavby, o kolaudácii, atď.) rozhoduje stavebný úrad na základe záväzného stanoviska KPÚ .

V priebehu obnovy kultúrnej pamiatky vykonáva KPÚ štátny dohľad. Zistené nedostatky oznámi stavebnému úradu. Ak ich následkom dôjde k ohrozeniu, poškodeniu alebo zničeniu hodnôt kultúrnej pamiatky, alebo ak ide o rozpor s vydaným rozhodnutím alebo záväzným stanoviskom, KPÚ práce na obnove zastaví. Ak dôjde v priebehu prác k nepredvídanému nálezu, ten treba ohlásiť a práce, ktoré by mohli nález ohroziť, sa musia zastaviť až do vydania rozhodnutia KPÚ.

Kultúrnu pamiatku nie je možné zbúrať bez vyňatia z ústredného zoznamu kultúrnych pamiatok

Základné kroky vlastníka nehnuteľnosti, ktorá nie je národnou kultúrnou pamiatkou, ale nachádza sa v PZ:

Pred začatím úpravy nehnuteľnosti v PZ je vlastník, resp. ním poverený zástupca, povinný vyžiadať si rozhodnutie KPÚ k zámeru.

Zámer úpravy, ktorý je súčasťou žiadosti, obsahuje:

- údaje o nehnuteľnosti
- základné majetkoprávne údaje o nehnuteľnosti
- plánované využitie nehnuteľnosti
- špecifikáciu predpokladaných plošných a priestorových zmien

KPÚ vydá rozhodnutie k zámeru úpravy nehnuteľnosti a osobitné záväzné stanovisko o každej výskumnej a inej prípravnej a projektovej dokumentácii.

Prípravnú a projektovú dokumentáciu a každú jej zmenu v priebehu spracovania je vlastník povinný prerokovať s KPÚ .

Vo všetkých druhoch ďalšieho konania (územné, stavebné, o zmene stavby, o kolaudácii, atď.) rozhoduje stavebný úrad na základe záväzného stanoviska KPÚ .

V priebehu úpravy nehnuteľnosti vykonáva KPÚ štátny dohľad. Zistené nedostatky oznámi stavebnému úradu. Ak ich následkom dôjde k ohrozeniu, poškodeniu alebo zničeniu hodnôt pamiatky alebo pamiatkového územia, alebo ak ide o rozpor s vydaným rozhodnutím alebo

záväzným stanoviskom, KPÚ práce na úprave nehnuteľnosti zastaví. Ak dôjde v priebehu prác k nepredvídanému nálezu, ten treba ohlásiť a práce, ktoré by mohli nález ohroziť, sa musia zastaviť až do vydania rozhodnutia KPÚ.

Zásady ochrany pamiatkového územia obsahujú:

- Požiadavky na primerané funkčné využitie územia
- Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie
- Požiadavky na zachovanie objektovej skladby
- Požiadavky na zachovanie a ochranu výškového a priestorového usporiadania objektov
- Požiadavky na zachovanie, ochranu a prezentáciu prvkov uličného interiéru
- Požiadavky na zachovanie charakteristických pohľadov a priehľadov
- Požiadavky na zachovanie, ochranu a prezentáciu archeologických nálezísk
- Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu historickej zelene

Hlavné zásady urbanisticko-architektonického riešenia ochrany, revitalizácie a prezentácie hodnôt pamiatkového územia vychádzajú z výsledkov analýz urbanisticko-historického výskumu, stavebného vývoja a miery zachovania pamiatkového fondu. Na základe výsledkov analýz je v tomto materiáli PZ rozdelená na dve pásma ochrany. Hranica medzi pásmami je vyznačená v grafickej časti vo výkresoch č. 2 – 5.

1. Pásmo ochrany

Do tohto pásma sú zaradené urbanisticky takmer nenarušené priestory s koncentráciou kultúrnych pamiatok a objektov s individuálnymi pamiatkovými hodnotami, ktoré sú vytypované za kultúrne pamiatky alebo sú zaradené do zoznamu pamätihodností mesta. Patria sem urbanistické priestory:

Beethovenova ulica, Ulica E. Suchoňa, Krajinská cesta, Kúpeľný ostrov, Nábrežie I. Krasku, Nábrežie J. Torkoša, Nábrežie J. Wernhera, Nálepková ulica, Námestie slobody, časť Nitrianskej ulice, Park Pasáž, Pod Párovcami (časť park), Pribinova ulica, Rázusova ulica, Sad Andreja Kmeťa, časť Teplickej ulice, Topoľčianska ulica, Winterova ulica

2. Pásmo ochrany

Do tohto pásma sú zaradené priestory s koncentráciou objektov s pamiatkovou hodnotou a objektov rešpektujúcich pamiatkové hodnoty PZ, ktoré sú lokálne urbanisticky narušené, alebo tu prevažuje urbanistická pamiatková hodnota priestoru nad individuálnymi pamiatkovými hodnotami objektov. Patria sem urbanistické priestory:

Bernolákova ulica, Furdekova ulica, Hollého ulica, Hviezdoslavova ulica, Kalinčiakova ulica, Kollárova ulica, Kukučínova ulica, Kuzmányho ulica, Meštianska ulica, Mierová ulica, Moyzesova ulica, Námestie Juraja Murgaša, Námestie SNP, Námestie 1. Mája, časť Nitrianskej ulice, Ulica Pod Párovcami (bez parku), Poštová ulica, Radlinského ulica, časť Rázusovej ulice, Royova ulica, Sládkovičova ulica, Šafárikova ulica, Štefánikova ulica, Štúrova ulica, časť Teplickej ulice, Vajanského ulica, časť Winterovej ulice

Predmetom ochrany (podľa vyhlášky) v pamiatkovej zóne je najmä:

- a) historický pôdorys pamiatkovej zóny a jej prislúchajúca priestorová a hmotová skladba,
- b) kultúrne pamiatky, objekty vytypované na zápis za kultúrne pamiatky i ďalšie objekty s pamiatkovou hodnotou a miestne pamätihodnosti

- c) verejná a vyhradená zeleň
- d) historický mestský interiér
- e) typické priehľady a pohľadové kužele na jednotlivé objekty v rámci interiéru mesta i diaľkové pohľady
- f) charakteristické špecifické časti na území pamiatkovej zóny, konfigurácia terénu s významným postavením vodného toku, pôvodné funkčné využitie významných historických objektov
- g) archeologické lokality na území mesta a miesta s predpokladanými archeologickými nálezmi

F.1. POŽIADAVKY NA PRIMERANÉ FUNKČNÉ VYUŽITIE ÚZEMIA

Doterajšie skúsenosti v pamiatkovej obnove objektov preukázali, že najviac strát na pamiatkovej hodnote sa realizovalo nevhodnou dislokáciou funkcií, ktorá v záujme vylepšenia prevádzky kladie mimoriadne nároky na dispozičné a konštrukčné zmeny pri obnove historického objektu a tomu úmerným stratám pôvodných originálnych častí. Pri rozhodovaní o zmene funkcií toho ktorého objektu je preto nutné dokonale poznať i vnútorné usporiadanie objektu, jeho disponibilné plochy, reprezentačnosť priestorov, pamiatkové hodnoty tak, aby nevhodne volenou náplňou nedochádzalo v záujme dobrej prevádzky zariadenia k násilným prestavbám a stratám pamiatkových hodnôt. Pri rozhodovaní a funkčnom využití priestorov, resp. objektov, je jedným z hlavných kritérií tradícia umiestnenia toho ktorého zariadenia, spôsob využívania a možnosti realizácie správneho prevádzkového režimu.

Rehabilitácia historických priestorov a ulíc vyžaduje špecifický prístup k ich zhodnoteniu. Mimoriadnu pozornosť si zasluhuje v mestskej časti PZ ulica Winterova, ktorá vývojom nestratila svoju funkciu a naďalej zostáva prirodzeným centrom mesta. Vhodnými úpravami jednotlivých objektov, ktoré si to vyžadujú, je možné doceliť jej plnohodnotné využitie. Základom tohto riešenia bolo i vylúčenie automobilovej dopravy a realizácia novej dlažby, doplnená prvkami drobnej architektúry. Realizácia malých posedení a atraktívnych zariadení s obsluhou, riešenie pasáží a vytvorenie priestorov i pre príležitostné kultúrno-spoločenské podujatia, to všetko prispieva k jej plnohodnotnému využitiu.

Rovnakú pozornosť si však zasluhujú i ostatné priestory a prilahlé ulice v mestskej časti PZ. Tieto je potrebné navzájom zjednotiť a previazať v harmonicky pôsobiace celky.

- je nutné zachovať primárnu prevládajúcu funkciu historického jadra – kúpeľnú funkciu
- Na Kúpeľnom ostrove ponechať budovám a priestorom funkciu súvisiacu s kúpeľnou funkciou – kúpeľné domy, ubytovacie zariadenia pre kúpeľných hostí, kultúrno-spoločenské zariadenia, športové zariadenia (termálne kúpalisko, golfový areál), upravené parkové plochy
- Budovy v Mestskom parku primárne využívať na funkcie, súvisiace s kúpeľnou funkciou
- zachovať komerčný polyfunkčný charakter v objektoch na hlavných komunikačných trasách v mestskej časti pamiatkovej zóny.
- zachovať administratívno-školskú funkciu námestiu SNP
- zachovať obytno-obchodnú funkciu historických objektov v ostatných častiach jadra
- situovať v PZ prevádzky čo najmenej náročné na distribučnú dopravu,
- situovať v PZ také zariadenia, ktoré nevyžadujú rozsiahle skladovacie priestory
- zásadne v historickom jadre nesituovať výrobné objekty (ani ako súčasť iných objektov) mimo drobných klasických remeselných prevádzok a skladové objekty v exponovaných priestoroch
- zachovať prípadne obnoviť pôvodnú funkciu spoločensky významným objektom
- vrátiť významnú spoločenskú a mestotvornú funkciu kurhotelu

- vrátiť do časti Kolonádového mosta balneologickú funkciu – prevádzku pitného pavilónu
- zachovať oddychovú, kúpeľnú a čiastočne športovú funkciu parkom
- je vhodné situovať a realizovať posedenia a spoločensky atraktívne zariadenia s obsluhou pre obyvateľov a návštevníkov mesta a kúpeľov na nábřeží, s vizuálnym prepojením na prostredie parkov a tok rieky Váh.

F.2. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE CHARAKTERISTICKÝCH POHĽADOV A PRIEHĽADOV

Vo výkresovej časti (výkres zásad) a fotografickej časti (chránené pohľady) sú vyznačené a zdokumentované vybrané pohľady, charakteristické pre vnútorný obraz pamiatkovej zóny. Pri fotografiách sú vypísané rámcové zásady ochrany priehľadu. Pre veľkosť pamiatkovej zóny nie sú vyznačené všetky chránené pohľady.

Chránené pohľady

Rôznorodé pohľady v zóne

- architektúra honosných kúpeľných budov
- architektúra mestská a parková, významné budovy kúpeľného a správneho mesta,
- architektúra najstaršej zástavby ako pozostatok kúpeľnej osady
- prírodné scenérie v kombinácii vody so zeleňou
- priehľady do voľnej prírody a na neďaleký hrad Tematín a lesopark Červená veža
- kombinácia priehľadov na park a architektúru

F.3. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU HISTORICKÉHO URBANIZMU (PÔDORYSU A PARCELÁCIE)

Hlavnými zásadami ochrany pamiatkového fondu z hľadiska urbanistického je zachovanie celistvosti pôvodnej urbanistickej štruktúry, formovanej v historickom jadre od počiatkov vzniku kúpeľnej osady až do polovice 20. storočia, ozdravenie narušených častí formou sanačnej regenerácie a vhodným využívaním priestorov a objektov pri súčasnom zachovaní kultúrnych a architektonických hodnôt historického jadra.

Požiadavky rozdeľujeme na:

F.3.1/ zachovanie a údržbu historického urbanizmu v 1. pásme ochrany

a/ mestská časť

b/ kúpeľná časť

F.3.2/ zachovanie a údržbu historického urbanizmu v 2.pásme ochrany

F.3.3/ zachovanie a údržbu historického urbanizmu v parkoch

F.3.4/ regeneráciu historického urbanizmu

a/ v 1.pásme ochrany, mestská časť

b/ v 1.pásme ochrany, kúpeľná časť

c/ v 2.pásme ochrany

F.3.1.a) POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE A ÚDRŽBU HISTORICKÉHO URBANIZMU V 1. PÁSME OCHRANY – mestská časť

- zachovať a udržiavať historický urbanizmus vytvorený najstaršou historickou sieťou ulíc, ktoré sa urbanisticky vyvíjali od počiatkov vzniku osady - Winterova, Rázusova, Nitrianska,

Beethovenova ulica, Námestie slobody , zachovať princípy historického urbanizmu v rámci urbanistických priestorov a aj v rámci jednotlivých parciel

- zachovať a udržiavať urbanizmus štvrtí, vytvorených vedľa najstaršej zástavby v medzivojnovom období – Pribinova, Nálepkova ulica, Sad Andreja Kmeťa, Park pasáží
- zachovať a udržiavať princípy urbanizmu medzivojnového obdobia v tých historických častiach, kde boli vyplnené novou architektúrou ucelené voľné plochy, prípadne bola staršia zástavba nahradená novou v ucelenom rozsahu, najmä na Winterovej, Nitrianskej, Teplickej ulici a na Námestí slobody
- zachovať a udržiavať historickú parceláciu v najstarších blokoch zástavby, tvorenú dlhými parcelami, najmä na Winterovej a Rázusovej ulici a krátkymi parcelami, najmä na Beethovenovej ulici a Námestí slobody
- zachovať a udržiavať parceláciu medzivojnového obdobia, tvorenú krátkymi parcelami, najmä na Pribinovej, Nálepkovej ulici, v Sade A. Kmeťa a v Park pasáži
- zachovať historické uličné čiary ulíc a námestí, nevystupovať pred uličnú čiaru, ktorá je zároveň čiarou stavebnou, žiadnymi novodobými prvkami a konštrukciami, ktoré nie sú súčasťou koncepcnej úpravy fasád, nezasúvať uličnú čiaru do hĺbky parcely;
- zachovať princípy zástavby na parcele, ponechať princípy radovej zástavby v uliciach, pre ktoré je historicky takáto zástavba určená, pri radovej zástavbe ponechať zadnú časť parcely nezastavanú
- zachovať princípy vilovej zástavby v uliciach, kde je takáto zástava historicky určená, najmä na Pribinovej, Nálepkovej ulici a v Sade A. Kmeťa
- zachovať princíp krídlvej zástavby na parcele pri najstaršej zástavbe, prirodzenú orientáciu dvorových krídel na slnečnú stranu,
- zachovať a udržiavať nezastavané dvory prípadne záhrady, nevytvárať celoplošnú zástavbu na parcele
- pri umiestňovaní stavieb na parcele vychádzať z historickej zastavovacej štruktúry v konkrétnej časti pamiatkového územia;
- zachovať priechodnosť prejazdov a priechodov cez uličné krídla do dvorov a záhrad

F.3.1.b) POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE A ÚDRŽBU HISTORICKÉHO URBANIZMU V 1. PÁSME OCHRANY – kúpeľná časť

- zachovať princípy urbanizmu jednotlivých komplexov budov, ktoré spolu urbanisticky alebo stavebne súvisia (napr. hotel Thermia a balneoterapia Irma, súbor Napoleonských kúpeľov, komplex socialistických kúpeľných domov)
- zachovať a nemeniť hlavný vstup do objektov
- nebudovať žiadne novostavby alebo prístavby k historickým objektom v najstaršej časti Kúpeľného ostrova, okrem možnosti prinavrátenia tých objektov (častí objektov), ktoré boli zbúrané alebo nerealizované, pokiaľ bude o nich dostatok archívnych dokumentov
- možnosť realizácie dostavby (novostavby) v mladších častiach Kúpeľného ostrova s cieľom zachovať pôvodnú funkciu, výraz, dispozíciu ap . (napr. areál kúpaliska Eva)
- odstrániť prepojenie kúpeľného domu Balnea Grand s kongresovou sálou ponad hlavnú komunikáciu ostrova alebo zmeniť tak, aby sa obnovil plynulý priehľad cez stromovú aleju na pohorie s hradom Tematín

F.3.2.) POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE A ÚDRŽBU HISTORICKÉHO URBANIZMU V 2. PÁSME OCHRANY

Vzhľadom k časovému posunu vzniku jednotlivých urbanistických priestorov a rôznorodosti architektonického fondu v 2.pásme ochrany je jednotný metodický prístup zvolený na architektonicky príbuzných a historicky súvisiacich priestoroch. Tieto rozdeľujeme na lokality:

- A. Ulice bývalého vonkajšieho okruhu – Meštianska, Radlinského a Námestie 1.mája
  - B. Najstaršie ulice s čiastočne dochovaným stavebným fondom z tohto obdobia - Teplická, Sládkovičova, Štefánikova, časť Štúrovej ulice
  - C. Ulice medzivojnového a povojnového urbanizmu s významnou a kvalitnou architektúrou – Námestie SNP, Bernolákova, Kollárova,, Kukučínova, Šafárikova, Poštová, Mierova (časť slepej ulice)
  - D. Vilové štvrte – Pod Párovcami, časť Štúrovej
  - E. Ulice medzivojnového a povojnového urbanizmu s menším počtom kvalitnej architektúry – Furdekova, Hollého, Hviezdoslavova, Kalinčiakova, Kuzmányho, Mierová (prechodná časť), Moyzesova, časť Štúrovej
  - F. Sídlisková štvrť – Royova, časť Kalinčiakovej
- zachovať a udržiavať historický urbanizmus vytvorený historickou sieťou ulíc, ktoré sa urbanisticky vyvíjali od počiatkov vzniku osady do 50.rokov 20.storočia vrátane slepých uličiek, smerujúcich do vnútroblokov (napr. na Poštovej, Hviezdoslavovej, Mierovej, Pod Párovcami)
  - zachovať a udržiavať historickú parceláciu v najstarších blokoch zástavby, tvorenú dlhými parcelami v priestoroch A, B, (Radlinského ulica, Námestie 1. Mája, Teplická, Štefánikova ulica)
  - zachovať a udržiavať historickú parceláciu v medzivojnových blokoch zástavby, tvorenú krátkymi parcelami v priestoroch C (Námestie SNP, Bernolákova, Kollárova,, Kukučínova, Šafárikova, Mierova ulica)
  - zachovať a udržiavať princípy urbanizmu medzivojnového obdobia v tých historických častiach, kde boli vyplnené novou architektúrou ucelené voľné plochy, prípadne bola staršia zástavba nahradená novou v ucelenom rozsahu, najmä Teplickej ulici
  - zachovať princípy zástavby na parcele, ponechať princípy radovej zástavby v uliciach, pre ktoré je historicky takáto zástavba typická, pri radovej zástavbe ponechať zadnú časť parcely nezastavanú (priestory A,B)
  - hĺbkové domy s valbou orientovanou do ulice nemeniť na krídlové, ponechať voľný vjazd do dvora (Radlinského ulica)
  - zachovať princípy vilovej zástavby v priestoroch D (Pod Párovcami a na Šafárikovej ulici)
  - zachovať reprezentačný charakter budov, tvoriacich námestie SNP a zachovať reprezentačnú a oddychovú funkciu vrátane pôvodnej architektonickej koncepcie samotného priestoru námestia
  - nevytvárať žiadne dostavby na voľnej parcele gymnázia na Námestí SNP
  - Zachovať urbanistickú kompozíciu vilových dvojdomov na Mierovej ulici vrátane ich okolia
  - pri umiestňovaní stavieb na parcele vychádzať z historickej zastavovacej štruktúry v konkrétnej časti pamiatkového územia;

F.3.3.) POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE A ÚDRŽBU HISTORICKÉHO URBANIZMU V PARKOCH

- zachovať historicky utvorenú základnú komunikačnú sieť verejne prístupných parkov v PZ – v Mestskom parku, v Kúpeľnom parku a na bývalom cintoríne na Štúrovej ulici
- zachovať súčasnú urbanistickú kompozíciu Mestského parku s historickými solitérnymi budovami, súvisiacimi s kúpeľnou funkciou parku
- zachovať súčasnú urbanistickú kompozíciu historickej časti Kúpeľného parku s historickými budovami, súvisiacimi s kúpeľnou funkciou Kúpeľného ostrova
- bývalý cintorín na Štúrovej ulici ponechať v dnešnej ploche, nezmenšovať ho o ďalšie stavby alebo prístavby k existujúcim budovám alebo zväčšovaním pozemkov existujúcich budov, ponechať pôvodné murované oplotenie cintorína
- všetky parcely verejných parkov ponechať bez ohraničenia, výnimku tvoria už existujúce prevádzky slúžiace na kultúrno-spoločenské a športové účely (kino s amfiteátrom a plochy športovísk v Mestskom parku, kúpalisko Eva, budovy golfového areálu a voliéra pre vtákov na Kúpeľnom ostrove) alebo slúžia ako technické zázemie kúpeľných budov na Kúpeľnom ostrove (napr. oplotenie smetných košov). Súčasné oplotenie hotela Slovan v Mestskom parku je nutné odstrániť, ohraničenie parku pri hoteli Thermia Palace je možné ponechať v dnešnej polohe a rozsahu, hlavne z bezpečnostných dôvodov (oddelenie od nábrežia ramena Váhu a prístupovej cestnej komunikácie)
- parcely verejných parkov nedeliť, nemeniť na zastavané plochy, parky nezmenšovať zástavbami alebo väčšími dláždenými plochami. Prípadné drobné prevádzky vkladané do parkov musia slúžiť na kultúrno-spoločenské alebo športové účely pre obyvateľov mesta alebo kúpeľných hostí,
- ponechať rozsah golfového ihriska v dnešnej rozlohe, nezmenšovať ho žiadnymi stavbami
- V lesoparku Lido nie je možné stavať žiadne stavby, drobné architektonické prvky tu môžu byť umiestnené len v takých polohách, aby neprekážali pohľadom na Lido z druhej strany rieky a z Kolonádového mosta a aby nenarušili prírodné prostredie
- bližšie podmienky sú uvedené v kapitole F.8. „zeleň parkov“

F.3.4.) POŽIADAVKY NA REGENERÁCIU HISTORICKÉHO URBANIZMU

Základnou požiadavkou pri regenerácii historického urbanizmu je obnova narušených častí v súlade s historickým stavom a v súlade s okolím, ktoré má zachovanú historickú urbanistickú hodnotu, hmotové zjednocovanie jednotlivých urbanistických priestorov tam, kde postupným vývojom vznikol urbanisticky rôznorodý priestor a doplnenie zástavby v súlade s najhodnotnejšími historickými prvkami jednotlivých urbanistických priestorov (sceľovanie priestorov) tam, kde nebola zástavba dotvorená, no s jej jednotným urbanistickým výrazom sa od počiatkov parcelácie a realizácie zástavby počítalo.

F.3.4.a.) Požiadavky na regeneráciu historického urbanizmu v 1. pásme ochrany - mestská časť

Základnou požiadavkou pri regenerácii historického urbanizmu v prvom pásme je obnova narušených častí v súlade s historickým stavom a v súlade s okolím, ktoré má zachovanú historickú urbanistickú hodnotu

- Novú zástavbu realizovať hlavne tam, kde boli odstránené staršie stavby, zdokumentované na katastrálnej mape z prelomu 19.a 20.storočia a na mape z roku 1936.

- uzatvoriť radovou zástavbou uličný priestor Rázusovej ulice, vstup do hotela Satelit premiestniť do uličnej línie Rázusovej ulice alebo ponechať len nevyhnutný nezastavaný priestor pre prístup k hlavnému vchodu orientovanému z bočnej fasády
- v prípade zlého technického stavu hotela Satelit je možné ho zbúrať a nahradiť stavbou, rešpektujúcou historický urbanizmus v tejto časti PZ
- uzatvoriť radovou zástavbou uličný priestor Poštovej ulice s vynechaním prístupu na Námestie J.Murgaša,
- Námestie J.Murgaša je umelo vytvorený priestor a nie je predmetom ochrany, je možné ho zrušiť
- Na Winterovej ulici medzi domami č. 2 a 6 doplniť do uličnej línie uličné krídlo na celú šírku parcely so vstupom do dvora cez prejazd
- Parcely, ktoré doposiaľ neboli do úrovne uličnej línie zastavané, nezastavovať, s výnimkou Námestia slobody, kde je potrebné priestor urbanisticky a architektonicky dotvoriť tak, aby vzniklo uzatvorené plnohodnotné námestie - v rozšírenej časti Námestia slobody, v mieste garáží a prízemnej zástavby vedľa nich, (rezervná plocha 1-3) postaviť v línii ulice mestotvornú zástavbu s mestským (obchodným) parterom
- Architektonicko-urbanistickou štúdiou preveriť možnosť vytvorenia zástavby v uličnej línii Nálepkovej ulice od domu č. 17 po Nitriansku ulicu do uličnej línie domu č. 17 na Nálepkovej ulici a v jeho hmotových dimenziách (výškových, priestorových), zároveň preveriť pohľady a priehľady z rôznych bodov PZ –napr. z Nitrianskej a Krajinskej ulice, z Krajinského mosta, z Nábrežia Ivana Krasku, v rámci toho uvažovať o náznaku bývalého toku ramena Váhu v tejto polohe
- Architektonicko-urbanistickou štúdiou preveriť možnosť uzatvorenia uličnej čiary zástavbou pred domom na Winterovej č. 62, prípadne aj pred hotelom Magnólia, do uličnej línie domu č. 64 a v jeho hmotových dimenziách (výškových, priestorových), zároveň preveriť priehľad z rôznych bodov Winterovej ulice na lesopark Červená veža a preveriť možnosť presunutia kruhového objazdu do polohy Nálepkovej ulice mimo priestor Winterovej ulice
- Možnosť predstavať hmotu pred zasunutú garážu za domom č. 17 na Nálepkovej ulici tak, aby sa predstavba urbanisticky (výškovu aj pôdorysne) prispôsobila ostatným garážam v ulici
- Na Námestí slobody č. 13 je možné nadstaviť šikmú sedlovú strechu bez zvyšovania a zväčšovania rímsy a bez presvetlenia podkrovia priestorovými strešnými prvkami
- Prízemné domy na Winterovej ulici je možné nadstavať o jedno podlažie ukončené sedlovou strechou, po preverení historického výrazu uličnej fasády stavebno-historickým výskumom, okrem domov 27A a Park pasáž 1
- Pri novostavbách a nových častiach stavieb
  - o je nutné vytvoriť harmonický súlad s okolitým historickým prostredím, súlad medzi historickým a novým v objeme, mierke, proporciách celku aj detailoch, v materiáli, farebnosti aj vo výraze, využiť miestne historické urbanistické a architektonické princípy a tvaroslovia, stavba sa nesmie svojím pôsobením negatívne alebo dominantne presadzovať na úkor prostredia
  - o uplatniť historický princíp zástavby na parcele, pri radovej zástavbe krídlivosť zástavby na parcele, s uličným krídlom na celú šírku parcely, hierarchické postavenie uličného krídla voči dvorovým, vytvoriť voľnú, nezastavanú plochu parciel v podobe dvorov, nádvorí alebo záhrad,
  - o dodržať overené spôsoby orientácie dvorových krídel, hlavne orientáciu na južnú, juhovýchodnú a juhozápadnú stranu
- Novostavby a nové časti stavieb
  - o je nutné prispôbiť okolitej zástavbe v spôsobe zástavby na parcele, vzťahom k uličnej línii, vo výške zástavby.
  - o je možné umiestniť len v rozsahu jednotlivých prieluk, v mierke historickej urbanistickej štruktúry bezprostredného okolia
  - o postaviť na pôvodnú uličnú čiaru,

- Je neprípustné riešiť kontrastne a disharmonicky voči okolitému historickému prostrediu vo výške, hmote, zastrešení, stvárnení fasád, materiálom a farebnom riešení
  - zastrešiť klasickými šikmými strechami – sedlovými a pultovými, ktorých sklon, výška rímsy a hrebeňa, krytina (veľkosť, tvar, materiál) a architektonické detaily musia vychádzať z okolitého historického prostredia.
  - Presvetlenie podkrovi realizovať len strešnými oknami bez použitia priestorových presvetľovacích strešných prvkov
  - Konštrukcie strechy a jej detaily realizovať z prírodných materiálov, krytinu použiť pálenú keramickú prírodnej farebnosti
  - Fasády výrazovo, materiálovo aj farebne prispôbiť okolitým historickým fasádam
  - Na fasády, orientované do verejných priestorov, použiť omietkovú povrchovú úpravu bledých pastelových farieb, pričom plocha muriva musí prevažovať nad plochou otvorov
  - Fasádne prvky realizovať z prírodných materiálov (napr. výplne otvorov, okenice - drevo, mreže, zábradlia – kov, rímsy- omietka)
  - Mierka celého objektu a mierka jednotlivých architektonických prvkov (okenné a dverné otvory, vstupný portál, výška parteru, šírka okenných osí, presah konštrukčných prvkov – rímsa, arkier, ap.) musí vychádzať z okolitých historických objektov, prípadne z historického objektu, novostavbou nahrádzaného.
  - konštrukciu novostavby je možné riešiť novodobými konštrukčnými materiálmi ako napr. železobetónový skelet, ocelové konštrukcie. Aj v prípade použitia zatepľovacieho systému je nutné ho opatriť omietkovou povrchovou úpravou.
- Bližšie požiadavky na novostavby sú uvedené v kapitole F.3.4.2. a F.3.4.3., na vytypovaných rezervných plochách sú uvedené v kapitole F.3.4.4.

F.3.4.b.) Požiadavky na regeneráciu historického urbanizmu v 1. pásme ochrany - kúpeľná časť

- Na Kúpeľnom ostrove nie je žiadna prieluka, ktorú by bolo možné zastavať. Nachádza sa tu však plocha po zbúranom kúpeľnom dome – Františkove kúpele. Túto plochu je potrebné prioritne ponechať ako parkovú. V prípade požiadavky vlastníka na opätovné vystavanie kúpeľného domu na jeho mieste sa bude KPU vyjadrovať najskôr formou stanoviska k zmene územného plánu a až v prípade schválenia zmeny územného plánu sa vyjadrí formou rozhodnutia k zámeru zástavby. Obdobný postup bude zvolený v prípade požiadavky na dostavanie kolonády na nábreží Váhu podľa projektu autora Kolonádového mosta.
- V staršej časti ostrova s historickými kúpeľnými domami nie je možné kultúrne pamiatky a historické objekty zbúrať a nahradiť novostavbami, stavby z povojnového obdobia nie sú predmetom ochrany. Ich prípadná náhrada bude posudzovaná individuálne.
- Drobné stavby, súvisiace s kúpeľnou funkciou, je možné na Kúpeľnom ostrove umiestniť tak, aby nenarušili jestvujúcu hodnotnú vzrastlú zeleň, parkové úpravy a priehľady na prírodné scenérie výrazovo musia zapadnúť do daného prostredia. Ich prípadné umiestnenie v parku bude potrebné preveriť vizualizáciami.

F.3.4.c.) Požiadavky na regeneráciu historického urbanizmu v 2. pásme ochrany

Základnou požiadavkou pri regenerácii historického urbanizmu v 2.pásme ochrany je hmotové zjednocovanie jednotlivých urbanistických priestorov tam, kde postupným vývojom vznikol urbanisticky rôznorodý priestor a doplnenie zástavby v súlade s najhodnotnejšími historickými prvkami jednotlivých urbanistických priestorov (sceľovanie priestorov) tam, kde nebola zástavba

dotvorená, no s jej jednotným urbanistickým výrazom sa od počiatkov parcelácie a realizácie zástavby počítalo.

Vzhľadom k časovému posunu vzniku jednotlivých urbanistických priestorov a rôznorodosti architektonického fondu v 2.pásme ochrany je jednotný metodický prístup zvolený na architektonicky príbuzných a historicky súvisiacich priestoroch. Tieto sú v tomto materiáli rozdelené na lokality A – F, rozpísané sú v kapitole F.3.2.

Požiadavky pre všetky lokality:

- je nutné vytvoriť harmonický súlad s historickým prostredím, súlad medzi historickým a novým v objeme, mierke, proporciách, farebnosti aj vo výraze, využiť miestne historické urbanistické a architektonické princípy a tvaroslovnia, stavba sa nesmie svojím pôsobením negatívne alebo dominantne presadzovať na úkor prostredia
- dodržať pôvodnú uličnú a stavebnú čiaru
- pri radovej zástavbe doplniť uličné krídla na celú šírku parcely a možnosť doplniť aj dvorové krídla
- Fasády výrazovo, materiálovo aj farebne prispôbiť okolitým historickým fasádam
- Mierka celého objektu a mierka jednotlivých architektonických prvkov (okenné a dverné otvory, vstupný portál, výška parteru, presah konštrukčných prvkov – rímsa, balkón, ap.) musí vychádzať z okolitých historických objektov, na náznak historických prvkov a detailov v novej architektúre je možné použiť novodobý materiál
- V uliciach, kde nie je jednotná výška a nižšie domy nemajú výrazné architektonické kvality, je možné/vhodné (prípád od prípadu) výšku ríms / fasád zjednocovať
- zastavať prieluky, ohraničené štítovými múrmi susedných domov, kde bolo s výstavbou od založenia ulice počítané
- v prípade použitia strešných prvkov neprerušovať rímsu. Rímsu je možné prerušiť len vtedy, ak bude vytvorený jeden prvok ako akcent, logicky vyplývajúci z architektonického riešenia fasády, nie z dôvodu umelého zväčšovania objemu
- postupne odstrániť všetky falošné strechy (posledné podlažie plnohodnotného objemu obalené do strešného plášťa neprirodzených sklonov) a priznať podlažnosť budov

Požiadavky v lokalite:

A. Ulice bývalého vonkajšieho okruhu – Meštianska, Radlinského a Námestie 1.mája

- ponechať voľnú, nezastavanú plochu parciel v podobe dvorov, nádvorí alebo záhrad,
- dodržať overené spôsoby orientácie dvorových krídel, hlavne orientáciu na južnú, juhovýchodnú a juhozápadnú stranu
- ponechať prízemnú zástavbu s jednoliatou hladinou výšok ríms aj v prípade dostavieb alebo výmeny stavebného fondu, nevytvárať nadstavby v uličnej línii alebo také vstavby do podkrovi, ktoré narušia jednotu strešných rovín
- zastrešenie objektov, výška rímsy, hrebeňa a krytina pri šikmých strechách (veľkosť, tvar, výraz) musia vychádzať z okolitého historického prostredia.
- Na podstatnú časť fasád orientovaných do verejných priestorov so šikmým zastrešením použiť omietkovú povrchovú úpravu
- Voľnú plochu domu č. 18 na Radlinského ulici, orientovanú do Bernolákovej ulice, je možné zastavať v línii Bernolákovej ulice dvorovým prízemným krídlom so sedlovou strechou bez

priestorových presvetľovacích strešných prvkov, napojeným na uličné krídlo domu č. 18 a neprevyšujúcim rímsu ani hrebeň strechy uličného krídla Radlinského 18

- Dvor medzi domom č. 12 na Bernolákovej ulici a domom č. 20 na Radlinského ulici je možné zastavať prízemným domom so sedlovou strechou pri dodržaní uličnej čiary, s výškou rímsy a sklonom strechy presne podľa susedného domu č. 20, bez akýchkoľvek strešných priestorových presvetľovacích prvkov
- Prízemný dom na Meštianskej č. 5 prekryť sedlovou strechou s valbou do Teplickej ulice, možnosť dostavby prízemného objektu s valbovou strechou do uličnej línie Teplickej ulice
- Možnosť dostavby prízemného domu so sedlovou strechou na pozemku domu č. 2 na Sládkovičovej ulici, orientovaného fasádou do Meštianskej ulici a napojeného na dom č. 3 na Meštianskej ulici

Požiadavky v lokalite:

B. Najstaršie ulice s čiastočne dochovaným stavebným fondom z tohto obdobia - Teplická, Sládkovičova, Štefánikova, časť Štúrovej ulice

- Pre najstaršiu zástavbu platia požiadavky ako v lokalite A., pre poschodovú zástavbu z medzivojnového obdobia a mladšiu platia požiadavky ako v lokalite C.
- mladšie prízemné domy západnej strany Štefánikovej ulice bez výrazných architektonických a historických hodnôt (č. 11 a 15) je možné nadstaviť tak, aby sa výška fasády stotožnila s výškou rímsy domu č. 13, budú ukončené rovnou strechou alebo sedlovou strechou s tvarom a sklonom strechy ako na dome č. 13, bez použitia akýchkoľvek priestorových presvetľovacích strešných prvkov
- prístavbou pred zasunutú časť domu č. 5 na Štúrovej ulici sa stratilo prepojenie medzi rozdielnou stavebnou čiarou ulice a preto je potrebné prístavbu odstrániť. Prístavba, pokiaľ by sa vyžadovala, môže byť v pokračovaní zasunutej časti domu západným smerom
- prízemné domy Štúrovej ulice, okrem domov č. 22,24,26, ktoré sa napájajú na okružnú Radlinského ulicu, je možné nadstaviť o 1 podlažie a zastrešiť klasickou sedlovou strechou bez použitia akýchkoľvek priestorových presvetľovacích strešných prvkov, domu č. 12 na Štúrovej ulici musí zostať valba, orientovaná do nezastavanej časti parcely

Požiadavky v lokalite:

C. Ulice medzivojnového a povojnového urbanizmu s významnou a kvalitnou architektúrou – Námestie SNP, Bernolákova, Kollárova, Kukučínova, Šafárikova, Mierova (časť slepej ulice), Poštová ulica

- Zástavbu jednotlivých urbanistických priestorov je potrebné výškovo zjednocovať – tam, kde je zástavba výškovo jednotná, nevytvárať nadstavby jestvujúceho stavebného fondu, prieluky dopĺňať stavbami s rovnakou výškovou hladinou obdobných konštrukčných prvkov, ako pri jestvujúcej zástavbe; tam, kde je zástavba výškovo rôznorodá, je možné nižšie objekty nadstavať tak, aby neprevýšili výškovú hladinu obdobných konštrukčných prvkov, ako pri jestvujúcej zástavbe
- Prízemné domy č. 6 a 10 na Bernolákovej ulici je možné nadstavať tak, aby ich rímsa nepresiahla rímsu domu č. 8, sedlová strecha s námetkom bez priestorových presvetľovacích strešných prvkov bude mať sklon a tvar rovnaký, ako dom č. 8, výraz pôvodného objektu musí zostať zachovaný
- Prízemný dom č. 11 na Bernolákovej ulici je možné zvýšiť o jedno podlažie prekryté sedlovou strechou s námetkom bez priestorových presvetľovacích strešných prvkov

- Nárožie medzi Kukučínovou 20 a Royovou 1 je možné doplniť stavbou do výšky maximálne 4 NP s rovnou strechou, pričom je potrebné dodržať uličnú čiaru, danú týmito dvoma objektami
- Dvojpodlažné objekty Kukučínovej ulice je možné nadstavovať o jedno podlažie pri dodržaní pôvodného výrazu, maximálne do výšky rímsy trojpodlažných susedných objektov, ukončiť plochou alebo plytkou sedlovou strechou, neprevyšujúcou strechu susedného trojpodlažného objektu, bez použitia akýchkoľvek priestorových presvetľovacích strešných prvkov, nevzťahuje sa na dom č. 2, ktorý je pozostatkom historickej zástavby Winterovej ulice
- -východnú stranu Poštovej ulice je možné spojiť výstavbou objektu pred domom č. 1 s možnosťou napojenia na štítový múr pošty na Kukučínovej 15, druhú stranu je možné spojiť so štítom budúcej novostavby na rezervnej ploche č. 11 s prejazdom do vnútrobloku, výška fasády nesmie presiahnuť výšku rímsy pošty, bude ukončená sedlovou strechou so sklonom totožným s poštou, bez použitia strešných priestorových presvetľovacích prvkov

Požiadavky v lokalite:

D. Vilové štvrte – Pod Párovcami, časť Štúrovej

- zahusťovanie zástavby v priestore víl môže byť len do takého rozsahu, aby vilový charakter zostal zachovaný
- novostavby umiestniť len na voľných parcelách - nevytvárať prístavby k vilám
- novostavby umiestniť tak, aby zostal voľný priestor okolo celého objektu, novostavbu voči ulici osadiť do línie okolitých víl

Požiadavky v lokalite:

E. Ulice medzivojnového a povojnového urbanizmu s menším počtom kvalitnej architektúry – Furdekova, Hollého, Hviezdoslavova, Kalinčiakova, Kuzmányho, Mierová (prechodná časť), Moyzesova, časť Štúrovej

- Rôznorodosť Furdekovej ulice zjednotiť postupným dobudovaním voľných plôch v uličnej línii tam, kde to situácia dovoľuje (kde majú susedné domy štítové steny) a nadstavovaním prízemných objektov tak, aby sa zjednotila výška ríms (fasád) v úrovni dvoch nadzemných podlaží s maximálnou výškou rímsy (fasády) stanovenou domom č. 10
- Garáže v uličnej línii Furdekovej ulice, orientované vstupom do ulice, je vhodné zmeniť na domy s mestotvornou fasádou
- Prízemné domy na Hviezdoslavovej ulici je možné nadstavovať tak, aby ich rímsa (fasáda) nepresiahla rímsu nárožného domu č. 18 na Moyzesovej ulici, sedlová strecha s námetkom bez priestorových presvetľovacích strešných prvkov bude mať sklon a tvar rovnaký, ako dom na Moyzesovej č. 18
- Uličné krídla prízemných domov na Kalinčiakovej ulici je možné nadstaviť o jedno podlažie do výšky 2 NP s rovnou alebo sedlovou strechou, taktiež je možné dostávať prieluky medzi domami do línie uličnej čiary tak, aby sa výška fasád zjednotila. Možnosť nadstavby neplatí pre nárožný dom s Winterovou ulicou, ktorý je pozostatkom najstaršej zástavby ulice.
- Na dome č. 1 na Kalinčiakovej ulici je možné zmeniť šikmú strechu na rovnú tak, že výška fasády sa zjednotí so susednými domami Kalinčiakova č. 3 a Royova č. 13
- Garáže v uličnej línii Kalinčiakovej ulice, vstupom orientované do ulice, je vhodné zmeniť na domy s mestotvornou fasádou a parterom
- Prízemné domy na Kuzmányho ulici je možné nadstaviť o jedno podlažie so sedlovou strechou totožnou s dnešným stavom, vrátane strešného priestorového prvku

- Zjednotiť podlažnosť a výšku rímsy domov č. 3 - 7 na Mierovej ulici na 2 nadzemné podlažia s rímsou do výšky dvojpodlažnej časti domu č. 1 na Mierovej ulici
- možnosť dostavby v línii uličnej čiary pred dom č. 2 na Moyzesovej ulici ako dostavba úzkeho dvorového krídla domu na Teplickej 27, resp. pokračovanie dvorového krídla domu č. 20, s možnosťou napojenia na dom č. 4, prízemná stavba s rovnou strechou, prípadne so sedlovou, so sklonom totožným ako sklon oproti stojaceho dvorového krídla domu č. 55, bez akýchkoľvek priestorových strešných presvetľovacích prvkov, s výškou rímsy totožnou s rímsou domu č. 55 na Teplickej ulici
- možnosť dostavby pred dom č. 53A za podmienky vytvorenia chodníka (nutnosť zasunutia uličnej fasády do hĺbky dnešnej parcely) a pri dodržaní obdobných podmienok, ako sú stanovené na novostavbu na vedľajšej rezervnej ploche
- možnosť nadstavby nižších domov na Moyzesovej ulici do výšky troch nadzemných podlaží s rovnou alebo plytkou sedlovou strechou, okrem domov č. 4 a nárožného domu č. 18, ktoré majú zachovaný pôvodný výraz

Požiadavky v lokalite:

F. Sídliková štvrť – Royova, časť Kalinčiakovej

- Domy nezvyšovať žiadnymi nadstavbami, ani šikmými strechami, ponechať rovné strechy

F.3.4.d.) Požiadavky na rezervných plochách

Rezervné plochy 1.pásma ochrany č. 1.a 2., vytypované v tomto materiáli, vznikli zbúraním staršej historickej zástavby. Jej pôdorysné rozmery, tvarovanie a rozmiestnenie na parcele je možné vyčítať z historickej katastrálnej mapy a z niektorých mladších archívnych materiálov. Rezervné plochy 3.a 4 sú na miestach, kde nebol vývoj zástavby v línii uličnej čiary doposiaľ dotvorený. V rámci 2.pásma ochrany sa nachádzajú ďalšie plochy pôvodne nezastavané v uličných čiarach, ktoré sme ale vyhodnotili ako „rezervné plochy s možnosťou dostavby“ z dôvodu, že tieto parcely neboli zastavané (podľa historickej katastrálnej mapy 1898 a ani podľa leteckého snímku z roku 1928 a mapy Piešťan asi z roku 1936), kde však je parcelácia vytvorená pre realizáciu novostavieb.

Na vytypovaných rezervných plochách v rámci 1.pásma ochrany musí zástavba vychádzať z overiteľných historických podkladov a to historických fotografií a historických katastrálnych máp. Základným princípom urbanistickej a architektonickej tvorby na všetkých plochách je vytvorenie harmonického súladu s historickým prostredím, využívanie okolitých urbanistických a architektonických historických princípov a tvaroslovia, vždy je nutné harmonické osadenie stavby do existujúceho kontextu staršej zástavby. Stavba sa nesmie svojím pôsobením negatívne alebo dominantne presadzovať na úkor prostredia. Preto každej novej výstavbe musí predchádzať rozbor urbanistického komplexu s analýzou jednotlivých komponentov ako je harmónia výšok, farieb, materiálov i foriem, vzťah medzi objemom budov a priestorových objemov, ako aj ich primerané proporcie. Osobitnú pozornosť treba venovať zosúladieniu výškového zónovania, pričom novostavba nesmie presiahnuť svojou výškou okolitú zástavbu.

Pri riešení novostavieb je potrebné hľadať súlad medzi starým a novým v objeme, mierke, výške, proporciách, v materiáli aj vo výraze a farebnosti.

Pri novej zástavbe na všetkých rezervných plochách v priestoroch 1. aj 2. pásma je nutné dodržať pôvodnú uličnú čiaru.

Každá rezervná plocha má očíslovanie na výkrese „Zásady ochrany pamiatkového územia“, pričom plochy v 1.pásme ochrany obsahujú číslo 1 a plochy v 2.pásme ochrany obsahujú číslo 2. V nasledujúcom texte sú stanovené konkrétne požiadavky pre jednotlivé rezervné plochy, pričom v 1.pásme ochrany ide o rehabilitáciu priestoru prinavrátením alebo naznačením pôvodnej urbanistickej štruktúry. V 2.pásme ochrany ide o možnosť umiestnenia stavby na rezervných plochách (nie nutnosť) tak, aby sa stavba začlenila do daného historického prostredia.

1) 1.pásmo ochrany

RP 1-1 - Rezervná plocha na Winterovej ulici, č. p. 6503/1 – nutnosť zástavby - predstavuje prieluku v uličnej zástavbe po zbúraní pôvodného objektu

1. novostavba musí dodržať historický spôsob zástavby na parcele objektom pôdorysu tvaru L, s prejazdom, s uličným krídlom osadeným v uličnej čiare a dvorovým krídlom pri jednej zo susedných parciel
2. dodržať historickú uličnú čiaru
3. výška zástavby je limitovaná - vzhľadom na ucelený charakter jestvujúcej historickej zástavby na max. 2 nadzemné podlažia + možnosť využitia podkrovia, výška rímsy nepresiahne výšku rímsy domu č. 9 na Winterovej ulici
4. dodržaný musí byť typ sedlovej strechy so strešným hrebeňom uličného krídla rovnobežným s uličnou čiarou
5. strechu z ulice nečleniť architektonickými prvkami (vikiermi) ani strešnými oknami, možnosť presvetliť z dvora strešnými oknami rozmerov bežných pre jednokrídlové okno
6. fasáda dvorového krídla nesmie prevyšovať korunnú rímsu uličného krídla a strecha dvorového krídla nesmie prevyšovať hrebeň strechy uličného krídla
7. na fasády a strechu sa požaduje uplatniť tradičné materiály
8. architektonický výraz novostavby sa musí prispôbiť mierkou jednotlivých prvkov, farebnosťou, použitými materiálmi a detailom historickému prostrediu ulice, nesmie sa svojím pôsobením negatívne presadzovať na úkor prostredia

RP 1-2 - Rezervná plocha na Beethovenovej ulici, č. p. 6491 – nutnosť zástavby - predstavuje prieluku v uličnej zástavbe po zbúraní pôvodného objektu

1. novostavba musí dodržať historický spôsob zástavby na parcele vychádzajúci z historického objektu v minulosti stojaceho na parcele – hĺbka krídla môže dosiahnuť max. hĺbku susedného objektu, krídlo bude čelnou fasádou orientované do Beethovenovej ulice
2. objem novostavby musí vychádzať z historickej zástavby na parcele
3. dodržať historickú uličnú čiaru
4. výška zástavby bude prispôbená susednému objektu výškou rímsy aj výškou hrebeňa strechy a sklonom strechy
5. dodržaný musí byť typ strechy podľa susedného (vila Veress) so strešným hrebeňom orientovaným rovnobežne s uličnou čiarou,
6. plochu strechy z ulice nečleniť architektonickými prvkami ani strešnými oknami, možnosť presvetliť z dvora strešnými oknami rozmerov bežných pre jednokrídlové okno
7. na fasády a strešný plášť je potrebné použiť tradičné materiály
8. architektonický výraz novostavby bude vychádzať zo susedného objektu, na ktorý sa napája, nesmie sa svojím pôsobením negatívne presadzovať na úkor prostredia

RP 1-3 - Rezervná plocha na Námestí slobody, parc. č. 6545/2 – nutnosť zástavby pre scelenie priestoru námestia,

1. novostavba bude umiestnená v línii susednej stavby, nachádzajúcej sa na nároží s Rázusovou ulicou, parc.č. 6544, novostavbu je možné rozšíriť mimo rezervnú plochu a spojiť ju na jednej

strane so štítovým múrom domu na Rázusovej 11, na druhej strane s domom na Námestí slobody 6. V takom prípade by stavba zasiahla aj na parcely č. 6538/2 a 6538/3, na ktorých stoja dnes garáže

2. výška zástavby na rezervnej ploche a v časti pri objekte na Rázusovej 11 musí kopírovať výšku rímsy a tvar strechy tohto náročného objektu, bude mať teda 2 nadzemné podlažia a sedlovú strechu

3. úroveň korunnej rímsy a hrebeňa strechy bude totožná s úrovňou korunnej rímsy a strešného hrebeňa susedného objektu na Rázusovej 11

4. dodržaný musí byť typ sedlovej strechy so strešným hrebeňom orientovaným rovnobežne s uličnou čiarou

5. plochu strechy nečleniť architektonickými prvkami, strecha bude bez priestorových presvetľovacích prvkov, možnosť presvetliť len strešnými oknami rozmerov bežných pre jednokrídlové okno

6. napojenie na dom č. 6 na Námestí slobody (lekáreň) môže byť stavbou s rovnou strechou s tromi nadzemnými podlažiami, ktorých výška nepresiahne výšku rímsy nad 3. nadzemným podlažím domu č. 6

7. na fasády budú použité tradičné materiály

8. architektonický výraz novostavby bude zohľadňovať hodnoty prostredia, výrazovo sa prispôbi prevažne funkcionalistickej zástavbe tejto časti námestia a zároveň prizná dobu svojho vzniku, no nesmie sa svojím pôsobením negatívne presadzovať na úkor prostredia, v úrovni prízemja je nutné vytvoriť mestotvorný parter

RP 1-4 – Rezervná plocha na Nitrianskej ulici, parc.č.7716/1 – nutnosť zástavby pre scelenie ulice - predstavuje zastavať prieluku v uličnej zástavbe po zbúraní historického objektu, stojaceho na časti parcely

1. novostavba s prejazdom, umožňujúcim vjazd do vnútroblokového zastavaného priestoru, bude na celú šírku parcely, medzi domami Nitrianska 11 a Nitrianska 13

2. dodržať historickú uličnú čiaru

3. výška zástavby je limitovaná jestvujúcou historickou zástavbou ulice na max. 3 nadzemné podlažia s možnosťou využitia podkrovia,

4. úroveň korunnej rímsy a hrebeňa strechy nesmie prevýšiť úroveň korunnej rímsy a strešného hrebeňa trojpodlažnej budovy na parc.č. 7713 (domu č. 13 na Nitrianskej ulici)

5. dodržaný musí byť typ sedlovej strechy so strešným hrebeňom orientovaným rovnobežne s uličnou čiarou

6. plochu strechy z ulice nečleniť architektonickými prvkami, možnosť presvetliť strešnými oknami rozmerov bežných pre jednokrídlové okno

7. novostavba dvorového krídla nesmie prevyšovať korunnú rímsu a strešný štít hmoty uličného krídla

8. na fasády budú použité tradičné materiály

9. architektonický výraz novostavby bude zohľadňovať hodnoty prostredia, výrazovo sa prispôbi prevažne funkcionalistickej zástavbe tejto časti ulice a zároveň prizná dobu svojho vzniku, no nesmie sa svojím pôsobením negatívne presadzovať na úkor prostredia

2) 2.pásma ochrany pamiatkovej zóny

RP 2-1 - Rezervná plocha na Štúrovej ulici, parc.č.6312 - možnosť zástavby pôvodne nezastavanej plochy záhrady

1. novostavbu prispôbiť vilovému typu okolitej zástavby tak, že na parcelnú hranicu s rezervnou plochou 2-2 sa umiestni štítový múr a západná strana parcely (pri dome č. 11) zostane nezastavaná, s voľným prechodom do záhrady za domom

2. objem novostavby musí vychádzať z historickej zástavby okolitých parciel s vilami

3. uličnú čiaru naviazať na susednú vilu na parc.č. 6307

4. výškovo zosúladený s vedľajším objektom na parc.č. 6307
5. architektonický výraz novostavby bude vychádzať z výrazu vilovej zástavby v ulici

RP 2-2 -Rezervná plocha na Štúrovej ulici, parc.č.6319 – možnosť zástavby pôvodne nezastavanej plochy záhrady medzi objektom na parc.č. 6320 a záhradou na parc.č. 6312

1. novostavbu prispôbiť vilovému typu okolitej zástavby tak, že na parcelnú hranicu s rezervnou plochou 2-1 sa umiestni štítový múr a východná strana parcely (pri dome č. 5) zostane nezastavaná, s voľným prechodom do záhrady za domom
2. objem novostavby musí vychádzať z historickej zástavby okolitých parciel s vilami
3. uličnú čiaru naviazať na susednú vilu na parc.č. 6307
4. výškovo zosúladený s vedľajším objektom na parc.č. 6307
5. architektonický výraz novostavby bude vychádzať z výrazu vilovej zástavby v ulici

RP 2-3 - Rezervná plocha Šafárikovej na ulici, parc.č.6321 - možnosť zástavby pôvodne nezastavanej plochy

1. novostavba bude mať uličné krídlo na celú šírku parcely, napojená bude na štítové múry oboch susedných objektov
2. objem novostavby musí vychádzať z historickej zástavby okolitých parciel, do dvora môže byť vytvorené krátke dvorové krídlo
3. dodržať uličnú čiaru celou fasádou
4. výškovo zosúladený s vedľajšími objektami, výška fasády, ukončenej rímsou, nepresiahne výšku rímsy domu č. 13,
5. tvar strechy a sklon strešných rovín bude totožný s domom č. 13, výška strechy bude totožná alebo nižšia ako strecha domu č. 13, na streche nebudú použité žiadne priestorové presvetľovacie prvky
6. architektonický výraz novostavby prispôbiť architektúre medzivojnového obdobia ulice

RP 2-4 - Rezervná plocha na Šafárikovej ulici, parc.č.6346 - možnosť zástavby pôvodne nezastavanej plochy

1. novostavba ukončujúca radovú zástavbu bude napojená na štítový múr domu č. 4, jej druhá, južná strana bude architektonicky ukončovať blok zástavby, hmota bude jednokrídlová s krídlom rovnobežným s ulicou, v južnom ukončení je možné vytvoriť priestorový prvok, inšpirujúci sa obdobnými ukončovúcimi prvkami domov v ulici
2. dodržať uličnú čiaru Šafárikovej ulice
3. výškovo zosúladený s vedľajším objektom na parc.č. 6342, výška fasády (rímsy) nepresiahne výšku rímsy domu č. 4,
4. novostavba môže byť ukončená rovnou strechou alebo sedlovou s valbou, pričom sklon a tvar strešných rovín bude totožný s domom č. 4, výška strechy bude totožná alebo nižšia ako strecha domu č. 4,
5. na streche môže byť použitý maximálne jeden priestorový presvetľovací prvok ako akcent, ktorého veľkosť a tvar bude odvodený od domu č. 4
6. architektonický výraz novostavby prispôbiť architektúre medzivojnového obdobia ulice

RP 2-5 - Rezervná plocha na nároží Kollárovej a Kukučínovej ulice, parc.č.6623 - možnosť zástavby pôvodne nezastavanej plochy nárožnej parcely

1. novostavbu je potrebné napojiť na štítové múry domov Kukučínova 27 a Kollárova 10
2. dodržať uličnú čiaru Kollárovej a Kukučínovej ulice
3. výšku fasády (rímsy) ako aj výšku hrebeňa strechy zosúladiť s -s nárožným objektom Kollárova 17
4. krídlový objekt s malým dvorom ukončiť rovnou alebo plytkou sedlovou strechou s maximálnou výškou hrebeňa strechy totožnou s domom č. 17 na Kollárovej ulici
5. architektonický výraz novostavby zosúladiť s architektúrou námestia SNP, hlavne s objektom č. 17 na nároží Kollárovej ulice, vrátane odľahčeného nárožia

RP 2-6 - Rezervná plocha na Kollárovej ulici, parc.č.6662 - možnosť zástavby pôvodne nezastavanej plochy

1. novostavbu je možné spojiť s domom č. 4 a v prípade jeho nadstavby napojiť štítovým múrom na dom č. 6
2. dodržať uličnú čiaru
3. výškou fasády (rímsy) novostavby neprekročiť výšku rímsy domu č. 6, ukončenie rovnou alebo sedlovou strechou neprevyšujúcou strechu domu č. 6
4. šírka uličného krídla nepresiahne šírku dvorového krídla domu č. 8
5. na uličné krídlo môže byť napojené dvorové krídlo tak, aby popri ňom zostala nezastavaná časť parcely po celej dĺžke
6. architektonický výraz novostavby prispôbiť architektúre medzivojnového obdobia ulice

RP 2-7- Rezervná plocha na Poštovej ulici, parc.č.6597/2, 6592/2, 6593/2 - predstavuje prieluku v uličnej zástavbe po asanácii pôvodného objektu židovskej modlitebne

1. novostavba bude na juhu napojená na štítový múr domu č. 4, na druhej strane (na hranici s parcelou č. 6597/4 bude ukončená štítovým múrom bez otvorov tak, aby bolo možné pokračovať radovou zástavbou popred dom č. 1 až po dvorové krídlo pošty
2. hlavnou fasádou bude orientovaná do Poštovej ulice
3. dodržať uličnú čiaru Poštovej ulice
4. výška zástavby môže byť maximálne 4 NP, fasáda nesmie prekročiť výšku rímsy domu č. 4, strecha bude rovná alebo sedlová s rovnakým sklonom a dĺžkou strešných rovín, bez použitia priestorových presvetľovacích prvkov
5. šírka uličného krídla nepresiahne šírku dvorového krídla pošty
6. na uličné krídlo môže byť napojené dvorové krídlo na západnú alebo východnú stranu parcely tak, aby popri ňom zostala nezastavaná časť parcely po celej dĺžke
7. architektonický výraz novostavby bude vychádzať z výrazu kultúrnej pamiatky v ulici – pošty na rohu Poštovej a Kukučínovej ulici a z výrazu ďalších objektov medzivojnového obdobia v ulici. Nebude sa prispôsobovať výrazu novších objektov v ulici

RP 2-8 - Rezervná plocha na Rázusovej ulici, parc.č.6600, 6601 - predstavuje prieluku v uličnej zástavbe po zbúraní historických objektov

1. novostavba sa pôdorysom a umiestnením na parcele prispôsobí najstaršej zástavbe mestskej časti zóny, uličné krídlo bude v línii uličnej čiary Rázusovej ulice, dvorové krídla budú spojené s uličným, môžu byť umiestnené popri všetkých hraniciach rezervnej plochy, uličné krídlo sa musí napojiť štítom na dom č. 8
2. hlavné – uličné krídlo svojou hĺbkou neprekročí hĺbku uličného krídla domu na Rázusovej 14, hlavná fasáda hlavného krídla bude orientovaná do Rázusovej ulice
3. novostavba bude zastrešená sedlovou strechou so sklonom totožným s domom na Rázusovej 8, v severnej časti parcely môže byť ukončená rovnou strechou, výška rímsy časti so sedlovou strechou neprekročí výšku rímsy domu na Rázusovej 12, výška časti s rovnou strechou max. 3 nadzemné podlažia
4. architektonický výraz novostavby bude prispôsobený výrazu zástavby z prelomu 19.a 20.storočia

RP 2-9 -Rezervná plocha na Moyzesovej ulici, parc.č.7629 - možnosť zástavby pôvodne nezastavanej plochy záhrady

1. novostavba môže byť na celú hĺbku parcely č. 7629, severná strana bude na hranici s parcelou č. 7630/5, južná strana bude odsunutá od domu č. 3
2. dodržať uličnú čiaru podľa objektu na parc.č. 7627 tak, aby pred objektom vznikol chodník pre peších vedľa cestnej komunikácie
3. výška zástavby max. 3 nadzemné podlažie s rovnou strechou alebo s plytkou sedlovou strechou bez strešných priestorových prvkov

4. architektonický výraz novostavby bude vychádzať z výrazu funkcionalistických domov (napr. č. 14, 4, 18) alebo prizná dobu svojho vzniku

RP 2-10 - Rezervná plocha na Hviezdoslavovej ulici, parc.č.7451/1 - možnosť zástavby pôvodne nezastavanej plochy záhrady

1. možnosť výstavby rodinného domu so sedlovou strechou s hrebeňom rovnobežným s ulicou, s hlavnou fasádou orientovanou do Hviezdoslavovej ulice
2. dodržať uličnú čiaru ulice
3. prízemný dom s výškou rímsy, tvarom a sklonom strechy totožným s domom na Hviezdoslavovej 60,
4. architektonický výraz prispôbiť výrazu domov na západnej strane tejto časti ulice

RP 2-11 -Rezervná plocha na Hviezdoslavovej ulici, parc.č.7474/1 - možnosť zástavby pôvodne nezastavanej plochy záhrady

1. možnosť výstavby rodinného domu so sedlovou strechou s hrebeňom rovnobežným s ulicou, s hlavnou fasádou orientovanou do Hviezdoslavovej ulice
2. dodržať uličnú čiaru ulice
3. novostavba s výškou rímsy, tvarom a sklonom strechy totožným s domom na Hviezdoslavovej 56, bez použitia výrazných priestorových strešných prvkov na presvetlenie podkrovia
4. architektonický výraz prispôbiť výrazu domov na západnej strane tejto časti ulice

RP 2-12 -Rezervná plocha na Furdekovej ulici, parc.č.7531 - možnosť zástavby pôvodne nezastavanej plochy záhrady

1. novostavba formou radovej zástavby na celú šírku parcely
2. dodržať uličnú čiaru
3. výška zástavby bude max. 2 nadzemné podlažie + podkrovia, fasáda ukončená rímsou nepresiahne rímsu domu Furdekova č. 10, sedlová strecha bude mať sklon totožný s domom č. 10
4. architektonický výraz novostavby bude vychádzať z výrazu domu č. 10 alebo prizná dobu svojho vzniku

RP 2-13 - Rezervná plocha na Furdekovej ulici, parc.č.7538 - možnosť zástavby pôvodne nezastavanej plochy záhrady

1. novostavba formou radovej zástavby na celú šírku parcely
2. dodržať uličnú čiaru
3. výška zástavby bude max. 2 nadzemné podlažie + podkrovia, fasáda ukončená rímsou nepresiahne rímsu domu Furdekova č. 10, sedlová strecha bude mať sklon totožný s domom č. 10
4. architektonický výraz novostavby bude vychádzať z výrazu domu č. 10 alebo prizná dobu svojho vzniku

RP 2-14- Rezervná plocha na Vajanského ulici, parc.č.7563 - predstavuje prieluku v uličnej zástavbe po zbúraní pôvodného objektu

1. novostavba formou radovej zástavby na celú šírku parcely, so šikmou sedlovou strechou s hrebeňom rovnobežným s ulicou
2. dodržať uličnú čiaru
3. hĺbka uličného krídla nepresiahne hĺbku uličného krídla domu na Vajanského 8, výška zástavby bude max. 2 nadzemné podlažie s možnosťou využitia podkrovia,
4. architektonický výraz novostavby bude vychádzať z výrazu historických objektov v ulici alebo prizná dobu svojho vzniku

RP 2-15 - Rezervná plocha na Vajanského ulici, parc.č.7564 - predstavuje prieluku v uličnej zástavbe po zbúraní pôvodného objektu

1. novostavba formou radovej zástavby na celú šírku parcely, so šikmou sedlovou strechou s hrebeňom rovnobežným s ulicou
2. dodržať uličnú čiaru
3. hĺbka uličného krídla nepresiahne hĺbku uličného krídla domu na Vajanského 8, výška zástavby bude max. 2 nadzemné podlažie s možnosťou využitia podkrovia,
4. architektonický výraz novostavby bude vychádzať z výrazu historických objektov v ulici alebo prizná dobu svojho vzniku

RP 2-16 - Rezervná plocha na rohu Hviezdoslavovej a Nitrianskej ulici, parc.č.7573 - predstavuje prieluku v uličnej zástavbe po zbúraní pôvodného objektu

1. novostavba formou radovej zástavby vytvorenej z dvoch uličných krídel so štípmi napojenými na susedné domy Nitrianska 22 a Hviezdoslavova 3
2. dodržať uličnú čiaru Nitrianskej aj Hviezdoslavovej ulice
3. hĺbka uličného krídla nepresiahne hĺbku uličného krídla domu na Nitrianskej 22., výška zástavby je limitovaná charakterom jestvujúcej historickej zástavby na max. 2 nadzemné podlažie + podkrovia, vychádzajúcej z charakteristickej výšky rímsy historických objektov
4. architektonický výraz novostavby má zohľadňovať hodnoty prostredia a zároveň jednoznačne priznať dobu svojho vzniku

F.4. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, ÚDRŽBU A REGENERÁCIU HODNOTNEJ OBJEKTOVEJ SKLADBY

V pamiatkovej zóne je nutné vyhýbať sa neopodstatneným demoláciám historických objektov. V žiadnom prípade nie je možné zbúrať kultúrne pamiatky, objekty vytypované za kultúrne pamiatky a pamätihodnosti mesta. Pri ostatných historických objektoch (objektoch s pamiatkovou hodnotou) je zámer zbúrania potrebné doložiť dezolátnym stavebno-technickým stavom, neumožňujúcim obnovu bez vážnych konštrukčných zásahov. Posudok musí byť vypracovaný odborníkom – statikom. V prípade takto demolovaného objektu je nutná náhrada v rovnakom objeme, s výrazom prispôsobujúcim sa okolitej zástavbe a je nutné dodržať všeobecné podmienky stanovené v kapitole F.3.4.

Historické objekty v 1. pásme ochrany, ktoré boli v minulosti postihnuté nevhodnými stavebnými úpravami, je nutné pamiatkovo rehabilitovať. Pri kultúrnych pamiatkach, objektoch vytypovaných za kultúrne pamiatky a pri pamätihodnostiach mesta bude rehabilitácia realizovaná na základe pamiatkového alebo archívneho výskumu, pri ostatných historických objektoch, kde pôjde hlavne o rehabilitáciu vonkajšieho vzhľadu, môže byť rehabilitácia realizovaná na základe archívnych materiálov.

Základné požiadavky na zachovanie objektovej skladby v PZ:

- zachovať v origináli a v pôvodnej objemovej skladbe všetky kultúrne pamiatky zapísané v Ústrednom zozname pamiatkového fondu SR
- zachovať v origináli a v pôvodnej objemovej skladbe všetky objekty vytypované na zápis do ÚZPF SR
- zachovať v origináli všetky nehnuteľné pamätihodnosti mesta
- V maximálne možnej miere zachovať v origináli dochované objekty s pamiatkovou hodnotou

Pri historických objektoch je potrebné:

- zabezpečiť trvalé využívanie budov a ich dobrý stavebno-technický stav
- zabrániť chátraniu objektov
- zabezpečiť pravidelnú údržbu objektov, ich jednotlivých konštrukcií a prvkov
- zamedziť vstupu zrážkových vôd do objektov
- zabezpečiť odvedenie zrážkovej vody od objektu – do kanalizácie alebo do dostatočnej vzdialenosti od objektu
- zachovať alebo zabezpečiť vytvorenie sklonu terénu, so spádom od objektu
- zabezpečiť dostatočnú vzdialenosť stromov od objektov tak, aby koruna stromov ani koreňová sústava dospelého jedinca nezasahovala do stavby

F.4.1. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE OBJEKTOVEJ SKLADBY PODĽA KATEGORIZÁCIE NEHNUTEĽNOSTÍ

F.4.1.1. Požiadavky na ochranu, obnovu a prezentáciu národných kultúrnych pamiatok

- Základnou požiadavkou na zachovanie a ochranu pamiatok je zachovanie pôvodnej – historickej hmoty objektov vrátane historických úprav povrchov v origináli, dochovanie hmotovo-priestorovej skladby historickej časti objektov, vrátane všetkých zmien, ktoré nadobudli historický význam. Poškodené historické prvky musia byť prednostne opravené, nie vymenené. Výmena je možná len v prípade vážneho a nezvratného poškodenia originálu a len za rekonštrukčnú kópiu.
- V prípade straty slohového výrazu je potrebné objektu prinavrátiť koncepčný výraz zistený pamiatkovým výskumom, pokiaľ je krajským pamiatkovým úradom predpísaný.
- Je potrebné minimalizovať nutné zásahy, vyplývajúce zo zmeny využitia a zmien vyplývajúcich z modernizácie fondu. V prípade zámeru realizácie takýchto zásahov je vždy nutné realizovať pamiatkový alebo reštaurátorský výskum, ktorý vyšpecifikuje predmet ochrany na objekte a nutný, resp. možný spôsob obnovy alebo reštaurovania.
- Nové nevyhnutné zásahy do kultúrnych pamiatok musia byť reverzibilné, realizované tak, aby ich bolo možné v budúcnosti odstrániť bez poškodenia pamiatky. Nemôžu to však byť zásahy zväčšujúce objem pamiatky (napr. rôzne nadstavby, prístavby k chráneným fasádam, prístavby a netransparentné prekrytia nádvorí ap.) Návrhy budú posudzované individuálne, podľa daností konkrétneho objektu a návrhu.
- dôležitým predpokladom zachovania kultúrnych pamiatok je ich neustále udržiavanie v dobrom technickom stave. Je preto potrebné vykonávať pravidelnú kontrolu technického stavu všetkých súčastí kultúrnej pamiatky. Na základe zistení vykonávať základnú údržbu. Pravidelne je potrebné vykonávať základné udržiavacie práce, spočívajúce v prevencii a odstránení drobných porúch (napr. čistenie dažďových žlabov a zvodov, oprava poškodenej ríny, výmena poškodených škridiel, obnova náteru okien, oplechovania ,ap.), ktoré však musia brať do úvahy jednak ochranu pamiatkovej hodnoty materiálnej substancie, jednak charakter jej štruktúry.
- Obnova je na rozdiel od základnej údržby špecializovaná činnosť, ktorej cieľom musí byť okrem zlepšenia technického stavu hlavne záchrana historického objektu a zachovanie jeho

pamiatkových hodnôt. Musí byť založená na rešpektovaní pôvodných historických materiálov a autentických prvkov. Realizácia zámeru vlastníka nesmie znížiť pamiatkové hodnoty objektu. Obnovu musí predchádzať pamiatkový výskum (pokiaľ ho KPÚ predpíše vo svojom rozhodnutí)

- Samostatným druhom obnovy je reštaurovanie, ktoré sa môže týkať celého objektu (pri výtvarných dielach, drobnej architektúre, ap.), alebo časti objektu (fasády, výtvarná výzdoba interiérov, ap.). Práce môže vykonávať len fyzická alebo právnická osoba s oprávnením na vykonávanie reštaurátorských prác v zmysle pamiatkového zákona
- Na budovách je nutné zabezpečiť ich neustále využitie a zabrániť ich chátraniu. Budovy, ktoré sa v súčasnosti nevyužívajú a chátrajú, je nutné okamžite začať obnovovať, pritom je však potrebné zachovať čo najviac originálnych prvkov a konštrukcií. Pri ich obnove je nutné postupovať tradičnými technológiami, resp. technológiami, používanými v čase ich výstavby

Základné kroky vlastníka národnej kultúrnej pamiatky sú popísané v úvode kapitoly F. „Zásady ochrany pamiatkového územia“.

F.4.1.2. Požiadavky na zachovanie, ochranu a prezentáciu nehnuteľností, vytypovaných na vyhlásenie za kultúrne pamiatky

- Pri využívaní, údržbe a plánovanej obnove nehnuteľností, vytypovaných na vyhlásenie za NKP, je potrebné postupovať tak, ako pri národných kultúrnych pamiatkach. Po spracovaní pamiatkového alebo reštaurátorského výskumu (pokiaľ bol krajským pamiatkovým úradom predpísaný), alebo na základe obhliadkového prieskumu bude rozhodnuté o spracovaní podnetu, resp. návrhu na vyhlásenie objektu za národnú kultúrnu pamiatku.

Základné kroky vlastníka nehnuteľnosti nachádzajúcej sa v pamiatkovej zóne sú popísané v úvode kapitoly F. „Zásady ochrany pamiatkového územia“.

F.4.1.3. Požiadavky na zachovanie, ochranu a prezentáciu nehnuteľností s pamiatkovou hodnotou (v predchádzajúcich zásadách zaradené do kategórie objektov dotvárajúcich prostredie)

- Základnou požiadavkou z hľadiska ochrany pamiatkového fondu je zachovanie pôvodnej – historickej hmoty objektov vrátane historických úprav povrchov v origináli, dochovanie hmotovo-priestorovej skladby historickej časti objektov, zachovanie slohového výrazu fasád a zachovanie historických prvkov a detailov, dokladajúcich dobu vzniku objektov, či dobu významných koncepcných prestavieb.
- V prípade straty slohového výrazu objektu, nachádzajúceho sa v 1.pásme ochrany, je potrebné uličným fasádam prinavrátiť koncepcný výraz zistený pamiatkovým alebo archívnym výskumom, pokiaľ je krajským pamiatkovým úradom predpísaný (napr. na Námestí slobody č. 4, Rázusova 11,12, domy na Winterovej ulici bez zachovaného slohového výrazu,).
- Nie je možné zvyšovať podlažnosť alebo meniť spôsob zastrešenia u objektov v 1.pásme ochrany

- V prípade požiadavky na zväčšenie objemu objektu v 1.pásme ochrany formou prístavieb v dvorovej časti bude táto posudzovaná individuálne, na základe obhliadkového prieskumu. V každom prípade je nutné dodržať princíp krídlavej zástavby na parcelách najstaršieho urbanizmu (do 1.svetovej vojny), voľný, nezastavaný dvor, maximálna podlažnosť 2 nadzemné podlažia a klasická šikmá strecha, pričom dvorové krídlo musí byť hmotovo a výškovo podriadené uličnému krídlu. V prípade nálezu starších hodnotných častí objektu s výtvarnými alebo umeleckoremeselnými hodnotami môže krajský pamiatkový úrad rozhodnúť o spracovaní inventarizácie slohových prvkov alebo vykonaní pamiatkového výskumu a až na základe jeho výsledkov bude rozhodnuté o možnosti realizácie zámeru.
- Prízemné objekty v 2.pásme ochrany, najmä na Radlinského ulici, Námestí 1.mája a čiastočne na Teplickej ulici, dokladajúce stavebný vývoj osady Teplice a tvoriace ucelený urbanistický priestor, je nutné zachovať v dochovanej hmotovopriestorovej skladbe (prízemné so šikmými strechami) a historickom výraze, pokiaľ je zachovaný
- Existujúcu výšku zástavby v 2.pásme ochrany je nutné zachovať na objektoch medzivojnového obdobia, ktoré majú dodnes zachovaný pôvodný architektonický výraz a na objektoch, ktoré spolu vytvárajú jednotnú výškovú hladinu ulice resp. urbanistického priestoru.
- Všetkým objektom z medzivojnového obdobia, ktoré majú zachovaný pôvodný architektonický výraz, je nutné tento zachovať, ponechať ho ako určujúci prvok pre ďalší rozvoj ulice z hľadiska výrazu aj hmoty, ich fasády, orientované do ulice umeleckoremeselne ošetriť. V prípade už realizovaných nevhodných prestavieb a známom pôvodnom architektonickom výraze, ktorý bol realizovaný na základe projektu známeho architekta, je potrebné sa k pôvodnému výrazu vrátiť pri najbližšej väčšej obnove objektu
- v uliciach, kde je takmer jednotná rímsa alebo výška domov, je nutné túto výšku ponechať a nenarušať celistvosť ulice nadstavbami alebo vyššími novostavbami
- v prípade akejkolvek nadstavby ponechať výraz pôvodného objektu (ak má zachovaný slohový výraz), nadstavbu výrazovo prispôbiť jestvujúcej stavbe, nie naopak – teda neprispôbovať výraz jestvujúcej stavby nadstavbe + vyznačiť pôvodné ukončenie domu
- vyvarovať sa umelo pôsobiacim manzardovým strechám. Ak použiť manzardovú strechu, tak je nutné vychádzať z tvaru, detailu a proporcií historických striech tohto druhu
- Je nutné zachovať hmotovopriestorovú skladbu a výraz dvoj domov na Mierovej ulici, vrátane garáží z tohto obdobia a jednotného oplotenia urbanistického priestoru. Je vhodné ponechať aj ostatným objektom ulice, výrazovo zapadajúcim do tohto prostredia, ich pôvodný výraz a hmotovopriestorovú skladbu
- Je nutné ponechať výraz vilových objektov ulice Pod Párovcami a neznehodnocovať ho rôznymi dostavbami, prestavbami či nadstavbami akéhokoľvek druhu
- severnú stranu Bernolákovej ulice ponechať v dnešnej, dvojpodlažnej výške, a v spôsobe zastrešenia
- Na Vajanského ulici ponechať rožný objekt s Furdekovou ulicou v pôvodnom výraze a výške s nezastavaným pozemkom, aj s oplotením, orientovaným do Furdekovej ulice
- Pri architektonickom stvárnení uličných fasád Furdekovej ulice je vhodné vychádzať z výrazu domu č. 10. Uličnú fasádu tohto domu obnoviť umeleckoremeselným spôsobom
- Zachovať v origináli oplotenie Vojenského liečebného ústavu a domov č. 13 a 15 na Hollého ulici
- Ponechať nezastavaný priestor z oboch strán domu č.23 na Hollého ulici – dom zachovať v solitérnej polohe

- troj a viacpodlažné domy na Kukučínovej ulici nenadstavovať, nevkladať strešné priestorové prvky ani nezvyšovať hrebeň strechy
- pred domom č. 2 na Kukučínovej ulici ponechať nezastavanú časť parcely s dvojpodlažným dvorovým krídlom ako doklad vývoja urbanizmu Winterovej ulice a mesta
- zjemniť farebnosť bytových domov Kukučínova č. 20, 22 a Royova 1, prispôbiť okolitej historickej zástavbe
- Umeleckoremeselne ošetriť fasádu domu č. 14 na Moyzesovej ulici
- zachovať trojicu hĺbkových domov na Radlinského ulici vrátane spôsobu prístupu na parcelu, z hľadiska hmotového aj výrazového
- zástavbu na nárožiach bloku medzi Mierovou a Šúrovou ulicou ponechať v maximálnej výške 3 NP bez navyšovania ďalších podlaží alebo vytváranie šikmých striech
- ucelený úsek prízemných domov Teplickej ulice medzi Radlinského a Kollárovou ponechať v dnešnej výške a spôsobe prestrešenia ako pozostatok najstaršej zástavby v PZ
- prízemným domom na Teplickej ulici, ktoré majú narušený výraz, tento prinavrátiť na základe architektonicko-historického výskumu

Základné kroky vlastníka nehnuteľnosti nachádzajúcej sa v pamiatkovej zóne sú popísané v úvode kapitoly F. „Zásady ochrany pamiatkového územia“.

F.4.1.4. Požiadavky na obnovu nehnuteľností rešpektujúcich pamiatkové hodnoty územia (v predchádzajúcich zásadách zaradené do kategórie objektov dotvárajúcich prostredie)

- Vo všeobecnosti je potrebné, aby pri akejkoľvek stavebnej činnosti na týchto objektoch nové zásahy rešpektovali historické urbanistické a architektonické princípy daného prostredia - uličná čiara, hmotovo-priestorová skladba, výšková hladina zástavby, spôsob zastrešenia, mierka hmoty aj výrazových prostriedkov, architektonický výraz a farebné riešenie musí vychádzať z okolitej historickej zástavby a zmeny na objekte sa musia prispôbiť okolitému historickému prostrediu.

Základné kroky vlastníka nehnuteľnosti nachádzajúcej sa v pamiatkovej zóne sú popísané v úvode kapitoly F. „Zásady ochrany pamiatkového územia“.

F.4.1.5. Požiadavky na obnovu nehnuteľností rešpektujúcich pamiatkové hodnoty územia so závadou

- Pri objektoch čiastočne rešpektujúcich pamiatkové hodnoty prostredia, kde je reálna možnosť nápravy, je potrebné tieto chyby odstrániť, resp. neprispôbovať závadám ďalšie stavebné činnosti či už na samotnom objekte alebo na okolitých objektoch.

Základné kroky vlastníka nehnuteľnosti nachádzajúcej sa v pamiatkovej zóne sú popísané v úvode kapitoly F. „Zásady ochrany pamiatkového územia“.

F.4.1.6. Požiadavky na obnovu objektov nerešpektujúcich pamiatkové hodnoty územia

- Tieto vstupy do historického jadra sú bodovými alebo urbanistickými chybami, preto objekty nerešpektujúce pamiatkové hodnoty územia nie sú predmetom ochrany. Sú chápané ako vývoj mesta hlavne v období socializmu a z toho titulu sú akceptované v takom objemovom rozsahu, v akom vznikli, resp. sa zachovali do dnešnej doby. V žiadnom prípade nie je možné novostavby alebo obnovy okolitých objektov prispôbovať týmto chybným objektom.

Základné kroky vlastníka nehnuteľnosti nachádzajúcej sa v pamiatkovej zóne sú popísané v úvode kapitoly F. „Zásady ochrany pamiatkového územia“.

F.4.1.7. Požiadavky na zachovanie, ochranu a prezentáciu pamätihodností mesta

- Pri plánovanej obnove pamätihodností, ktoré sú zároveň vytypované na vyhlásenie za NKP, hlavne pri obnove ich exteriéru, je potrebné postupovať tak, ako pri národných kultúrnych pamiatkach. Po spracovaní pamiatkového alebo reštaurátorského výskumu (pokiaľ bol krajským pamiatkovým úradom predpísaný), alebo na základe obhliadkového prieskumu bude rozhodnuté o spracovaní podnetu, resp. návrhu na vyhlásenie pamätihodnosti za národnú kultúrnu pamiatku. Po právoplatnom vyhlásení bude takýto objekt zo zoznamu pamätihodností vyradený.
- Základnou požiadavkou z hľadiska ochrany pamiatkového fondu je zachovanie pôvodnej – historickej hmoty vrátane historických úprav povrchov v origináli, dochovanie hmotovo-priestorovej skladby historickej časti objektov, zachovanie slohového architektonického výrazu fasád a zachovanie historických prvkov a detailov, dokladajúcich dobu vzniku objektov, či dobu významných koncepčných prestavieb.
- V prípade straty slohového výrazu pamätihodnosti je potrebné uličným fasádam prinavrátiť koncepčný výraz zistený pamiatkovým alebo archívnym výskumom, pokiaľ je krajským pamiatkovým úradom predpísaný.
- Nie je možné zvyšovať podlažnosť alebo meniť spôsob zastrešenia u týchto objektov

Základné kroky vlastníka nehnuteľnosti nachádzajúcej sa v pamiatkovej zóne sú popísané v úvode kapitoly F. „Zásady ochrany pamiatkového územia“.

F.5. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE A OCHRANU VÝŠKOVÉHO A HMOTOVÉHO USPORIADANIA OBJEKTOV

- Hlavnou zásadou je zachovať kompaktnosť zástavby priestorov, narušené alebo nedotvorené časti sceliť novou kompaktnou zástavbou v týchto priestoroch
- je potrebné, aby zostala zachovaná jednotná výška zástavby priestorov, pre ktoré je charakteristická z hľadiska vývojovej stavebnej etapy mesta – pri najstaršej zástavbe prízemná, pri objektoch postavených do 20.rokov 20.storočia maximálne dvojpodlažná, pri medzivojnovnej architektúre jednotná výška celých blokov zástavby, pri povojnovnej zástavbe ucelený princíp výšok celých blokov
- nejednotnú výšku zástavby ulíc, vytvorených v medzivojnovom období južne od Teplickej ulice, je možné prispôbovať výške objektu (objektov) v ulici, so zachovaným funkcionalistickým výrazom. Jedná sa o dvoj alebo trojpodlažné objekty

- Pri kultúrnych pamiatkach, pamätihodnostiach a objektoch vytypovaných za kultúrne pamiatky je potrebné zachovať súčasnú výšku, pri ostatných historických objektoch je potrebné pri zámere nadstavby posúdiť pamiatkové hodnoty samotného domu, statické možnosti bez vplyvu na pamiatkové hodnoty, posúdiť vzťah plánovanej nadstavby k okolitej zástavbe a posúdiť vplyv nadstavby na chránené priehľady a na lokálne dominanty. Pri nahradení stavebného fondu novostavbou je potrebné vychádzať z výšky objektu, novostavbou nahrádzaného, resp. z výšky okolitej historickej zástavby .
- Podrobnejšie požiadavky z urbanistického hľadiska sú stanovené v časti F.3.1. - pre 1.pásmo ochrany, v časti F.3.2 - pre 2.pásmo ochrany.

Strešná krajina

- Na všetkých objektoch 1.pásmu a objektoch z najstaršej zástavby (do 20.rokov 20.storočia) je nutné zachovať charakteristické krovové zastrešenie s tradičnou keramickou pálenou krytinou, všetky doposiaľ zachované historické prvky a strešné konštrukcie
- Tento typ zastrešenia je potrebné aplikovať aj na novostavbách, situovaných v 1.pásme ochrany, vrátane dostavieb v dvorových častiach parciel, ako aj v priestoroch 2.pásmu, pre ktoré je typické krovové zastrešenie.
- Pri obnove historických objektov PZ zaradených do kategórie NKP, vytypované za NKP a pamätihodnosti, alebo na najstaršom stavebnom fonde, je potrebné zachovať historický tvar strechy, sklon, výšku rímsy a hrebeňa strechy pri šikmých strechách, detail napojenia na rímsu, spôsob odvedenia vody zo strechy a pokiaľ je zachovaný historický stav, sú chránené všetky dochované súčasti a detaily historickej strechy.
- Významným dotvárajúcim prvkom pri šikmých strechách s tvrdou pálenou krytinou sú i pôvodné komíny. Tieto treba taktiež pri obnove objektu zachovať.
- V prípade nutnosti výmeny strešnej krytiny alebo realizácie nadstavby so šikmou strechou, je nutné použiť materiál v prírodnom farebnom prevedení a v pôvodnom, resp. tradičnom tvare strechy, detailov a krytiny. V 1.pásme ochrany je nutné použiť pôvodný, resp. tradičný prírodný materiál
- Na všetkých objektoch so šikmou strechou je nutné vykonávať pravidelnú údržbu. Je nutné pravidelné čistenie dažďových zvodov a žlabov, kontrola ich technického stavu a následná oprava poškodených častí, kontrola stavu strešnej krytiny a následná výmena poškodených kusov krytiny.
- Novostavby a novodobé objekty v priestoroch 1.pásmu a v uliciach s najstaršou zástavbou musia byť zastrešené klasickými šikmými strechami, ktorých tvar, sklon strešných rovín, výška, proporcie, typológia, krytina (veľkosť, tvar, materiál) a detaily strechy musia vychádzať z okolitého historického prostredia.
- Možnosť využitia podkroví uličných krídel v 1.pásme je podmienené nutnosťou zachovania originálneho krovu, technického vyriešenia jeho prevetrávania a kontroly jednotlivých prvkov krovovej konštrukcie, zachovania všetkých pôvodných technických a výtvarných prvkov strechy a vyriešenia presvetlenia bez narušenia uličných priehľadov
- Presvetlenie podkroví v radovej alebo vilovej zástavbe novostavieb môže byť realizované len strešnými oknami, ich pôsobenie v konkrétnom priestore však treba vopred preveriť.
- Druh strechy v 2.pásme je potrebné zachovať a pri prestavbách alebo novostavbách prispôbiť okolitej historickej zástavbe minimálne v priestoroch A, B, C, D.(bývalý vonkajší okruh, najstaršie ulice s čiastočne dochovaným stavebným fondom, ulice medzivojnového a povojnového obdobia s kvalitnou architektúrou a vilové štvrti). V priestoroch E (ulice

s menším množstvom kvalitnej architektúry) je možné použiť aj rovné strechy aj šikmé sedlové s rôznym sklonom strešných rovín.

- V žiadnom priestore nie je možné použiť strechy, ktoré prekrývajú plnohodnotné podlažie (napr. náznak manzardových striech)

F.6. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, OCHRANU A PREZENTÁCIU PRVKOV ULIČNÉHO INTERIÉRU

- V 1. pásme ochrany, hlavne však na kultúrnych pamiatkach a historických objektoch, ktoré stratili pôvodný výraz, musí byť ešte pred uvažovanými zásahmi do fasád realizovaný pamiatkový prieskum, (pokiaľ bude krajským pamiatkovým úradom predpísaný) ktorého súčasťou bude i návrh obnovy.
- Návrh bude východiskovým podkladom pre prípravnú a projektovú činnosť obnovy objektov v PZ.
- urbanisticko-architektonický výraz Piešťan, ktorý sa utváral od druhého desaťročia 19. storočia, s vyvrcholením rozvoja v období medzi dvoma svetovými vojnami, je potrebné postupne obnoviť a ďalej prezentovať. Preto pri obnove fasád a parterov objektov v 1.pásme ochrany ako aj pri obnove všetkých historických objektov v 2.pásme ochrany zaradených do kategórie NKP, vytypované za NKP, a pamätihodnosti, je potrebné použitie tradičných materiálov. Pre výplne okien a dverí je potrebné použiť ušľachtilý materiál – drevo.
- Pri estetizácii fasád je nutné na povrchové úpravy používať výlučne klasické materiály, s vylúčením hrubozrnných povrchov, potierajúcich detail a modeláciu prvkov, nepriedušných povrchových vrstiev, hrubostenných zateplovacích systémov a pod.
- Historické prvky, nachádzajúce sa na fasádach a strechách, súvisiace s dobou výstavby objektu alebo s významnou koncepciou úpravou, je nutné zachovať v origináli na svojom pôvodnom mieste. Ich výmena je možná len vo výnimočných prípadoch (zväčša vtedy, ak je prvok v dezolátnom technickom stave a nie je možná jeho obnova) za rekonštrukčnú kópiu originálu (napr. výplne otvorov, štukové a výtvarné prvky fasád, umelokamenné sokle a nástupné schodišťa do prevádzok, zábradlia balkónov, šambrány, rímsy, kovové a kamenné strešné prvky, ap.)
- Pri riešení reklám, ktoré sú súčasťou fasád objektov, je vhodné uplatniť tradičné vývesné štíty charakteristické pre historické prostredie, špeciálne sú vítané analógie pôvodných piešťanských vývesných štítov. Nie je možné používať reklamy realizované iba ako utilitárne zariadenie, napr. na kartónoch, lepenkách a pod. Bližšie v kapitole F.6.5.

F.6.1. Výtvarné diela a umelecko-remeselné prvky

- Výtvarné diela a umelecko-remeselné prvky, ktoré sú kultúrnymi pamiatkami alebo sú ich súčasťou, je potrebné stabilne udržiavať v dobrom stavebno-technickom stave, pravidelne očisťovať od rôznych depozitov, nánosov nečistôt a poškodení (mikroflóra, poveternostný vplyv, ap.). Akúkoľvek údržbu alebo obnovu je možné na týchto prvkoch realizovať len reštaurátorským spôsobom, reštaurátorom so spôsobilosťou na konkrétny materiál.
- „Pamiatka je neoddeliteľná od histórie, ktorej je svedkom, ale aj od prostredia, do ktorého je umiestnená. Preto premiestnenie celej pamiatky alebo jej časti je neprípustné. Výnimočne je prípustné v prípade, keď ide o záchranu pamiatky, alebo keď ide o významný národný alebo medzinárodný záujem. Časti dekorácie: sochy, maľby alebo iné výzdoby, ktoré sú integrálnou

súčasťou pamiatky, nemôžu byť od nej oddelené. Výnimkou je len situácia, ak je to jediný vhodný spôsob zaistenia ochrany pamiatky.“¹

- Novodobé výtvarné diela je potrebné v princípe zachovať na mieste ako súčasť novodobej histórie mesta, v prípade ich premiestňovania je potrebné hľadať adekvátne miesto ich významu. Taktiež vyžadujú pravidelnú údržbu umelecko-remeselným alebo reštaurátorským spôsobom.
- Je možné pokračovať v tradícii osádzania sôch a umeleckých diel v exteriéri, najmä v mestskom a kúpeľnom parku, prípadne v lesoparku Lido. Rozmiestňovanie umeleckých diel však nesmie narušiť iné pamiatkové hodnoty prostredia

F.6.2. Mobilár, osvetlenie a iluminácia

- Je potrebné zachovať a reštaurátorsky obnoviť secesné lampy pred hotelom Thermia Palace
- Je potrebné zachovať a doplniť do historického tvaru a výrazu stĺpy verejného osvetlenia na Námestí SNP a s nimi súvisiace stĺpy vlajkoslávy pred elektrotechnickou školou a doplniť mobiliár námestia podľa archívnych dokumentov do jednotného výrazu
- Je potrebné zachovať a obnoviť do pôvodného výrazu stĺpy verejného osvetlenia na Krajinskom moste
- Je potrebné obnoviť podľa historickej dokumentácie lavičky prípadne ďalší mobiliár Kolonádového mosta
- Je potrebné dodržať jednotný výraz mobiliáru zastavaných priestorov 1. pásma ochrany a použiť ho na miestach, kde ešte obnova priestorov neprebehla
- Je potrebné postupne zjednocovať mobiliár 2.pásma ochrany, prípadne mobiliár častí v dotyku s 1.pásmom prispôbiť už existujúcemu v tomto pásme
- Je potrebné vytvoriť jednotný systém stojanov na bicykle, prispôbiť ho koncepčnému riešeniu už použitého mobiliáru
- Je potrebné zjednotiť mobiliár Mestského parku s už použitým mobiliárom pred hotelom Park Avenue a vytvoriť nábrežnú promenádu pri Váhu s prinavrátením historického osvetlenia
- Je potrebné zjednotiť mobiliár Kúpeľného parku
- Je nutné vytvoriť koncepciu mobiliáru celej PZ v spolupráci s mestom Piešťany a následne podľa nej postupovať vo všetkých parciálnych častiach (osvetlenie, lavičky, smetné koše, stojany na bicykle, ap.)
- Historicky hodnotné oplotenia budov alebo objektov, ktoré sú vyznačené na výkrese zásad, je potrebné zachovať v origináli a v prípade potreby odborne ošetriť. Ak sú zničené alebo odstránené, je potrebné ich vrátiť na pôvodné miesto, resp. nahradiť rekonštrukčnou kópiou originálu.
- V centre je možné iluminovať najvýznamnejšie historické objekty, no je potrebné vypracovať projekt iluminácie na ucelené urbanistické priestory, aby iluminácia pôsobila jednotne. Pritom je potrebné osvetľovacie telesá umiestniť mimo nasvetľovaný objekt, a tak, aby nenarušili vzhľad iných budov alebo verejných priestranstiev. Ak sa takéto miesta na osvetľovacie telesá nenájdu, nie je možné daný objekt iluminovať.
- Pri návrhu mobiliáru v parkoch vychádzať z historicky doložených prvkov používaných koncom 19.a začiatkom 20.storočia vo verejných priestoroch historického jadra

F.6.3. Dlažba

- Je nutné zachovať všetku historickú kamennú dlažbu, ktorá by mohla byť zaliata asfaltom, ako aj všetky kamenné obrubníky, dodnes zachované v niektorých uliciach
- V mestských priestoroch 1.pásma ochrany je možné pokračovať v koncepčnom riešení, použitom v obnovených priestoroch, prípadne tento systém zjednodušiť s možnosťou jeho použitia v priestoroch, kde zostáva zachovaná doprava
- Vo všetkých priestoroch zóny je potrebné vymeniť asfalt i napriek tomu, že vo väčšine ulíc 2.pásma bol primárnou povrchovou úpravou verejných priestorov. Jeho hlavnou nevýhodou je nemožnosť zjednotenia povrchu po obnovách alebo budovaní inžinierskych sietí. Asfalt je potrebné vymeniť za dlažbu príbuznej farebnosti (sivú) s jednoduchým pravouhlým vzorom. Na cesty je možné použiť vejárovú dlažbu (kamennú alebo betónovú) sivej farby. Túto je potrebné farebne aj výrazovo zjednotiť s vejárovou dlažbou, použitou na križovatke Radlinského a Teplickej ulice. Spôsob obnovy a použitého materiálu je potrebné zjednotiť na všetky obnovované priestory
- Hlavné chodníky v parkoch je možné ponechať asfaltové, je však možné ich zmeniť na kamenné, s použitím lomových nepravidelných platní
- Vedľajšie chodníky v parkoch ponechať v prírodnom sypanom materiáli (mlat, štrk). Tam, kde prírodný materiál nie je, je potrebné materiál zmeniť
- Pri obnove komunikácií v parkoch je potrebné pred určením presného trasovania zistiť pôvodnú komunikačnú sieť (napr. podľa dochovaných starších obrubníkov) a túto obnoviť všade tam, kde nie je v kolízii so vzrastlou zeleňou
- Na nábrežiach vymeniť asfaltový povrch, je možné použiť betónovú dlažbu pravouhlého tvaru sivej farby alebo kamenné platne nepravidelného tvaru

F.6.4. Technická infraštruktúra

- V historickom prostredí je potrebné zabezpečiť dôslednú estetizáciu technických zariadení, resp. ich umiestnenie v pohľadovo málo exponovaných polohách.
- Na území centra PZ je potrebné prehodnotiť existujúce trafostanice, ich umiestnenie a architektonické stvárnenie. Elektrické a plynomerné skrine je nutné umiestňovať v menej hodnotných priestoroch budov, zásadne nie na fasádach objektov.
- Je potrebné preveriť funkčnosť existujúcich povrchových vedení a technických zariadení a nefunkčné je potrebné odstrániť. Overovanie funkčnosti realizovať v prípravnej fáze projektovania obnovy urbanistického priestoru alebo v prípravnej fáze obnovy jednotlivých objektov.
- Elektrické vedenia VN a NN zásadne musia byť kabelizované. Umiestnenie vedení do zeme musí byť navrhnuté v projekte pre stavebné povolenie na obnovu urbanistického priestoru alebo na obnovu jednotlivých objektov.
- Neesteticky osadené technické zariadenia, rušiacie vzhľad budovy a historického prostredia, je potrebné premiestniť na vhodnejšie, menej rušivé miesto. Rôzne skrine technického zariadenia budovy je možné na hlavnú fasádu historických objektov umiestniť len za podmienky, že nebudú vnímateľné

- V prípade nutnosti osadenia elektrických skriň, slúžiacich pre väčší počet odberateľov v urbanistickom priestore, je nutné ich architektonicky prispôbiť danému priestoru a zosúladiť s mobiliárom.
- Vývody z vykurovacích telies neumiestňovať na fasády, jestvujúce vývody (gamatky ap.) , rušiace výraz historických fasád odstrániť a zmeniť systém vykurovania tak, aby nezasahoval svojimi vývodmi fasády. Odvod spalín riešiť cez strechu alebo na miestach, kde nebude pôsobiť rušivo. Takto realizované vývody musia však byť technicky riešené tak, aby nespôsobovali sčernávanie, resp. zašpinenie časti fasády okolo vývodu.
- Klimatizačné jednotky v žiadnom prípade nesmú byť umiestňované na uličné fasády, strechy a viditeľné štíty uličných krídel. Nesmú narúšať koncepčný výraz žiadnej fasády, strešnej roviny, ani historického prostredia. Ich umiestnenie, ako aj umiestnenie všetkých technických prvkov súvisiacich s klimatizáciou, musí byť riešené a konzultované už v štádiu spracovávania projektovej dokumentácie.
- Antény a satelity je možné umiestniť len na mladšie, z historického hľadiska menej hodnotné objekty a na také miesto, ktoré nebude rušiť historické prostredie, pohľady a priehľady na historické objekty a urbanistické celky. Vždy treba hľadať pohľadovo neexponované polohy.
- Fotovoltické elektrárne sú oficiálne definované ako výrobné zariadenia, určené pre odber vyrobenej energie do verejnej siete. Jednotlivé fotovoltické články svojou hmotou a charakterom, najmä svojou plošnou náročnosťou a výrazným technickým dizajnom, pôsobia v historickom prostredí cudzoročno až agresívne. Nové výrobné zariadenia a ich umiestňovanie na strechy v pamiatkovom území je neprípustné. Zásadne nie je možné umiestňovať fotovoltické články na budovy historických budov a budov v priestoroch 1.pásma ochrany. Pri novodobých objektoch v priestoroch 2.pásma musí byť v štádiu zámeru preukázané, že osadením článku sa nezväčší výška jestvujúceho objektu voči okolitému prostrediu a zariadenie nebude negatívne vnímané zo žiadnych pohľadov
- Pri projektovaní obnovy urbanistických priestorov je nutné navrhnuť rôzne poklapy podzemných šácht a vedení tak, aby priestorovo ani výrazovo nepôsobili rušivo a boli zosúladené z výrazom mobiliáru daného priestoru

F.6.5. Stavebné techniky, materiály, povrchové úpravy fasád, architektonické detaily a prvky

- Všetky poškodené historické prvky na historických objektoch musia byť prednostne opravené a nie vymenené. Čiastočné opotrebovanie a patinu týchto prvkov je vhodné chrániť ako doklad ich veku (zub času) a autenticity. Výmena historických prvkov je možná len v prípade vážneho (nezvratného) poškodenia originálu. Nové prvky sa musia s originálom zhodovať dizajnom, farbou, textúrou, členením, materiálom, konštrukciou a ostatnými vizuálnymi vlastnosťami, s uplatnením remeselných postupov v nadväznosti na pôvodný spôsob zhotovenia. Potreba náhrady chýbajúcich prvkov musí byť podložená dokumentáciou, exaktnými fyzickými alebo obrazovými dôkazmi. Je potrebné zaistiť primeranú reverzibilitu novo doplnených častí, aby pri prípadných ďalších obnovách nedochádzalo k úbytku zachovaného originálu.
- Pri oknách, dverách a bránach je potrebné okrem samotných výplní zachovať aj ich jednotlivé časti, napr. profilované drevené obloženia dverných zárubní a okenných rámov, kovania, závesné mechanizmy, spojovacie a stužujúce prvky, nátery a iné povrchové úpravy. Zachovať tvaroslovie, materiál, rozmery, proporcie, spôsob otvárania - vetrania, hĺbku osadenia v murive, farebnosť, a povrchové úpravy okien, dverí a brán. Základom ochrany výplní je zabezpečenie priebežnej údržby. Pri údržbe a dielčích obnovách, nahradzovaní poškodených, alebo

chýbajúcich častí výplní, ktoré majú naďalej plniť svoju technickú funkciu, je nutné dbať na použitie pôvodných postupov pri zachovaní autentickej materiálnej podstaty. Pred obnovou, doplnením alebo výmenou okenných a dverných výplní je potrebné urobiť podrobnú alebo zjednodušenú dokumentáciu, ak o tom rozhodne krajský pamiatkový úrad. Zmeny osadenia slohových výplní (brán, vstupných dverí, okien, výkladov), utilitárne stavebné úpravy osadenia alebo zmena rozmerov otvorov (bez poznania stavebného vývoja objektu) sú neprípustné. Táto požiadavka platí aj v prípade, ak pôvodné výplne budú nahradené novými.

- Nezvratne poškodené hodnotné okenné a dverné výplne, nahradené novými, majú byť uložené v rámci objektu, ktorého sú súčasťou, pokiaľ krajský pamiatkový úrad neurčí inak.
- Zachovať základnú funkciu okien - presvetlenie, priehľadnosť a vetranie. Zachovať základnú funkciu dverných otvorov a brán v pôvodných miestach objektu - sprístupnenie, vstup.
- Zachovať tvar, pôvodné tvaroslovné a konštrukčné prvky a materiálujú skladbu balkónov, pavlačí, zábradlí, mreží. Poškodené mreže a zábradlia a ostatné kovové prvky dopĺňať v identickom materiáli a príbuznou technológiou. Zachovať pôvodný tvar, profiláciu, členenie a farebnosť. Nezvyšovať svojvoľne výšku kovových zábradlí schodísk, balkónov a pavlačí. V prípade, že výška zábradlia nevyhovuje požiadavkám bezpečnosti, môže byť šetrne doplnená. Tieto prípady budú predmetom individuálnych správnych konaní krajského pamiatkového úradu.
- Nenarúšať vzhľad prekrývaním (najmä zábradlí) reklamnými označeniami alebo inými obkladmi (rohože, drevené latovanie a pod.).
- Počas stavebných prác zabezpečiť ochranu umelecko-remeselných a výtvarných prvkov pred mechanickým poškodením alebo znehodnotením.
- Všetky historické architektonické prvky a výtvarné detaily (kamenné, štukové, terakotové ap.) je potrebné zachovať v origináli, poškodené články je potrebné odborne doplniť. Iba úplne znehodnotený článok je možné vymeniť za kópie. Nové zásahy, prekrytia vrstvou omietky alebo zateplovacím systémom, zmeny profilácie historických detailov sú neprípustné. Pri príprave obnovy objektu o nevyhnutnosti realizovať reštaurátorský výskum a reštaurátorské práce rozhodne krajský pamiatkový úrad.
- Farebnosť fasád určuje krajský pamiatkový úrad na základe vyhodnotenia sondáže takto zameraného pamiatkového výskumu. V prípade, že nie je možné zistiť autentickú farebnosť, bude určujúca typická farebná úprava pre daný slohový výraz. V prípade pohľadových omietok je krycí náter neprípustný. V žiadnom prípade nie je možné použiť syté krikľavé alebo tmavé farby, ktoré nie sú v danom prostredí typické.
- Zateplňovanie fasád historických objektov je neprípustné, v odôvodnených prípadoch je možné zateplenie štítových murív tepelnoizolačnou omietkou.
- U pamiatkových objektov je neprípustné využívanie typizovaných prvkov, ale je potrebné uplatňovať atypické konštrukcie do pôvodných otvorov riešených v celkovom súlade s výrazom objektu.
- Pri obnove pamiatok a historických objektov je nutné použiť klasické prírodné materiály. Je nutné použiť klasické vápenné omietky a vápenné nátery. Individuálny prístup sa vyžaduje i u prvkov reklamy, pútačov, označenia prevádzok, osvetlenia a pod. u ktorých je taktiež potrebné použiť klasické prírodné materiály.

F.6.6. Uličný parter, reklama

- Reklamné a informačné zariadenie, umiestnené na budove, musí byť prispôsobené jej architektúre a nesmie rušiť základné členenie priečelia a jeho významné detaily
- Na budove môže byť osadené len reklamné zariadenie, ktoré súvisí s prevádzkou v objekte, a informuje o samotnej prevádzke, nie o produktoch a tovaroch súvisiacich s prevádzkou
- V 1.pásme PZ je možné umiestňovať nasledujúce druhy reklamných a informačných zariadení:
  - Konzolové vývesné štíty inšpirujúce sa kovanými historickými štítmami
  - Nápis, maľované priamo na fasádu
  - Nápis z trojrozmerných písmen
  - Plošné nápisy vo výkladových skriniach
  - Tabuľky na označenie prevádzok situovaných mimo prízemí uličného krídla
  - Nápis na priesvitnej ploche podkladového materiálu
- Reklamné a informačné zariadenia musia byť umiestnené v parteri objektu. Jedinú výnimku tvoria nápisy maľované priamo na fasádu, ktoré môžu byť umiestnené aj v iných polohách na objekte (napr. na štítovej atike, na štítovom parcelačnom murive, medzi kordónovou rímsou a podokennou rímsou okien 1. poschodia)
- Reklamy musia byť bez svetelného zdroja, no môžu byť nasvietené samostatnými svetidlami, avšak spôsobom ktorý nebude narúšať slohový výraz fasád
- Veľkoplošné reklamy môžu byť umiestnené len na fóliách pokrývajúcich lešenie pred opravovanou fasádou domu. Žiadne iné umiestnenie veľkoplošných reklám v PZ nie je prípustné.
- Reklamné zariadenia nesmú pokrývať žiadne architektonické články a prvky, napr. balkóny, pavlače, okná, kamenárske štukové prvky...
- Pri väčšom počte prevádzok v objekte je nutné vypracovať architektonický návrh na všetky označenia a reklamné zariadenia. Prevádzky, umiestnené v prízemí uličného krídla môžu mať reklamné zariadenie na hlavnej fasáde, prevádzky vo dvore a na poschodí môžu mať na hlavnej fasáde len informačnú tabuľku, a reklamné zariadenie sa situuje na dvorové fasády alebo v prejazde domu pri vstupe na poschodie.
- V 1. pásme ochrany je potrebné používať prírodný a ušľachtilý materiál, uprednostniť použitie kovaných vývesných štítov
- Umiestnenie, tvar a výraz priestorových reklamných a informačných zariadení je nutné prispôbiť koncepčne riešenému mobiliáru urbanistického priestoru.
- Po ukončení prevádzky je potrebné zariadenie odstrániť a fasádu prinavrátiť do pôvodného stavu
- Obnovu a úpravu fasády treba riešiť komplexne, vrátane grafického a farebného riešenia reklám, oznamov a nevyhnutných technických zariadení. Názvy prevádzok na fasáde a v parteri je potrebné podriaďiť koncepčnému architektonicko-výtvarno-remeselnému riešeniu, podľa individuálnych hodnôt objektu.

F.6.7. Letné sedenia a iné dočasné stavby

- Letné sedenia nemôžu ignorovať svoje okolie, nemôžu byť v kontraste s ním, pokrývať architektúru, ku ktorej je prevádzka sedenia viazaná.
- V žiadnom prípade nie je možné realizovať pevné konštrukcie s celoročnou prevádzkou.
- Na celom území PZ je nutné dodržať pôvodnú uličnú čiaru a spôsob zástavby na parcelách, tzn. vo verejnom urbanistickom priestore nerealizovať pevné celoročné sedenia, ako dočasné

či trvalé stavby pevne spojené so zemou, ani letné sedenia dočasne uzavreté v chladných mesiacoch formou priesvitných či priehľadných PVC fólií.

- Po ukončení prevádzky letného sedenia je nutné dať priestor do pôvodného stavu.
- Farebnosť prispôbiť farbe fasády, nepoužívať farby reklamných spoločností, resp. farby reklám na jednotlivé výrobky. Na konštrukciách letného sedenia môže byť umiestnená len reklama prevádzky, nie reklamy rôznych výrobkov.
- Vylúčiť sezónne vzdušné elektrické káblové vedenie i akékoľvek iné technické zariadenia – chladiace boxy, výčapné pulty v priestoroch ulice a v rámci letného sedenia.
- Každý návrh letného sedenia na území PZ bude posudzovaný individuálne, v súvislosti s prostredím, do ktorého sa má umiestniť .
- V urbanisticky exponovaných polohách sa nesmú umiestňovať iné dočasné stavby, ktoré by toto územie mohli znehodnotiť, a to najmä svojím architektonickým stvárnením, objemovými parametrami, vzhľadom, účinkami prevádzky (užívania) a použitými materiálmi.
- Na verejnom priestranstve historického jadra je prípustné umiestniť len dočasné stavby súvisiace s údržbou alebo obnovou historického objektu, prípadne so schválenou novostavbou. Po ukončení stavebných prác je nutné verejný priestor uvoľniť a vrátiť do pôvodného stavu.

Mesto Piešťany vo svojom Všeobecne záväznom nariadení č. 2/2015 určilo podmienky umiestňovania a vybavovania exteriérových sedení na území mesta. Podmienky pre územie pamiatkovej zóny boli v čase ich spracovávania konzultované a schválené Krajským pamiatkovým úradom Trnava. Architektonické podmienky premietame do tohto materiálu:

- o nábytok - požadovaný nábytok v kvalitnejšom materiálovom prevedení
- o prekrytie - slnečníkmi priemeru 2 – 3 m alebo markízami farebne korešpondujúcimi s fasádou objektu; markízami iba na objektoch, kde ich osadením nedôjde k výraznému predeleniu fasády a tým k jej znehodnoteniu; osadenie markízy na objektoch s historickou fasádou, pri ktorých parter tvorí s vrchnou časťou fasády štýlovo jednotný celok, nie je prípustné;
- o reklama - prípustná iba neagresívna reklama prevádzky, t.j. jej meno - názov, resp. otváracie hodiny, ktoré je možné umiestniť na malých plochách v rámci slnečníkov, alebo markíz; pre základné informácie o prevádzke, alebo o ponuke sortimentu predaja je možné využiť mobilné reklamné zariadenie so záberom do 1 m² , ktoré bude umiestnené v rámci určenej plochy exteriérového sedenia; na plochách slnečníkov je reklama cudzích firiem alebo ich výrobkov prípustná len do maximálnej veľkosti plochy obrazca 0,20 m² ;
- o pódium - ľahko demontovateľné drevené pódium (prekryté kobercom tzv. umelá tráva) je možné zrealizovať iba v nevyhnutnom prípade, pri vyrovnávaní výrazných terénnych nerovností, výškové odčlenenie pódia od chodníka sa môže v prípade potreby realizovať do výšky cca 15 - 20 cm so zabezpečením bezbariérového vstupu;
- o ohradenie - subtílné ohradenie (predstavuje zábradlie vo forme kovových stĺpikov prepojených napr. retiazkou či povrazom, príp. subtílnej drevenej konštrukcie), súčasťou ohradenia môže byť mobilná zeleň; prípustné je i zábradlie riešené podľa potreby v rôznom tvare, zodpovedajúcom estetike prostredia terasy a v materiálovom prevedení (kov, drevo, keramické kvetináče s mobilnou zeleňou);
- o Vymedzenie veľkosti zabratej plochy verejného priestranstva pre exteriérové sedenie je limitované rozmermi nasledovne: - obrys zabratej plochy v smere pozdĺž uličného priečelia objektu, v ktorom sa nachádza interiérové posedenie, nesmie presahovať jeho vnútorné ohraničenie;

F.7. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, OCHRANU A PREZENTÁCIU ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEZOV A NÁLEZÍSK

„Archeologické dedičstvo je krehkým neobnoviteľným kultúrnym zdrojom. (...)využívanie územia musí byť preto kontrolované a rozvíjané tak, aby obmedzilo na najmenšiu mieru deštrukciu archeologického dedičstva“ Charta ICOMOS o Ochrane a zabezpečení archeologické dedičstva (Lausanne 1990)

K stavebnej činnosti, v rámci ktorej sa počíta so zasahovaním do terénu rozhoduje KPÚ Trnava o nutnosti realizácie pamiatkového výskumu. Nevyhnutnosť vykonať archeologický výskum určuje Krajský pamiatkový úrad Trnava ako dotknutý orgán štátnej správy, ktorý zároveň určí druh, rozsah a spôsob jeho vykonania.

Pamiatkové archeologické výskumy možno z hľadiska ich zadania rozdeliť na dve skupiny:

1. Archeologické výskumy uskutočňované v súvislosti s prípravou stavieb hradené investorom stavby.
2. Archeologické výskumy vykonávané pre vedecké a dokumentačné účely hradené inštitúciou vykonávajúcou výskum.

Výskumy uskutočňované v súvislosti s prípravou stavieb možno z hľadiska organizácie výskumných prác rozdeliť na:

- a) Predstihový archeologický výskum vykonávaný vo svojej podstatnej časti pred realizáciou akýchkoľvek stavebných prác v období medzi vydaním územného a stavebného povolenia. Uvedený typ archeologického výskumu je nutné v pamiatkovej zóne predpisovať iba v odôvodnených prípadoch na miestach, kde sa očakáva koncentrácia archeologických nálezov a situácií.
- b) Záchranný archeologický výskum vykonávaný počas zemných prác stavby. Uvedený typ výskumu je vhodné predpísať v súvislosti so stavbami, kde sa predpokladá značný rozsah zemných prác.

Vzhľadom na charakter konkrétnej výskumnej plochy, ako aj špecifiká plánovanej stavebnej činnosti možno oba prístupy kombinovať za účelom čo najefektívnejšej ochrany archeologických nálezov a situácií.

Ak realizácia stavby ohrozuje nehnuteľný archeologický nález mimoriadneho významu Krajský pamiatkový úrad Trnava vypracuje podnet na vyhlásenie nálezu za národnú kultúrnu pamiatku. Podnet na vyhlásenie za národnú kultúrnu pamiatku KPÚ Trnava vypracuje najmä v prípade:

- a) uceleného nálezu pozostatkov akejkoľvek sakrálnej murovanej architektúry spred roku 1800.
- b) uceleného nálezu (napr. technickej či prevádzkovej) architektúry súvisiacej s kúpeľnou históriou Piešťan v stredoveku a novoveku.
- c) iného archeologického nálezu mimoriadnej kultúrnej a vedeckej hodnoty.

Podnet vyhlásenia bude vypracovaný v prípade, že pôjde o nehnuteľný archeologický nález dostatočného rozsahu a dochovania. Archeologický nález mimoriadneho významu je vhodné

ponechať „in situ“ t.j. v pôvodných nálezových situáciách v súlade s Chartou ICOMOS o Ochrane a zabezpečení archeologické dedičstva (Lausanne 1990)

Výsledky archeologického výskumu je v prípade významných nehnuteľných archeologických nálezov či situácií vhodné zohľadniť v projektovej dokumentácii plánovanej stavby za účelom ich prípadnej prezentácie či sprístupnenia.

- V prípade že KPÚ Trnava predpokladá počas archeologického výskumu pri príprave stavby zistenie významného archeologického nálezov vhodného na prezentáciu resp. zachovanie v pôvodných nálezových situáciách, je vhodné túto skutočnosť uviesť v podmienkach rozhodnutia KPÚ Trnava predpisujúcom nevyhnutnosť vykonať archeologický výskum.

- Archeologický výskum sa musí sústrediť na zistenie datovania, funkcie resp. celkového charakteru skúmanej polohy s dôrazom na priestorový vzťah k historickej parcelácii, uličnej sieti (čiare) a stojacej resp. zaniknutej architektúre, či dobovej úrovni terénu.

- Hnuteľné archeologické nálezy sú vlastníctvom Slovenskej republiky. Archeologické nálezy je oprávnená osoba povinná držať a chrániť až do ich odovzdania, alebo až do prevodu vlastníckeho práva alebo správy. V prípade významných hnuteľných archeologických nálezov bude KPÚ Trnava presadzovať ich umiestnenie v zbierkovej inštitúcii sídliacej v meste Piešťany.

- V prípade zistenia archeologických nálezov z organických materiálov môže aby KPÚ Trnava požadovať od oprávnenej osoby vyhotovenie analýz materiálu (napr. dendrochronológia, určenie druhu materiálu)

Prezentácia archeologických nálezov.

„Prezentovanie archeologického dedičstva širokej verejnosti je rozhodujúcim prostriedkom podpory poznania jeho pôvodu i rozvoja moderných spoločností. Súčasne je to najdôležitejší prostriedok podpory poznania nevyhnutnosti jeho ochrany“ Charta ICOMOS o Ochrane a zabezpečení archeologické dedičstva (Lausanne 1990)

Prezentácia archeologických nálezov musí dodržiavať nasledujúce zásady:

- Osoba oprávnená vykonať archeologický výskum (ďalej len „oprávnená osoba“) v nálezovej správe realizovaného výskumu vypracúva návrh ochrany a prezentácie nehnuteľného archeologického nálezov resp. nálezov.

- Technické riešenie prezentácie musí zabezpečovať ochranu archeologickému nálezov alebo situácii a musí umožňovať ich zotrvanie v pôvodných nálezových situáciách „in situ“. Prezentácia musí chrániť archeologické nálezy pred zničením alebo poškodením poveternostnými vplyvmi alebo ľudským činiteľom (napr. vandalizmus). Spôsob ochrany archeologického nálezov

navrhne oprávnená osoba, ktorá je autorom nálezovej správy náležiacej prezentovanému nálezu resp. nálezom.

- Technické riešenie prezentácie nesmie zasahovať do hmotnej podstaty archeologického nálezu alebo archeologickej situácie. Obmedzený zásah je možný iba v prípade opatreniam nevyhnutným na záchranu archeologického nálezu (napr. zapustenie konštrukcie prestrešenia)
- Návrh ochrany a prezentácie môže byť realizovaný až po schválení Krajským pamiatkovým úradom Trnava.
- Významný archeologický nález bude zapracovaný do projektovej dokumentácie stavby, ktorá bude akceptovať schválený návrh ochrany a prezentácie.

F.8. POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, OCHRANU A REGENERÁCIU HISTORICKEJ ZELENĚ

V súlade s úplným znením Vyhlášky Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky č. 70/1996 Z. z. z 8. februára 1996, ktorou sa vykonáva zákon Národnej rady Slovenskej republiky o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon) ako vyplýva zo zmien a doplnení vykonaných vyhláškou č. 72/1997 Z. z., vyhláškou č. 533/2001 Z. z. a vyhláškou č. 647/2004 Z. z. je zeleň nehnuteľnosťou.

F.8.1. Všeobecné zásady na území Pamiatkovej zóny:

- Zachovať historické plochy a línie zelene ako doklad vývoja kúpeľného mesta s veľkým podielom zelených a parkových plôch
- Pred realizáciou úprav pre každú upravovanú verejnú plochu zelene spracovať základný dendrologický výskum s plošným situovaním porastovej hmoty a spracovať inventarizáciu drevín.
- Pri úprave verejných priestorov a parkov vyhodnotiť jestvujúcu zeleň taktiež po stránke historickej. Do projektovej dokumentácie navrhnuť spôsob ochrany a regenerácie hodnotnej zelene
- Pri obnove objektov v pamiatkovej zóne rešpektovať existujúcu hodnotnú zeleň, zachovať ju a zakomponovať ju do návrhu už v štádiu spracovávaní projektovej dokumentácie na obnovu stavieb
- Zeleň musí vytvárať jednotne koncipovaný celok s architektonickým objektom, ku ktorému funkčne a priestorovo patrí
- Zeleň je možné využívať k eliminácii nepriaznivých javov (napr. prekrytie nevhodných úprav) resp. k zdôrazneniu priaznivých javov historického a architektonického prostredia (napr. ako kulisu hodnotným výtvarným dielam).
- Pri riešení dispozično-prevádzkových vzťahov verejných priestorov a parkov venovať pozornosť správne umiestneniu a ochrane nespevnených plôch tak, aby v budúcnosti nedochádzalo k ich znehodnocovaniu.
- Pri navrhovaní spevnených plôch v blízkosti drevín zachovávať dostatočný odstup od dreviny tak, aby spevnenými plochami alebo samotnou stavbou nebola znehodnocovaná nadzemná ani podzemná časť drevín
- Pri úprave jestvujúcich spevnených plôch v blízkosti historicky cenných stromov, resp. na ich koreňoch (najmä stromové aleje uličných priestorov a parkov) je potrebné navrhnuť spôsob úpravy šetrný voči zeleni a pokiaľ to priestorové možnosti dovoľujú, spevnené plochy zmenšiť alebo presunúť na iné vhodnejšie miesto

- Rešpektovať porastovú štruktúru ako špecifický kompozičný prvok živej podstaty narastajúci, odumierajúci a opätovne obnoviteľný.
- Vykonávať pravidelné kontroly zdravotného stavu drevín, ich pravidelné ošetrovanie a určovanie drevín s končiacou životnosťou a možným alebo nutným výrubom a náhradou.
- Nevnášať vysokú porastovú hmotu do bezprostrednej blízkosti architektonických objektov a do polôh, kde by mohla narušiť jestvujúce urbanisticko-kompozičné vzťahy alebo pamiatkové hodnoty stavebných objektov.
- Uplatniť pri nových úpravách a pri obnovách verejných priestorov a parkov princíp riešenia z doby založenia resp. úpravu adaptovať na súčasné podmienky tak, aby neboli narušené pamiatkové hodnoty územia.
- Sadovnícke úpravy, výruby alebo výsadby drevín a zelene v PZ budú posudzované individuálne na základe žiadosti predloženej na schválenie KPÚ Trnava.

F.8.2. Zeleň uličných interiérov

- Zachovávať jestvujúce a obnovovať alejové výsadby a líniové pásy doložené historickými prameňmi v uličnom pôdoryse (spracované po uliciach v kapitole E. 6.2.)
- Pri výsadbe stromových alejí v uliciach zachovať historický princíp – vysádzanie stromov v línii medzi chodníkom a cestnou komunikáciou
- Tvarovať a upravovať koruny alejových stromov tých uličných alejí, kde by mohli koruny stromov zasahovať do fasád alebo striech domov
- Ponechať prirodzený tvar korún tých uličných alejí, do korún ktorých sa každoročným tvarovaním nepristupovalo a kde majú dostatočný priestor, neobmedzovaný architektúrou.
- Počítať pri obnove alejí s líniovými pásmi ako prirodzenou podnožou pre alejové stromy v uliciach, ktorých plošné parametre zriadeniu líniového pásu vyhovujú.
- Uprednostniť v úprave líniových pásov trávniky, tieto pravidelne ošetrovať a upravovať
- Uplatňovať pri výmene stromov v uličných stromoradiach identické druhy drevín v zhode s pôvodnou druhovou skladbou, v nevyhnutných prípadoch ich nahradiť drevinami habituálne podobnými.
- Uprednostniť pri výsadbách v pamiatkovom území dreviny domáceho pôvodu, z cudzokrajných len tie, ktorých vzhľad a tvar je domácim druhom podobný. V trvalých výsadbách uprednostňovať tradičný sortiment domácich druhov drevín v súlade s hmotovo - priestorovým a architektonickým riešením,
- nepoužívať ihličnaté stromy a dreviny do uličných priestorov, existujúce postupne odstraňovať a nahrádzať listnatými
- V mestskej časti uplatňovať zeleň ako doplnkový prvok historickej urbanistickej štruktúry a pri obnove verejných priestorov ju podriadiť okolitej historickej architektúre, resp. architektúre, rešpektujúcej historický urbanizmus.

F.8.3. Zeleň námestí

- Súčasťou úpravy námestí nemôže byť trvale inštalovaná mobilná zeleň.
- Námestiu SNP je potrebné prinavrátiť jeho historický výraz s rešpektovaním hodnotných zásahov, tzn. zachovať pôvodnú koncepciu námestia tvorenú štvorcovou plochou s vykrajovanými rohmi so svietidlami a vykrajovanými priestormi pre lavičky a dvoma radmi zelených ostrovčekov situovaných východne a západne od stredu.
- Námestiu Slobody ponechať v náznaču jeho pôvodnú funkciu hlavného mestského trhoviska – miesto na organizovanie väčšiny kultúrnych a spoločenských podujatí, ponechať solitérne stojacu lipu.

F.8.4. Zeleň dvorov a záhrad

- V maximálne možnej miere ponechať v dvorových častiach objektov zeleň, nenahrádzať ju celoplošne parkoviskami alebo ďalšou zástavbou vo dvoroch
- Projekt rekonštrukcie, alebo úpravy budovy musí zároveň riešiť využitie a úpravu dvora a záhrady so zameraním predovšetkým na zachovanie existujúcej hodnotnej zelene alebo na výsadbu zelene zosúladenej s architektúrou.
- Vily a dvojdomy na Mierovej ulici ponechať osadené v zeleni, nezmenšovať plochu zelene prístavbami a ďalšími stavbami na parcele
- Pred celkovou obnovou záhrad komplexov (ZUŠ, Vojenského kúpeľného ústavu) spracovať archívny výskum, v prípade potreby architektonicko–historický výskum na zistenie koncepcie pôvodnej výsadby a zistenie druhového zloženia drevín. Na základe výsledkov výskumov spracovať návrh na obnovu.
- Vo výsadbách v dvorových priestoroch používať predovšetkým menšie formy listnatých stromov resp. ovocné stromy, alebo ich okrasné formy, ktoré evokujú pôvodné, okrasno-úžitkové poslanie zelene v historickom jadre.
- Je neprípustné celoplošné zastavanie plôch dvorov a záhrad, ich celoplošné vydláždenie dvorov, alebo celoplošné spevnenie záhrad,
- V prípade nutnosti umiestnenia parkovacích státí vo dvore je potrebné ich navrhnuť tak, aby existujúce dreviny zostali zachované a plocha bola spevnená zatrávňovacími panelmi

F.8.5. Zeleň parkov

- Zachovať dnešnú rozlohu parkov, nezmenšovať ju novými stavbami, ktoré nie sú historicky na ploche parku doložené
- Nezväčšovať objem existujúcich budov v parkoch prístavbami, nadstavbami alebo zväčšovaním spevnených plôch okolo objektov
- Zachovať pôvodné aleje, pravidelne kontrolovať ich zdravotný stav a vykonávať pravidelné ošetrovanie jednotlivých stromov, nutnú výmenu realizovať jednorázovo, prípadne po väčších častiach
- obnoviť narušené stromové aleje (Beethovenovu a lipovú aleju vedúcu do Starých Piešťan
- Vykonávať pravidelnú údržbu parkov, pravidelnú kontrolu a údržbu zelene, stavebných aj architektonických prvkov v parkoch
- Vykonávať pravidelnú údržbu výtvarných diel, umiestnených v parkoch
- Na trávnaté plochy v parkoch, ktoré zabezpečujú priehľady na historické objekty alebo iné zaujímavé priehľady, nevysádzať nové dreviny, ani inak priehľady neznehodnocovať
- V lesoparku Lido nevytvárať pevne ohraničené spevnené plochy, ponechať priestoru prírodný ráz s možnosťou využitia na rekreačné a športové účely
- Zjednotiť výraz mobiliáru v jednotlivých parkoch, vychádzať z historicky doložených prvkov používaných na prelome 19. a 20.storočia

G. Územné vymedzenie historického urbanistického súboru

Územné vymedzenie pamiatkovej zóny (podľa prílohy Vyhlášky Krajského úradu v Trnave č. 1/1997 o vyhlásení nových hraníc Pamiatkovej zóny v Piešťanoch)

Pri vymedzovaní a popise hranice pamiatkovej zóny sa postupovalo v nepretržitom slede smeru hodinových ručičiek, vychádzajúc od severu cez východnú, južnú a západnú hranicu späť do východzieho bodu.

Pamiatková zóna sa rozprestiera na území intravilánu Piešťan, časť kúpeľného ostrova spadá do katastra obce Moravany nad Váhom. Vymedzenie hraníc je nasledovné (grafické znázornenie do mapy mierky 1 : 10 000, vydanéj Slovenským úradom geodézie a kartografie v r. 1983 – 3. doplnkové vydanie):

Východiskovým bodom popisu hraníc bolo Námestie 1. Mája (čís. parcely 5925) tvoriace severnú hranicu PZ. Prechodom cez Kuzmányho ulicu (5831, 5830) a cez ulicu Pod Párovcami (5829) sa dostáva do Sadu Andreja Kmeťa, kde tvorí hranicu obvodový parkový chodník (6469). Hranica prechádza popri štadióne TJ Spartak na sever po nábřeží odtokového kanála Váhu (7933,5819). Priečne cez kanál Váhu (7940/2, 7942/3), cez zeleň Lida (7943, 7944) a riekou Váh sa hranica dostáva na vonkajšie pobrežie obtokového ramena Váhu (7947, 7948). Prechodom až po Krajinský most vytvára východnú a časť južnej hranice zóny (7951, 7997, 7998, 7999, 8024/1, 8026). Pôvodná hranica pamiatkovej zóny odbočovala z parcely č. 7999 okolo lesoparku Červená veža a napojila sa na parcele č. 8026 na krajinský most (7948, 8140). Most spolu s Krajinskou ulicou (8051), Vajanského námestím a Vajanského ulicou (7560) tvoria južnú hranicu zóny. Zo západu ohraničujú pamiatkovú zónu Hollého ulica (7445), časť Sládkovičovej (7170) a Meštianska ulica (6673). Priečne cez Teplickú ulicu (6664) sa Radlinského ulicou (6124) dostávame do východiskového bodu.